

Livius Ciocârlie
Urmare și sfârșit

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CIOCÂRLIE, LIVIUS

Urmare și sfârșit / Livius Ciocârlie

București: Tracus Arte, 2016

ISBN 978-606-664-614-7

www.tracusarte.ro

Editura Tracus Arte

București, str. Sava Henția nr. 2, sector 1

© 2016 Tracus Arte

Livius Ciocârlie

Urmare și sfârșit

Tracus Arte

2016

Nimic, în critica literară, nu mi se pare mai greu de făcut decât un articol despre o carte alcătuită din asemenea (...) reflecții discontinue, heteroclite și, adeseori, contradictorii, care au fost scrise în răstimpul mai multor ani și fără nici o idee preconcepută.

Henry de Montherlant, *Cu toate focurile stinse*

Vorbim la dejun pe tema zilei. Tocmai mă pregătesc ca, trecând peste bodogăneli, să fac un mare efort, la rugămintea unui amic. Știu bine cum am să fiu la capăt: pe jumătate mort. Ne întrebăm prin ce îl merită omul, prin ce nu. Bilanț, cum ar zice franțuzul, *mitigé*. De ce o fac, e știut, n-are rost să mai spun. Altfel, să refuz, nu numai că nu pot: nici nu-mi stă bine. De câte ori încerc să fiu energic, e strident. Da' tu, o întreb pe T, tu care nu ești ca mine, de ce te lași manipulată, până și de precupeți? Pentru că îi cred de bună-credință. Auzind așa, și cu gândul la prostia care l-a făcut celebru pe La Bruyère, cum că bunul-simț ar fi cel mai răspândit, enunț: la om, buna credință este cea mai rară. Cauza, simplă: ar fi în detrimentul lui.

E prietenoasă cu meșterii care ne vin în casă. Rezultatul: lucru de mântuială (la domnul A., un mare generos, și dornic să schimbe o vorbă cu cei care veneau să repare câte ceva, era prăpăd). Eu, teoretician, o învăț: nu-i practic să te porți bine cu românul. Te ia de prost.

Nu mă satur! Intru la un „sibian”. Un client, un domn, la 60 de ani, tocmai plătea ce-și cumpărase. Când dă să iasă, pachetul rămâne pe teighea. „Nu-i al dumneavoastră?” îl întreb. Se întoarce, îl ia și pleacă, fără un cuvânt.

În *Tristes tropiques*, la care ajung prin medierea lui Gérard Genette (*Apostille*), Lévi-Strauss scrie despre impuritățile civilizației. Civilizație „al cărei farmec ține în mod esențial de reziduurile pe care le transportă în

fluxul ei”. Sunt reziduurile vieții. Civilizația este un parc, aproape un cimitir. Un loc unde te odihnești de frământările vieții. Decât că viața n-a murit de tot. S-a potolit. Potolită, te poate ferma. E precum cimitirul izolat într-o margine a orașului, la Lëtzebuerg; cu lespezi, sigur, cu alei, bănci, dar și o pajiște la capăt, copaci încă tineri, fără nimic funerar, așteptându-și viitoarele morminte. E locul unde vegetez cu orele și unde numai eu sunt viu. Întrucâtva.

Starea de civilizație se măsoară prin distanța dintre câtă importanță ne dăm nouă înșine și câtă celorlalți. Distanța e inevitabilă, dacă nu ești sfânt. Totul e să ajungi la civilizația sufletească, adică să nu-i dai omului numai zâmbet, politețe, bună creștere, să și ții seama de existența lui. Ce-i drept, nouă, românilor, nici zâmbet, politețe, bună-creștere nu ne-ar prea strica.

E bine, dacă ești slab de înger și altfel nu poți, să faci acel prea mult după care nu se mai poate nimic. Așa sunt acum. Am făcut ce nu se poate și am dat peste oboseala de sfârșit de lume, de unde și speranța, căreia-i zic certitudine, și nu-i decât iluzie, că de acuma, cu corvezile, s-a terminat.

Aflu că William James vorbea despre „tough-minded” (cu spirit tenace) și „tender minded”. Sunt, prin urmare, dacă numai astea două există, un spirit delicat. Un mutaflute, cum ar veni.

Aseară, Neagu Djuvara la televizor. Omul ăsta strică piața mai rău decât Mihai Șora. Cum naiba să mai clamez eu adevărul că mă simt bătrân și frânt de oboseală, când el, la 95 de ani, nu are stare, nu poate să se țină locului pe scaun!

T s-a internat pentru câteva zile. Nu pot să dorm, nu pot să citesc. Singur în casă, n-am nici un căpătâi. Mi-am pus în gând ca după prânz, pe care l-am dat pe gât direct din cratiță, să termin de recitit volumul încheiat, dar stau trântit pe pat, de unde o bine cunoscută lânzezeală nu-mi dă voie să mă ridic. Văd pe perete urmele a trei tablouri ale lui Roman, expuse acum la Mogoșoaia, unde n-am vraga să mă duc. Încetul cu încetul, viața mea s-a instalat pe pat. Tot restul, în afară de chemat la masă, mâncat, stat de vorbă, fumat, e în plus. De vorbit cu prieteni și foști prieteni, trec săptămâni și luni. Până-i vedem, și mai mult. Așa că ne mai scoate din amorțeală câte un mers la spital. După patru etaje urcate, ca s-o văd pe T, care rabdă stoic mizeriile de acolo, îmi dau seama că problema mea s-a rezolvat. Soluția era s-o trec din psihic în „trup” („trupul știe mai bine” scria Gheorghe Crăciun). Acuma nu mai contează că sunt slab de înger. Acuma, nu mai pot. Mi s-a stricat și aparatul de auzit. Mă gândesc să-l las baltă. Așa, sunt și mai de nefolosit.

Am întâlnit, pe cale livrescă, un ideal uman: cloșardul Stanoje Cebić care a murit la Belgrad în vârstă de 80 de ani. Se declarase bou, însă făcuse cerere pentru o cușcă la grădina zoologică în calitatea lui de om, adăugând presupunerea de bun-simț că prezența lui acolo ar fi crescut, cum se spune astăzi, numărul de vizitatori. N-a primit răspuns.

Este reconfortant să afli că ai trăsături comune cu oameni mari. De exemplu, cu Jung. Am fost și eu „sincer, un idiot la matematică”, la fel ca el.

Un critic îl învinuia de o „dezvoltare religioasă la nivelul grădiniței”. Nu știu cum stăteau lucrurile cu Jung. Cu mine, când îl comentez pe Pascal...

Freud încearcă să se folosească de Jung, care, la rândul său, încearcă să-l deprindă pe maestru cu ideea că nu e un simplu adept al lui. Amândoi, în zadar. Totul, în numele unei calde prietenii, care n-ar fi putut să reziste – dacă ar fi existat.

Jung, cam din topor, nestăpânind arta conversației, îi vorbește cu insistență, la masă, despre niște cadavre mumificate. După ce rabdă cât rabdă, Freud exclamă: „Ce tot ai dumneata cu stârvurile astea? N-ar fi mai bine dacă ai recunoaște că ți-ai dori să cad mort?”. Asta, în plină epocă de prietenie. Ce vor fi spus, unul despre celălalt, mai târziu?

Fapt remarcabil și de aceea rar – la teoreticieni: Jung și-a dat seama că tipurile psihologice stabilite de el nu reprezintă adevăruri obiective, ci fac parte dintr-un metalimbaj de referință, la care te poți raporta când studiezi un caz individual.

O senzație de inautenticitate cu pretenții se degajă din biografia lui. În schimb, când scrie despre „cruda lipsă de sens a unei fericiri indescriptibile”, îți dai seama de calitatea lui de scriitor.

Totuși, dacă nu i-aș fi citit două cărți interesante, judecând numai după cum îi rezumă biografa ideile și faptele, aș ezita între: un șarlatan cu geniul manipulării, sau: un paranoic foarte inteligent.

Cred că în timpul analizei Jung era o prezență liniștitoare și atâta tot (nu-i puțin lucru, de fapt). Vorbea despre ce-i trecea prin minte, adică ce-l interesa, deloc despre suferința pacientului, pe care nu voia să-l învețe, după propria lui mărturisire, decât să nu facă „prea mult caz”. Câte unul mai și observa: „...nu era de fapt foarte atent la alți oameni”. „Știe el ce face” trebuie să fi fost

în mintea celor mai mulți. Căci, oricum, se aflau în preajma unui om atât de important! Afară de asta, tot era nevoie să-și cheltuiască în vreun fel oarecare milioanele de dolari acei bieți americani de genul feminin.

Cere ajutorul evreului Rosenbaum într-o chestiune de mare interes pentru el. Curând după aceea decide, împreună cu colegii din asociația de psihiatrie, că, vremurile fiind aspre, cu războiul în coastă, e bine să nu mai țină prin preajmă evrei. De aceea, când Rosenbaum vine să-l viziteze, îl întâmpină la poartă și-i spune: „Chiar și un animal rănit de moarte știe când să plece singur ca să moară”. Ce poți să spui? Un om puternic? Un ticălos?

Dacă nu e encomiastică, adică de aruncat la coș, și fără să fie agresivă, biografia scoate la iveală ceea ce autobiograful ar trece sub tăcere, măcar și din bun-simț.

Ioan Es. Pop: „îngrozit că fiul lui va muri, / tatăl îl ucise—n prima zi.” Înțeleg perfect. Mă mir că oamenii au inconștiența ca, născându-i, să-i condamne la moarte pe copii.

„Îl iubeam pe acest om fiindcă nu știa nici ce vrea, nici dacă vrea ceva.”

„și Mircea strigă trezește-te, dar eu nu-l mai aud trezește-te, zice, dar eu nu.

la ce m-aș trezi...”

„am închis totul și m-am trântit pe pat cu gândul să nu mă mai scol vreodată și nu m-aș fi sculat dacă a doua zi nu m-aș fi sculat”

„și nu mai auzim și nu mai vrem să știm nimic.”

„și tu ești atât de obosit. atât de obosit. atât de obosit.”

Două feluri de oboseală. O stare de sfârșeală fără motiv determinat. După o oră, două de stat întins, cu ochii pe pereți, trece. Și oboseala după un lucru făcut. Tot mai derizoriu. Mă bărbieresc, mă spăl – și am obosit.

Așa se îmbăcșesc casele bătrânilor: nici praful nu-mi vine să-l mai șterg.

Și, totuși, cât de mult mi se potrivește să mă fac una cu pământul pe care stăteam întins, să mă cufund în el! Decât că mi se întâmpla, cu Feri, la două mii de metri: Zănoaga, Pietrele, Podragu... Acum, aici, pe canapea.

Ies în oraș după multe săptămâni. Trec pe la Cărturești. Văd un titlu promițător: *Ghidul leneșului*. Să-l iau, să nu-l iau? Nu-l iau. Mă descurc eu și singur, n-am nevoie de ghid!

Telefonează Marcel cu urări de Anul Nou. Glumim despre atei care devin religioși când se urcă în avion, discuția deviază și nu apuc să-i spun că nu e cazul meu, eu nefiind nici chiar ateu, nici chiar fricos. Se încheie convorbirea și îmi amintesc o vorbă pe care i-am spus-o cândva lui Yves: „Dacă mă duc la medic, consider că am încheiat ce aveam de făcut. Restul e treaba lui.” Răspunsul: „În cazul ăsta, să nu vă mire dacă n-o să vă vindece.” Se aplică și în problema lui Dumnezeu. Dacă aștepți ca El să vină la tine, n-ai ce să aștepți. Frază cu sens ambiguu premeditat.

Când am o idee, o formulez cu grijă. O trec în computer. O recitesc. O șterg.

Experiență referitoare la puterea de gândire în somn. Visam spre dimineață când, la trezire, îți mai amintești câte ceva. Mi se dictau idei legate în nu știu ce fel de

Cioran. Pe două, care mi s-au părut grozave, mi-am spus că ar fi bine să mă scol și să le notez. Dimineața, mi-am reamintit-o pe una: „Il ne faut jamais penser”. În stilul lui Cioran, e drept, însă mai bine dormeam.

În toamna asta am fost de trei ori la concerte din festivalul Enescu. Papano, Barenboïm... De fiecare dată mi s-a părut că sunetul nu se forma. Cum Dumnezeu?, mi-am zis. Barenboïm! Am înțeles până la urmă: urechea mea nu mai organizează sunetul decât când muzica pornește de foarte aproape și se aude foarte clar.

Anul s-a încheiat. Din toamnă, tot felul de cauze au făcut să intru într-o altă vârstă. Înainte, tot spuneam cât mă bucur că trăiesc. Acum, nu-i vorba că n-aș mai vrea. Simt că mi-e tot mai greu.

Frumoasa noastră scară de stejar e judecător. Destui ani am spus că ea e sănătatea. Urcând-o și coborând-o de zeci de ori pe zi, mă mențineam în formă. Acuma urc pas, pauză, pas. Și-mi amintesc cum mi-am început sejurul bucureștean făcând un salt (de panteră!) de pe o treaptă a scării care urcă spre camera mea pe o treaptă a celei dinspre dormitor. Un salt atât de năvalnic, încât am stat trei zile în spital și, după aceea, trei săptămâni cu un picior în ghips.

În pat nu mă mai instalez la prânz, ci imediat după micul dejun. Pe la zece, mă învioresz. După 12, iar sunt întins. De la o vreme, încep să mă doară oasele de atâta stat în pat. Nu știu ce să mă mai fac.

Din păcate, sunt singur în înțelepciunea de a înțelege că ce s-a întâmplat cu noi în toamna asta este ireversibil, ca o coastă pe care ai coborât-o și nu mai poți s-o urci. Am trecut într-o altă vârstă, să nu facem dintr-asta o dramă, să luăm lucrurile așa cum sunt. Sigur, ar mai

trebui și să simplificăm, să nu lăsăm un haos vinovat în urma noastră, dar pentru operația asta nici eu nu sunt bun. Totuși, mai bun decât T, care n-ar arunca nimic. Degeaba a tradus *Comment j'ai vidé la maison de mes parents*.

Când mă mai îmbie careva cu viața literară, mă simt tentat să-i spun: peste trei-patru ani nu știu ce se va crede despre ce am scris, dar mie sigur n-o să-mi simtă nimeni lipsa; de ce n-am începe de pe acum?

Întrebat fiind, publicistic, cum aș întâmpina sfârșitul lumii, T îmi dă imediat varianta ei: „Mi-aș lua lumea în cap”.

Îmi pun eu însumi întrebarea: ce aș face dacă aș ști cât mai am de trăit? O lună, șase luni, un an... Mi-aș pune în ordine „afacerile”, aș încheia un manuscris, aș da ultime „dispoziții”?... Cred că știu: n-aș face nimic.

Cristian Popescu: „Eu de-asta scriu: ca să mă las de scris”.

„Împroșc și eu, acolo, foaia cu disperări. Și sunt
mai liniștit”.

„Eei... ce ți-e și cu bătrânețile astea... Mai uiți,
îți mai aduci aminte...”

„Că bună mai e și lumea asta! Te-apucă un dor!...”

S-a făcut seară și trebuie să mă duc la universitate. Încep să cobor scările clădirii sobre, cu mai multe etaje, cu pereții albi, în care mă gălesc. Îmi dau seama curând că n-am să reușesc să ies din ea. N-am reușit niciodată. Sunt prizonierul oniric al unor arhitecturi.

Anna Ahmatova: „În acel moment, un zâmbet fugar păru că străbate ceea ce fusese cândva chipul ei.” Nu e nevoie de mai mult ca să înțelegi cum s-a trăit în comunism. Numai să vrei să înțelegi.

Sunt de acord că, oricare le-ar fi păcatele, despre oamenii mari se cuvine să ne exprimăm cu grijă. De aceea, n-aș spune că după vizita în lagărul de la Soloviețki Gorki a scris ca un prost. Aș spune doar atât: un ticălos. Că a intervenit cenzura??? Cenzura modifica, nu scria de la un cap la altul. Și, oricum, când te cheamă Gorki și ești pus într-o situație grav compromițătoare, protestezi. La nevoie, te sinucizi. El, în continuare, n-a făcut decât să confirme ce scrisese atunci.

Am citit cu mult interes o carte a lui Erwin Kessler despre trei artiști, dintre care m-a reținut mai ales Ștefan Bertalan. Arta lui îi apare criticului nu ca reacție la Epocă, ci ca efect al dereglării produse de epocă într-o sensibilitate vulnerată. Deși în altă tonalitate, mergând până la frivol, ce am scris eu este asemănător. Adevărul este în haosul produs într-un, și de un spirit grav afectat de vremuri. În măsura în care ce am scris e pregnant, ar trebui văzută acolo nu imaginea cât expresia unui dezastru. Aș fi însă incorect punând accentul tare pe împrejurări. Esențial, și în cazul meu, este cuvântul *vulnerabil*. Din naștere, am fost sortit să trăiesc cum am trăit. Cu cât mă duc în urmă, spre prima copilărie, ce găsesc sunt, la toate vârstele, numai neputințe și renunțări.

Afară de asta, oricât aș fi de aspru cu mine, nu pot să nu-mi recunosc un merit în refuzul de a mă preface că nu văd. În acest sens, sunt un revelator al conștiinței noastre încărcate, conștiință pe care congenerii mei nu vor să și-o descopere, poate pentru că a celor mai mulți ar fi și mai grea. Am trăit, cu sentimentul inadmisibilului, la frontiera dintre a nu te compromite și a nu reacționa.

I-am sugerat Martei Petreu să scrie o carte despre intelectualii români și democrație, înainte de război. Nu în spirit compensator, însă complementar față de interesul, deocamdată exclusiv, pentru extremism. Și nu din perspectivă actuală, ci în contextul european de atunci. Nu știu cum am ieși, probabil nu grozav; totuși, ar fi bine să știm. Aș scrie, mi-a spus ea, dar nu mai suport praful care se degajă din ziarele epocii. Ziare pe care alții le evită, de unde și marele lor succes.

Băsescu, lapidat nu în efigie, ci în vitrinele sparte. Un cocktail Molotov extrem de eficient, făcut din criza mondială pusă în cărucia lui, măsurile bune, dure, pe care le-a luat, greșelile comise – și din enormele lui defecte de caracter.

Băsescu e judecat corect la impresia artistică și greșit la elementele tehnice. Impresia artistică (cu precizarea: ca și la patinaj, artisticul – adică felul de a proceda – nu e simplă formă; face parte din conținut), detestabilă. Elementele tehnice: fără unele dintre ele, cele mai criticate, am fi la pământ.

În prima etapă, a fost condamnat comunismul, s-au scos la lumină dosarele. Băsescu i-a pierdut atunci pe securiști, pe foștii informatori, pe activiști și pe toți cei care trăiseră bine sub Ceaușescu. În a doua, s-a pus în mișcare justiția, cât de cât. I-a pierdut pe oamenii politici, inclusiv din propriul partid, și pe toți acoliții lor din lumea afacerilor. În a treia etapă, măsuri de austeritate. I-a pierdut pe mai toți românii. Nu pentru că ar fi ei special de proști. Asemenea măsuri nu se suportă niciunde. În vreme de criză, conducătorul – bun sau rău – este detestat.

Două lucruri mi se par la fel de greșite: a da toată vina pe Băsescu și, invers, a fi un fan necondiționat al lui. Ca mai toți oamenii politici, și-a văzut și își vede interesul. A făcut câteva lucruri bune, destule condamnable. Atât.

Deosebirea dintre a-l fi înjurat pe Ceaușescu acasă și a putea să-l înjuri pe Băsescu public este *într-un fel neglijabilă*, scrie un profesor universitar. Cât trăiești, înveți să nu te mai mire nimic.

Mitingul opoziției, încercare de a se butăși pe mișcarea de protest de la Universitate, a avut un moment prețios: am aflat de la Gheorghe Zamfir că noi, românii, care ne găsim pe aceste „meleaguri” de șapte mii de ani, noi l-am romanizat pe Traian. Te pui cu noi!

Acolo, în piață, a apărut ceva necesar și, sunt convins, ineficient. A le spune tuturor oamenilor politici actuali: așa, nu vă mai suportăm! Altfel însă, presupunând că s-ar alege o concepție din haosul acela, tot de un partid ar fi nevoie – și nu-l văd. Cât despre revendicări: amestecate. Stilul actual de guvernare, chiar dacă nici vorbă nu-i de dictatură, nu se mai poate înghiți. În schimb, dacă, în criza de acum, cineva le-ar da manifestanților ce vor, ar fi prăpăd.

Îl citez pe Llosa referitor la o perioadă când, din cauza aceluiași fenomen, lucrurile s-au mișcat rău de tot în Peru: „...există o indiferență, aproape o lehamite din partea sectoarelor populare față de forțele politice instaurate, fie că erau de stânga sau de dreapta, și o tendință de a-și pune toate speranțele în ceva diferit de *establishement*”. Tendința e păguboasă, poate avea urmări nefaste, dar, în anumite momente, cum e acum la noi, greu de evitat.

(Viitorul dictator Fujimori, pornit de la 1% în sondaje, i-a cucerit pe peruani și l-a învins pe Llosa cu

lozincile „Eu nu sunt politician”, „Toți politicienii au eşuat”, „A sosit vremea independenților”.)

Criza democrației e atunci când, având un sistem democratic, nu ai pe cine să alegi.

În perioadele de criză devine evident că soluțiile de salvare sunt de tip liberal, că populația le respinge și, cu reflexul omului care se îneacă, îl trage pe salvator la fund. Atunci ar fi nevoie ca acesta să fie ireproșabil, cu totul dedicat cauzei, lăsând la o parte interese personale și de grup. Din păcate, așa nu pot fi decât idealiștii ineficienți.

Încă o dată, românii nu sunt special de proști. Exemplari, belgienii. N-au avut guvern timp de doi ani. Se îmfundau încet. Acum, guvernul a luat primele măsuri. Rezultatul: grevă generală. Jos cu el!

Principalul defect al democrației: votul universal. Cum n-o să găsești mai mulți amatori de Bach decât de manele, nici mai mulți oameni avizați decât cu mintea aburită n-o să găsești. Norocul democrației este că politicienii nu se țin de promisiuni. Fac ce cred ei că trebuie să facă, mai bine, mai rău. Al doilea defect: de la o vreme, se apropie următorul ciclu electoral. Atunci, politicienii încep să facă ce au promis. Adică, numai prostii.

Amuzant, ca să zic așa, în crahul financiar actual este că, dacă vrei să rezolvi cumva situația, trebuie să sari în ajutorul vinovatului, adică al băncilor care l-au provocat.

Am renăscut din cenușă. Nu mai stau trântit pe canapea. Mai stau eu, dar de lene – asta-i altceva.

Daniel Vighi: „Henry Wald, un cunoscut filozof și semiotician român, spune că ne îndreptăm spre o cultură de fotoliu. Aș zice mai mult: una de sofa”. N-are dreptate Vighiloiu sau, dacă a avut, nu mai are. Cum

zic, de zile bune, m-am retras de pe canapea. Nu ca să mă instalez la „masa de lucru”, să nu exagerăm! În fotel.

Nu te lua la trântă cu timpul care trece: ai să pierzi. Fiind neumblat de multă vreme, m-am lăcomit să fac pe jos drumul până pe Victoriei, dus-întors. La întoarcere, dădeam să ies de pe Michelet, în dreptul casei lui Mihai Șora, spunându-mi ce am să mă mai laud la masă, cât sunt de voinic. Nu mai aveam chiar mult: Icoanei, grădină și stradă, Donici, până la tramvai. De acolo, o bucată de Maria Rosetti, Franzelari, colțul spre Spătarului – și am ajuns. Așa a și fost, abia mai respirând.

Cristian Popescu scria ca să se lase de scris, eu ca să nu adorm. Dacă adorm acum, la ora treisprezece douăzeci și opt, diseară va trebui să iau diazepam. Ca orice lucru bun și reprobabil, diazepamul mă face să mă simt vinovat și, de aceea, mahmur la ora cam aproape șase când cobor la ceai. Scriu astea și, doborât de somn, mă culc, fie cum o fi.

Și dorm până ce o domnișoară de la Romtelecom mă roagă să nu țin seama de intervenția ei dacă mi-am plătit abonamentul. Cum să nu țin, că fără ea cine știe când mă trezeam! Seara, nici diazepamul nu m-ar mai fi ajutat.

N-a fost așa. Rotindu-mi ochii ca un ienicer care învârte iataganul, am zis: nu! fără drog! Rezultatul: o noapte între trezie și somn. N-aș mai încerca.

Din când în când, la intervale mari, ne reunim toți trei și, ca să ieșim din monotonie, ne ducem la restaurant. Azi-noapte, în timp ce nu dormeam, mi-am zis ce bine, mâine ne ducem la restaurant! Acum, mai am

o oră până să mă pregătesc și-mi spun ce-o fi cu noi, să ieșim, așa, din casă – mai e și frig –, ca să ne ducem la restaurant!?

Gabriel Marineasa: „...dimineața, când ne vom simți și mai bătrâni și când începe o zi nouă va însemna un nonsens cu care ne-am obișnuit destul de bine.” Un gând cioranian, cu nimerită cumințenie amendat. Nu-l împărtășesc nici așa. Nu găsesc nonsens în viață, pentru că nu-i caut sens. Viața e bună sau rea. Astăzi e bună. Zi luminoasă. Tocmai m-am întors, cu achiziții, de la Mega Image. În poartă, T, care ieșea. Ne-am sărutat ca doi îndrăgostiți peste care vârsta trece fără efect. „...a nu mai aluneca din Viață în Ideea-Despre Viață” scrie Vighiloiu – și sunt de acord.

Tot el citează, via Montaigne, o vorbă a unui Scipio care, întrebat ce părere are despre el și alți contemporani, răspunde: „Înainte să o pot spune, să ne vedem murind”. Într-adevăr, este faptul cel mai aventuros și mai incert al vieții. Nu poți să prevezi cum vei ști să mori. Romanii știau mult mai bine decât noi, altfel nu s-ar fi sinucis, la ordin, atât de ușor. Și chiar nu poți să ghicești. De mama, care s-a plâns toată viața de boli închipuite, cât ne-am temut! Credeam că va fi un calvar, și pentru ea, și pentru noi. Pe nimeni n-am văzut murind atât de împăcat.

Maxone al nostru a fost admis de universitatea de pe locul întâi în lume în domeniul ales de el, cu condiția obținerii unei medii anume la bacalaureat. „Acuma te pui cu burta pe carte” i-am spus la telefon, știind că e, ca și bunicul, cam lasă-mă să te las. Dar el a înțeles „cu burta la soare”, am aflat.

Primesc de la Sorin Vieru o carte de filozofie scrisă în doi, concepută ca discuție între cinci personaje. Un cititor ca mine, nu destul de exersat în domeniu, simte rigoarea, însă o descifrează numai parțial. Așa, se creează un spațiu de ezitări și presupuneri care, cum mi s-a întâmplat și cu dialogurile lui Platon, devine, *ad hoc*, literar.

Am și teme false. Una, simpatia pentru proști. Cu unul am o întâlnire programată periodic – și îmi stă ca un nod în gât.

Daniel Cristea-Enache: „Cred și azi că nu merită să joci nici un joc dacă nu ai voința de a câștiga.” Este atitudinea normală a unui om aflat în relație bună cu firea lui și bine înzestrat. Fac această distincție întrucât prin fire înțeleg un fond de pulsioni, iar prin înzestrare capacitatea de a transforma natura proprie în ceva care, fără s-o nege, o transcende. Cred însă că mai există o atitudine posibilă: a intra în joc din plăcerea de a-l juca. Adică, una animată de spiritul gratuității. E cea pe care o prefer, conștient totodată că ea pune o condiție despre care nu știu dacă e realizabilă. A nu lupta pentru victorie fiindcă nu ești în stare de ea e una, iar a nu face scop din victorie, ci din jocul însuși, deși ai putea s-o obții, cu totul altceva. E de esență aristocratică, însă e și incert. Situația seamănă întrucâtva cu aceea din romanul *Martereau* a lui Nathalie Sarraute (victima desuetudinii firești în care a intrat de mult învechitul Nou Roman; cât despre juriul Nobel, dacă tot a ținut să comemoreze printr-un premiu decesul acestui tip de scrieri, ar fi trebuit să i-l dea ei, nu lui Claude Simon). Simplificând: ceea ce se ascunde în om dincolo de aparențele atrăgătoare

este o colcăială repulsivă de pulsioni. Un singur personaj pare să fie diferit: Martereau. În cele din urmă, se dovedește a fi fost și la el tot numai o aparență. Întrebarea rămâne deschisă: e posibil ca, având calitățile necesare pentru victorie, să joci numai din plăcerea de a juca?

Sigur e că nu pe mine mă propun în acest rol. Mă atrage, într-adevăr, dar nu sunt un învingător potențial. Nici nu am destulă natură (citește: vlagă), nici nu sunt lipsit de impurități. Din păcate, eroul meu din copilărie – care, trăind fără veleități, așa cum îmi place, trăind, așa zice, frumos, pierdea cu o seninătate exasperantă – nu se deosebea de mine decât tocmai prin seninătate. Altfel, în privința energiei și voinței eram la fel. Rămân însă la această preferință, chiar dacă admit că s-ar putea să fie, ca orice ideal, numai un miraj.

Cu un frumos orgoliu, D.C.-E. spune și ceea ce de obicei nu se dă pe față: consecința atitudinii lui, așa cum și-o dorește – să nu fie „un învingător dement, exultând în vârtejul distrugerii”, ci unul „înțelept, care va governa peste popoarele supuse”. Voință de putere, deci. Nu insist asupra faptului evident că-mi lipsește, dar îi adaug încă o condiție aceluia jucător improbabil: să aibă putere și să renunțe la exercitarea ei. Îmi reamintesc o vorbă a lui Boris Spasski, fost campion mondial de șah, spusă după ce părăsise competiția de mare nivel: nu mai simțea dorința de a-l omorî pe adversar.

Sunt mereu în defensivă – și asta n-ar fi nimic dacă Alexandra n-ar fi luat boala, la pătrat. Tresar de câte ori îmi văd numele în vreo revistă, neplăcut surprins.

Impersonalitatea mea e și nativă, și asumată. Pornesc de la părerea că e bine ca într-o cultură să existe

cât mai multe orientări, inclusiv aceea a degustătorilor pasivi. Nu simt nevoia să-mi zdrobesc adversarii. Când merită, mă bucur că există. De aceea însă nici nu-i am, decât virtuali, iar cultura unei țări se face din confruntare cu adversari reali.

Ce nu suntem în stare: să-l respectăm pe adversar. Nu merg până la a cere de la toată lumea ce mi s-a dat mie: să mă bucur de performanțele celor care îmi sunt superiori.

Capacitatea de a mă bucura de mintea unor oameni mai inteligenți are doi versanți. În planul culturii constituite, e benefică. E rău ca, din complex de inferioritate, să nu admiri. În schimb, la originea culturii, care e creația, lucrurile nu stau la fel. Creația în curs de a se face e mai aproape de viață decât de cultură, iar viața e crâncenă. Admirația mea devine lipsă de vlagă în acest plan.

Mediocritatea nu e în exclusivă dependență de puterea minții. Cunosco oameni mai inteligenți decât mine care mi se par mai mediocri, și oameni cu mai puțină minte, dar mai înzestrați. Afară de asta, mediocritatea e fluctuantă. Rar oameni care să nu fie mediocri în anumite zone, ori perioade, ale vieții lor.

„Nu se mai poate stabili cu precizie momentul când proza sălcie devine poezie” scrie Marin Mincu. Fraza am scos-o din antologia pe care mi-a dat-o, cândva, la Târg. El nu știe că o țin la o lungime de braț. Nu știe – pentru că e mort.

Am fost într-un loc unde se adunaseră mai mult de zece persoane gălăgioase care când, din oră în oră, deschideam gura să spun câte ceva tăceau și ascultau politicos. M-am simțit cumva, cum să zic; cu moartea în oase și îmbălsămat de pe acum.

Bulevardul Brătianu, Bălcescu și cum îi mai spune e ca un Rhin în mijlocul orașului, de-a lungul lui. Rar îl traversez.

(Când recitesc, după doi ani: a fost o întreagă tevatură pornită de la o sculptură a lui Gorduz așezată în partea dinspre Dâmbovița a Căii Victoriei, vizavi de CEC. Nici până astăzi n-am ajuns în zona aceea, ca s-o văd.)

E grozavă pensia, mă tot minunez. Dacă nu vrei să faci nimic – și nu vreau! – nimeni nu are ce să aibă de zis.

Stăm împreună și nu scot o vorbă. Dacă nici vorba dintre noi nu mai merge, am încurcat-o rău de tot.

Cobor cam o dată pe oră și atunci ea fumează, dar mai fumează și între timp, și atunci nu mai cobor, ca să n-o ajut să moară. Sau nu știu cum să fac.

Eu nu mai plec azi de-acasă. Stau în fotoliu, vorba lui Henry Wald. E ora șase dimineața, lampa am stins-o, nu mai suport lumina, mă uit pe fereastră, văd niște ciori cum zboară și-mi spun parcă ziceai că ești fericit.

La noi s-a inventat toamna indiană. Se termină ianuarie și n-a fost încă frig, n-a nins.

Fraza am scris-o ieri. M-am găsit când! Peste noapte s-a pus zăpadă groasă și viscoleşte. Nu poți să ieși. E și o parte bună: nu e de mers, fie și cu programare, la nici un cabinet medical.

Minus șase grade, vânt. Mă hărnicesc să mă duc la Mega Image și cât pe ce să dau de dracu'. Trag aer și nu vine, nu pot să respir. Acasă, într-un târziu, abia ajuns, mă și întind pe canapea, de rândul ăsta la modul autorizat, ca invalid.

Claustrat de iarnă ca într-un submarin gata de imersiune. Văd prin hublou zăpada adunată în curte, în grădina

vecinilor, pe stradă. M-aș simți foarte bine, dar sunt muncit de vinovăție, fiindcă cea care aduce pâinea de toate zilele, laptele și alte alea este T, eu fiind declarat inapt.

Suntem bosumflați. Nu putem ieși din casă. Ba-i prea tare vântul, ba-i prea frig, ba ninge, ba-i polei. Facem considerații catastrofice: vezi acuma de ce se sinucid ăia din Suedia? Suntem scafandrieri.

Credeam că Ovidiu a exagerat cu iarna de la Tomis, ca să-l înduplece pe împărat. Uite că nu!

Pe Pache, cincisprezece femei de la Salubritate ieșite la zăpadă, nici una mai puțin. Nici una nu muncește. La dus, așa, la întors, tot așa. Nimic de făcut... În țara asta, vreau să spun.

Lucrările lui Roman s-au repatriat de la Mogoșoaia. Iar mă uit la ele când stau întins pe canapea. Adică, din nou, foarte des.

De cum se face după-amiază – la noi se face devreme, că suntem supermatinali –, scot din comodă o pernă, două pături, mă instalez, trag către mine telefonul, pentru cazul că sună vreun *fâcheux*, pun lângă el ceasul de mână, clădesc un meterez de cărți, apuc pe rând câte una, citesc câteva pagini, fără să exagerez, și după ce le reșez în „zid” mă uit la peretele din fața mea. [Cristian Popescu: „...ca și cum ai sta (liniștit, desigur) în pântecul mamei adâncit în contemplarea – fără sfârșit, parcă – a propriei tale vieți neîncepute”.] Dreptate avea Delavrancea: la ce se gândește bunicul? la nimic.

Astăzi, micul meu meterez e făcut din trei cărți: una de García Márquez, cum călătorea el pe fluviu și după aceea cu trenul de la Sucre la Bogotá, *Arta Popescu*, cu necrologurile, cu mica publicitate, și o carte pe care a

tradus-o T, așa, ca să-și ocupe mintea, iar acum vrea să știe ce zic, să-și caute sau nu editor. Citesc din câteștrele (*mon Diou!*, ce cuvânt!) și după aceea, ca ieri, ca alaltăieri, caut cai verzi pe pereți.

Pentru Berdiaev, spune Cristian Popescu, referindu-se la o carte – *Sensul creației* – pe care am citit-o, cred că am și conspectat-o, poate am și comentat-o în vreun volum, dar cine s-o mai știe?, pentru Berdiaev, deci, creația artistică este pornită din dorința de a nu mai suporta haosul lumii acesteia, de a accede la alta, poate la *Cealaltă*. La mine a fost mai simplu și mai *terre-à-terre*. M-am apucat de scris ca să fac asemenea celor care scriseseră cărțile adunate de tata în frumoasa lui bibliotecă, la care – el, venit de pe clisura Dunării, finanțist, cu studii comerciale și la liceu, și la universitate – n-aș fi avut de ce să mă aștept.

Veste tristă: a murit Achim Dragomir, unul dintre cavalerii tenisului tardiv, postuniversitar. Un om calm, agreabil, jucând de plăcere, nu strigând, ca noi, a atins linia!, a atins-o pe dracu'!, cu preocupări de stil, lipsit de ambiții de orice fel, matematician care nu scăpa nici un eveniment cultural. 81 de ani. Ce poți să spui!? Țștia suntem noi! Nu ca Feri, care s-a dus la 62. Trăiesc cât trăiesc, dar trăiesc cum îmi place, asta a fost ideea lui.

Bietul Marcel, care ne-a dat vestea rea, a trebuit să se descurce cu problema vârstei. „Nu era bătrân” i-a spus lui T.

Iar îmi găsesc trăsături comune cu oameni mari. De data asta cu Márquez. Tufă la matematică, și el, la fel ca Jung. În plus: slab la ortografie. Deci, mai pot să sper.

Mai ales că, vorba lui Marcel, nu sunt bătrân.

Hotărâsc să-mi scriu și eu memoriile. Încep chiar acum. Cea mai veche amintire: mă găsesc într-o mașinuță roșie, cu pedale, în curtea cimentată a grădiniței din Josefin, unde fratele meu ar fi să fi fost „student”, cu ocazia decernării premiilor de sfârșit de an. Câteva întrebări. Se dădeau premii la grădiniță? Să zicem că da, deși cred că nu. Mă puteam găsi în mașinuță în acea zi, s-ar fi potrivit vârsta, Ion fiind cu patru ani și jumătate mai mare? Dacă și-a încheiat studiile preșcolare la șase ani, nu. Aș fi fost prea „firav” ca să împing pedalele. Dacă la șapte ani, s-ar fi putut. Nu și să fim în Josefin, la mai bine de doi kilometri de casă. Nu l-ar fi trimis până acolo la grădiniță. Deci, mai mult ca sigur, așa ceva nu s-a întâmplat. Nu sunt un memorialist creditabil. Ca atare, om onest (citește: cap pătrat), pun capăt memoriilor aici.

(Când recitesc. De ce să împing pedalele? Poate mă așezaseră acolo și numai atât. Că tot se spunea în casă: „Unde-l pui, acolo stă!”.)

Citesc în cartea lui Márquez o frază atribuită lui Lenin: „Dacă nu te amesteci în politică, până la urmă se amestecă politica în viața ta”. *Până la urmă* ar trebui înlocuit cu *oricum*. Altfel, dacă ar fi destul să te amesteci în politică pentru ca ea să nu se mai amestece în viața oamenilor, chiar că s-ar merita s-o faci.

Necesarele puneri în context. În America latină, numele Lenin însemna „libertate”. În Rusia, pe vremea lui Lenin, a însemnat „mai bine să piară lumea decât să nu ajungem la putere noi”.

Márquez spune că, pentru a-și păstra puterea, guvernul conservator ar fi patronat omorârea a trei sute

de mii de oameni în douăzeci de ani. Pare incredibil, dar astăzi, în Siria, sub ochii neputincioși (ai Occidentului, ai țărilor arabe), sau realist cinici (ai Rusiei, ai Chinei), se întâmplă la fel.

(Când recitesc, după un an: ferește-te să-i distribui pe combatanți în buni și răi! Ca și în Irak, avem de-a face cu lupta dintre o dictatură detestabilă și islamişti intratabili. Naivitatea de a vorbi despre democrație în legătură cu „primăvara țărilor arabe” e definitorie și costisitoare pentru Occident.)

T stă mult mai puțin cu mine decât cu cei de la *România muzical*. Îi știe pe nume, îi ascultă, o inte-resează ce spun. Nu-i bârfește, zice că toți sunt buni. Cartea tradusă de ea, oarecare; nu știu ce s-o sfātuiesc. În schimb, găsesc o frază despre ecranul opac dintre părinți și copii. Am face orice pentru ei, dar nu comunicăm. Au acumulat suferințe și reproșuri tăcute la care n-am fost atenți, acum e prea târziu. Își și au viața lor. Și încă o frază pe care nu pot să n-o rețin: „În fiecare zi reedităm isprava imbecilității fericite de a ne crede eterni”.

Brusc și fără legătură cu ceva anume, îmi amintesc că tata avea o vorbă, probabil răspândită în Banat: „Ții cu bețârcul”. Cu autoritatea, adică (*Bezirk*). Cum nu cunoșteam cuvântul, înțelegeam *bețâc*. Fiindcă o spunea la jocuri, îmi dădeam seama că înseamnă *ții cu cel mai tare* și nu vedeam legătura cu bețivul. „Poate ca să nu facă scandal”, îmi ziceam.

Am început operațiunea cândva evocată ca posibilă și improbabilă: alegerea și clasarea, în plicuri separate, a scrisorilor primite de la oameni – adică scriitori, mai

ales critici – cu oarecare șansă de a supraviețui o vreme postum și meritând, deci, ca scrisorile lor să fie păstrate altundeva decât la noi în casă. Știu eu, la muzeul literaturii, sau așa ceva. Am pornit în ordine, de la litera A, n-am găsit mare lucru, am trecut la B, recoltă mai bogată, după care, cuprins de febră, am pus totul deoparte și am alergat la papetărie, să cumpăr plicuri. Fiecare scriitor în câte un plic. Întors acasă, nu m-am reapucat îndată. De atunci a trecut vreme. Nu m-am reapucat deloc. Operațiunea a redevenit improbabilă. Posibilă, parcă, mai puțin.

Cobor să stau de vorbă cu T și am imaginea formidabilei intensificări și creșteri de viteză a Istoriei în unele împrejurări. Găsesc pe masă, rămasă cine știe cum, o invitație primită de la Jack Lang, ministrul culturii, la o recepție unde avea să fie prezent, se spune, și Laurent Fabius, președintele Adunării Naționale. Nu eram eu chiar invitatul principal, mai erau acolo vreo șaptezeci de români. Ianuarie 1990. Trecuserăm, într-o lună și câteva zile, de la îngheț la răzmeriță și represiune, urmate de euforie, îngrijorare, groază și stupoare, totul într-o tensiune aproape de nesuportat. Și, brusc, românii la Paris! Păstrează-o, spune T. Ce să fac cu ea?

Avem o iarnă despre care se va vorbi („Ții minte frigul ăla?”), cum se vorbește încă despre zăpada din 1954. Din cauza consumului, scade presiunea la gaze. Aseară, pe careva canal, un bătrân indignat. „– Câte grade aveți? – Abia 20!” Nu m-aș mira să fie un nostalgic al lui Ceaușescu. Pe vremea lui măcar aveai asigurate 12 grade toată iarna, nu numai când crăpau pietrele de frig. Acum, *abia 20*. Cam așa stăm cu *era mai bine atunci*.

Citesc un volum de poezie patriotică actual. Adică, fără lozinci. Degeaba! Ne-au îmbolnăvit așa de rău cu România („țara mea cu ochi frumoși”), încât mi se face piele de găină oricum s-ar scrie, patriotic, despre ea.

Ca să ne ducem la Alexandra, pe frigul ăsta, luăm un taxi. Primit obişnuita lecție de istorie modernă și contemporană, astăzi cu o formulă frapantă: „Până mâncai un colț de pâine, se ridica un bloc.” „– Câți ani aveai dumneata când a murit Ceaușescu? întrebă T. – Păi, să vedem... Un an”.

O vocație politică irosită, T. După ce-i vede la față pe noii miniștri: „Eu nu mă mai lupt cu taximetriștii, să se descurce și singuri cu ei!”.

Ascult un interviu pe temă autobiografică luat cuiva pe care, întâmplător, îl cunosc de la A la Z. Ce poate să născocască, mamă! În privința asta, mai am de învățat.

Citesc *Biblioteca din nord* a lui Aurel Dumitrașcu, corespondent asiduu înainte de '90, la față abia întrevăzut. Volum instructiv pentru că poetul a refăcut, trimițându-mi-l, ce fusese cenzurat. De cine? Îl cunosc prea bine. Admirabilul și nocivul, de fricos ce era, iepure șchiop. Poetul se jucase cu *Moartea*. I se permite s-o facă, dar – macabru – cu *moarta*. Editorial stă liniștit în bibliotecă, nu cum stătuse în versiune proprie, *înfricoșat*. Cititorul fusese *bâlbâit*; în carte e *fericit*. Ascultase o iarnă *întreagă discursuri despre merele putrede*. Versul acesta a dispărut. Discursurile aveau alte teme. *Tatăl nostru* a devenit *Rugăciune laică*. Poetul intra în paradis cu hainele lui *rupte*. Acum hainele sunt *noi*. Altădată fuseseră *vremuri mai bune*; vremurile acelea au devenit *mai rele*, bineînțeles. *Plimbarea de noapte* e numai *Plimbare*. Noaptea era indicat să dormi. Ochiul nu mai

e roșu, ci negru. Roșul avea alte întrebunișări. O gară cu *prostănaci* s-a schimbat, suprarealist, într-una cu *maci*. Din *o veste năclăită în gazete*, gazetele au dispărut, înlocuite de *misive*. În gazete totul era curat, nu se năclăia. Oamenii vor asculta *speriați* rapsodia română? Nici vorbă! O vor asculta *fericiți*.

De la o vreme, am început să-mi schimb tabieturile. Una din fixațiile mele era să nu citesc poezie. Nu citesc pentru că n-o pricep destul. N-o pricep nici acum, dar am reînceput să citesc. Dau o raită prin raft și-mi spun ce apucăm noi astăzi? Astăzi, noi apucăm *Cuvânt înainte*. Citesc ceva despre cum crește părul de față în loc de grâu. Mde... Mai împing puțin și dau peste tramvai. Ce frumusețe, domne!, vorba lui. Cum se lasă în sine, ușor, ușor, ca un zbor de fluturi. Și cum coboară din Bacovia, nemaicoborând: „Eu nu mai cobor la prima. Nu mai cobor”.

Cristian Popescu: „Se privește mereu în oglindă și zâmbește întunericului de acolo”. Eu, când urc treptele seara, privesc întunericul din mansardă. Nu zâmbesc.

Se confirmă: în somn sunt megaloman. Am treabă (zor-nevoie) cu un dosar de documente ale casei regale (!). Profesorul care-l are în grijă ezită să mi-l dea. Nu știe cine sunt, de unde să mă ia. Mă umflu în pene. Că cine nu mă știe! Că cine mi-s io!

Ar fi de făcut psihanaliza, sau fenomenologia diminutivelor care au invadat televiziunile („Gerușul”, îi roagă T să spună). S-au mutat și în viață. „Au venit bănuții” mi se comunică. („burticica”, „pielicica”, după doi ani, la spital). Ne-am reinfantilizat.

Jung, căruia îi răsfoiesc o carte, *L'Homme à la recherche de son âme*: „...acționăm mai întâi într-un fel cu totul inconștient, nedescoperind cauza acțiunii noastre decât mult după săvârșirea ei”. N-o prea descopăr. În schimb, pe cea generică o știu: lipsa de energie, transferată în slăbiciune de caracter. Mai interesant e altceva: așa cum am făcut literatură destul de bună din lipsa de calitate, m-am ținut destul de bine în epocă cu toată subrezenia de caracter.

Celălalt care ne apare în vis și despre care credem că este un *altul*, spunându-ne adesea „Mulțumescu-ți ție, Doamne, că nu m-ai făcut și pe mine așa!”, este de fapt *celălaltul* nostru, scrie Jung. Eu nu-i spun *celălalt*, ceea ce ar presupune existența unui *eu*, și nici nu-l caut numai în vis. Sunt diferiții „eu” în care viețuiesc, într-unul sau în altul, în fiecare zi. Nu merg, totuși, până la a le atribui o autonomie deplină. E un caz de *coincidență în diferență*. Fiecare dintre ei simțindu-se *eu*, am tot timpul, în orice variantă a mea, sentimentul că sunt „eu”. Deci eul există, dar trebuie să i se pună ghilimele, nu să fie subliniat.

Despre un primitiv: „...rămâne așezat timp de ore, pur și simplu acolo, într-o inerție totală; dacă-l întrebi la ce se gândește, este ofensat, căci în ochii lui a gândi este privilegiul nebunilor! Deci n-ai de ce să presupui că se agită vreo gândire în el”. Mi-e teamă că, în cazul în speță, primitivul acela, dacă așa ar crede, lucru de care mă îndoiesc, ar fi mai aproape de adevăr decât Jung. Nu-ți trece prin minte ceva cu adevărat deosebit dacă, într-un fel sau altul, nu ești, cât de cât, „nebun”.

Cât despre inerția aceea, o cunosc. Fără să mă duc până în India, am să devin ceea ce Mircea Eliade ar fi vrut

să fie și a pretins că a și fost. Un iluminat, un preafericit, un – eu, nu el – idiot. Privesc peretele din față cu nesaț.

Are dreptate Jung: e potrivit să numești Dumnezeu unele aspecte ale experienței interioare, cu condiția de a nu pretinde că știi ce înseamnă Dumnezeu.

Mă regăsesc în Pamuk: „...faptul că relația mea cu El a rămas la nivelul unei temeri difuze și al unei tratări superficiale care, din prudență, nu răscolea prea mult acest subiect, se datora și împrejurării că nimeni nu mă instruia, acasă, în această privință. Poate și pentru că nimeni nu știa nimic care să-mi servească drept învățatură: (...) nu i-am văzut niciodată pe cei din familia mea să-și facă rugăciunea, să țină post ori să îngaime vreo rugăciune. Din acest punct de vedere, membrii familiei noastre se îndepărtaseră simțitor de religie, dar conviețuiau cu ea...”. Mă regăsesc, până la un punct. Acea temere difuză – și, prin urmare, nici acea prudență – nu o simt. Deci, nici această socoteală nu mi-am făcut-o: „Socoteam, cu o parte a minții, că dacă Dumnezeu știa tot, așa cum se spunea, deși eu nu puteam crede în El așa cum mi-aș fi dorit, era nespuse de ager la minte și avea să mă ierte, dându-și seama de ce nu puteam crede în El cu nici un chip”. E amuzant, dar nu mă regăsesc. Rămân la regretul de a nu putea crede, numai la atât.

Cartea lui Pamuk despre melancolia Istanbulului decăzut m-a învățat, sper, întrucâtva, să privesc dărăpănăturile Bucureștiului cu alți ochi. (Oare? Chiar și Calea Moșilor, cu ruine pestilențiale, de la bulevardul Carol spre Sfântul Gheorghe, la capătul liniei de tramvai?)

Nu demult, un zăpăcit împungea doamnele, cu un ac, în tramvai. Ieri, o persoană rămasă neidentificată i-a tăiat pielea celui mai bun prieten al meu în aceste zile friguroase: bătrânul cojoc. Omul a tăiat buzunarul în van, ca să zic așa. Era gol. Parcă o aud pe T: „Nu pleca de acasă fără bani!”. Eu, acum: „Ei, vezi! Nu-i iau de prevăzător ce sunt”.

E o mângâiere a vanității în a constata că un mare autor s-a hotărât să scrie tocmai despre tine. Cortázar: „...una din acele ființe care rămân în urmă și acționează numai din inerție, chiar dacă dau dovada uneori de o voință aproape îngrozitoare de a nu face nimic, de a nu trăi cu adevărat în ruptul capului”. De unde o fi știut?

O văd pe T cum, nici ea prea dotată, scotocește hârtii, chitanțe, lumină, gaz, declarații de venit, și îmi dau seama că, singur, n-aș fi știut să viețuiesc. Despre reparații și meșteri, nu mai e nevoie să spun...

Am observat de mult (îl avea și tata) pe fața multor bătrâni, numai bărbați, un surâs permanent care pare nătâng, dar e numai sfios. Parcă și-ar cere iertare că mai trăiesc.

Corina îmi recomandă *Iov*, al lui Joseph Roth. Citesc și spun da, e bun, și tot mai puternic pe parcurs, dar ce păcat de sfârșitul hollywoodian! Ea spune: eu cred că tot sfârșitul e numai un vis. N-ai observat că începe când personajul adoarme, iar la sfârșit adoarme din nou? Revăd și tind să-i dau dreptate. Îndreptarea, *deus ex machina*, a lucrurilor în existența lui Mendel Singer începe după fraza: „Așa adoarme astăzi Mendel, ținând în mână batista înnodată”. Iar la sfârșit, după tot miracolul ce i se întâmplă, citim: „Se ridică în

picioare, împinse un fotoliu lângă canapea, puse tabloul în fotoliu și se culcă la loc. (...) Mendel adormi. Și se odihni de greutatea norocului și de măreția minunilor”. E o lectură atentă, de tipul Matei Călinescu, Ion Vartic, Ioana Pârvulescu. Și, ca să am și eu o contribuție, subliniez cuvintele „se culcă *la loc*”.

Aflu din cartea lui Curtius despre Balzac că doi mistici din secolul 18 se numeau, unul, Bonnet, celălalt, Robinnet.

Copil, Balzac își spunea, ciocnindu-și fruntea: „E ceva aici!”. Eu ar fi trebuit să spun, la aceeași vârstă: „Nu-i nimeni acasă? Cam sună a gol!”.

Și-a uzurpat particula nobiliară. Măcar într-o privință, n-a greșit. Ca număr de silabe e mai bine așezat Honoré *de* Balzac.

„Singurele și imensele mele două dorințe, să fiu celebru și să fiu iubit.” Și una, și alta? Nu-i cam mult?

Criteriile se mai schimbă. Curtius scrie fraze deosebit de puternice pentru a interzice judecarea moralității oricărui artist, iar asta ca să-l apere pe Balzac de învinuirile că ar fi fost... vanitos și egoist. Nu ticălos, nu turnător, nu corupt.

Exegetul risipește multe pagini ca să scrie despre *taină* la Balzac. Problema e că tocmai ce ține de taină a îmbătrânit la el.

Balzac: „Totul se înlănțuie în lumea reală. Fiecare mișcare corespunde aici unei cauze, fiecare cauză este legată de întreg; urmează deci că întregul e prezent în cea mai neînsemnată mișcare”. Iar Curtius spune că viziunea lui Balzac „constă în a privi lucrurile din lumea materială, cât și din lumea spirituală, în ramificațiile

lor originare, în a avea o concepție de ansamblu asupra realității”. Dacă numai cu atât s-ar fi ales Balzac din interesul lui pentru științele oculte, ar fi fost tocmai ce i-a trebuit pentru a-și construi *Comedia*. Din păcate, le-a luat în literă și peste tot unde apar urmele lor literatură lui a pălit. Iar Curtius nu știu unde vrea să ajungă ocupându-se atâta de misticism și magie la Balzac.

Se pare că și Napoleon s-a interesat de galvanism, magnetism... Dar el a făcut-o la Sfânta Elena, nu la Austerlitz.

Ajuns la capacitatea unor personaje balzaciene de a-și concentra energia, Curtius se ocupă în sfârșit de ceva interesant. Despre un personaj, Balzac scrie că obținuse succese „fiindcă dorise în fiecare dimineață să realizeze ceea ce își propusese în seara precedentă”. Se întâmplă cu artiștii mari, monomani, stăpâniți de un singur gând. Uimirea mea e să constat că la unii gândul ăsta nu se referă la lucrul de realizat cât, adesea, la succesul de obținut. Ceea ce îmi reamintește întrebarea lui Roman: dacă ai putea să faci ceva mare fără să se afle vreodată că tu l-ai făcut, ai fi de acord? El răspundea, fără să ezite: da! Dar Roman era un sfânt. Dacă nu ți s-a dat ce ți-ar fi trebuit ca să faci un lucru mare, e recomandabil pentru liniștea sufletească să accepți condiția de diletant. A avea mentalitatea unui creator când nu ești înzestrat cum ar fi necesar e tragic și grotesc. Încă ceva: nu numai pentru creație trebuie să fi în permanență concentrat. Pentru orice fel de proiect.

Balzac mai spune adevărul banal, însă inconturabil, că ai nevoie de elaborare îndelungată. Numai că pentru asta trebuie să poți gândi. Din păcate, forma n-o gândesc. Nici formă, nici idei. Doar păreri. Îmi trece

câte ceva prin cap, brusc. Îmi pierd timpul când încerc să gândesc.

Poftele sunt multe, pasiunea – una singură. Pofță ea însăși, pasiunea își elimină concurența. Cam asta este ce spune Curtius, ajuns în sfârșit la liniile de forță ale lui Balzac. Adaugă: „Marile pasiuni (...) sunt cele care se raportează la valorile supreme din viață și din lumea spiritului”. Întrebarea este ce înțelege prin *suprem*. Pasiunea se poate îndrepta la fel de bine spre o târfă ca spre icoana verginei Marii.

„...*la vertu dans toute la fleur de sa bêtise*.” Cinismul în toată splendoarea lui, la Vautrin. La scriitorul însuși, sarcasmul cu aparență *soft*: „...un fel de făptură intermediară între om și plantă sau – poate – între om și Dumnezeu”.

„...alții spiritualizează carnea, cerându-i să le dea ceea ce ea nu poate să dea.” Spiritualitatea aceasta improbabilă este atinsă, totuși, de mării senzuali.

Balzac, burghez, vede în secolul 19 unul mare. Doamna Hanska, aristocrată, îl vede, ca și artiștii rafinați ai epocii, stupid. Muncitorii, dacă ar fi avut glas, i-ar fi zis apăsător.

Balzac îl anunță pe Marx. Crede în mersul legic al Istoriei, bazat pe contradicție și conducând spre progres. „Balzac, scrie Curtius, îi deplânge pe cei ce se opun sensului în care evoluează lucrurile...” Din ideea că unii se opun sensului Istoriei s-au tras, pe latura comunistă, nenorocirile secolului 20. Nu-i vorbă, ele au devenit posibile prin disoluția Imperiilor – adică a nenorocirilor anterioare – provocată de primul război mondial.

Ducea dorul unui dictator capabil să măture „nostimada asta care se numește regim constituțional”.

(De când am scris fraza asta a trecut, cât să zic, poate un an. Iar acum, aici la noi, ne găsim în prezența unora care sunt hotărâți de scapă de nostimada pomenită, ca să-și apere pielea, cu orice preț.)

Nietzsche scria despre „orăcăitul virtuos al unor broaște puse la respect, care ajunseseră la disperare în mlaștina lor”. Cerându-le iertare congenerilor, cam așa ne văd, în Epocă, pe noi.

Citesc într-un „material” al Securității: „În luna martie a decedat. Față de cele de mai sus propunem scoaterea lui Turcea Daniel din SIG și clasarea la CID a materialelor fără menținerea în evidența generală”. După moartea suspectului încetau urmărirea, dar numai cu aviz de la comandant. Iar suspectul în cauză semănase mai mult a înger decât a om.

Văd, pe Masaryk, o placă: „Ștefănescu-Goangă. Arestat în 1950, mort în închisoare în 1958.” Mă gândesc la isteții care vorbesc de dictatură. Deocamdată, Băsescu n-a trimis S.R.I.-ul să-i aresteze, noaptea. Atunci, ce am avea?

Au trecut 22 de ani. Ceaușescu ar fi murit de mult? Nu cred. Am asista la iarna patriarhului, aplaudând și ovaționând.

Stăm de vorbă la prânz. Noi știm ce înseamnă psihoză colectivă. Câte gogoși am înghițit în decembrie! 4000 de morți, babe care umblau cu grenade în sacoșă, ascunse în colivă... De ce n-am crede și în entuziasmul real al coreenilor de nord?

(Îmi spuneam: să fi apărut o nouă specie de oameni, să fie aștia sinceri? E înspăimântător! Un reporter de-al nostru i-a surprins în timpul unui discurs inflammat. Li

se închideau ochii, ba chiar adormeau. Sunt oameni, oameni ca noi, și ei.)

Telefonează Corina: „– Ți-a apărut cartea. – C’ești copil? – Am văzut-o pe internet. – O fi o coincidență de nume”. Habar nu aveam. *Je sème à tous vents.*

Aflând că cineva își face de lucru cu tot ce am scris, m-a apucat și compasiunea, și rușinea. Vreo douăzeci de cărți! Azi-mâine, mai bine te ocupi de Balzac.

Primesc volumul, îl recitesc și constat, nu prima oară, că am un supraeu excesiv de dur. Mi-e antipatic, cum se zice, până la Dumnezeu. Și atunci, de ce nu mă lipsesc de el? Răspund ca tata, când îl întrebam de ce nu s-a dus să vadă Viena, mirajul lui, cât s-a mai putut: „Ei!, de ce...”.

Tata a fost omul fundamental. Prin el am aflat ce înseamnă moralitatea ireproșabilă și, pe de altă parte, marea literatură. Sub aspectul incoruptibilității, experiența a reușit, dar într-al relațiilor cu oamenii, al vieții în societate, deloc. Fire slabă, contrastantă cu a lui, am de ce să fiu nemulțumit. Literatura mi-a oferit-o indirect, prin cărțile din casă. De la 15 ani am știut ce este capodopera. Abia cu timpul am aflat și că așa ceva nu voi putea să fac. (Mai nou, e *cool* să spui că nici nu există capodoperă. E introducerea democrației în artă, unde nu are ce căuta. Spus mai pe șleau: prostia omului deștept nu are nici limită, nici leac.)

Dar tata nu mi-a fost supraeu. Dimpotrivă, m-a iubit. Strașnic l-am răsplătit!

Iar faptul fundamental, bun și rău, al vieții mele a fost, cred, unul intrauterin, și anume efectul dorinței mamei mele ca eu să fiu fată. Pe jumătate i-a și reușit,

producând ceva ce nu e nici așa, nici așa. Altfel zis, nicicum.

E oarecum liniștitor să știi că nu poți să-ți strici viața decât făcând ceva improbabil, cum ar fi o turpitudine sau producerea unui accident. Altfel nu pot și nu puteam s-o ratez – și bine ar fi fost dacă aș fi știut din capul locului, nu m-aș mai fi învinovățit. A rata înseamnă a nu face, dintr-un motiv de care ești responsabil, ce ai putea să faci. Eu mi-am pierdut timpul și mi-am bătut joc de viață în multe feluri, însă mai bine decât am făcut oricum n-aș fi putut. Aș zice chiar că am reușit mai mult decât, cu ce mi se dăduse, ar fi fost de așteptat. Tot nu-i rău, măcar, că am aflat până n-a fost prea târziu. Închid caietul și mă uit mai departe, acum cu conștiința împăcată, la cursa Paris-Nice.

O ieșire în lume, fie și de numai două zile, funcționează ca un soi de deșertăciunea deșertăciunilor. La întoarcere, mi se pare derizoriu tot ce „am de făcut”. Ce-i cu prostiile astea, îmi spun.

Pierd vremea, mă țin de fleacuri și, brusc, îmi vine în cap câte un fragment. Nu știu la ce-i bun, cine are nevoie de el – dar e distractiv.

Se ia, în cantitate variabilă, de preferință cu nemiluita, libertate față de sine, de ceilalți, de viață și de moarte, de scris – și se amestecă bine, la foc mărunț, cu îngrijorare de sine, de ceilalți, de viață și de moarte, de scris. Se servește calduș.

Nu știu să mă situez, am însă impresii de lectură. Minte vioaie, frază alertă, nu prea densă, ce scriu e destul de inteligent, am destul umor. Nu sunt profund. Aș zice, inconsistent. Când fac comentarii de lectură sunt pregnant, dar pot să devin anost. Când iau atitudine, uneori

o nimeresc. Alteori, aș fi făcut mai bine să mă abțin. Originalitatea mea: spun cu dezinvoltură cum mă văd. Nu cum sunt, de asta nu pot fi sigur. (Între sinceritate și cunoașterea de sine prea multe legături nu există.) Cu criticii binevoitori am un diferend, și poate toți avem dreptate, toți greșim. Ei spun că mă alint. Nu mă alint. Ei spun că am și calități. Poate că am, deși nu văd altele decât astea de mai sus.

Cu criticii care nu-mi sunt binevoitori am alt contencios: de ce nu-mi sunt binevoitori? Păi, nul?

Traian Dorgoșan:

...și reîntors la jocul de-a Parcă-Nici-N-Am Fost
mă văd în vis, copil grozav de prost....

...Cu banii primiți pe nespusa comoară
mi-am cumpărat un ocean de indiferență amară...

...și de-aș putea, pe mine, să mă iert!

Citesc jurnalul lui Gheorghe Mocuța însoțindu-și fiul bolnav la Paris. Nu e literatură, e viața în toată sălbăticia ei. Te face să roșești.

Ajungând în cartea lui Matei despre *M* la jurnalul inclus, unde reia totul cronologic, îmi spuneam, absurd, însă conform logicii lecturii literare, care face să te identifice cu prezentul relatat, îmi spuneam, deci: poate de rândul ăsta băiatul nu va muri. Aici, la Mocuța, aștept să spună că băiatul s-a făcut bine. Țin pumnii să se întâmple așa.

Altceva se întâmplă. Apar la tată semnele bolii proprii, de care se crezuse vindecat. Mie, îmi telefonează o doamnă de la radio. Să ne întâlnim, să stăm de vorbă. Despre cartea mea. Ce pot să fac, decât să-mi fie rușine de succesul meu, cât o fi el de mic.

Cu ce nu se obișnuiește omul! Mocuța scrie că a început și el chimioterapia, apoi urmează pagini despre răscoala, cu incendieri de mașini, de la periferia Parisului, altele despre scriitorii români veniți în acțiunea „Les Belles Étrangères” și după aceea, parcă în trecut, aflăm că cineva nu l-a recunoscut pentru că, el, nu mai avea păr.

Cartea ar trebui s-o citească oricine vrea să nu se mai frământa pentru fleacuri. Nu se va citi mult. Omului nu-i place suferința când știe că nu e fictivă. Așa s-a întâmplat cu documentarul nostru despre viața crâncenă a lui Roman. Mi s-a spus: nu se poate suporta.

Incomparabila bogăție a nefericirii... La un an după ce, tată și fiu, se întorc acasă restabiliți, Mocuța scrie în încheiere: „Senzația că atunci trăiam, iar acum supraviețuiesc...”.

Cine-i ca mine!? Am program, și ce program!, azi, mâine, adică sâmbătă, duminică, apoi luni, marți și miercuri. Joi, deocamdată, nu. Oricum, nu mă plictisesc. Mi s-a alocat un mobil. De abia aștept să apuc un moment când să mă duc în parcul Ioanid, să-i telefonez lui T. Altcuiva, cui? E și o parte nu chiar bună: că am să-l pierd n-ar fi grav – ce-am avut și ce-am pierdut! –, dar am să pierd și ochelarii, că fără ei nu văd pe ce să apăs. Însă nu e iminent. Până învăț cum să umblu cu aparatul, mai trece timp. Vorba e: încetul cu încetul, intru în rândul lumii. Computer – din ăla cât un cufăr – am. Acum, și mobil. Cine mă credea expirat...

(De atunci, a trecut timp. Ziceam că n-o să învăț cum se folosește aparatul cadorisit. Mă denigram. Altceva s-a întâmplat: nu s-a mai făcut vorbire, în casă, despre existența lui.)

Aș ruga-o pe nevasta lui Esterházy să-i împrumute frazele astea lui T: „Mare clovn mai e. Oare ține de meserie sau e ghinionul meu?”

Am fost într-un loc unde am întâlnit congeneri pe care nu-i văzusem de câțiva ani. Mi s-a părut că sunt în *Le Temps retrouvé* și văd, în diferite variante, sosiile baronului de Charlus.

Avantajele vârstei. Pe vremuri, la o extracție aveai senzația că măseaua nu va ieși decât odată cu capul. Acum, în treizeci de secunde s-au dus două, de parcă n-ar fi fost.

Despre dinții ăștia s-ar putea spune cu justete: *les absents ont toujours tort*.

Și alții îmbătrânesc... Aseară, un episod din seria „Maigret”, cu Jean Gabin. Exterior, convențional, neconvincător... Chiar invers față de cum îl știam.

Cum e firesc (sau nu-i?), vorbim des despre moarte. O problemă rămâne nerezolvată: nu știu cum aș face ca, murind, să dispar neîntârziat. Câtă bătaie de cap o să dau, până și atunci, cu gândul ăsta nu pot să mă împac.

Sara îmi vorbește despre un prieten intrat în comă. Revenindu-și, a povestit ce spun și alții: se găsea într-o lumină mare și era fericit. Pe măsură ce-și revenea, lumina scădea, iar el simțea ca un regret. După aceea, la puține zile, a murit. Fericit, într-o lumină mare, nu mă văd. Fotofob.

A murit Ștefan Munteanu. Întâi Moș Poveste, după aceea Maestrul, acum Profesorul. Ei au fost ce avea facultatea noastră mai bun. Au făcut legătura cu o altă vreme, un alt tip de cărturar. În ultimii ani, Profesorul n-a mai coborât de la etajul patru, în casa lor fără lift. E un an și jumătate de când n-am mai fost noi la ei. Era

același, cu vocea puțin slăbită. La fel de clar în formulări, de pățimaș în idiosincrazii. De primitor. Iar doamna, la vârsta ei înaintată, tot o regină, cum spune T.

„...mulțumesc, bine, îmi răspunde de la capătul firului moartea”, așa scrie, într-un vers, Octavian Doclin.

„Și mor treptat, și iarăși nu mai mor...”. Gheorghe Pruncaș.

Cădem de acord: tot timpul așteptăm să treacă timpul. Găsim noi câte un pretext!

Pot să înțeleg convingerea că Dumnezeu există, fiindcă se bazează pe credință, dar mi-e mai greu să înțeleg certitudinea că nu există, la atei. De unde știu ei?

Primesc de la Jean Pop reeditarea *Teritoriilor* lui Mircea Zăciu, completată cu fragmente de jurnal, din aceeași epocă, inedite. Mă duc direct la astea. Judecățile critice rezistă, n-au îmbătrânit. Găsesc și fraze care-mi „sună”: „Cred mai degrabă că omul era un naiv și un timid, care nu îndrăznea să contrarieze (...). A brusca și a rosti sentințe critice severe i se părea și riscant și contrazicea o anume delicatețe sufletească”. Mă recunosc, deși nu despre mine-i vorba. Mallarmé! Înțeleg și restul: „Singure aprecierile despre Rimbaud au un accent intelectual real”. Nu-i de mirare. Dacă nici despre Rimbaud n-ar fi spus ce gândea, ar fi fost un *pauvre type*. În rest, și eu l-aș fi laudat în gura mare pe amărâtul de François Coppée.

Pentru Julien Green, scriem jurnal ca să oprim timpul. Zăciu crede altceva: avem nevoie de un confident și de o armură împotriva lumii. Eu nu caut o cauză anume. Scriu ca să scriu, și din histrionism. E drept, nici n-aș zice, de ani buni, că „țin” jurnal.

În *Teritorii*, M. Z. scrie o excelentă pagină de proză, după care notează: „(Toate astea n-au fost tocmai așa, dar puteau să și fie...)”. E în perfectă regulă. Poți, într-o carte autobiografică, să povestești oricum o întâmplare dacă recunoști că ai modificat realitatea. Dar să scrii „de la fața locului” despre revolta studenților parizieni din 1968 fără să menționezi că nu erai la Paris în zilele acelea este, cum să zic...

Închei jurnalul adiacent *Teritoriilor* cu destule rezerve față de omul la care am ținut mult, dar și tulburat de tristețea lui datorată unei incurabile susceptibilități: „Oamenii nu mă iubesc, prietenii m-au lăsat unul câte unul, furișându-se tiptil ca din camera unui om bolnav de moarte, unde ți-e peste puțină să rămâi”. În ultimii lui ani, am fost nedelicat din prietenie. Încetase să-mi scrie, iar eu insistam, dornic să-l scot, cât s-ar fi putut, din depresie. Cine știe ce motive va fi avut, ce-mi va fi reproșat!

Există oameni cu foarte mari calități, pe care i-am admirat mult, la unii am ținut, și care m-au dezamăgit, unii foarte rău. Nu prin ce mi-ar fi făcut mie, pentru că, la felul meu de viață, nu prea ai ce să-mi faci, ci prin ce și-au făcut lor și imaginii mele despre ei. Pe de altă parte, la modul meu aton, am și eu calități și au fost în viața mea momente și fapte detestabile pe care nu le pot răscumpăra. Ce concluzie să trag? Nu găsesc decât o vorbă a lui Marin Preda: „Domnule, nu știi...”

Oricâtă bună-credință ar avea autorul, în memoriile nimănui n-ai să găsești lucrurile așa cum au fost. Le vei găsi cum îi apar când scrie, totdeauna cu un punct de vedere asupra lor. De aceea, e naiv să scrii o biografie conducându-te după mărturiile despre tinerețea ori copilăria proprie depuse de un matur, uneori chiar

bătrân! Aproape totul e antedatat. E drept că în felul ăsta primești în filigran și sensul vieții – că fără sens nu se poate! – al omului în cauză, sens pe care tu, biograful, nu mai ai decât să-l îngroși puțin.

Între fireasca preocupare de sine și sentimentul că unii oameni își dau prea multă importanță mi-e destul de greu să disting.

Se cere ca într-o farmacie să existe o persoană cu facultatea de specialitate. Pe lângă ea, una sau două cu școală de asistent. M., farmacistă, o întrebă pe cea cu care lucrează, fostă femeie de serviciu, unde și-a făcut școala. „Nu știu, doamnă, că eu am trimis dosarul și am plătit taxele. Undeva pe lângă Romană, cred.”

Că medicii primesc bani de la pacienți e firesc. Cu salariul lor n-ar trăi decent, în apus ar câștiga mult mai mult... Nici nu pot avea mai multe „joburi”. Când cer, e altceva. Mariei, femeia care a îngrijit-o pe mama B, cu pensie de 500, i-au cerut, pentru o operație de fiere, medicul 800, anestezistul 300. Medicul a mai lăsat din sumă, ca un precepeț. În siajul lor, femeile de serviciu din spital, nu destul plătite, că nu mai rămăsese, n-au șters timp de trei zile voma de pe podea.

Ieri, în sala de pe Lipscani, spectacol școlar pe franțuzește cu trupa lui Florin Didilescu, fostul nostru student. Mișcare multă, bine coordonată, inteligență, bun-gust. Îmi dă o carte în care, la aniversarea a 20 de ani, foști membri ai echipei, din țară și de peste tot din lume, spun ce a însemnat experiența asta pentru ei. Păcat că din liceele bucureștene cu limbă de predare franceza, și din câți profesori or mai fi, abia treizeci, patruzeci de

spectatori. Omul sfințește locul și oamenii strică tot.

Pe Popa Petre, printre case interbelice, ori mai vechi, a apărut un falnic bloc de sticlă. Pentru o casuță, un prieten se chinuie de trei ani să obțină aprobări.

Pe Splaiul Unirii, îi zic. Mă duce și mă lasă într-un loc. Nu prea seamănă a splai. O fi pe aici vreun râu subteran, mă gândesc. De găsit, nu gălesc. Apare o poștăriță. Ce bulevard e ăsta? Bulevardul Unirii, zice. Nu-i Splaiul Unirii? Nu. Și Splaiul unde e? Mai încolo. Mai merg ce mai merg și, la capătul bulevardului, întâlnesc un pâlc de taximetriști. Îl întreb pe unul: care-i Splaiul Unirii? ăsta e. *Amici*, îmi spun, sunteți idioți!

Se întâmplă și la case mari. Citesc pe teletextul de la TV5: „S-au dat lupte nocturne luni dimineața la Damasc”.

În schimb, Radu Sergiu Ruba, delicios: „13 decembrie 1941. România declară război Statelor Unite. 13 decembrie 1941. României, Statele Unite nu-i declară nimic”.

După o serie nu chiar scurtă de eseuri critice substanțiale, în stil tradițional, după ce a lansat o teorie de răsunset, cu vocabular abscons și indigest, iată-l pe Genette – bătrânul, acum, Genette – publicând trei tomuri parțial autobiografice, cu totul libere de orice obligații, fără numai o precizie a frazei și gândirii, o ironie care așteaptă puțin la colț și nu întârzie să vină, cărora, din secolul optsprezece, al inteligențelor bine strunite, încoace, nu le gălesc egal.

„Timp pierdut cu cercetarea”, o vorbă ce i se atribuie, pare-se, lui însuși, lui Genette. El protestează: n-ar fi a lui. A cui va fi fiind, fapt e că am pierdut vreme

cu naratologia sa. N-am reținut nimic. E drept că nici n-am obiceiul să rețin.

Comentează sensul pejorativ al demonstrativului *ce*. *Ce gouvernement!*, exemplifică el. Nenorocitul ăsta de guvern! Noi avem ceva și mai bun: *țara asta! Țara aceasta* n-ar spune nimic.

„...cine zice «conștiință» zice deja «examen».” Examen de conștiință, deci. Într-adevăr. Mi-am pierdut destul timp din viață făcându-mi reproșuri. Și cum am mult timp de pierdut...

Genette mă răsplătește pentru încântarea cu care-l citesc recunoscând fără fașoane, cum recunosc și eu, că n-a parcurs niciodată în întregime cărți pe care le-a lăudat. Regăsesc: *Somnambului*, *Omul fără calități*, *Valurile* și – despre care am scris o carte – *Caietele* lui Valéry. *Moartea lui Vergiliu* i-a scăpat.

Dedicându-l lui Radu Cosașu, iată un exemplu de stil ironic, marca Genette, în termeni sportivi. Îi făcea curte, cum se spunea pe vremuri, unei făpturi. „Sătul de câteva zile de joc de pe fundul terenului, a crezut că venise vremea să urce la fileu, dar s-a pomenit îndată cu un *passing shot* sever pe care, după obiceiul lui, îl primi fără a intenționa să mai insiste, ca pe un răspuns provizoriu definitiv (...): pentru moment, era «minge de meci» și retur la vestiare – sau poate, cine știe, «partidă amânată»: nu trebuie să insultăm niciodată viitorul. Ca și cum nimic nu se petrecuse, căci nu se petrecuse nimic, acest episod ambiguu...”. Etc.

După ce l-am abandonat, scrie Genette care, ca tot intelectualul parizian dornic să se țină în pas cu moda și să illustreze prostia oamenilor deștepți, a fost și el membru al partidului comunist, după ce l-am

abandonat i-am „privit de sus pe cei, puțin numeroși în jurul nostru, care nu putuseră să păărăsească «Partidul», din motivul foarte simplu, dar și foarte suspect, că nu intraseră nicidecum în el”.

Face observații judicioase despre kitsch. O omite pe una: obiectul estetic și obiectul kitsch au ceva comun în satisfacția pe care ți-o dau. Exemplul meu predictiv, firma, dispusă vertical, a unui atelier de remaiat ciorapi: pe un voluptuos picior de damă urcă vitejește, făcându-și de lucru cu acul și cu ața, un croitoraș.

Scepticism: „S-ar zice că, printr-o curioasă bizarerie a inimii, femeia iubită îți oferă mai mult farmec decât are”. Autor: Stendhal, bineînțeles. Despre al cărui *Lucien Leuwen*, Genette scrie că este „minunat de rău stălcit”.

Nu știi dacă tu ești mai deșteaptă, da' eu sigur sunt mai prost, îi spun lui T. De răspuns, îmi răspunde Genette: „uneori e mai bine să corectezi o prostie decât s-o eviți”. Ca atare, n-o evit. Cât despre a mă corecta, propriul meu răspuns i-l dau tot lui T: la vârsta asta vrei să mă mai schimb?

Zilele trecute i-am spus unui tânăr care mă chestiona în legătură cu pesimismul cioranian că, după mine, omul a fost sceptic, nu pesimist. Acum dau, la Genette, peste un citat din Cioran: „În grădina zoologică toate animalele au o anumită ținută, afară de maimuța: se simte că omul nu e departe”. În materie de pesimism, sunt servit! Pe deasupra, nici nu pot să mă răzbun cărtind despre *Îndreptar pățimaș II*, pe care tocmai mi l-a cadorisit Alexandra, câtă vreme Cioran însuși l-a executat: „Illisible – débauche ridicule de «poème»”. E prima dată când cioranologii noștri își permit să-l contrazică. Ei

găsesc altceva: filozofie poetică! Zarathustra! Biblia! Absolut de necitit.

„Verdele timp se întomnează sub oftatul duhului. Și oricât fiorul dornic de înfiorări ți-ar foșni în frunzarele sperării, miezul cugetului își pierde prospețimea în apropierea bătrânei Sortiri.” Fiorul dornic de înfiorări... Frunzarele sperării... Bătrâna Sortire... E greu de crezut că putuse să cadă atât de jos. Locul acestor fragmente abandonate („Illisible, inutilisable, impubliable.”) ar fi fost la Biblioteca Academiei, pentru cercetători, nu în librării.

Îneacă într-un sos de vorbe deciziile – „...a fi inutil până la religiozitate; a transforma existența într-un pretext al nimicniciei personale” – de la care nu s-a abătut. Ar fi și acestea numai vorbe dacă nu le-ar scrie când e lipsit realmente de mijloace și de perspective, neștiind că nu mai are decât să scape de așa o carte până la a începe să devină cel ce avea să fie și căruia, din „patriotism”, încercăm să i-l adăugăm pe tânărul E.M. Cioran.

„Puterea de a suferi își atinge limita în efortul de a nu te omori”. Îl și aud, dimineața, la micul dejun: „Nu! Nu cedez! Nici astăzi nu mă omor!”. E incontestabil: își au și intelectualii curajoșii lor.

„Fi-voi până la urmă artistul frunzării, împlini-voi prin chin săltăreț definiția existării? Ori mă voi abate de la suprafața totului și mă voi pierde?” Dacă rabzi stilul, merită să iei în serios aceste întrebări – și să nu răspunzi.

„A avea sau nu sentimentul neantului, iată ce împarte pe oameni în două categorii – ce zic? – în două specii.” Ca pe vremea când erai repartizat la locul de muncă dar, având ceva pile, obțineai transferul, l-am obținut și eu. Mă simt mai împlinit, mai egal cu mine în incapacitatea de a mai avea „acces la vid”. Mi-am făcut

un cadou salutar admițând că sunt superficial și renunțând la pretenții. „În *bine*, trăiesc cei care *vor puțin*...”

„Între tihnă și trudă suntem siliți a alege.” Nici ca să aleg n-am fost nevoit să trudes. În materie de tihnă, sunt un ales. (Când recitesc: poate acum; altfel, toată viața – după studenție – am trudit, mai toată vremea fără entuziasm).

Despre Franța. Cultura franceză: „Expresia înaintea Naturii. Suntem în fața unei culturi a formei care acoperă forțele elementare...”. A înăbușit „clocotul primar” al omului. Nimic shakespearian în ea. A cultivat numai imanența, dar a cultivat-o în adâncime. Nu are deschidere nici către cosmos, nici către haos. Doar către evidente. În alte culturi – engleză, germană –, ce este evident e mediocru sau absurd.

La un cu totul alt nivel decât gongoricul *Îndreptar pătimăș*. E greu de înțeles cum a putut Cioran să-l mai scrie după ce, cu un an, doi înainte atinsese în acest *Despre Franța* nivelul de pertinență și concizie pe care-l va avea ca scriitor francez. Strălucitor fusese și în *Schimbarea la față...*, dar acolo cu strălucirea unui exaltat. Aici, în *Despre Franța*, strălucirea e bine controlată, încă de pe acum, încât, deși el condamnă eseul ca pe o „Colecție de exagerări bolnăvicioase”, e de făcut un amendament la afirmația (mea), altfel justificată, că n-a fost mare decât ca autor francez.

„În secolul al XVIII-lea Franța era *legea* Europei. De atunci încoace n-a mai exercitat decât *influențe*. Symbolism, impresionism, liberalism etc. sunt ultimele ei contacte *vitale* cu lumea, înainte de a intra într-o absență fatală.” E o concluzie marcată – în 1941, sub

Ocupație – conjunctural. Acum – când cultura franceză a devenit oarecare, când geniul Franței a coborât până la Houellbecq –, părerea lui Cioran s-a confirmat – și nu de azi, de ieri.

Se întrebă dacă Franța va fi la înălțime în decadența ei. „Un asfințit ce nu se înțelege își pierde poezia în ridicol.” E tocmai ce se întâmplă, pare-se. Sunt zeci de ani de când Franța n-a dat nimic de mare nivel, dar n-o văd îngrijorată. S-a agitat puțin când un american i-a spus-o în față și a reintrat îndată în rumația ei satisfăcută. Pare să creadă că marea ei cultură este un soi de „de la sine”, un dat.

Se mai întrebă dacă Franța, în decadența ei, va fi în stare de „superbe negații”. Sensul ascuns, poate subliminar, al eseului este o pedagogie. Vindecat de exaltări, Cioran deprinde decadența și se pregătește, bogat în primitivitate („De la stână în salon”), de mult inexistentă în Franța, să devină „Estet al asfințitului de cultură” și să enunțe mari negări. Ideea – are instinctul, sau bunul-gust, să n-o formuleze – este că, educat de Franța, el îi aduce ce ea nu mai poate să dea.

Lasă totuși să se înțeleagă: „Când instinctul are ultimul cuvânt, primejdia rostogolirii pe panta dispariției se micșorează. Cei aparținători unei culturi decadente nu-l mai au...”. Și corolarul: „*Barbarul s-a trezit*”. „Barbarul” este el.

El însuși are de profitat: „...să profităm după ruina altora...”. Are nevoie de Franța ca să nu mai fie autorul necontrolat de până atunci: „Cine n-a trecut prin ea riscă să îmbătrânească ucenic al virtualităților”. Că încă are nevoie o va dovedi nefericitul *Îndreptar pătimăș*. De aceea, trebuie să se redefinească: „Un suflet vast încins în

formele franceze...”. Prin asta, „să evităm panta elegiilor”. Să renunțe la lirism. Căci: „Patosul dezlănțuit, fără chinga normativă, duce la dezarticularea spiritului, la un gotic deșănțat”. Tocmai pentru că liric, a fost un autor de valoare medie românul Cioran.

Vrea să se schimbe fără să se piardă. Să devină „un om ce-și controlează reflexele din spor de viață nu din uscăciune”. Va fi definit „de extaze-n tip și cult de geometrie, de tăvălirea simultană în pasiune și în gând...”. Aici nu pune încă punctul pe i. Nu tăvăliri, nu extaze, nu pasiune. Toate astea urmau să fie trecute printr-un filtru și prefăcute în intensitate. Intensitate contrapunctată de ironie și scepticism.

„Pe dată ce valorile ei se sleiesc și nu mai împing insul la crez și faptă, viața își dezvăluie non-sensul.” Fiind, probabil, mai sceptic decât el, n-aș spune non-sens, ci lipsă de sens. *Non-sens* înseamnă absurd. Ceva ce n-a reușit. E ca și cum Dumnezeu și-ar fi ratat proiectul. *Lipsă de sens* înseamnă că viața a apărut și atâta tot. Îi revine omului să dea sens, să creeze valori. Și e adevărat că în intervalul dintre sensuri cazi într-un gol, de unde *spaima purei existențe*. Acesteia nu poți să-i răspunzi decât prin credința în prezent. Cât timp ai parte de prezent, ai și de sens – care e faptul de a fi viu. Drama începe când prezentul devine greu de suportat. Abia atunci intri în non-sens. În întrebarea: de ce să mai trăiesc?

Despre prezent Cioran spune că atunci când nu mai e capabil să genereze „criza rodnică a viitorului, încordarea lui nu trece pragul timpului. Cade sub vreme. Și evenimentele îl copleșesc”. Ar reieși că pentru ca prezentul să mă satisfacă este nevoie ca el să nu-mi ajungă; să pregătesc un viitor. Să creez valori. Să cred

în rostul a ceea ce fac. E totuna cu a crede într-o iluzie, întrucât valorile, fie și reale, sfârșesc prin a se perima. Și atunci îmi pun o întrebare sinonimă uneia mai vechi – nu e posibil să joc din plăcerea de a juca, iar nu pentru victorie? Adică: nu pot să găesc un sens în faptul însuși de a trăi, nu în faptul de a face? Dacă un asemenea sens e posibil, îi este mai accesibil unui leneș, unui „contemplativ”. Făcând, propui ceva viitorimii, oricât de apropiată, și nu văd cum ai putea să ignori acest fapt, mulțumindu-te cu faptul însuși. Scriind aici, întrețin o iluzie. Trăiesc mai exclusiv în prezent când mă uit pe pereți. Ori, ca zilele trecute, grație lui Dinescu, având în față Dunărea, în pacea unei dimineți. Căzut atunci sub vreme? Posibil – dar nu mi-e rău deloc. „Fără o doză de artificialitate spiritul uman se frânge sub povara sincerității, această formă a barbariei.” O frază care mă explică, parțial. Nefiind capabil, din lipsă de imaginație, să nu fiu sincer, sunt nevoit să artificializez. Dacă se poate, să am stil. Și, mai ales, să devin un personaj. Iar barbaria? Barbaria e în pauze; în golurile a ceea ce spun. „... ironia, nesuștinută de orgoliu, nu mai are rost decât ca auto-ironie.” E ceea ce și fac când nu cad în pateticul obositor – au dreptate criticii – al cenușii turnate în cap.

Dinescu nu glumește. Credeam că gătește numai la televizor, dar l-am găsit în bucătărie, curgând apele pe el.

Tot spun că-mi ajunge o pagină ca să-l situez pe prozator la nivelul lui. Era cât pe ce să mi se înfunde cu Maruca. Amintirile ei încep cu pagini insuportabil de lirice. Am fost gata să le las din mână. Am cedat la îndemnul lui T – și bine am făcut.

Puternică persoană! Povestește cum, abia deprinsă cu voluptatea, la nici două luni de la nuntă, într-un hotel din Atena, în timp ce soțul ei zace bolnav de febră tifoidă într-o cameră alăturată, lasă deschisă ușa apartamentului în speranța că va intra peste ea un sirian pe care îl tot vede trecând pe coridor. E îngrozitor, dar ținând de adevărul vieții, adevăr din cauza căruia bărbatului cu aptitudini pentru gelozie n-ar trebui să se însoare. Dar nici n-am întâlnit până acum vreun autobiograf bărbat la fel de curajos. Păcat că-i atât de îndrăgostită de ea!

Sunt prea lungi ca să citez fragmentele despre ce înseamnă dragostea, ori care e condiția soției alături de un mare artist. Iar paginile despre compasiunea pentru diavol și despre demonismul, de care nu se lasă totuși copleșită, suspectând mistificarea, al celui *periculos ca drogul* pentru studenți (deci, ea știa de pe atunci ce admiratorii actuali ai „diavolului” încă n-au aflat) sunt dintre puținele citite până acum în legătură cu Nae Ionescu care chiar m-au interesat.

Sine ira et studio, în absența oricărui spirit de revanșă, ba chiar cu iubire, scrie cuvinte necruțătoare despre fiica ei. Nu se cruță nici pe ea (rar, ce-i drept). La înmormântarea primului soț: „...chiar grija pentru ținută”, „până și durerea mea avea ceva exterior, teatral...”.

Parcă drogată la graniță, scrie despre Uniunea Sovietică și despre Stalin uriașe prostii. Mai apucă, după câțiva ani, să scrie și pe dos.

Despre poeți nu îndrăznesc să vorbesc nici de rău, nici măcar de bine, dar am încredere în ei și o cred pe Olga Neagu:

cad poezii în lume tot mai singuri și triști
și unde cad înflorește un pustiu
și unde nu – n-are rost să existe.

A murit Ștefan Radof. Îl întâlniserăm acum trei zile la conferința lui Sara de la Național. Ne-a spus o vorbă care acum capătă alt înțeles: „Ce faceți, mă ajungeți din urmă? Că eu m-am oprit!”

Există întâmplări fără relief și fără o importanță anume, dar care se succed, se leagă și îți insinuează, deși nu înțelegi de ce, sentimentul că nimic nu are rost. Nimic și, cu deosebire, ce mai încerci tu să faci.

Aflu de la Ion Manta: mâine, în Vinerea Mare, ziua cea mai potrivită pentru viața pe care a avut-o, se deschide la Philadelphia o expoziție Roman Cotoșman. Au trecut de la moartea lui șase ani.

Ceva ce mi-a încălzit inima și m-a înfuriat. Simona *exuviilor* mi-a spus că a dat din întâmplare peste cartea lui Mihai (Bogdan) și i-a plăcut foarte mult. Cartea asta – *Mai nimicul nostru* – eu l-am determinat s-o publice, dar după aceea, inabil, n-am știut să-i fac publicitate. Mai nimeni n-a scris despre ea și, deci, nici n-a citit-o. Iar acum e prea târziu ca să-i pot spune că, iată, unui scriitor – și cititor – de primă categorie i-a plăcut.

E aspru contactul cu destrăbălarea și promiscuitatea când sunt pline de viață, inteligență, talent. Te silesc să-ți măsoți uscăciunea și conformismul mic-burghez.

Marile spirite se întâlnesc. Pessoa scrie „eu îmi sunt”, iar bănașeanul îi face ecou: „eu mi-s”. Se și despart. Dacă Pessoa vrea să afle cine este el, bănașeanul știe cu certitudine („Cine mi-s io!”): nimeni nu-i ca el.

Folosirea stângace a calificativelor: „În acest loc a fost sanatoriul în care a murit marele poet Mihai Eminescu”. Cine a scris nu aflase că Mihai Eminescu, fără *marele poet*, înseamnă mult mai mult.

Convorbirea dintre Mircea Ivănescu și Gabriel Liiceanu începe cu evocarea de către primul a felului cum a fost receptată vestea morții lui Stalin la noi. Îmi reamintesc mitingul de doliu, la liceu. La Clasic, elevii nu erau mulți. Sala de gimnastică și festivități, actualmente a Casei Studenților, era încăpătoare. Mai bine de jumătate rămăsese neocupată după ce ne-am adunat. S-a întâmplat ca tocmai atunci un iluzionist, care-și zicea indian și închiriase sala, să intre ca să verifice locul. Era însoțit de un câine. Simțind parcă ceva nefiresc în tăcerea noastră „reculeasă”, patru pedul a început să latre și să alerge ca un apucat în spațiul rămas gol. Până să-l prindă stăpânul și să-l potolească, solemnitatea momentului se făcuse praf.

Povestește și M.I. despre lumina albă pe care a văzut-o în timpul unei operații, sau după – și nu i-a plăcut. „Și răstimp de un moment am avut senzația unei lumini foarte albe. Și nu mi-a convenit deloc...” Nu mi-ar plăcea nici mie, fotofob cum sunt.

Luând asupra lui să dialogheze cu Mircea Ivănescu, Gabriel Liiceanu și-a luat și un risc. Riscul pe care și-l asumase Diderot – acesta, însă, la modul fictiv – scriind *Nepotul lui Rameau*: a apărea ca un burghez așezat, *bien pensant*, conformist, pedant, moralizator în fața unui om cu totul liber, trecut de toate, de bine și de rău. Când are loc dialogul, M.I. și-a pierdut soția, vederea, nu mai scrie de zece ani, nu mai ascultă muzică, e țintuit

la pat, cu ochii pe pereți, fără nici un gând, nemaiășteptând nimic. Iar viața lui fusese aceea a unui înlocuitor, conceput fiindcă murise o soră. Natura îi dăduse o înfățișare de om inaparent, care se prelingea de-a lungul zidurilor, care „pusese baze” în peste trei sute de cârciumi bucureștene și trăise în promiscuitate cu numeroase pisici într-o casă ce se delabra. Avusese servicii penibile, la *Agerpres* aducând din condei, pe placul Partidului, știrile venite de la agenții, la *Lumea* inventând știri, mai târziu scriind elogii lui Ceaușescu sub pseudonim. Și toate acestea fără să-i pese; fără să-i pese de ce se întâmpla în jurul lui. Nu acceptă nimic din morala și principiile lui Liiceanu, pe care încearcă să-l deruteze cât poate. Meritul acestuia este de a fi suportat și de a-l fi dus, cu tenacitate, până la a spune, sau a lăsa să se înțeleagă, mai mult.

M.I are totuși o explicație. Lucrurile astea nu înseamnă nimic când ceva intim se întâmplă în tine. Te duci imediat cu gândul la literatură. Numai că despre literatură spune vorbe și mai de neașteptat. A tradus *Ulise* fără să-l fi citit și doar pe capitole, în ordinea în care i se cereau. *Omul fără calități*, tradus tot de el, nu i-a plăcut. Iar ca poet? El nu știe ce e poezia, el e versificator, *bricoleur*, a scris la comanda lui Drăgănoiu; alții, Nichita Stănescu, Mircea Dinescu sunt mult mai buni. Chiar și Marin Sorescu, deși îl socotește poet de mâna a doua, e mult mai bun.

Spunând ce spune despre superioritatea unor poeți, M.I. le face ce mi-a făcut odată Teodor Păcă. Eram la o masă cu Tudor Țopa. De la alta, Păcă tot venea să-i ceară să nu-și mai piardă vremea cu un provincial, să treacă la masa lui. Văzând că nu reușește, a recurs la un gest extrem: a îngenunchat în fața mea în

mijlocul restaurantului, umilindu-se așa zicând, de fapt făcându-mă de râs.

Însă literatura e și locul nevralgic, pe care G.L. îl exploatează ca un bun șahist. Îl aduce pe M.I. să vorbească despre muzică, apoi despre poezii americani traduși de el și importanți pentru el, reieșind treptat că are conștiința deplină a valorii lui. O spune indirect, vorbind despre celălalt Ivănescu, Cezar, care, cunoscându-și valoarea, nu pactiza cu fitecine, sau prin mijlocirea unei femei din casă, care-l crede „de departe” cel mai important scriitor român în viață. Direct, spune că tot ce a scris el este adevărat, în timp ce Nichita Stănescu are poezii fără nici o legătură cu viața sa. Și reiese marea frustrare a lui M.I. Când G.L. îi răspunde că numeroși critici îi recunosc importanța, întrerupe discuția: „Prefer să nu mai discutăm despre asta”. Ce-i lipsea cu adevărat nu era recunoașterea criticilor – care, oricum, nu-i niciodată atât cât și-o dorește artistul; era notorietatea publică a altor scriitori.

Notorietatea, M.I., personaj care ștergea zidurile, nu putea s-o aibă. Nimic spectaculos în poezia lui. Nici senzorialitate deosebită, nici imaginație fastă, nici metafizică, nici bolgii baudelairiene, nici raport cu lumea original și intens. Nedeterminare, lume de nisip. Ceea ce n-o împiedică să aibă o semnificație abisală, iar M.I. să fie un mare poet.

Notorietatea i-o dă postum G.L., cu meritul că, deși surprins, sau părând surprins de ce auzea, a pus toate întrebările acute fără să devină *voyeur*, cu interes real și menținând tot timpul un bun contact.

T citește convorbirea cu M.I. și spune: vasăzică, pentru ca să scrii ca el trebuie să nu fii ca toată lumea.

Îi răspund deosebit de filozofic: nici măcar atâta nu-i destul. Nimeni nu-i ca toată lumea. Fiecare e în felul lui.

Prelegere despre sens în poezie:

...mopete e abstras

acum în niște gânduri cu o atâta de fină
melancolie în fiecare din ele încât s-a retras
din ele și cel mai distilat înțeles.

Poezia lui Mircea Ivănescu este un tratat despre absența oricărui fundament.

Revista propune o temă: cum îl citim astăzi pe Caragiale. Eu îl citesc ca de când mă știu. Caragiale este dintre cei, foarte puțini, care n-au îmbătrânit. Decât că e adevărat ce spune directorul *României literare*. Lui Caragiale i-a lipsit un bun autocontrol. De aceea, din ce a scris el multe lucruri cad, dar nu fiindcă s-au perimat. Erau căzute din capul locului. Aș adăuga la exemple versurile excesiv de modeste trimise, cu încredere, spre publicare, de la Berlin. Însă propun un amendament la ideea lipsei de autocontrol. Aceasta înceta în scrierile bune, care rămân. Acolo stăpânirea de sine este mai mare decât la oricare alt autor român. Iar asta, cred eu, deoarece Caragiale a fost cel mai muzical. Arta este formă pură. Rezistă cel mai bine cea mai puțin poluată de sens.

Radu Sergiu Ruba: „Dacă n-ar fi fost ăsta, declară un cetățean al urbei, azi ne-am numi tot Haimanale”.

Unii, ca Nicolae, ca Țepe, observă în roman manevrarea unor convenții. Alții, cum a fost Raicu, caută adevăruri despre om. Logic pare a fi să spui că lucrurile stau *și așa, și așa*. Don Quijote este o convenție, dar și cât adevăr! Însă oamenii cu personalitate sunt reprezentativi

pentru categorii de gândire. De aceea, ei nu tranzacționează. Pentru ei, este *sau așa, sau așa*.

Vorba lui Sorin Lavric, „bunul-simț e atributul minții sănătoase și mediocre”, ceea ce, în trecut fie spus, explică – parțial – de ce m-a cam scârmanat. Cum stau lucrurile când mintea mediocră își dă seama că e mediocră, asta m-ar interesa să știu.

Citesc uneori cărți românești de proză actuală, mult laudate, care mă dezamăgesc. Dacă am dreptate, reiese cum criticii de întâmpinare acordă literaturii contemporane un bonus în absența căruia ar părea prea exigenți.

La prima vedere, neajunsul e al cărților cu adevărat foarte bune și corespunde discuției pe care o aveam la facultate: „Dacă le dați la atâția 10, ăloră care chiar merită 10 cât le dați?” Însă în literatură e altfel. Despre cărțile foarte bune se va vorbi în continuare, despre cele supralicitețe în prima clipă, nu.

Neajunsul poate fi altul: cronicarii să creadă într-adevăr că e foarte bun ce nu e foarte bun. Când sunt numeroși criticii care se înșală, se alunecă dinspre cronică încă practică la noi de majoritatea criticilor celor mai buni ai momentului, spre cronică de tip franțuzesc, practică de jurnaliști. Aceștia nu se înșală, sau nu neapărat. Ei fac „promoție”, ca la Billa și la Carrefour.

Multă vorbă despre un volum în care au fost strânse calambururile lui Cornel Regman. Sper din toată inima că nu el însuși și le-a adunat. Ar fi ca și cum ți-ai pregăti de acasă vorbele de duh. Decât așa, mai bine aș umbla dezbrăcat pe stradă, mi s-ar părea mai decent.

T citește o carte despre jurnale. – Mă cam plictisește cu verdictele: e sincer, nu e sincer, respectă nu știu

ce regulă, n-o respectă... – Și îi dă peste degete când n-o face? – Îi atrage atenția, îi pune în vedere, spune T.

Păreră e o punte ce se clatină și care, uneori, nu se sprijină pe nimic. Pe *idee*, ar trebui să poți construi.

Ieri am scris o întreață jumătate de pagină, din care rămân cu două rânduri, ceea ce îmi dă sentimentul că sunt un scriitor serios.

Devin și celebru. M-am văzut într-o cratiță lipită pe zidul unei stații de metrou. Numai numele meu măsoara cam un metru douăzeci.

Dar... Citesc un articol despre mine. Mai târziu, T întreabă: „– Cum e? – E bun, da'... – Da', ce? Nu te laudă? – Ba mă laudă, da'... – Da', ce? – Nimic”. Cum era să-i spun: „Da' nu destul"! Ajunge că la asta s-a și gândit.

Mă necăjește și că pe casa noastră nu se va putea pune placă, de vreme ce locuim în clădirea din fund. De aceea, am decis să instalez una în camera mea, pe perete, cu inscripția: „Aici am lucrat, vorba vine, eu.”

Pe cât sunt de leneș, pe atât de conștiincios. Astăzi m-am sculat la trei și un sfert ca să răspund la niște întrebări. Așa că degeaba sunt leneș, nu pot să evit decât ce aș vrea eu însumi să fac și nu mai apuc. Vorba e: cam ce aș vrea să fac?

Îi ofer floricele lui T după cincizeci de ani de conviețuire (binișor) trecuți. Cum ne petrecem ziua la nivele diferite, ea la parter, eu la etaj, îi spun: „Știi vorba: cineva, acolo sus, mă iubește. Tu, barem, poți să fii sigură că-i așa”.

Telefonează Corina: Maxone, astăzi, ultima zi de liceu. Maxone, pe care-l duceam la parcul cu huțe și la parcul cu munți!

T îl convoacă telefonic pe un meșter care a mai fost în casă, demult. „Știu, cum să nu știu. Clădirea din fundul curții. Domnii aceia în vârstă.” Apreciem: n-a zis *bătrâni*.

Aștept destulă vreme un 135. În stație, doi bătrânei. Prin fața noastră trec tot felul de mașini, unele cu anunțuri. „– Ia uite, zice ea, 49 de euro până la Zürich. Ce zici? – Știu eu ce să zic? Ce să fac la Zürich?”, zice el. E reactualizarea, pe viu, a unei vechi glume evreiești.

Dimi îmi dă o carte prefațată de el, din colecția „Biblioteca pentru toți”, și asta mi-l aduce aminte pe Holi, care multă literatură română n-a citit. Mi-a spus: „Poate ai să râzi, da’ știi ce am făcut!? Eram la Iași și am văzut pe o tarabă un roman: *Mara*. 10 lei. L-am cumpărat. Și pentru că eu când plătesc, consum, l-am și citit. Și să știi că mi-a plăcut!”.

Spectacol de operă, înregistrat în 1989, cu mari cântăreți (Freni, Pavarotti, Ghiaurov). Parcă ai fi intrat în casa bătrânei din *Marile speranțe*: totul, cu excepția vocilor – interpretare, punere în scenă, decor – pare cuprins de păianjeni, praf, râncezeală, mucegai.

Astăzi am văzut cu ochii mei nenorocirea și cum, dacă scapi, nu lasă nici o urmă. Traversam Dacia ca să mă duc la *România literară* cu interese, așa zicând, bănești. Văzând că stopul abia trecuse pe verde, am pornit să traversez puțin înainte de zebră. Tocmai eram pe punctul să intru în legalitate când un tânăr automobilist nebun a năvălit de pe Victoriei. Norocul meu că tânăr, cu reflexe sigure! A oprit atât de brusc cât nu credeam că se poate, la câțiva centimetri de genunchii mei. Nu avusesem timp s-o bag pe mâneacă. Cum nu mai aveam motiv să fiu supărat, căci procedase oarecum invers decât ne amenința

mama („Eu v-am făcut, eu vă omor.”) când ne întreceam cu gluma, și cum aveam o (mică) parte de vină, am schițat un gest amabil, un fel de „Asta a fost!”. El, dornic să nu fie vinovat, s-a uitat repede spre stop și a apucat să vadă că o făcuse de oaie. Nu mai era problema mea.

Mai nou, sunt și nuntaș. A fost cum a fost, dar retragerea: *en fanfare!* Încercasem să mă strecur prin spatelul celor care dansau când, brusc, m-am pomenit cu nasul la *ground zero*. Cauza, o rochie de seară (roșu *cyclamen*). Din zbor, am aruncat o privire în urmă și mi s-a părut că rochia rămăsese la locul ei. Dacă ar fi venit după mine, aș fi fost clou-ul serii. Așa, isprava mea a trecut oarecum neobservată. Decât că astăzi mă dor oasele pe ici, pe colo, și anume cam peste tot. De la o vârstă, nu e bine să te mai avânți...

Frânt, după isprăvile de azi-noapte, îi spun lui T: „Mă duc să mă întind puțin”. Când recobor, mă întrebă: „– Ai și adormit? – Cred că da, că venise Ceaușescu la noi, în papuci”.

E după-amiază, stăm de vorbă. Se comentează, cu concesii, uituceala mea: „Când ai de bătut pe cineva la cap, nu uiți”.

Vremea s-a mai răcorit. Telefon: Holi. „– Ești la Timișoara, sigur. – La Timișoara. La o bere, cu Hanți și cu Dinu. Da' vin săptămâna viitoare la București, cu Alina. Vă caut. Și, *à propos*, să vă faceți timp la anul, în (nu știi cât) septembrie, că l-am convins pe Radu Lupu să fie la inaugurare, cu Barenboim. – Bun. Și în rest? – În rest, e bine. – Să nu-mi spui că tot mai joci! – Cum nu! Chiar săptămâna trecută am câștigat un turneu, la categoria peste 70 de ani. – Tu joci cu boșorogii ăia? Ce să alegi din ei! Joacă și tu cu ăia mai mici, de peste 60”.

Un gol istoric se deschide înaintea mea. E duminică după masă și în agenda săptămânii n-a apărut nimic. S-o țină Dumnezeu tot așa!

Am aflat în sfârșit de ce gândirea corectă nu dă voie să te atingi nici cu o floare de copii, oricât de năzdrăvani: ca să-i omoare mai târziu. Bietul Maxone, la bacalaureat: 14 probe în trei săptămâni!

Printre învinuirile aduse unei foste viitoare ministere la învățământ: nu știe ortografie. Este un reproș care găsește în mine un bărbat curtenitor... și înțelegător.

Scrisoare entuziastă a lui Pierre: au scăpat de Sarkozy! Să-i spun cum se văd lucrurile de la noi. Îi răspund diplomatic, adică în doi peri.

Alegerile din Grecia dovedesc că popoarele intrate în panică mai degrabă înnebunesc de-a binelea decât să le vină mintea la cap. E semnificativ că au pătruns și naziști în parlament, nu numai stângiști. Și Hitler tot pe un fond dintr-ăsta s-a urcat în șa.

Poate că ideile care au fost abandonate fiindcă s-a abuzat de ele ar trebui revizitate periodic pentru a se vedea dacă mai pot folosi. De exemplu, specificul național. De n-ar fi luat ca un dat metafizic, ci ca o stare de fapt, pe care o poți modifica în timp, dar ții seama de ea, s-ar găsi unele explicații și soluții ale unor fenomene cum ar fi comportamentul într-o perioadă de criză. Nu ca să ajungi la concluzia că la noi oricum nu se poate nimic, dar pentru a afla ce ni se potrivește și ce nu. Tristețea e că ni se potrivește, pare-se, ca o instanță exterioară să ne impună măsuri. Lăsați de capul nostru, o luăm razna de tot.

Am găsit în cutia poștală treisprezece ilustrate identice, reprezentând-o pe Maica Precistă, trimise de unul

dintre candidații la primăria de sector. Cum au venit toate odată, atâta stăruință ne înmoaie inima, dar ne temem că ne va fi greu să ne aducem aminte cum îl cheamă pe preferatul nostru, de a cărui existență până ieri nu fuseserăm preveniți.

Max Weber (*Teorie și metodă în științele culturii*) spune, cu bun-simț, că atunci când iei o măsură trebuie să nu te gândești numai la atingerea unui scop, ci și la efectele secundare. Tocmai aici au păcătuit țările socialiste, iar Ceaușescu în special. Nu s-au gândit la „costuri”, n-au pus nici scopurile, nici mijloacele în context. Au făcut risipă de resurse economice și umane. Îi vom aduce pe țărani la oraș și ne vom industrializa. Cum? Cu orice preț. De ce? Iacă așa! Fiindcă zice Marx. Problema, într-o perioadă de criză, este că n-ai cum să îndulcești costurile. Tot ce poți face este să-ți pregătești calabalâcul pentru ca, înjurat de toată lumea, să-ți iei tâlpășița după proximalul scrutin.

N-ai crede, dar există și cenzură benefică. Scrisesem câteva rânduri dure despre fostul guvern, cărora le-a venit rândul să apară tocmai în săptămâna când a căzut în parlament. Dându-și seama că ar fi ca o copită a măgarului (alții n-o evită), Nicolae le-a scos. N-a apucat să mă prevină. Când ne-am întâlnit, i-am spus: bine ai făcut!

Despre guvernul actual aș putea să scriu fără grijă, că pe ăsta nu-l mai clinește nimeni, mai ales după alegeri, dar nu vreau să poluez.

Să critici puterea este, știe toată lumea, salutar. Să strigi, ca în rafinatele noastre tribune fotbalistice, „Ați mâncat bătaie!”, mi se pare trist.

Uneori, prostia... Un ministru ne asigură că mărirea prețului la electricitate n-o să ne coste nimic dacă vom face economii de tot atâția bani.

Discuții numeroase despre plagiat. E evident că internetul nu permite să se mențină actualul sistem de licență și doctoratură. Un moment, mă gândesc că s-ar putea înlocui cu o serie de discuții aprofundate cu membrii comisiei. După aceea, îmi aduc aminte că o asemenea discuție e prevăzută și acum. La susținere, referenții fac observații și pun întrebări, iar doctorandul răspunde. Sunt ani buni – de pe vremea tezei lui Gheorghe Crăciun – de când n-am auzit alt răspuns decât: „Mulțumesc membrilor comisiei pentru observațiile făcute. Voi ține seama de ele”. De altfel, membrii comisiei nici nu prea le mai fac. Ce trebuie reformat, în toate privințele, este poporul nostru grav bolnav. De zeci de ani tot încercă țara asta să dea de fund, de unde să se poată sălta.

Seară interesantă cu Julieta și Cori. Ea își povestește aventura americană, asemănătoare cu a lui Radu Pavel Gheo, dar mai dură. Însă ea a rezistat. Și-a echivalat studiile. Principala ei concluzie: în America, cloșard care doarme prin parcuri sau medic în Manhattan, ești la fel de respectat.

El, mereu cu capul bubuind de idei, trist că unor oameni la care a ținut, în care a crezut, care l-au format, acum nu le mai pasă de existența lui.

Azi-noapte, îi dădeam adresa noastră lui Marin Mincu. Trăia undeva într-o țară îndepărtată. Într-adevăr.

Maxone ne trimite, *post festum*, o invitație la ceremonia de absolvire. „Ar fi fost plăcut dacă ați fi putut...” Ce *si* condițional! Păcat că n-a avut și probă de română la bacalaureat.

À propos. T mă roagă să scot din vitrină fotografia lui Maxone din ziua primei comuniuni. Pare atât de

trist, încât îi face rău. Poate că numai pare, însă este expresia unei tristeți reale care a tulburat sufletul lui de copil. Nu pot, nu mă lasă inima, spun.

Secvență de televiziune: pe o cucoană sfioasă nevoie mare, un pedagog emerit, care numai în nas nu poartă cercei, o învață să se dezbrace în pielea goală în fața unei săli. Numai ca să-și învingă timiditatea, bineînțeles. Pentru un om luminat (ca mine!), cele două aspecte – show-ul și terapia – se exclud. Pentru cei căzuți la nivelul televiziunilor, se includ.

Radu Sergiu Ruba:

Unul e năsos
altul inginer

Citesc corespondența lui Cioran cu Wolfgang Kraus. Scrisorile au ceva, cum să zic, poate înduioșător, din cauza frazei oarecum simple, datorată probabil germanei lui nu prea bogate. Îl simți mai mult pe om decât pe scriitor.

E cel pe care-l căutam: desprins, dar nu indiferent, lipsit de ambiții, fără dorință de putere. Dacă nu era acnea lui juvenilă, ar fi omul ireproșabil al culturii românești. Spun „românești” pentru că, deși scriitor francez, a fost român. Iar dacă nu i se poate reproșa nimic este pentru că n-a urmărit nimic. Spune că-și suportă viața fiindcă o trăiește ca pe un concediu. Înțeleg mai bine de ce țin așa de mult la el.

(Dând și alt înțeles cuvântului, spune – citat în jurnalul succint al lui Kraus care completează volumul: „Concediul e noua religie a Occidentului”. Ar fi de adăugat că, pe lângă credincioși, există și sfinți, chiar și martiri ai concediului, oameni care s-au născut cu concediul în ei, de unde unii, martirii, au fost smulși.

Eu, trecând peste micile – sau mai marile – accidente de parcurs care încă intervin, m-am întors în concediul placentar – și de aceea sunt așa de mulțumit.)

Refuzul lui de a se lăsa prins de sistemul medical: „Când faci compromisuri, pericolul de a deveni convențional sau de a te crede important este imens. Întreaga viață am trăit deoparte; nu vreau să joc acum vreun rol numai pentru că am norocul să fiu bătrân”. Compromisurile nu le-am evitat pe toate, dar am și eu norocul de a fi bătrân.

Înștiințat că i-au venit la bancă niște bani, intră în panică la temerea că, pentru aceeași lucrare, este plătit de două ori. Îl roagă pe Kraus să intervină la editură ca să-și ia banii înapoi.

Kraus confirmă contrastul dintre nihilismul autorului și om: „Un om de o bunătate deplină”. Și: „...în practica diurnă e omul pe care te poți bizui cel mai mult, omul cel mai săritor”. Confirmă și vorba lui Paleologu: „E atât de pesimist pentru că e fericit”. Kraus: „E admirabilă atitudinea lui, din care emană bucuria de a trăi...”.

Liiceanu are eleganța de a publica o însemnare foarte critică despre filmul lui: „Toate acestea sunt așa cum și-l imaginează un cititor de departe, din provincie, pe catastroficul Cioran”.

Se lămurește un lucru. Kraus, în jurnal: „Cioran spune: aforismele mele pot să sune așa sau altfel, conținutul lor e lipsit de importanță. Nuanța lingvistică, poanta, witzul, punctul culminant reprezintă esențialul”. Le-aș propune cioranologilor noștri dramatici ce ne cerea învățătorul: „Până mâine, copiați de o sută de ori”.

Se mai lămurește un aspect: „Eu sunt religios și nereligios în același timp”. Și, în alt loc: „Simplul ateism

îmi repugnă”. Măcar și pentru atâta, volumul trebuia publicat.

Îndrăznește să spună: „...nu mă prea fascinează Musil. E prea plictisitor, prea lăbărat, prea puțin succint, prea reflexiv”. Însă nu curajul lui mă reține. Altceva. Sunt nu multe săptămâni de când am dat peste un autor de bun nivel care făcea, și el, rezerve la Musil. Am și scris o notă. Cine să fi fost? Peste douăzeci de minute trebuie să mă duc la Gemeni, s-o ajut pe T. Până atunci, nu mă las! Trebuie să mi-l amintesc. Fac tot ce pot. Mă concentrez de mi se încrețește pielea de pe frunte. Degeaba! Nu merge. Știu tot ce a scris omul. Dădea o listă de scriitori – printre ei și Valéry (*Caietele*) – despre care scrisese fără să-i citească până la capăt, iar eu îl adăugam pe Broch, parcă și pe altul. Cine să fi fost? Ce duce de Wellington? Îl pot găsi în computer, dar nu-i asta problema. Să fi început deja?

(A doua zi, după ce-l caut pe ecran: Genette. Uitasem că l-am citit. Îmi dau seama că zadarnic aș fi insistat să mi-l amintesc. Și, de parcă n-ar fi destul: în romanul tradus recent de T există o secvență despre o rețetă culinară descoperită în cartea de bucate, rețetă pe care, când autoarea vrea să revină la ea, oricât o caută, n-o mai găsește. La fel și eu cu nu una, ci două secvențe, prima definitorie, în care Cioran formulează condițiile necesare ale scrierii unui fragment. Trec de două ori prin carte și nu găsesc. Inconștientul nu vrea să afle. O fi știind el de ce.)

„Nu oricine are șansa de a muri tânăr.” Eu, merg la risc. A riscat și el – și a pierdut.

După 1980, scrisorile se răresc. Cioran scrie în două rânduri că ceva s-a rupt în el. Tot în două, că-l

părăsește memoria. E cutremurător să citești, după o absență de doar câteva luni: „Sunt mulți ani de când nu ne-am mai scris”. Este octombrie 1990 și e ultima scrisoare. O încheie referindu-se la noi: „Evenimentele din România m-au entuziasmat la început, nu însă și acum. Totul a eșuat în această țară. Asta e singura ei originalitate”. Deocamdată, tot singura a rămas.

O ultimă imagine a lui Cioran încă în viață provine de la Simone Boué: „Din când în când, are străfulgerări extraordinare, redevine el însuși – o izbucnire a vechii ironii devastatoare supraviețuind într-un sine devastat”.

După un an, Simone Boué citează din versurile shakespeariene „Duncan is in his grave. / After life fitful fever he sleeps well”.

Țin lângă mine *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*. De m-ar vedea cineva! Ce caut eu în el...

Citesc cărți românești actuale de parcă aș fi ajuns pe un continent străin. O iau pe fiecare în sine, pentru sine; contextul nu-l cunosc.

Cartea lui Radu Pavel Gheo despre Statele Unite mă face să-mi dau seama că n-am un loc unde aș vrea să trăiesc. Eșelnița sub apă, Mehadia desfigurată de Ceaușescu, Băile Herculane de afaceriștii postdecembriști, Timișoara de acel Niemeyer care a plantat miracolul de sticlă între operă și muzeu, de palatele țigănești... Tot mai bine aici, deși mizeria și confuzia caselor de pe Latină strepezesc.

Ce-i drept, la vârsta noastră chestiunea unui loc bun de trăit nu prea mai are obiect.

Ioan Moldovan:

„Visam prin noiembrie nouăzeci și trei că mă
priveam în oglindă

Și-mi cădeau sfărâmicioși dinții din gură.”

Eu n-am nevoie să visez. Ca să mă exprim ca prețioasele, în secolul șaptesprezece, mi s-a spoliat, în parte, *l'ameublement de la bouche*. Asta îmi dă un sentiment de iremediabil și definitiv. Intrăm în eternitate nu dintr-o dată, ci treptat.

Vecinul nostru era, una-două, pe acoperiș. Curăța burlanele de frunze, dădea jos zăpada, repara. Acuma spune: „Nu pot să mă mai urc”. E multă vreme de când suntem aici.

Aflu dintr-o carte ceva ce am mai auzit: că oamenii vor să supraviețuiască prin urmașii lor. De aceea vor ca aceia să facă isprăvi mari. Or fi și dintr-ăștia, nu zic. Dar eu, când mă gândesc la Corina, Alexandra, Maxone și mă închipui cu dorința de a supraviețui prin ei, nu cu speranța că vor face treabă fiindcă țin la ele și la el, îmi vine să le spun ăstora, cu teoria, fugiți dracului de aici, că prea sunteți proști!

De plictiseală, adorm pe la zece și, prin urmare, mă trezesc la trei. Stau în întuneric și mă gândesc la tot felul de fleacuri. Fac lumină în cameră, îl iau de pe măsută pe Erasmus și citesc: „Și nici nu se poate închipui ce frământare, ce tragedii stârnește această vietate așa de mărunță și care trece așa de repede!”. Ca să vezi!

Mai trece ce mai trece și îmi spun: ce bună e tristețea fără motiv! Când există unul, te pune la pământ.

Îmi doresc, trezindu-mă, ca mentalitatea zilei să poată fi numită *ce atâta caz!?*

Citesc *Zen*. Constat încă o dată că sunt rupt în două. Unul e cititorul, care admiră, celălalt autorul de însemnări, care bombăne. Când nu pot să cârtesc, nu prea găsesc ce să scriu.

Ba mai mult! Citesc, alternativ, și *Elogiul nebuniei* (al prostiei, de fapt) și tot așa pășesc. E drept, aici a intervenit timpul. Nu mai gândesc ca el, nu mai avem aceleași preocupări. Rămâne felul de a spune, pe care îl admir.

Totuși, ceva. *Zen* e jurnal de criză. M.C. nu poate să înceapă *Orbitor 3*. Așa i s-a întâmplat. E autentic, deci. Dar eu, cititorul, cunosc urmarea. Mi-e greu să-mi reprim un nu mai te fandosi atâta, știi că ai să-l scrii! Dar el nu știa. Doar spera. Prin urmare, intervenția cititorului îi ia jurnalului din dramatism. Și, ca atare, e posibil să fii autentic când scrii, iar când publici să nu mai fii. Nu tot atât.

Sau, invers. Cum am apucat-o cu mult înaintea ritmului revistei, să zicem că rândurile astea anodine or să apară la puțină vreme după ce voi fi murit. Atunci, ar căpăta un anumit dramatism pasager, pe care acum nu-l au. Cititorul și-ar spune: ia, uite, zilele trecute încă mai scria, iar astăzi nu mai e!

M.C. trăiește periculos. M-ar interesa o carte despre viața de zi cu zi a marilor scriitori. Dacă așa, cu articole, anchete, interviuri, radio și TV, călătorii, lecturi publice, târguri, conferințe, lansări, proze în *Elle* și tot ce trebuie ca să le crească cota, nivelul de trai, dacă așa pot fi și mari artiști, înseamnă că sunt, chiar sunt, făpturi ieșite din comun. Pericolul este să se retragă în jurnal. Care e foarte bun, dar nu-i tot ce poate da. Unde să tot spună cum ar trebui să fie și nu mai este el. Și zice că cel mai puternic l-a marcat Kafka. Păi...

Sigur, dacă ar spune e viața mea, o trăiesc cum îmi place, n-aveți voi treabă cu ea, ar fi altceva.

Cred că M.C. e o victimă a complexului de inferioritate românesc. Altul ca el, din altă țară, ar ști să se restrângă. Dar cum să-i ceri unui român să refuze ceea ce românii nu primesc, când lui i se oferă, cum să nu-i stea gândul la ocaziile, la recunoașterile astea până și când își trage sufletul acasă? Oricât caz aș face de dorința de a trăi retras, sunt sigur că dacă aș avea calitățile lui, nici eu n-aș rezista. Iar toate astea se plătesc.

Românii care au putut să scape de nevroza succesului au fost Ionesco și Cioran, dar când au avut parte de succes nu mai erau scriitorii români.

„Mama voastră, în *Orbitor* n-ați trecut de pagina 30...”, le strigă celor care-i cumpără *De ce iubim femeile*. Dacă l-aș crede sincer furios, aș zice că nu-i *fair play*. Doar el a scris *De ce iubim femeile*, nu i s-a atribuit. Îmi place mai mult când scrie, cu orgoliu: „Domnul e domn și-n șanț...”

Un lucru pe care l-a știut foarte bine Radu Petrescu și ar trebui să-l învățăm toți „diariștii”: când ții jurnal pentru că simți nevoia s-o faci, este firesc să scrii tot ce te preocupă și să spui lucrurile așa cum le vezi. Un asemenea jurnal nu apare, dacă e să apară, decât după moarte și este cel mai bogat – nu neapărat și cel mai bine scris. Dacă te hotărăști să-l publici, sau l-ai conceput din capul locului în acest scop, este firesc ca la unele lucruri să renunți ori să nu le scrii. Nu din nesinceritate; din decență. De asemenea, pentru că atunci îl și construiești, cât de cât, ceea ce înseamnă și să selectezi. E o încercare oarecum disperată și cam fără șanse de a scoate jurnalul din starea lui de minorat. Minor, fie

pentru că ce e mai tulburător rămâne nespus, fie, când e spus, pentru că ai prefera, după ce ți-ai satisfăcut voyeurismul, să nu fi citit.

Cam astea sunt argumentele de bun-simț pe care încearcă, și cred că reușește, M.C. să le disloce în jurnalul lui.

I-a plăcut *Suflete moarte*, dar așa cum îți place un lucru clasic: cu deferență, fără entuziasm. S-ar putea lua de mână cu tartorul *Iluziilor literaturii*, care m-a întrebat zilele trecute dacă chiar îmi mai place *Don Quijote* sau e numai o reminiscență culturală. Cum nu și-a dat seama M.C. că dacă romanul lui Gogol n-ar fi decât un *mobilier* „aurit, cu picioare curbate”, el nu mai avea, chiar că nu mai avea de ce să scrie *Orbitor 3!*?

„...o capodoperă e cartea care, la a zecea citire, îți mai poate arăta o perspectivă nouă sau măcar un detaliu nou.” Mi s-a întâmplat tocmai cu *Suflete moarte*, mă rog frumos. La drept vorbind, n-am găsit ceva nou. Dar, de fiecare dată la fel mi-a plăcut. Alții, din aceeași categorie, a plăcerii fără interpretare, fără modificare: Caragiale, Urmuz.

Pe de altă parte, când M.C. urcă, urcă până unde nu poți să-l urmezi.

„Azi, la ora 12, am terminat trilogia *Orbitor*.” Nu multora le este dat să scrie o frază ca asta, justificat.

O pagină, despre Mazilescu (unul din acei „bieți oameni cu ochi triști, incapabili să înfrunte lumea...”), scrisă cu omenie, ingredient până atunci absent din jurnal. Ai fi zis că nici nu are organ pentru omenie. Tehnica, în a formula păreri (mă refer la ale mele), constă în a nu avea răbdare să aștepți. Dacă nu te-ai grăbi, n-ai fi în stare – n-ai îndrăzni – să spui nimic despre aproape nimic.

O execuție implacabilă a lui Nabokov – supradimensionat, cred, de gândirea literară dominantă însuflețită de satisfacția că, într-o vreme de scrieri sofisticate, Nabokov se lăsa citit. Executat de M.C. pentru vanitatea, de altfel răspândită, de a crede despre calitățile pe care nu le are, avându-le în schimb Dostoievski, că nici nu sunt calități.

Trei elemente, spune, fac posibile „scrierile înnebunitoare ale lumii”: adolescență, singurătate, nefericire. Să vedem. Adolescent sunt, din belșug. Singur n-am cum să mă simt, de vreme ce-mi place singurătatea. Nefericit nu mai sunt, dar am fost. De ce n-a ieșit mare lucru din nefericirea asta? Probabil că de vină e singurătatea. Absența ei. În loc să zăcem, năuciți, fiecare singur în frigul nefericirii lui, ne adunam în turme, încălzindu-ne reciproc. Una peste alta, n-am cum să-mi înnebunesc cititorii (chiar dacă, de atunci încoace, din nou – și probabil definitiv – sunt nefericit).

„Citesc Borges, un flaubertian cu rază scurtă de acțiune.” Îmi regăsesc o părere pe care, strivit sub opinia generală, nu mai îndrăzneam s-o formulez. Însă, dacă nu inventez, într-un loc M.C. are o vorbă bună despre Eco. Borges față cu romancierul Eco este, totuși, cerul de pământ.

Citează din Dostoievski – „omul tot va trânti el o ticăloșie până la urmă” – și simt cum îmi dau lacrimile. Nu apuc să-mi spun că poate sunt nebun, îmi amintesc. E Lucian Raicu. Ne treceau nopțile cu comentariile lui la fraze dintr-astea, de nepuizat.

„Mi-e greu să mai trăiesc...” Tehnica de lucru a literaturii mari este exagerarea. Adevărul acesta l-a făcut evident, între mulți alții, Cioran.

„Puterea de gândire îi distinge pe cei mari și adevărați de simplii bijutieri, autori de brățări și pandantive ce se demodează.” Putere de gândire nu înseamnă să ai păreri, nici măcar idei. Înseamnă să concepi. Să concepi, de exemplu, *Orbitor*.

Un vis cu fire, sfori, frânghii, clopote, unul care, oricât de uriaș de diferiți ar fi oamenii, nu pare să poată fi adevărat. O pagină de literatură mare, în orice caz.

Că are visele pe care le are e deja rar. Că-și găsește cuvintele, ca să le descrie, asta-i înmărmuritor.

Și e rar ca un scriitor cu atâta imaginație să fie atât de inteligent.

Ciudățenie. Scrie o pagină superbă despre „zaimful străveziu al acestor amintiri dintr-o viață interioară (din care) e făcut *Orbitor*” pentru ca imediat după aceea să nu-și dea seama că în *Amintirile unui cafegiu* sunt numai vorbe despre o lume, fără acea lume. Nu e literatură deloc. Și, la scurtă vreme: *Numele trandafirului* numai snobilor nu le-a plăcut. Dacă așa-l vede pe Eco, nu se mai potrivește să-l facă pe Nabokov – care, orișicât... – cofetar. Tot el începuse prin a spune că ar cita *Lolita* de la un capăt la celălalt.

Toate astea dovedesc altceva decât s-ar părea că vreau să spun. Că rostul jurnalului este să scrii ce-ți trece prin cap. Deci, scrie și M.C. de toate, iar „admonestările” mele sunt numai exerciții de scriere, căci altfel, a-l trage pe cineva la răspundere pentru părerile lui ar fi stupid.

Poți să împungi, să muști ici și colo, în destule locuri. Luat în întregime, nu poți să-l atingi. E o altfel de făptură, dintr-un alt spațiu, unde nu ai acces.

Afară de asta, cu așa o închidere în sine nu poate să aibă defecte răsfărante în exterior. Nu poate să facă rău

nimănu. Afară de cazul că, Doamne ferește!, ia premiul Nobel, ceea ce ar provoca împrejur multă boală de ficat.

După ce spune două, trei lucruri anodine despre ocupațiile zilei, alunecă în biologie, în interstițiile creierului, ori în oniric, și abia atunci devine el. Până atunci, doar se preface că e aici, vorba lui Cioran.

E nevoie de grație și gratuitate, spune. Scrisul „se sparge ca o pungă de hârtie dacă pui ceva prea greu în el”. Decât că ce se poate pune fără să se spargă punga e de la caz la caz.

„Căci pe atunci (...) nu voiam să ajung un mare scriitor, voiam să ajung Totul.” Superb!

„Spune-i unui depresiv că va primi nu doar Nobelul, ci viața veșnică-n Paradis, și te va privi cu aceiași ochi de câine bănut.” E ceea ce ar trebui să aibă în vedere cine mormăie: „El se plânge!? Ce nu are el!?”. Și sunt convins că dacă va lua Nobelul nu se va apuca să dea, și el, lecții de dirigentie. Că-l va trăi frumos.

Seară stupidă, de stupizenia căreia nu-i nimeni de vină, decât firea mea. Vorbe din dreapta, din stânga, din toate părțile, chiar și sărutări. Un vechi prieten vine spre mine, are ceva să-mi spună, iar eu, în zăpăceala aceea, mă port, ăsta-i cuvântul, ca un bădăran. După alte valuri de vorbe, chiar și de sărutări, întâlnesc un alt vechi prieten. Rămăsese să-mi telefoneze, să ne întâlnim, nu se va putea. Din vechea prietenie, n-a rămas nimic. Acasă, adorm, grav dezgustat de persoana mea. Mă trezesc la trei, pare să mai am destul somn în mine, dar nu mai adorm. Mă întorc pe o parte, pe alta, aprind, îl iau pe M.C., citesc. În continuare, nu poate să scrie, dar parcă nu mai suferă. Pare să fie în regulă, dacă-i așa. Câți n-ar da orice să fi scris, știu eu, *Nostalgia*, *Levantul...*, câți

nu s-ar mulțumi! Dar tu, cititor, ești intrat în convenția literară. Cartea este despre un scriitor care nu mai poate să scrie. Te afli în plină dramă, deci. Drama de a fi lăsat în urmă *Visul*, *Levantul*, *Orbitor*. De a nu mai putea să scrie cel care tocmai scrie acest jurnal.

Cum e aproape sfârșitul, mă întrebam ce concluzie să trag. Nu mai e nevoie, o trage el însuși mai bine decât aș putea, scriind despre jurnalele lui: „Primele erau triumfaliste chiar și-n deznădejde, celelalte disperate chiar și când viața pare blândă cu mine. Acum sunt în acel moment când am ajuns la marginea cea mai îndepărtată a minții mele, atât de îndepărtată, că am uitat, pe drum, de ce înaintez”. Așa e, parcă a uitat cine e și ce-i cu el. Însă de la disperare la un fel de a se accepta trece chiar în volumul ăsta, de unde și tristețea, literar eficientă, a lui. O tristețe pe care ai zice că n-o simte. Nu scrie (altceva decât jurnal) și pare să se fi împăcat cu sine și cu fericirea lui. Adaugă câteva din cele mai bune pagini, despre întoarcerea acasă într-un București halucinant, amenințător – și încheie, parcă obosit.

(A se citi capitolul lui Gelu Ionescu, din *Târziu, de departe...*, despre *Zen*. Acolo, da, acolo se merge în adânc.)

E duminică după prânz. O conduc pe Alexandra până la linia de tramvai. Întorcându-mă, văd de la distanță, pe strada pustie, un cărucior de invalid împins de o femeie tânără. Mai merg puțin și-l recunosc în cărucior, îmbrăcat îngrijit, în haine albe oarecum spitalicești, pe un om de seamă, foarte bătrân, cu a cărui vitalitate se mândrește țara. Vârsta l-a ajuns.

De câte ori cobor, T îmi povestește ce s-a mai auzit, ce s-a mai spus la *România muzicală*. Fără postul ăsta

viața ei, acolo, în bucătărie, care-i e și birou, ar fi cum la Timișoara a și fost. I-aș spune, din Dimov:

Cum ne cuprinde vârsta strâns în clește,

Mai termină, mai stai, mai odihnește.

Suntem în prag de iunie, zac sub două pături și mi-e frig. Altceva? Altceva, nimic.

Plouă întruna de câteva zile, străzile băltesc, țara putrezește, pământul o ia la vale, despădurit.

Corina își cumpărase o casă, undeva în josul unei pante. Fusesse locuită, era plină de lucruri ale fostului proprietar și cam insalubră. Am întrebat-o dacă vor face amenajări. Mi-a spus că nu. Luasem somnifer. A durat așa de mult până să-și facă efectul, încât în primul vis încă nu puteam să adorm.

„Acum, o zei nemuritori, să deschid gura sau mai bine să tac?” După această frază minunată, Erasmus face un raționament ca un sacrificiu la șah: înțeleptul e condus de rațiune, prostul de patimi; dar, fără patimă nu ajungi pe culmi. Deci...

„...vedeți azi, ici și colo, oameni bătrâni ca Nestor, care de abia mai au înfățișare de oameni: bălbâiți, nerozi, știrbi, cărunți, pleșuvi (și surzi, nota mea) sau, ca să-i zugrăvesc mai bine cu vorbele lui Aristofan: «îngălați, gârboviți, pustiiți, zbârciți, pleșuvi, fără dinți și nepu-tincioși». Și totuși se bucură de viață atât de mult...”. Comentariu inutil. De la sine înțeles.

Vorbește, cum știm, Prostia, acum despre „acei care se așteaptă la o faimă nemuritoare de pe urma faptului că scot cărți. Toți scriitorii de felul acesta, spune ea, îmi aparțin...”. Măcar în privința asta i-am scăpat.

Despre călugări: „...râvnesc totul după o anumită

regulă (...). Atâtea noduri să aibă sandala, cingătoarea să aibă culoarea cutare...”. Etc. Nu e nevoie să fie călugări. Pot fi și mireni, când sunt și bucureșteni. T nu se duce odată la biserică fără să se întoarcă certată că n-a respectat câte vreun articol din regulamentul bisericosului *comme il faut*.

Ca să se poată publica *Elogiul nebuniei* în 1959, prefațatorul dă de înțeles că Erasmus l-a conceput cu *Manifestul partidului comunist* pe masă, iar în text stă scris cu obstinație „dumnezeu”.

Cine descoperă sensuri ascunse nu citește în spiritul artei, ci al hermeneuticii. O vorbă de critic răspopit.

Nu există titlu mai potrivit decât *Cuvinte potrivite*. Asta e literatura. Prin urmare, problema e simplă. Nu-ți trebuie nu știi ce imaginație, ce „idei și sentimente”. Totul e să găsești cuvintele care ți se cuvin. Că unele cutremură, iar altele abia plac, sau nici măcar atât, asta-i problema lor. N-ai cum să le influențezi, astea ți s-au dat.

Nu se poate evita banalitatea: literatura e artă și cultură în același timp. Interesul ei este ca în primul moment să fie pe cât se poate numai artă. Cu timpul, potolindu-i-se agresivitatea, tot cultură va deveni. Interesul scriitorului e altul. Dacă produsul lui e numai artă, i se va trage un șpiț în fund.

Efectul Racine (la care, fiind extrem de rară, o imagine e mult mai puternică decât în inflaționismul suprarealist): într-o poezie imprevizibil „descriptivă” un simplu *o* exclamativ trezește emoție: „o, cărămida din curte, udă”. Ca să nu mai spun de o asemenea efuziune:

Aprinde-n tindă opaïț verde:

Lată-nserarea că s-a lăsat.

Lasă durerea să ne dezmierde,

Deschide ușile: ploaia a stat.

Nu-l văd oniric pe Dimov. E o poezie de cuvinte. Cuvinte care, ca în teoriile noastre perimate, produc. Produc imagini, nu neapărat din imaginație.

Lotca scobită din trunchi,

Singură, plină de ziare,

Zace la margini de mare.

În chip evident, ziarele, insolite, nu sunt produse de imaginație ci chemate de *mare*, un cuvânt.

Tot spunând că arta este formă, trebuie să mai adaug ceva. Sensuri ascunse, de „adâncime”, există, dar ele sunt elemente de construcție, nu de filozofie. De exemplu, când Emma, fericită, plină de speranțe nedefinite, coboară scara către sala de bal, iar din depărtare se aude sunetul morții, sunetul de corn, aceasta este o conotație și vrea să sugereze unde o vor duce speranțele pe Emma și totodată, autoscopic, cum e în firea artei, să spună că avem de-a face cu un roman conotativ. Că, spre deosebire de ce se întâmplă la Balzac ori la Stendhal, acesta este principiul de construcție flaubertian. Așa, pentru că la toți scriitorii totul se află pe același plan, al concepției, care diferă de la unul la altul, se explică de ce pot fi la fel de valoroase opere cu sensuri în adâncime, la suprafață, sau chiar fără sens.

Reiese că sensul poate să existe, dar absorbit de formă. Acest adevăr s-a spus de atâtea ori, încât ar trebui să-mi fie rușine să-l repet.

Aflu dintr-un articol al lui Daniel Cristea-Enache că în 1982 Vadim Tudor mă trecuse pe o listă de autori care, dacă apucaseră să apară, măcar n-ar fi trebuit să

mai fie publicați. Argument: nu mă voiau cititorii. Ciudățenia e că ar avea mai multă dreptate astăzi. De unde și scot imediat înțelepciunea, pe care i-o comunic lui T: „Dacă n-ai avut ghinionul să fii scriitor mare, e mai bine să ai succes”.

Fără intenție, T îmi pune o problemă de naratologie: „Știu, zice, că n-au dreptate, că nu te alinți când scrii. Da' în viață, ce te mai alinți!”. Nu mă alint când scriu despre cum mă alint.

„– Nașa, la Butoiești, zicea: nu fi secant! – Și ce înseamnă secant? – Așa, ca tine, bătător la cap.”

Tensiune arterială brusc mărită, de unde o aveam, cum spune Ligia, „ca un piscoi”. Să fie faptul că în ultimele zile n-am avut medicamente, sau se explică prin acela că fata care mi-a luat-o e drăguță foc?

Fiindcă T încearcă să scrie un articol despre Janusz Korczak, vorbim despre evrei. Cei mai atenți și sensibili la existența celorlalți. Românilor puțin le pasă ce le spui, și simți cum te uită de cum v-ați despărțit. Evreii, nu. Ei pot avea defecte, ca toți oamenii, dar sensibili sunt. Excepția, în privința defectelor, a fost un băiat pe care nu pot să-l uit. Era atât de ireproșabil, încât puțin anost. Delicatețea făcută om. Și, cum se întâmplă prea des, soarta l-a pedepsit. L-a trântit un camion de pe bicicletă și l-a prostit. L-a prostit pe linia firii lui. Din puțin anost, devenise nătâng. Ți se rupea inima când vorbeai cu el.

Până atunci, făcuse parte din grupa „mea”. Eu, ca elev răsărit, trebuia să am grijă de câțiva colegi. Ne adunam la noi acasă să ne facem temele. La matematică, el, neobservat în clasă, ne scotea din încurcătură. Noi, ceilalți, jucam ping-pong, iar el rezolva.

Citesc câte trei cărți alternativ, cu plăcerea lecturii puțin stricată de ideea că trebuie să le închei. De ce trebuie să le închei, ce grabă, ce obligație am, n-aș ști să spun.

Tocmai mi-a telefonat Nela: a murit Irina Mavrodin.

Mă trezesc la 4, oră la care n-ai cum să mai adormi. Aprind, să citesc. Am nimerit o carte ca o drojdie, îți taie cheful să trăiești. Te vezi în ea ca într-o oglindă măritoare, plin de negi.

Sting. E săptămâna lui Bookfest, a traversărilor interminabilei suprafețe dinspre pavilioane sub soarele strivitor.

La știri, imagini de la Târg. Îmi văd figura emaciată lângă a lui Norman Manea și a Martei Petreu. Editura, biata, și-a dat osteneală cu vârf și îndesat. Ar fi meritat ceva mai vandabil, poate și mai bun. Oricum, n-am să scot din fleacurile astea noi alt *Foc mărunt*.

(Când recitesc: în materia asta, încă nu mi s-a întâmplat să mă țin de cuvânt.)

Ajung și eu la Târg, cu o treabă din fericire mărunță. Trec pe la standuri. La o mică editură dau peste o carte care mă interesează. O cumpăr, iar patroana mă roagă să-i spun numele, pentru nu știu ce sondaj. O dau pe spate când îl aude, îmi zic. I-l spun, ea îl notează impasibilă. Bine își mai stăpânește emoțiile femeia asta, mă gândesc.

Cum zic, nici o corvoadă. Nu s-a mai întâmplat. Ar trebui să mă întristez, îngrijorez, lamentez, să strig nu mă iubește nimeni, nu dă doi bani pe mine, nu mai exist și câte toate? Uite că nu! De câte ori nu mi-aș fi dorit...

Când eram tânăr, groaza mea era să intru într-o redacție. Astăzi? Tot așa.

Recapitularea situațiilor în care n-am făcut față – fără să le pot evita – mi-ar lua timp.

Mi-e greu să mă deprind cu termenul lui Kierkegaard de *anxietate*, pentru că se deschide către *spirit*. Mi-e mai ușor cu anxietatea lui Heidegger, care se deschide spre *nimic*.

Citesc că Cioran i-ar fi scris unui tânăr: „*Nimicul* însuși e măsura lui *Dumnezeu*”. Mai bine, mai cioranian mi s-ar fi părut: „Numai *nimicul* este pe măsura lui *Dumnezeu*”.

Samuel Beckett: „Esențialul este că eu nu ajung niciodată nicăieri...”.

Freud: „Când începem să ne punem întrebări despre sensul vieții și despre moarte, suntem bolnavi, căci toate acestea nu există în mod obiectiv”. Ce trebuie înțeles de aici nu e că a gândi despre sensul vieții și despre moarte ar fi morbid, chiar dacă asta vrea să spună Freud. Nici că sensul vieții, cu atât mai puțin moartea, nu există. Trebuie înțeles că nu poți să gândești decât dacă ești bolnav. Omul, „trestie gânditoare”, este *omul, ființă bolnavă*, deci. Dar avem și oameni sănătoși. De ăștia să te ferești.

A crede că vei avea o viață după moarte pare să nu comporte înțelegere, ci numai credință. A-ți da seama că viața e trecătoare sigur nu e înțelepciune, fiindcă e evident. Înțelepciunea poate să înceapă de la a lua lucrurile așa cum sunt. Adică, a te resemna. E un fond de tristețe în această înțelepciune. În schimb, în a crede că vei avea o viață veșnică e bucurie, sau măcar speranță. Deci, e mai înțelept. O înțelepciune de ordin pragmatic, nu una în sensul tare al cuvântului, dar tot înțelepciune.

Așa, e mai bine de trăit. Atât, numai atât, dar nu chiar puțin. Decât că nu mi s-a dat.

Dacă Dumnezeu nu este o experiență spirituală, problema existenței sau a inexistenței Lui, a arhitectului cosmic, este una de interes mai curând științific. E cam ca atunci când Maxone al nostru, încă mic, știind că se răspunde ceva la „Cristos a înviat!”, neaducându-și aminte ce, a spus: „Bine a făcut!”.

Șarpele l-a creat pe om. Până la intervenția lui, în inocența sa paradiziacă, tâmpă, „omul” era un soi de animal de companie a lui Dumnezeu.

Nu binele și răul l-au descoperit Adam și Eva după ce au mâncat fructul oprit, ci rușinea. E drept că, deși fără ponderea binelui și răului, nici rușinea nu-i de lepădat. Numai că tipul de rușine, de pe urma goliciunii, s-a perimat, încât mulți s-ar putea întreba astăzi ce mare lucru au descoperit.

Aleg din bibliotecă *Aripa secretă* a Marianeii Marin. Dedicăția, referitoare la un „calvar editorial”, lămurește cum a resimțit poeta soluția găsită de Mugur pentru ca volumul să poată apărea, soluția cu Anna Frank ca personaj titular. E păcat că bietul iepure șchiop a făcut dintr-o mare victimă constrângerea involuntară a unei cărți și a unei sensibilități.

Mariana Marin scrie: „și mai ales spaima / spaima că și tu într-o zi te-ai putea altera. / Că nu ești decât o cârpă folosită pe ascuns”. Adresa ar fi limpede dacă, în același poem, n-ar fi pomenit și zugravul H. Anna Frank nu avea cum să se altereze, și nici folosită pe ascuns nu putea fi. Aceștia eram noi. Dar dacă se vorbește despre Hitler, ce să mai înțelegi? E un exemplu despre cultul

șopârlei în epocă. Mugur o „convinsese” pe Mariana Marin că agresivitatea va rămâne întregă și așa.

Sau: „Dar ce vară o să mai fie pe-aici? / Chiar dacă s-ar întâmpla / tot n-ar mai folosi la nimic. / Tot ar fi prea târziu pentru noi. / Am îmbătrânit. / S-a terminat”. Poemul e intitulat *Vorbește A.F.* Să admitem, nu chiar convinși, că toate astea i se potrivesc și ei. Dar ce să zici de încheierea: „Unde o fi generația / să-mi povestească / despre cum confund eu eticul cu esteticul?”. Ce legătură avea Anna Frank cu eticul și esteticul? Tristețea e că biata fată merită oricâte cărți, dar nu și una în care să fie pretext.

Nu, n-am devenit încă liberă

Dar nici mult nu mai e.

Din fericire, n-a mai fost mult. Din nefericire, pentru Mariana Marin nici libertatea n-a durat prea mult.

Nu dețin, cum văd că are mai toată lumea, un paradis pierdut al copilăriei. Copilăria a fost ca tot ce i-a urmat. Momente bune și perioade terne, când nu posomorâte. Dacă las afară vacanțele, inclusiv „vacanța” de la Bordeaux, singurul timp și favorabil, și oarecum durabil, este acum.

Mă plângeam într-un loc de prea mult bun-simț, generator de mediocritate. Totuși, n-am bunul-simț să protestez, și eu, că oamenii îmbătrânesc, că oamenii mor. (Ce pagină frumoasă scrie Cărtărescu, protestând!) Spun cum ar fi spus Mariana Marin: „Am părăsit convenția cocoșată a trecerii timpului. / Râd de ceasul din turn”.

Nu de moarte mă cutremur, ci de toată tevatura ei.

Nu mi-e frică de boli cât mi-e frică de medici, nu mi-e frică de moarte cât de înmormântări.

După ce încep un gel de ras, îmi cumpăr altul, de rezervă, și mă întreb nu ești tu prea optimist?

Telefonează cei doi Prexl. El, voce încă tânără, la 84 de ani. Și-a cam stricat o bună parte din viață cu convingerea că e bolnav. Nefiind bunici, ei sunt acum copiii fetei lor. Hotărâm oarecum să ne întâlnim la toamnă, ducându-ne toți la Timișoara, unde ea vrea să mai vadă o dată mormântul părinților. Cât să fie de când am fost noi la ei, la Leonberg? Cincisprezece ani?

(A trecut acea toamnă, va trece și următoarea. Bineînțeles, nu ne-am dus.)

Brusc, îmi aduc aminte de un jucător de la C.F.R. (sau cum ziceau conașionalii noștri maghiari, „Tiefer”), unul Bădeanțu, care țipa „Mi-ai rupt clavicula!” ținându-se de genunchi. Au trecut 65 de ani de atunci.

Ion Mureșan: „În curând, în curând va veni seara, atunci ne vom odihni și vom afla împăcare multă!”

Îmi amintesc de reproșul pe care cineva i-l adresa cuiva, parcă lui Knut Hamsun, cum că, nefăcând decât să scrie, n-ar fi trăit destul. Ce înseamnă să trăiești? Dacă mă duc la birt cu un amic și îi facem chisăliță pe ceilalți amici ai noștri, înseamnă că am trăit mai mult în orele acelea decât dacă aș fi citit atent o carte sau m-aș fi gândit intens la cei pe care îi iubesc?

Găsesc în sfârșit, după 45 de pagini, ceva ce mă reține în cartea lui Stéphane Barsacq despre Cioran: „În Dumnezeu, Cioran nu pe Dumnezeu îl nega, ci iluziile sale: o modalitate de a spune adio copilăriei...”. Într-adevăr. *Scritorul* a avut o nevoie vitală să se despartă de amintirea copilăriei. *Omul* n-a putut s-o uite. La fel i s-a întâmplat și cu Dumnezeu.

Un adevăr întrucâtva adevărat: „Cioran era cotropit de o nefericire care nu putea decât să trezească pasiuni în acele femei care se cred investite cu misiunea de a salva un bărbat de el însuși și de a-l distruge apoi”. Cu câteva observații: Cioran nu era nefericit, iubita lui germană – căci despre ea e vorba – nu voia să-l salveze, ci să-l agațe în panoplia ei, iar Cioran nici nu aștepta de la ea salvare, ci ceva ce, fără prea mult entuziasm, ea chiar avea de oferit.

„Cioran l-a îmbrăcat pe Iov în dantele și volănașe...” Aș spune invers: nu sunt dantele și volănașe, dar nici Iov nu e.

Rețeta lui ar fi luată „după un scenariu cu efecte sigure din filmele lui Chaplin, în care îl vedem pe Charlot din spate, plângând de sare cămașa de pe el, iar când se întoarce cu fața spre spectatori ne dăm seama că de fapt râde în hohote”. O frază inspirată, nu tocmai exactă. Cioran nu se preface. El râde – nu în hohote – și plânge – nu chiar sincer – în același timp.

Stéphane Barsacq, a cărui carte nu este neavenită, cum ar sugera titlul stupid (*Ejaculări mistice*) și observațiile de mai sus, citează: „Dumnezeu *este*, chiar dacă nu există”. Păstrând toate proporțiile, acesta e și sentimentul meu. Mă preocupă Dumnezeu, dar nu problema existenței sau inexistenței lui. Obiectul credinței *este*, de asta sunt convins, iar eu nu am acces la el.

Îl citează pe Marc Aureliu: „În curând vei uita totul; în curând toți te vor uita”. Și ce importanță are? Important ar fi fost să fiu treaz și prezent în gândurile oamenilor cât timp ar fi fost la timp.

Referindu-se la o carte despre agonia lui Kant, Stéphane Barsacq scrie: „Ne-am fi dorit și despre

Cioran o asemenea carte: relatarea unei lente degradări, «filtrare» *cu încetinitorul* a căderii sale în abis”. Ba, Doamne ferește!, nu mi-aș dori deloc. Ce-i cu *voyeurismul* ăsta pervers? E drept că Cioran însuși scrisese, în *Syllogismes de l'amertume*, „...ce reconfortantă e curiozitatea de a afla *cum* ne pierdem rațiunea”, dar vorbele lui nu trebuie luate niciodată *à la lettre*. Și, oricum, prefer fraza, poate apocrifă, pe care i-ar fi spus-o cuiva în spital: „Dragul meu prieten, să nu spui nimănui, dar eu mă prefac că sunt aici”.

„În mod ciudat, nimic din adevăratul Cioran nu este încă în primele lui cărți.” În cărțile românești, adică. Parțial, nici în *Précis de décomposition*, aș adăuga. Lipsește, zice Barsacq, „acea seducătoare gratuitate”, „gluma ascuțită”, „detașarea”. Perfect adevărat. Deși nu-i sigur că, până și la Paris, nu marile „adevăruri” patetice l-au făcut cunoscut.

În legătură cu adeziunile din tinerețe: „Cioran a aparținut cohorței de inteligențe *limitate*”. Un verdict sever, dar drept. M-am tot întrebat ce i-a zăpăcit pe acei tineri atât de inteligenți. Asta i-a zăpăcit: oricât de inteligenți, n-au fost *destul* de inteligenți.

„...fiind arestat deodată cu sora sa, Fondane nu a vrut să o lase de izbeliște; prin urmare, au fost deportați amândoi.” Și au murit împreună. Gesturi ca al lui Fondane nu răscumpără; sunt însă contraponderea ticăloșiei omenești. E greu, sper, pentru un german de astăzi ca, aflând, să nu fie îngrozit că se trage din cei care i-au ucis. Și noi am ucis!

„Ce greșeală am face dacă ne-am imagina că e vorba despre o retractare machiavelică.” Barsacq îi răspunde, implicit, lui Boissau care o ține, una și bună, că Cioran,

retras din exaltarea tinereții, ar fi fost un prefăcut.

Cioran e angajat, spune Barsacq, în căutarea de sine. Despre mulți se spune că s-au angajat în căutarea a câte ceva. Nu e și cazul meu. Ce să caut? Pe mine? Ce să găsesc? Pe unde m-am ascuns? Nu m-am ascuns. Țsta sunt. Țsta – și atâta tot. Cât despre Cioran, nici el nu s-a căutat. Era prea lucid.

Mă tot gândesc la ideea lui Sorin Lavric: bunul-simț e o calitate a oamenilor mediocri. Cred că ar fi de acord s-o completăm: nu toți oamenii mediocri îl au. Aș zice chiar că vorba lui La Bruyère despre larga răspândire a bunului simț în lume e una din marile prostii care s-au spus.

„...cu cât e mai multă conștiință, cu atât e și voință!” N-o să mă tai în săbii filozofice cu Kierkegaard, dar nu cred ce spune. Cu cât ai mai multă conștiință, cu atât ești mai dilematic, mai hamletian și, în ultimă instanță, mai inert.

Mă decid să mai citesc o carte despre Cioran, una pe care o găsesc în casă, venită nu știu de unde, nu știu când. Nicole Parfait: *Cioran ou le défi de l'être*. De la prima pagină, mă rețin două afirmații. Prima: „ateu impenitent”. Eroare evidentă, nu numai fiindcă Cioran a respins ideea, dar pentru oricine îl citește cum trebuie. Relația lui cu Dumnezeu a fost complicată, nicidecum una, simplistă, de ateu. A doua: „sceptic din natură”. Cioran cel din cărțile românești nu e sceptic deloc (mai bine ar fi fost!), e chiar exaltat, însă se poate face presupunerea că se afla sub influența lui Nietzsche, ca și a extremismelor din epocă (elogiu și lui Hitler, și lui Stalin), existând totodată posibilitatea ca un om să nu fie din capul locului ceea ce este, să se descopere pe

parcurs. Totuși, cred că lucrurile nu stau așa. Cioran a devenit sceptic în urma enormului său eșec, a trezirii din ideile lui juvenile, mai nefericite decât oricare altele pe care le-ar fi putut avea. În sprijinul acestei păreri: nervozitatea, impetuozenitatea – temperamentul, deci – s-au păstrat, însă acum bine controlate, și în cărțile franțuzești.

Persoană de bună credință, Nicole Parfait greșește apreciindu-i opera după idei. Dacă n-ar fi stilul, prin care înțeleg felul de a-și exprima subiectivitatea, ideile n-ar face din el mai mult decât un eseist interesant. Ea le analizează cu atâta acribie, încât decid că am citit destul.

Nu, nu-i frumos, mi-am zis, e totuși o doamnă. Așa că, uite, mai citesc. Însă și cârtesc. Nu poți să înregistrezi imposibil, cu titlu de inventar, „păreri” cum ar fi aceea că omul este prada delirului de a crede că ceva există, ori că el, Cioran, neputând fi tiran, a vrut să contribuie cu verbul la pieirea lumii. Nu poți s-o faci, vreau să zic, fără să te oprești la stilul voit hiperbolic – și să te delectezi. Ea însă, când Cioran „regretă” că nu se poate reveni la fericita stupoare dinaintea apariției limbajului, face cu degetul și-i spune cu gravitate că dezideratul lui e nesăbuit.

Nu vreau deloc să spun că ideile lui Cioran ar trebui neglijate, ca fiind numai pretexte pentru a-și etala stilul. Vreau doar să spun că el nu este autorul unei filozofii, ci al unei continue expresii de sine prin mijlocirea unor idei – chiar dacă ce conțin ele nu e lipsit de interes. Problema este însă că cititorului neavertizat asupra specificului literaturii, ce scrie el poate să-i apară ca filozofie și poate fi tentat să și-o asume. Când îl citești pe Dostoievski, știi că ai de-a face cu un romancier. De aceea, demonii lui sunt numai edificatori, nu și periculoși. Citindu-l inadecvat pe Cioran, poți să cazi în catastrofism.

Paradoxal, cea mai puțin expresivă idee a lui Cioran este aceea a sinuciderii. În privința acesteia, el tot repetă un adevăr banal: omul are libertatea de a decide cât vrea să trăiască. Omul, luat în general, o are, într-adevăr, nu și orice om. Nu și Cioran. Iar lucrul e mai complicat. Cioran a crezut, probabil, că avea libertatea de a se sinucide. A crede că poți să faci ceea ce, de fapt, nu poți, înseamnă să fi inautentic – să nu te cunoști. Prin urmare, cea mai puțin autentică idee a lui Cioran este tocmai aceea de care se face atâta caz.

„...nu-i ceva serios, n-ai putea să fii profesor la facultate cu aforisme”, scrie Cioran. La noi, s-ar putea, chiar și cu fragmente dintr-astea. Că nu mai sunt, totuși, că am scăpat de corvoadă, e încă unul din beneficiile împrejurării de a fi bătrân, surd, uscat și fără dinți.

Oamenii ar vrea să nu fie uitați. Când se mai vorbește despre ei la ani după ce au dispărut, adesea e din cine știe ce motiv mărunț. Așa, noi, astăzi, ne-am amintit-o pe Monica N. Plecase cu o bursă în Spania într-un grup din care făcea parte și fiica unuia dintre primii trei sau patru din Comitetul Central. Acolo, se aflase, și i se tot puneau întrebări. „La noi nu sunt probleme” era, la toate, răspunsul ei.

Aflu că oamenii cu notorietate citesc pe „blogosferă” tot felul de fraze despre ei, de la elogii la înjurături. Cât trebuie să te iubești ca să-ți pierzi vremea și să-ți strici cheful cu asemenea lecturi!

Pe de altă parte, n-ai internet, nu exiști. „– Ai semnat? – Ce să semnez? – Păi, n-ai văzut? – Unde să văd? – Cum, unde!? Pe net.” Realitatea virtuală a devenit efectivă. Cu astalaltă nu știi ce s-o fi întâmplat.

T are ceva ce seamănă a mobil, de care se folosește din când în când, în limite tehnice minimale, eu am ceva ce seamănă a computer, de care mă folosesc de la șase la opt, în chip de mașină de scris, dar altfel, la toate înzestrările ulterioare secolului douăzeci nu suntem nici măcar repetenți. De-a dreptul, analfabeți.

Două duminici la rând, ne plimbăm împreună. Mântuleasa, Popa Soare, Pictor Romano. (Cine o fi fost pictorul Romano!?) Astăzi ne ducem și să-i oferim, drept consolare, două voturi lui Nicușor Dan.

Îl ascult pe un artist, de reală valoare și inteligent, cum face greșeala pe care mulți artiști o fac: își închipuie că adresantul poate să ghicească ce le-a trecut lor prin minte când au pictat, au compus, au scris. Dacă n-o face, și mai e și critic, înseamnă, e convins artistul, că a dat peste un prost care n-a înțeles nimic.

În cartea tradusă de T, un evreu reușește să-i trimită nepoatei lui, din lagărul de tranzit de la Drancy, o farfurie de cositor cu un Mickey zgâriat cu un cui. „Nu poți să privești această farfurie. Are o putere infinită. O scoți din dulap și plângi.” Și, într-adevăr, plâng.

Ce naivitate, să scrii o biografie conducându-te după mărturiile despre tinerețea ori copilăria proprie depuse de un matur, de un bătrân! Aproape totul e „transfigurat” de ochii lui târzii. E drept că în felul ăsta primești în filigran și sensul vieții – că fără sens nu se poate! – al omului în cauză, sens pe care tu, biograful, nu mai ai decât să-l îngroși puțin.

(De când am scris frazele astea, mi-a căzut în mână cartea lui Doris Mironescu despre Blecher. Acesta, scrie

critic, „va denunța lucrul insidios al memoriei, care mistifică trecutul, împrumutându-i semnificații inexistente inițial și uitând tot ceea ce nu respectă scenariul narativ dinainte trasat”. Chiar ce voiam să spun.)

Günter Grass: „Ah, de s-ar găsi totuși, dacă nu un cutăr, atunci măcar o cutie de carton umplută cu mângălelele mele timpurii”. Frază care îmi aduce aminte că trebuie să verific dacă am fost destul de scrupulos în a arunca din casă acel cutăr, acea cutie de carton. Una e să păstrez jurnalul de la școala primară, al cărui autor am fost autorizat să-i zic copil tâmpit, și cu totul altceva ar fi să păstrez ieremiadele diaristice din adolescență, ori producția de versuri tânguioase de atunci. Accept cu dragă inimă să mă fac de râs – nu și de plâns.

Pentru că stăm mult de vorbă, ce să facem, bârfim. Așa că am stabilit o regulă: cum toți avem defecte, doar cei care le fac rău altora merită să fie bârfiți cu responsabilitate, nu numai așa, ca să treacă timp.

În stație la 133, un om cu ochii triști se ține strâns de falcă. „Îl dor măselele, bietul de el”, mă gândesc. Și, tot eu: „Da, măcar are ce să-l doară...”. Asta, după ce mă mai gândesc puțin.

Pentru francofoni: văd un furgon tras în fața unei porți; pe el scrie *Cons. Amenajări interioare*; nu e clar cine, amenajatorii sau amenajații, sunt *des cons*.

Vis. Într-o vastă bucătărie britanică, reprezentanți ai mai multor familii pregătesc foarte aplicat un eveniment. Le spun că există cupluri care se urăsc atât de tare, încât trăiesc într-o tensiune continuă și te aștepți tot timpul să spargă vreun pahar. Cei prezenți mă ignoră, dedicându-se cu și mai multă sânguință procesului culinar. Poate că voi fi fiind prințul de coroană, îmi zic, de nu mă iauăștia la pumni.

„– Te văd cam supărată. – Păi, cam sunt. – Și parcă e în legătură cu mine. – Nu cred. – Da' nici sigură nu ești.”

Când ne mai duceam la Butoiești, o babă își tot striga vaca, în zăvoi: „Zambilă, unde ești, boală!” Eu, cu ureche fină încă de pe atunci, auzeam „Gândilă!” și îmi spuneam: o fi bou. Astăzi, pe *inginer* Aurel Vlaicu, un căruțaș striga ceva cum ar fi „Haine vechi!”. Auzeam, cu voluptate: „Prost mai ești!”. E sigur cel care a dat numele străzii, m-am gândit.

„– Ce faceți voi peste vară? – Ce să facem? Stăm aici. – De ce nu vă duceți pe undeva? – Unde să ne ducem? – Știu eu, la Corina, în vreo excursie dintr-astea, pentru «seniori», ori la Bazil...” Mi-e greu să mă duc și pe Viitorului, la poștă, când se găsește câte vreun autor să-mi trimită câte vreun op recomandat. Iar T nu știu din ce energie trăiește, că de dormit nu doarme aproape deloc.

Și greutatea nu e în picioare, cât în cap. „Până acolo să mă duc!?”

Cu cât faci mai puțin, cu atât ți-e mai greu să faci acel puțin. O frază în loc de un oftat.

Vitalitatea omului depinde de viitor. Să ai un proiect. Noi, nu știu să avem vreunul. Și nu „socializăm”. (Mai nou: interacționăm.) Îi speriasem pe vecini cu câtă lume venea la noi. Acum, abia de ne mai amenință câte unul, din an în Paști.

„– Ai pus sticla în frigider, da' apă n-ai pus în ea. – Nu sunt Napoleon, să fac două lucruri în același timp.”

Nici o zi fără o „linie”? Ușor de zis!

Sunt atât de visceral la suflet, încât pe tinerii noștri luminați, promotori ai adevăratului comunism, i-aș condamna la o lună de lecturi supravegheate din

scrisorile Ecaterinei Bălășoiu, ca și din *Scritorii în arhivele C.N.S.A.S.* Și, bineînțeles, excursii prin Nadejda Mandelstam. O lună pe an.

Scurtă istorie a instalării comunismului. Mama rămasă în țară către fiica aflată la Paris: „Când ai să te întorci...”. Trece o vreme: „Dacă ai să te întorci...”. Mai trece ce mai trece: „În nici un caz să nu te întorci!”.

Mi se face și milă, retrospectiv, de Securitate și de Partid. Dacă ar fi intuit ce aveau să îndure, în capul ruptului, cum zicea franțuzoaica doamnă Bogdan, n-ar fi arestat-o pe mama Monicăi Lovinescu. Cu girofar ar fi condus-o la aeroport.

Întâmplări recente care se vor fi îndepărtat în timp la apariția acestor rânduri, încât nu le mai numesc, mă fac să mă întreb: Dumnezeuule, în ce fel de țară trăim!?

Seară cu niște cunoscuți, nu chiar amici. Discutăm politică. Mă izbește reaua credință, de ambele părți. Parcă suntem la trasul frânghiei: unii, neapărat, hăis!, ceilalți, neapărat, cea!

Un mare neajuns al democrației este că, prin vot universal, se dă pe mâna unei majorități de oameni neavizați. Însă aceiași oameni repară neajunsul asigurând ce este cel mai important: alternanța la putere. Majoritatea populației e aproape totdeauna nemulțumită, încât sancționează puterea înlocuind-o cu alta, pe care o va sancționa – plus, minus – rândul viitor. Pericolul apare când alegerile aduc în parlament o prea mare majoritate. Atunci există premisa să se creeze o situație în urma căreia nu va mai exista, decât formal, un rând viitor.

De doisprezece ani mă duc la aceeași poștă, unde întâlnesc aceleași funcționare. Sunt cât pot eu de politicos. Astăzi, vreau niște timbre. Cea care îmi ia banii nu le găsește și mă îndrumă către o colegă. „Câte ai spus *să-i* dau?” E impolitețe devenită natură, fără rea intenție. În lumea asta trăiesc, așa s-au învățat. Dacă le-aș explica, n-ar înțelege ce vreau să spun.

Avem talentul inefabil, eu mai ales, de a atrage, ca laptele muște, oameni cărora le place să se audă vorbind. Și vorbesc, vorbesc cu orele, nu tac nici un pic.

Ieri, altfel de vorbe. Patru ore cu cineva care știe că nu mai are mult de trăit. Nici autocompătimitate, nici panică, nici depresie. O dispoziție bună. Cât de frumos poate să moară un om!

Citesc, topindu-mă de cald, despre cât de frig îmi este. Probabil la fel de frig cât va fi când or să apară rândurile astea. Ce-i de făcut cu cronologia – scriere / apariție – a acestor însemnări?

Octavian Paler: „Unica mea șansă a fost mereu subiectivismul: să spun ce-mi trece prin minte și să mă folosesc de ce n-am reușit să uit”. Aș contrasemna, cu o permutare: mă folosesc de ce am reușit să *nu* uit.

Acuma să te văd, îmi spun cu un soi de satisfacție rea, de parcă aș descoperi că nu-mi sunt chiar așa de prieten, că-mi sunt și cam dușman. Am primit o sarcină care îmi întrece cu mult măsura, de care nu mă simt în stare, și anume deloc, și de care totuși am să mă achit. De ce am să mă achit? Pentru că așa-s făcut și, în general, pentru că nu se poate altfel, de vreme ce am promis. Și de ce am promis? Cum, de ce!? De tâmpit!

„– Scoală, bre! Că ai de lucru. Ieri, nu, alaltăieri, nu... – Știi ce? Mai las-o baltă! Dă-mi pace să mă-ntorc pe partea ailaltă...” Solilocviu matinal.

Mă întrebă o fetiță înzestrată cu microfon cum mă simt așa, celebru. Celebru?, am tresărit și, după ce m-am gândit bine un sfert de secundă, am răspuns că poate, deși nu e sigur, sunt celebru printre prietenii mei. În familie, nu cred (și nici nu mi-aș dori). Iar prieteni nu prea mai am.

O vorbă incomodă a lui Lucian Raicu: „Grosolănia e totdeauna preferabilă moftului”. Iar eu – ce altceva decât mofturi scriu! „Ești prea vesel pentru situația dumitale”, vorbă a aceluiași, adresată nu țin minte cui, îmi place mai mult.

Iar ai slăbit, mi se spune. Așa e. De mult nu mai am de unde și totuși mai gălesc.

Două seri plăcute, cu un Țepe neschimbat, adică firesc și reconfortant. Iar omologul lui vienez ne trimite salutări de pe marele zid al noii mari (mari de tot!) puteri.

Suntem năuci de fierbințeală, curg apele pe noi. De la Letzebuerg, Corina: „Nu mai ajung și eu odată acolo, că aici tremurăm de frig!”. Ca să vezi...

Aflu cu stupeoare că la un festival din Franța se vor aduna o sută de poeți. Aceștia ar trebui primiți în ordinul benedictin. O sută de poeți cu tot atâția cititori. Ei înșiși, bineînțeles.

Cât de onorabil ar fi pentru unii oameni să aibă scuza că sunt proști! Nu e o aluzie la reflecțiile de mai sus, dar dacă e vreo potriveală, nu mă împotrivesc.

Corina și Maxone, o săptămână, aici. La plecare, până să ajungă la poartă, Maxone, iminentul londonez,

s-a mai întors o dată și a mai făcut cu mâna. Nu este chiar sigur că o să-l mai vedem.

(Când recitesc, după vreo trei ani: nici chiar așa!
Îmi place să patetizez.)

N-am înțeles niciodată rostul argumentelor raționale în chestiunea existenței lui Dumnezeu. Ce importanță are că există dacă eu nu cred și ce importanță are că nu există dacă eu cred? Să fie vorba de răul care mă așteaptă fiindcă n-am crezut? La felul acesta de credință – din frică – rămân opac. Răul îl trăiesc acum, când nu cred. Important nu mi se pare să crezi că Dumnezeu există, ci numai atât: să crezi.

Pragmatic, pentru ca omul să evite răul, ceea ce însă nu se întâmplă, înțeleg rostul fricii de Dumnezeu. Altfel, cum să-l iubești pe cel care îți face frică? Dacă dăm la o parte superstiția și teama, negoțul cu divinitatea – iartă-mi păcatele, ferește-mă de boli –, cu toate procesiunile și Paraschevele, rămân destul de puțini credincioși. Și e firesc să fie așa. Credința e o stare superioară a omului. Nu-s mulți cei cărora le este accesibilă. Nu e o vorbă elitistă. Poate să creadă omul cel mai simplu – dacă are har.

Tolstoi: pentru că trebuie să murim, nu are rost să trăim. Îmi permit să inversez. Tocmai în așteptarea morții e minunat că trăim. Tot frica, a lui sau numai a lui Ivan Ilici, vorbește și în el.

E duminică dimineața, prea cald, e adevărat, ca să mă duc până în parcul Ioanid, ascult concertul numărul trei, citesc una, alta, cobor să stau de vorbă cu T, nu mă gândesc la politică, prea ne-a intoxicat, și-mi spun: e bine, e bine de trăit!

Îi scriu lui A.M. că cine nu e în stare să dea la iveală decât răul propriu, nu răul unanim, se apucă de jurnal.

Citesc un interviu cu Philippe Lejeune, cel cu *Le Pacte autobiographique*, și aflu că „nimeni nu poate să prezinte despre sine o imagine cu adevărat negativă”. Nici nu-mi propun.

Dar nu știu cât de creditabil e Philippe Lejeune... După el, jurnalul este specia în care autor, narator și personaj sunt identici. Așa o fi, dacă vrei să-l deosebești de roman. Altfel, cum o să fie identici creator și creatură? Ca și cum ar fi identici Dumnezeu și om.

O parte din atractivitatea literaturii lui Borges vine din felul livresc în care a tratat un material dur. Oricum, supraîncărcatul *Evaristo Carriego*, volum de începător care vrea să spună totul, e în bună parte ratat.

Sinistrele clădiri *art nouveau* scrie Borges. Așa s-a gândit pretutindeni până când, brusc, în 1980, după expoziția de la Beaubourg, Viena a tâșnit, cu tot cu *Jugendstil*. S-a răsfrânt și asupra lui Gaudi, Horta, Hundertwasser... Ce va fi de aici înainte, cum va fi privit în continuare? Mi-ar plăcea să zic că vom trăi și vom vedea.

Borges este, de fapt, un alexandrin, de unde și farmecul erudiției lui fără rost, din care scoate mari efecte, ca și din speculațiile fără obiect. A beneficiat și el, ca Nabokov mai târziu, de recunoștința cititorilor – excedați de modernism – că se putea citi. A-l prefera lui Joyce, să zicem, ar fi ca și cum i-ai prefera lui *Pierrot lunaire* sau *Noaptea transfigurată*, de Schönberg, *Boleroul* lui Ravel.

Totuși, e remarcabil că epoca modernă a creat un public atât de evoluat încât să poată deveni atât de celebru un autor atât de livresc, al cărui principiu creator este o ingeniozitate ieșită din comun. Una peste alta, rar scriitor care să mi se potrivească mai puțin.

„Tu, cel ce mă citești, ești sigur că înțelegi limbajul meu?“ întrebă Borges. Sunt sigur, sunt sigur. Sunt sigur că nu înțeleg și aproape sigur că nu-i nimic de înțeles. E numai de admirat, mai mult sau mai puțin.

Îl prefer cu mult pe Borges – dar poate nu-i decât o preferință – atunci când, părăsind livrescul și ingeniozitatea, se lasă în lumea argentiniană, așa cum – cu tangouri, cu lupte între cuțitași – o imaginează el.

Est modus in rebus. Există un autor pe care îl admir dar care, din când în când, trânteste câte o prostie de rămâi înmărmurit. Nu atât prostia mă izbește, cât naturalețea ei. O dă ca pe o evidență. Nu-mi permit asemenea îndrăzneli. Nu spun că Borges nu-i grozav. Spun că pentru mine nu-i grozav. Știu, scrie foarte bine, e subtil, erudit, câte și mai câte... Nu mă plictisește cu plictiseala aceea nobilă cu care mă plictisesc unii mari scriitori. Mă plictisește, pur și simplu, cu sofisticările lui.

S-ar putea, chiar, să nu mă înșel. Altfel cum să înțeleg de ce, după ce m-am târât prin tot felul de labirinturi înecăcioase, deodată mă simt bine în povestirea *Aleph*, unde mai totul mi se pare perfect. Abia de o ia razna, puțin, către sfârșit.

Admirabile micile bucăți din *Făuritorul*. Au, aproape exclusiv, ce-i trebuie scriitorului ca să existe: un ton.

T citește jurnalul lui Tolstói și e uimită, cum să nu fii?, de trăsnăile lui. Ți-l dau pe Raicu, să te lămurești,

îi spun. Caut și, fapt neobișnuit, găsesc *Calea de acces*. Deschid capitolul în cauză și zic hai să-l citesc. Repede dau peste: „Tolstoi «țipă de durere» și adresându-se direct lui Dumnezeu cere să fie «izbăvit de viața asta», iar noi vrem să-i explicăm cu toată seriozitatea (fără să ne crape obrazul de rușine) că *exagerează*”. Mie îmi cam crapă. Îmi dau imediat seama că așa le explic și eu, una-alta, diverșilor scriitori comentați aici.

Ocupat cu urgentele mele treburi – să aduc din pivniță o apă minerală, să fac un duș, să stau de vorbă cu T, câte și mai câte –, mai trece ce mai trece, o oră, două, și îmi spun să mai citesc puțin. Nimeresc începutul unui alt capitol: plecarea la Bombay cu un geamantan într-o mână, o pălărie – o știu, îi cam stătea în vârful capului – și *Muntele magic* în cealaltă. Ce scriitor, Doamne, ce scriitor! Și n-am reușit nicicum să-l conving să scrie amintiri... Cine ar pune la un loc, într-o antologie, fragmentele referitoare la sine sau la viața proprie din diversele cărți ar binemerita de la literatura română. O spun pe fondul lecturii opintite, de o săptămână încoace, a aceluia mare și (mult prea) ingenios scriitor.

După jurnalul lui Tolstoi, T s-a apucat de biografia lui. Era nebun rău, zice. Nu se poate altfel, răspund invariabil și cât mai sentențios de câte ori vine vorba despre vreun mare artist.

Sub pseudonimul inventat, la etatea de doi ani, de personajul titular, ilustrată cu desene ale aceluiași, produse în aceeași perioadă incipientă a existenței lui, prefatăta de „mama”, adică de T, scrisă de „Bibo”, editată de Corina, a apărut în cinci exemplare o carte intitulată *Maxone*. Atenție, bibliofili!

Astăzi, prima dată de când suntem pe lume – ce-i drept, e foarte cald –, venind dinspre Gemeni a trebuit să ne așezăm pe bordura de la Popa Chițu, frânți.

Dacă la șase, ori șase jumătate, ușa de la dormitor nu e larg deschisă, înțeleg că T a adormit abia spre dimineață; mă întorc în pat și îmi spun ce grabă am, tot nu fac mai nimic.

Dintr-un complex de împrejurări, suntem pe cale să luăm o hotărâre de neluat. Să ne ducem să le vedem, pe Corina colo, pe Alexandra dincolo. Geamantane, aeroporturi... Mă gândesc de două ori și ca să mă duc până la colț.

E dimineață, stăm de vorbă despre programul săptămânii. Adică, ce ar fi mai important de făcut. Una-i prea complicată, alta cere prea mult efort. La capăt: „– Deci, ce am hotărât? – Păi, am hotărât că nu-i nimic de hotărât”.

Am apucat în sfârșit zilele fericite când nu mă mai apasă nici o obligație, nici un „proiect”. Lucruri de felul ăsta: „Păi, ce să iei? Ia și tu pâine, niște iaurt, ia și un ulei...”. Nu mai mult. Slavă Domnului, am ajuns la vârsta când pot arde gazul fără să mă simt vinovat. Așa că-i dau cu tifla inconturnabilului supraeu posomorât.

E curios să aibă atâta chef de viață un om atât de inactiv. (Adevărat n-a rămas decât că sunt, și astăzi, la fel de inactiv.)

Mult timp, m-a muncit frustrarea că nu aveam destul timp ca să lucrez la „marile realizări”. Pe urmă, când, pensionar, a devenit inevitabil să recunosc că făcusem rost de timp berechet, am renunțat la ideea de mari realizări. Acum, când nici ideea de carte nu mă mai frământă, sunt, în sfârșit, în pielea mea.

Am de scris, că așa am promis, naiba să mă ia, patru pagini de proză belferistică în cam zece zile și îmi tot spun, degeaba, astăzi mă apuc.

Ceva din firea personajului care sunt. Când am de livrat un text mai întins, urmare exclusivă a unei promisiuni care mi se smulge fiindcă, se știe, nu sunt în stare să refuz, ei bine, când se întâmplă lucrul ăsta, negociez, măcar atât, un termen cât mai îndepărtat. Închei cu mult mai devreme, la o dată care, dacă ar fi fost termenul fixat, m-ar fi înnebunit.

Timp între răcoare și nu prea cald. Am putut să-mi fac plimbarea către parcul Ioanid. (T, cu gust mai bun, mai puțin burghez, preferă s-o apuce spre Mântuleasa, dar i se întâmplă rar.) În parc, mame și bunici. Îmi spun: toți ne îndreptăm spre moarte, unde vom ajunge unii mai repede, alții mai târziu. (T.S. Eliot: „Noi care eram vii murim acum / Cu un strop de răbdare”.) La ieșire, trec pe lângă casa Löwendal. Acolo l-am întâlnit ultima dată pe Elvin, care, el, a ajuns unde va fi ajuns, de un an sau doi. Pe Donici, un câine șchiop, privire de bătrân speriat, și o doamnă cu pași mici, sprijiniți în baston. Mai încoace, casa lui Paleologu. Șapte ani. Ezra Pound: „Vai, vai / Oamenii se nasc și mor / Și noi vom răposa tare curând / Hai deci să fim ca și cum / am fi morți”.

Mihai Gălățanu: există de fiecare dată

„o femeie care se zbate în chinurile nașterii
și una la câmp, care șade pe-o piatră tocită și ascute
o coasă veche”.

A doua șade întoarsă cu spatele și nu răspunde la vorbă, cum bine știa Sorin Titel.

După zece ani, e primul în care nu ne ducem, vara, la Braşov. Ne făcusem tabieturi: o cină la *Roata norocului*, başca una cu echipa de braşoveni, un prânz la „urşi”, plimbări în trei de-a lungul pârauului şi traversând pe lângă o poartă a oraşului, pe strada cu casa memorială Ştefan Baciuc şi deasupra terenurilor de tenis care seamănă cu cele de la Queen's Park, până pe aleea de sub Tâmpa, altă plimbare în Schei, una la biserica cu cimitir din susul străzii Lungi, sau, numai cu Alexandra, la Cetate, cu o bere în doi, ori pe strada abruptă unde tot n-am aflat în care casă a locuit Cioran.

Ne întorcem dintr-o scurtă „viligiatură”. E ciudată devastarea pe care o simt după orice absenţă de acasă, chiar şi de o zi. Mă face să-mi spun că, poate, cine ştie, dispun şi eu măcar de nebunia minim necesară ca să scrii.

Citesc un pic mai bine decât scriu. Recitind, mai îndrept, mai arunc. Vorbind mai pe şleau, îmi amendez prostul gust.

Unii autori îţi dau senzaţia de prea bine scris. Sunt cei care se perimează cel mai de timpuriu.

Scrierea autobiografică este produsul unei negocieri între o viaţă de om şi felul cum omul în chestiune şi-o reprezintă, sau ţine s-o facă, atunci când scrie. Epoca pe care am străbătut-o noi, vârstnicii, fiind aşa cum a fost, vieţile noastre cum au fost, avem astăzi parte de exerciţii autobiografice de prestidigitaţie. Mă înduioşează inocenţa vinovată a unor tineri critici care, ca să economisească efortul de a se informa şi din alte surse, iau de bun orice chip cioplit.

Simplificând, există două categorii de oameni. Unii care, cu anii, îşi formează convingeri atât de ferme încât e

recomandabil să-i eviți. Ceilalți, printre care mă prenumăr, relativizează totul și riscă să nu mai creadă în nimic.

Există și oameni care ar putea să spună: meseria mea este lipsa de caracter.

Respect toate părerile. Ura n-o respect. Asta deși, stabilind cu un prieten că noi nu urâm, i-am spus: poate pentru că suntem prea superficiali.

Telefon de la Zeno, să-mi spună că a murit soția lui. S-a aplecat într-o parte, pe canapea, și atât a fost. După 46 de ani în doi. Știam. (Ea se făcuse cunoscută prin două istorii de familie, bine scrise.) Ne telefonaseră și Smaranda, și Virgil.

Cu Zeno am fost coleg la Loga. Grav afectat de poliomielită. Cu mult peste nivelul nostru. De altfel, este – pe bune, cum se zice astăzi – academician.

Poate mai am un an, sau doi, pe lumea asta și eu mă întreb da, dar ce fac, cu ce-mi ocup vremea până la ora trei?

Paradoxul bătrâneții, principala ei preocupare: cum să-i treacă timpul pe care și-l dorește atât de mult.

Când aud de cultură, nu scot pistolul, că n-am nimic cu ea, și nici pistol nu am. Da-i multă vreme de când cultura nu-mi servește decât, cum zic, ca să treacă timp.

Zice pune medicamentele astea în cutia de sus și stai să-ți povestesc. Exact așa fac. Îmi povestește cum, la Mega Image, casierul era foarte ocupat să-i comunice unui coleg ceva important despre F.C. Barcelona și cum s-a foit până să-i dea restul, doar, doar... Ascult și zic ce zici, să spăl eu scara? Mai las-o, zice. Să nu zici că n-am întregat, zic.

A și trecut o lună (de când a plecat Alexandra), zice. Au mai rămas două, zic. Așa-i, ai socotit bine. Păi, nu?

Iar cobor. Ce-ai mai făcut? Am ars gazul. Stăm ce mai stăm, e aproape ora prânzului. Mai urci, pentru un sfert de oră? Sigur că urc. Ce să faci? Mi-a mai rămas puțin gaz.

T.S. Eliot: „Trăiești sau nu? Nu e nimic în capul tău?”.

Ce-i rău cu mine e că sunt, ca orice trestie gânditoare, un ins complicat. Gândesc și invers decât gândesc. Și numai ce mă pomenesc că-mi spun, chiar când mi-e lumea dragă, ție nu ți-ar fi rușine să nu faci nimic! Când aud așa (cu urechea minții), repede arunc ceva pe mine și mă reped să cumpăr pâine, ori ce-o mai fi, la, cum zicea de mult plecatul din vecini și de pe lume, domnul A., la *Mega Visage*. E un fel incomod de a-ți face remușcări...

Constanța Buzea: „a sta pe margine și a privi / nu înseamnă a sta degeaba”. Ba, tocmai asta înseamnă. Sper.

Există o minoritate care contează. Dorința mea ar fi să fac parte dintr-una care nu contează, formată dintr-un singur individ.

Mult timp, m-am trezit, cu ceasul, la ora 5. La ce bun? La gândul că aș avea ceva de făcut. Aveam? Nu, la drept vorbind, dar mă aflam în treabă. Și atunci? S-a meritat? E un merit, poate, în a fi încercat. Chiar cred? Cam nu. Și atunci? Trăiesc mai bine, mai fără griji, din beneficiul a ceea ce n-am prea reușit. Punct de vedere meschin? Să fi mers până la capătul incapacității? Cloșard? Sinucigaș? Prea mi-aș fi dat importanță. Și n-aș fi fost în stare. Așa? Am celebrat viața? Vorbe! Am trăit. E bine, e rău? Nu-mi pun întrebări. Astea de mai sus? Farfastâc.

Morala mea – aș fi zis mic-burgheză, dar e atât de rară încât ar fi de mirare să se fi stârpit atâția mic-burghezi –, morala pe care, din lipsă de energie, o practic sincopat, are un singur articol: să-ți pese de celălalt.

Există unii lângă care am trăit în Epocă, la fel de împăcați cu strâmtorarea în care ne găseam, și care, de atunci încoace, și-au descoperit talente remarcabile de „întreprinzători”.

Pe vremuri, era inginer silvic. În câte o dimineață ne pomeneam cu o grămadă de lemne de foc aruncate peste gard. Nici măcar nu suna. Astăzi, e om de afaceri și guru spiritual. Vocația, neștiută, o avea de pe atunci.

Proverbul cel mai frecventat de bucureșteni: „Promettre, c'est noble; tenir, c'est bourgeois”.

Elevi contemporani, unei tinere profesoare: „Nu ne luați pe noi cu «Vă rog frumos!»”.

Mă întristează să văd cum oameni care s-au străduit o viață să-și facă un nume onorabil dau cu el de pământ pentru câte ceva ce îmi apare ca un chilipir de doi bani.

Citesc *Țara pustie*, citesc și lămuririle lui Eliot de la sfârșit (nu le înțeleg rostul; când faci o aluzie culturală în literatură, stabilești un nivel al lecturii; lămurind-o tot tu, îl anulezi), iar după aceea citez din Dostoievski la obiect – obiectul care sunt: „Un realism mărginit, care nu te duce decât până la vârful nasului, e mai primejdios decât cea mai nesăbuită și mai fantastică imaginație, fiindcă e orb”.

Privirea asta *terre-à-terre* îmi permite să observ cum Dostoievski, ca și Proust mai târziu, este complet

indiferent la verosimilitatea intrigii care, văzută realist, e de o naivitate de roman popular. În toiul succesiunii de coincidențe puerile, Dostoievski îți trânteste câte un „nu încercam nici măcar obișnuita satisfacție atât de general umană stârnită de nenorocirea altuia” care îți aduce luciditatea critică terestră cu picioarele tocmai pe pământ.

Am reluat *Stepancikovo și locuitorii săi*. Sunt furios pe Foma Fomici, prea e ticălos. Este un fel ingenuu de a citi. Adevărul e că Foma Fomici este singurul personaj adorabil în fauna aceea de netoți.

Dostoievski scrie că Parisul se definește prin strădania oamenilor de a se crede fericiți. Astăzi, am spune același lucru despre Statele Unite. Dacă n-o fi pătruns și acolo posomorala crizei: *la morosité*.

Îmi notasem o frază „scandaloasă” din *Zen*, iar acum, când aş avea nevoie de ea, n-o găsesc. Era despre *Frații Karamazov*: roman tezist, scris plat, salvat de unele fragmente. Lucrurile stau și mai rău. Faimoasa tiradă a Marelui Inchizitor, care m-a copleșit pe vremuri, acum mi-a apărut ca un exercițiu de retorică pe o idee dată (la fel, spre sfârșit, rechizitoriul procurorului). Despre prelegerea teologică a părintelui Zosima, ținută cu ultima suflare, ce să mai zic!? Iar venirea lui Aleoșa la Grușenka e de un haz involuntar. Aici, ca și în alte locuri, regula contradicției – după o vorbă din inimă, o mare răutate – funcționează mecanic ca un ceas cu cuc. (Tolstoi: „Totul sfârșește prin a fi banal: știi dinainte că eroii nu vor face ce trebuie să facă și ceea ce așteptăm noi”). Smerdeakov se sinucide, impropriu naturii lui, numai și numai pentru că autorul are nevoie ca el să nu poată fi audiat la proces. Romanul se încheie cu predica lui Aleoșa adresată copiilor, scoasă

ai zice din *Cuore*. În schimb, în tot ce-i Feodor Pavlovici, ce-i Rakitin, ori toată nebunia lui Mitea căutând bani la Samsonov, la „Copoiu”, ancheta procurorului – ca și în alte scene –, romanul rămâne așa cum îl știam.

Mă încurcă, citindu-l pe Dostoievski, faptul că la el tot ce i se întâmplă individului este extraordinar de important, în timp ce pentru mine viața e făcută din șanse, reușite, eșecuri, întâmplări lipsite de însemnătate – astea mai ales – și multă lipsă de sens.

Regăsesc la Versilov plăcerea de a formula o părere simplă în termeni absurzi: „...dacă ar avea tot atâtea calități câte defecte, ar fi un sfânt!”

Zi înfricoșată. De unul singur, la farmacie și la bancă. Lasă că, deși prevăzut cu instrumentul aferent, nu prea auzeam ce mi se spunea. Dar ce răspunsuri la întrebări! Am plecat din ambele „locații” simțind cum vine în urma mea un oftat: „Bietul bătrân!”.

Ciudată zi! La prânz primesc o hârtie de la administrația financiară prin care sunt înștiințat că am un rest de plată la impozit în sumă de 0 lei. Și mi se comunică, în termeni drastici, ce urmează să mi se întâmple dacă, în cel mult șaizeci de zile, nu plătesc.

(T, nu și nu, că se duce să afle ce-i cu hârtia asta; de la „ăștia” nu știi la ce să te aștepti! Și a avut de ce. Funcționara a ținut-o jumătate de oră la ghișeu, până a aflat din computer că, așa e, nu am de dat nici un ban.

Cât despre Alexandra, ei i-au trimis un aviz serios, măcar. Avea într-adevăr o restanță de 3 lei.)

De-ale lui Alex. Mă duc la COȘ unde se lansează un omagiu dedicat lui Marius Sala. Când îi vine rândul

sărbătoritului, nu se prea aude. Cineva îl roagă să vorbească mai tare. Alex, de colo: „Nu-i de vină Sala, e de vină sala”. Nu cred că mi-a venit vreodată, pe loc, un calambur.

Citesc, cu mare interes, *Occidentul* lui Lucian Boia, sedus de felul cum se leagă, cum se succed ideile și simțind totodată cum, pe măsură ce înaintez, le uit.

A avea vitalitate în istorie înseamnă a fi înzestrat și pentru bine, și pentru rău. Pe cale de consecință, a o avea ca individ e la fel. Și, prin urmare, noi, moraliștii, suntem muște la arat.

Citesc: „...cultura (religii, valori, idealuri, comportament)”. Arta nu-i. Într-un fel, are dreptate. Cartea fiind despre mersul lumii, arta, prin gratuitatea ei, este în afara chestiunii. Numai că până la gratuitate există trepte – de sens – ale receptării la capătul cărora cei mai mulți nu ajung. Prin urmare, pentru că este inadecvat receptată, arta intervine totuși în starea lucrurilor – și nu puțin.

„...momentul când trecutul nu va fi decât o amintire îndepărtată și vagă ar putea fi aproape.” Momentul acela a și sosit. (Coincidență: la puțină vreme, aflu că un italian, Scalfari, susține că după ce, până de curând, epocile mai noi le contestau pe cele anterioare, astăzi trăim în epoca ignorării trecutului. Deci nu e vorba, cum aș fi fost în stare să presupun, de o tendință specifică a unora de la noi.)

N-aș zice că persistă optimismul ideii de progres, altfel decât sectorial. Știința, tehnica vor continua să progreseze. Altfel, depresie și scepticism. Ideea majorității guvernelor actuale: să ne descurcăm. Cu varianta românească: o încurcăm noi cumva!

La 1900, în Apus speranța de viață ajunsese la 50 de ani. Cât o fi fost în Răsărit! Acum înțeleg de ce spunea Dostoievski că e o nesimțire să trăiești peste 40 de ani.

Bilanț. Aparțin cazului, destul de răspândit, al omului care și-a supraestimat posibilitățile, un timp. Eroare nu lipsită de fertilitate. Te determină să faci câte ceva. Privită retrospectiv, îți apare, totuși, ca pierdere de vreme. De la ce? De la fericita ocazie, pierdută, de a nu face nimic. Sau, mă rog, pentru că trebuie să-ți câștigi pâinea, cât mai puțin.

Mintea omului e plină, în mare parte, de iluzii, ambiții și frustrări. Am capul mult mai liber. Nu ca să gândesc. Tocmai asta nu pot. Ca să-mi dau seama. Să iau lucrurile cum sunt. Nu este „spovedania unui învins”. E a unuia care s-a trezit, în sfârșit, din propriile aiureli. Nu-i chiar puțin lucru. Nu se trezesc mulți.

Pornind din urmă, de la primele etape, constat că am străbătut istoria unei lente dezmeticiri.

T.S. Eliot: „Dacă ravagiile, ultragiile, naufragiile, carnagiile / Nu mai pot fi trecute cu vederea / Să nu fim, / O, ascunși...”.

„Apatie puhavă, fără concentrare...”, scrie același. O recunosc în „meditațiile” mele. „Pline de închipuiri și goale de sens.” „Uscare a lumii simțurilor, / Evacuare a lumii închipuirii, / Inoperativitate a lumii spiritului; / Aceasta este o cale...” O cale către ce?

„...ultimul pământ lăsat spre a fi descoperit / Este cel care a fost începutul...”. Ce să descopăr? Care început? Când reprivesc întregul, văd cum traversează plaja întinsă a trecutului tern repede trecătoare momente de prezent intens.

Kafka, în *Jurnal*: „Seriozitatea lui mă dă gata”. Și pe mine. A cui? A oricui.

Ieri am scris, de mână, trei sferturi de pagină. Azi-dimineață m-am trezit îngrijorat. Să deschid computerul, să mă apuc de lucru? Norocul a fost că, recitind, n-am păstrat nimic.

Întrebări incomode: „Te-ai apucat de lucru? Ți-ai intrat în ritm?”.

După șapte ani de când nu ne-am mai dus, două zile, posibil ultimele, la Butoiești. Ținte fixe: la Motru, la Bebe și la cimitir – unde e, acum, Viorica lui. Pe deal, dinainte nu mă mai duceam.

Și constat din nou: nu-i bine să te întorci pe urmele pașilor tăi. Totul pare devastat.

Suntem în septembrie. De luni, elevii, poate și studenții, se duc la școală. În vis, s-au și dus. Am și ținut două cursuri, total nepregătite. Parcă-i un blestem!

Zic: „Kafka! Iau un Kafka! La dracu', Kafka! Iau un Hemingway”. Și, după un timp: „Hemingway? La dracu', Hemingway!”. N-aș putea să citesc nici *Sportul popular*.

Ce Dumnezeu mă fac (îl las în pace pe dracu')? Nu pot să mă uit și dimineața la televizor.

Am de răspuns la o scrisoare. Prevăzător, caut mai întâi adresa. N-o găesc. Uf!

Păș, păș, l-am reluat pe Hemingway (Kafka e prea de tot!). Sper să o duc așa până la prânz.

Mă trezesc la trei și douăzeci. Nu mai e chip să adorm. Am de ales între a citi și, cum se zicea acasă, a tândăli. Ghici ciupercă ce aleg! Deși, tot răsucindu-mă, mă cam plictisesc.

După ce că n-am dormit bine, nici nu știu de ce să mă mai scol.

E cinci după-amiază, am lăsat cartea din mână, stau întins pe pat și îmi port inutilitatea la rever. De ascuns, n-am ascuns-o niciodată, dar avea tot felul de nume – elev, student, profesor, autor și altele, colateralele lor –, încât nu se prea vedea. Așteptam să vină vremea nu să n-o ascund; s-o arborez.

T îmi povestește cum în familia Sandei toți cei cinci copii au clămpănit la pian, când le-a venit rândul, *Eine kleine Nachtmusik*. N-am ajuns până acolo. Cu degetele boante, și năzuința zero, m-am oprit la „Czerny împreună, mai departe separat. Tot să înveți mai bine. Nu știi deloc!”. Ceea ce mă face să-mi spun că mă cam bârfesc tot vorbind de mediocritate. E ceva mai mult, ceva aproape mistic. Un soi de handicap. Prea se adună multe: îndemânare tehnică, ținere de minte, învățat limbi, științele exacte, filozofia analitică, orice fel de idee de la un nivel în sus...

Și, *à propos*. Citesc cartea unui autor despre care nu-mi dau seama dacă e de o adâncime care îmi scapă sau de subtilitatea unui impostor.

Telefon insolit de la o persoană din prima linie a literaturii de azi, cu care m-am încrucișat poate în două rânduri și am schimbat, poate, câte o vorbă, două. E genul care-mi place, cum repede constat. Complet aiurită, spunând numai la ce nu te aștepti, făcându-te să simți cu câtă gratuitate trăiește, cât de aerian. Ce-i drept, și cât de tensionat. Din această ultimă cauză, e tipul de om căruia nu știu ce să-i spun.

Marta Petreu a publicat frumosul poem trimis mie, în '87, de Florin Mugur, cu versul dureros al unui om sensibil,

cald și, de frică, dintr-o neliniște ancestrală, redactor necruțător: „Dragul meu prieten care mă detești”.

Mircea Mihăieș: „Paradoxul face ca Faulkner să fie citit în continuare – mai ales în universități –, deși impactul prozei sale pare să-și fi pierdut fervoarea”. În dispută amicală cu farmazonul *Iluziilor literaturii*, eram tentat să spun că e în aerul vremii a nu mai vrea să știi de trecut. De atunci, mi s-a întâmplat să constat cu ochii proprii cum, într-adevăr, câțiva dintre cei mari nu mai sunt ce au fost.

„El devenise o voce planetară, o conștiință de la care umanitatea era nerăbdătoare să preia marile învățăminte.” Ingrată situație! Nu-i de mirare că și Faulkner, ca și Hemingway, a capotat.

Omul bea de rupe și se dă în stambă. Dacă vrei să faci ceva ca lumea în artă, e absolută nevoie să treci mai întâi, și de fiecare dată, prin descompunere în fibre și atomi. Să te faci praf. Într-un fel sau altul. Uneori pe piele proprie, alteori și pe a celorlalți.

Tipul meu de lectură terestră, nepăsătoare la marile sensuri, se fixează asupra câte unei fraze, ținută drept definitorie, marcă înregistrată, cum ar fi: „Charlestown, ca nenumărate orașe din Sud, fusese construit în jurul unui cerc de cai și măgari ținuti de dârlogi”.

M.M. se întreabă de ce a avut nevoie Faulkner, în *Soldier's Pay*, de fraza: „Asemeni lui Henry James, el a ajuns prin strădanie la aparența adevărului”. Într-adevăr, din punct de vedere narativ o asemenea frază îl ține departe pe scriitor de autismul de care va avea nevoie ca să-și creeze propriul ținut, cam așa cum referirea tezistă la viitorul de deputat și ministru al lui Pîrgu îl scoate

pe Mateiu Caragiale din spațiul crailor. Pe de altă parte, sintagma „aparența adevărului” spune mult despre subtilitatea exasperantă a lui Henry James.

Mi-am format un ochi „rău”. Văd tot mai mult, și mai exclusiv, ce nu se potrivește. Citesc, pusă în gura unui personaj frust, fraza: „...noi, ăștia, care suntem destul de buni să-i legăm șireturile atotputernicului judecător” și îmi spun că n-ar fi fost voie ca, în situația asta, un mare scriitor să folosească cuvântul *atotputernic*. Sau, nu, greșesc. Mă întorc și zic. Prea puține personaje ale lui Faulkner au nivelul intelectual al discursului pe care-l țin. Aproape că auzim mereu aceeași voce. Pentru că Faulkner nu e realist.

Regăsesc la M.M. observația despre reușita scriitorului, om al unei societăți cu istorie recentă – numai un secol și ceva –, de a da senzația că unele întâmplări povestite s-au petrecut într-un timp imemorial.

Ce-i lipsește lui Faulkner e, poate, puțin Hemingway. Teoretizează prea mult și cam cețos, neavenit în porții atât de mari. Și nu știi nici la vârsta asta, după destule lecturi, dacă pagini încâlcite cum ar fi genealogia din nuvela *Ursul* te pot mulțumi estetic prin chiar densitatea lor, așa cum mi se întâmplă, sau ar fi nevoie, ceea ce nu-s în stare, să reconstitui traseul personajelor expus la modul ăsta încâlcit de narator.

N-a mai scris, spune criticul, decât un roman în ultimii trei ani. Un singur roman în trei ani! Câți nu s-ar mulțumi! Aproape toți. Dar despre Faulkner, care a scris treizeci, și aproape nici unul slab, poți s-o spui. Vorba franțuzească *Nu se împrumută decât bogașilor* se poate și modifica în *Nu se cere decât de la bogași*.

Faulkner: „Un gentleman își acceptă răspunderea pentru acțiunile lui și își duce povara consecințelor

lor...”. Doamne ferește, nu facem așa ceva! Noi am uitat, mai toți, cum am trăit. Câtă umilință am îndurat fără să crâcnim sau, și mai rău, fără s-o simțim. În câte turpitudini nu ne-am lăsat antrenați, unii dintre noi. (T.S. Eliot: „...rușinea / Pricinilor târziu revelate și conștiința / Lucrurilor rău făcute...”). N-am fost, măcar, destul de cinici, n-am spus să-mi fie mie bine și puțin îmi pasă! Am vrut și să stăm la scuteală, și să avem o părere bună despre noi. Iar astăzi ezităm între „Așa au fost vremurile, ce era să fac!” și „Au avut de furcă cu mine, le-am arătat eu lor!”.

Lăsându-l la o parte pe Faulkner, citesc cu conștiința oarecum încărcată cuvintele lui Mihăieș: „...e întruparea agasantă a omului de prisos”.

Cât despre cartea lui, excepțională. Și tocmai ce aș fi vrut să citesc.

Îi însoțesc din bucătărie pe meșterii care, în locuința Alexandrei, rașchetează cu mare zarvă parchetul. Citesc, stârnit de Mihăieș, *Pe patul de moarte*, simt că mă-nțepă inima și-mi spun asta-i pen' că plecăm săptămâna viitoare, nu pot ieu să nu fac vreun pocinog.

Trebuie să-i telefonez lui T, să-i spun cum să intre, fără cheie, la Alexandra în bloc. Încep să formez numărul și mă poticnesc. Cu cât dracu' e, cu 7363, sau cu 6373? Parcă știam! Ba încă ce bine știam, cu toate că nu-i stă omului în fire să sune la propriul telefon. Încerc ambele variante, fără rezultat. Nu-i nimic, îmi spun, unul dintre ele nu se poate să nu fi fost bun. Că nu mi-a răspuns și că n-am putut să-i spun? Asta-i drept. Da', altfel, speranța mea când sun pe careva nu e să nu răspundă neam?

Nu cunosc nici codul poștal decât aproximativ, adică greșit. Totuși, îl trec pe toate scrisorile, conștiințios. De ce? Vorba cutărui alpinist, ca să-și explice insistența de a urca pe Everest: pentru că există. Să fi fost și Hillary un soi de conformist?

Am stringentă nevoie de faimosul cont IBAN. O întreb pe T de unde să-l iau. Caută-l în dosarul în care ții actele importante. Îl caut și imediat îl găsesc. Dosarul, mai exact. Înăuntru: un memoriu de activitate din 12 februarie 1990, adresat rectoratului Universității de Vest, un *curriculum vitae* din 2003, o listă de persoane cărora să le trimit cartea Corinei apărută la editura Art, o hârtie cu numărul de fax al Centrului cultural francez, o invitație cu antetul Accademiei di Romania prin care îl professoare Mariano Papahagi cheamă lumea la conferența del professoare Livius Ciocarlie urmând a fi ținută giovedi, 19 marzo, ore 18, nu se știe în ce an, o listă de adrese începută cu Adameșteanu Gabriela, Alexandrescu Sorin, Alexandrescu Vlad și încheiată cu Vianu Ion, Vieru Sorin, copia unei scrisori adresate unui domn Roibu prin care îi recomand pe Mircea Martin și pe Pavel Șușară pentru un dicționar zonal de personalități culturale, un alt *curriculum vitae*, redactat în franțuzește, într-un scop greu de ghicit. Altele de același fel. Mai puțin contul IBAN.

Virgil, membru de bază al clubului nostru, clubul aiuriților emeriți, îi cere lui T, alt exemplar de seamă, numărul de telefon al unui medic, ca să pună o vorbă bună pentru ea. T i-l dă, Virgil telefonează și insistă fără rezultat până ce doamna lui bagă de seamă și-i spune nu vezi că suni la numărul tău? Pe ăsta i-l dăduse T.

„Mamă, lui Schneider să-i transmiteți salutări din partea mea și să-i spuneți că n-a reparat nimic la

pantalonii maro, ruptura e ca înainte. Asta mă obligă să umblu numai în pantalonii gri, al căror fund numai un miracol îl mai ține. Așa stând treaba, am toate șansele să mă prezint peste câteva zile la facultate în costum național.” În izmenele lungi ale lui tata, voiam să spun. Heidelberg de altădată, ca să zic așa.

Astăzi, Maxone ancorează la Londra, singur, de capul lui, trăind din bani împrumutați, pe care se presupune că-i va înapoia cândva. Telefonează. T îl întreabă: „– Ești speriat? – Cam”.

Alexandra e găzduită peste vară de un prieten al nostru. T: „E ca în sânul lui Avram. Știe cum s-o ia. Noi... Eu, cu bombănelile..., tu, un încuiat...”. Eu: „Eu!?”.

Uneori, îmi întrebuițez bătrânețea stând și gândindu-mă la viața mea. E un fel de a mă gândi la mai nimic.

Am trecut de la *am de lucru* la *îmi fac de lucru*, asta-i tot.

Pentru Sorin, viața era petrecerea (*pasărea*), iar moartea (*umbra*) sfârșitul petrecerii. Mie îmi place să trăiesc, deși nu petrec. Aproape că nici nu trăiesc.

Tot ce-mi face plăcere îmi face mare plăcere – și invers –, îi spun lui T, ca produs al incontestabilei mele înțelepciuni.

Rafistolez, cât pot, un ceva vesel scris cândva, deși numai vesel nu sunt.

Inima îmi plânge, umblu pe străzi cu capul încețoșat.

Sunt o mimoză, o salcie pletoasă, asta e. Când un om la care țin, pentru care am făcut tot ce am putut de câte ori s-a putut, îmi promite ceva și, în deplină nepăsare, nu se ține de cuvânt și nu pomenește o vorbă

când ne întâlnim, am un sentiment de zădărnicie de un romantism tardiv.

Văd în fața magazinului *Unirea* un estropiat cum mai rău de așa e greu să-ți imaginezi. Fața lui, aspră, e a unui om obișnuit. Cred că cel mai definitiv pentru om este că se obișnuiește cu orice. Eu nu mă obișnuiesc cu gunoaiile de pe Latină. Ce mă mai alintă!

De când am venit, sunt doisprezece ani de atunci, întâlnesc uneori, pe Spătarului, o tânără doamnă îngrijit îmbrăcată, deosebit de politicoasă. Din ce povestește nu se înțelege nimic, nimic. Un soi de delir bine controlat. Mă bucur s-o văd, la intervale; aflu așa că, în starea ei, o scoate la capăt cumva.

Mai facem și drumul ăsta, apoteotic (apoplectic?), ca să zic așa, iar după aceea cred – măcar sper – că am să pot să mă ramolesc în pace și onor.

De la un timp, citesc poezie, însă continuu să mă minunez de performanța criticilor: cum fac ei de știu să comenteze, cum fac de înțeleg? Eu, unul, nu depășesc nivelul presupus de asta-mi place, asta nu.

Și, fiindcă veni vorba: citesc cu suspiciune, la Ezra Pound, despre un „bărbat tont, bont, însă nespus de statornic, / Cu o minte de rând, c-un gând mai puțin în fiiece an”.

Rar poet autentic care să suporte alt fel de poezie decât acela pe care îl practică, iar felul acesta are, deseori, un singur reprezentant. Nimic de zis, nimic de râs. Poetul autentic trăiește de unul singur în lumea lui, care e totuna cu poezia lui.

Herta Müller are un fel colțuros de a alătura cuvintele. Uneori, din combinațiile astea scapără sens, alteori

sensul îmi scapă. Când scrie despre „fericirea rănită și frica obraznică”, înțeleg.

Dinu Flămând publică o imprecuație generalizată a lui Pessoa, pe care o compară cu alta, bine cunoscută, a lui Lautréamont. Totuși, poate neașteptat, Pessoa nu rezistă comparației – și nu rezistă pentru că, în loc să pornească și el din zone interioare incontrollabile, se ia în serios. Nu-i vorbă, ți-ar plăcea să le strigi politicienilor noștri *de tous bords*, împreună cu Pessoa: „Plecați, incompleților, talaș ce sunteți, pocnitori!”.

A murit Alexandru George. Rămăsese să mă conducă, povestindu-mi-l, prin vechiul București. A fost numai o vorbă, nu ne potriveam. Minte mai bine formată, ideile mai ferme, personalitate mai accentuată. Mă atrăgea, cum mă atrag toți semenii noștri cu capul în nori. Nu uit telefonul pe care mi l-a dat ca să mă întrebe ce număr am.

Am reluat „proiectul” de punere în ordine, nu știu în ce ordine, a corespondenței primite. În plicul cu scrisorile Soniei (Larian), dau peste un articol al lui L.R., din 1990, despre Ileana Mălăncioiu și despre mine. N-am să reproduc, e stilul anului aceluia fierbinte, foarte inflammat. Mă reține ce scrie despre două „romane memorialistice”, care nu pot fi decât *Un Burgtheater provincial* și *Viața și opera în secolul douăzeci* (apărut cu titlul, mai puțin prezumțios în vederile editurii, *Clopotul scufundat*). Spune că n-au fost rele la apariție, însă abia în versiunea integrală, pe care el o cunoaște, se va vedea ce se va vedea. Ei bine, nu se va vedea! Versiunile integrale, necenzurate, le-am aruncat mai an. Nu cu vreun scop anume, doar ca să degajez. Doar pentru că, așa

cum Lefter Popescu sparge, sparge, cucoană!, eu debarsez. Ce am aruncat aflu, când aflu, mai târziu.

De o viață îi repet unui prieten că mi-a trimis odată o critică referitoare la o carte a mea, iar eu nu m-am supărat. Acum, revăzând scrisorile, o recitesc. Observații critice sunt, însă luat în ansamblu ce-mi scrie el e un elogiu. Iar mie nu mi-a ajuns! Numai observațiile le-am reținut. E un moment de adevăr. Obișnuit să crezi că gândești aspru despre tine, constați că lucrurile stau mai rău decât ai crezut. Și e o confirmare a ceea ce tot spun, închipuindu-mi că în glumă: am un inconștient megaloman. Întreb din nou: pe ce se va fi bazând?

Aflu că un matematician cu medalia Fields atribuie iluminării reușitele din domeniu. Ce pot să spun e că nu-i de ajuns. Ca să-mi elaborez pe vremuri teoria atotvăzătoare pe care o numesc *cincinal*, tot de la iluminare am purces. Și, Doamne, ce a mai ieșit!...

...Ne-am întors la bază, din călătorie, eu cu „carnetul” doldora de însemnări. Pe care tocmai le-am depus – ca Petrescu Camil în biblioteca Vaticanului – la coș.

Corina, îngrijorată că Maxone nu va face față la universitatea lui burdușită de pretenții, cu mai toți profesorii *Sir*, înnobilați de regină pentru isprăvi belfești și de laborator. El, după primele seminarii, în stilul lui: „Mi s-a părut că nu sunt cel mai idiot”.

Azi-noapte nu puteam să adorm. Somnifer nu voiam să iau, prea mă obișnuiesc. M-am răsucit cât m-am răsucit până ce mi-am zis: decât să mă apuce disperarea că nu pot să dorm, mai bine nici nu mai încerc. M-am întins pe spate și am așteptat. Cândva, am adormit. Acum e dimineață, lumină încă nu-i. M-am

întrebat de ce să mă apuc. Aveam două-trei rânduri scrise, care nu mergeau. Sau, vorba lui Mugur, mergeau dar nu zburau. („Merg, dar nu zboară” însemna *nu sunt cine știe ce*, „Zboară, dar nu merg” *sunt bune, dar nu se pot publica*.) Deci, computer nu. Nici nu mă atrăgea. Trec în revistă inventarul activităților posibile, nu mă seduce nici una. E luni, în „faptul” zilei și mă întreb ce dracu’ fac. Și-mi zic: știu eu, poate, ca aseară, stau și aștept. Poate, cine știe... Deși, m-aș mira.

...Au trecut două ore. Mă închipui dând un test pentru *Legiunea străină*. Preocupări: zero. Inteligență: zero. Acceptat!

Iau taurul de coarne. Cobor și spun: „Dau cu aspiratorul în dormitor”.

...Bifat! Dar și *kaputt*... A trecut o oră de când recuperez.

Cum îmi văd viața, câtă a rămas. Fără proiecte, ambiții, frustrări. Cât mai comodă se poate, ocupându-mi și pierzându-mi vremea cu lecturi, filme de la Marcel, televizor. De vorbă cu T. Rar, cu prieteni & amici. Scriind câte o frază când va fi vrut să vină, fără s-o fi căutat. Griji pentru fete și Maxone. Nori cenușii la orizont, speranța că înaintează, cât se poate, lent.

Însemnările astea devin jurnalul adevăratei îmbătrâniri. Aurel Pantea: „Dumnezeu meu face zi de zi / exerciții de moarte și înviere pe pielea mea, iar eu îl iubesc de nu mai pot”.

Ca să nu mai obolesc atâta, mă silesc să învăț un mers ca pentru vârsta mea. Mereu mă surprind în pas prea grăbit. Ciudățenia e că, de curând, la Lugdunum, am făcut două uriașe plimbări, mai și urcând multe

trepte la întoarcere, spre cartierul lor. Ba, a doua oară, revenind, T tocmai ieșea. Am pornit împreună spre parcul cu vila în care e instituția lui Laurent. Era o vreme superbă, cu soare la apus. După aceea, în orașul lumină, ne-a plouat ca pe hoții de cai.

Una peste alta, alunec fără luptă și fără disperare din bucuria de a fi încă viu în tristețea, frecvent posomorâtă, a vieții de om bătrân.

„Nu mi-s de nici un folos!” Țasta-i vers? Și totuși! Ezra Pound!

Léon Bloy: „Tout chrétien qui n'est pas un héros est un cochon”. Dezonoarea asta am evitat-o. Mențin suspansul, nu spun cum.

Semăn leit cu un prieten cu care, altfel, nu semăn deloc: la ce nu ne pricepem, nu ne pricepem nici un pic. Dar eu nici nu pretind.

Există un încă tânăr autor care, de câte ori mă întâlnește, îmi spune că trebuie neapărat să stăm de vorbă. Eu, speriat la gândul ăsta, îi răspund de fiecare dată că-i stau la dispoziție oricând. Mare pericol nu-i.

Delicatețea e o calitate feminină care se găsește mai cu seamă la bărbați, și anume ca expresie a efeminării, încât calitatea ei de calitate este de discutat.

Descopăr, răscolind corespondența, fraze puternice ale cuiva: „Și uite că totuși am găsit puterea să plec, zicându-mi că numai trăind înfrângerea mă voi putea elibera cu adevărat și definitiv de acest episod. Altfel, la fiecare nerealizare sau moment de amărăciune mi-aș fi adus aminte că am avut o șansă...”. N-a fost o înfrângere, nu avea ce înfrângere să fie. A fost o catastrofă. Plecând, expeditorul scrisorii și-a stricat viața definitiv.

Cred totuși că așa, încercând, ar trebui trăit. Și eu? Ar fi trebuit? Nu, n-ar fi trebuit. Nu are rost să riști prostește. Nu aveam energia necesară care să-mi dea o minimă șansă. În schimb, în scris am riscat și, probabil, am pierdut. Neavând control asupra a ce produce, diletantul este riscul făcut autor.

Scrisul diletantului are farmecul agasant al pescuitului. Nu știi niciodată ce va fi. Dacă va trage „peștele” sau nu. Pe al profesionistului nu-l cunosc, deși a trebuit într-o vreme – sporadic, trăsnind și bodogănind, mi se mai întâmplă – să fiu un soi de profesionist. Scrisul meu era, vorba doamnei aceleia cu iaurtul ca la țară, *prea bun*. Prea bun ca să fie bun.

Sunt, orice s-ar zice, și se zice, un modest, dar nu în sensul de *prea modest*. Narcisic, mi-a zis un tânăr. Nu sunt narcisic, vă rog frumos. Egocentric, asta da! Noroc că numai eu!

Întrebat ce face, personajul narator din *Paludes*, al lui Gide, răspunde – sau cel puțin așa face potrivit memoriei mele, de obicei deficitară: „Scriu *Paludes*”. Întrebat de mine însumi, căci, cum bine se știe, nimeni nu-ți dă atâta atenție cât propria ta persoană, aș răspunde: „Produc miniaturi”.

Nimeni nu-ți dă atenție? *À propos*: nou telefon de la scriitorul de primă linie (*l'écrivaine*, cum se spune acum), cu renume de personaj redutabil. Cu mine, naturalețe și fundamentală inocență. Vorbindu-mi însă de parcă eu aș fi Scriitorul. Iar eu, derutat în situații dintr-astea, ascult fără să reacționez, de parcă mi s-ar cuveni.

Citesc câte un interviu, totdeauna grav, totdeauna serios, totdeauna cu idei. Am dat și eu unul, nu de mult, destul timp totuși cât să fi uitat ce am spus. Sunt însă

sigur, măcar fiindcă s-au umplut câteva pagini, că am avut și eu ceva de zis. În realitate, dacă ar fi să dau unul autentic, s-ar încheia de la început: nimic n-am de spus!

Am vrut până la anii pensiei să apuc vremea când să pot fi nesoros. Acum însă vreau mai mult: iresponsabil vreau să fiu.

Sorin Lavric scrie: „Cu cât ești mai bolnav cu atât timbrul vital care îți hrănește gândirea iese mai ușor la iveală”. Printr-o asociere vagă, îmi amintesc cum fratele meu, medic, mi-a spus odată, când eram bolnav: „N-am văzut așa organism care nu se apără”. (Nici n-ar avea de ce, la drept vorbind; de atunci au trecut zece lustri iar eu, cum văd, tot aici sunt.) E adevărat, nu era encefalita letargică, de care se ocupă Lavric, era numai o gripă strașnică, însă s-ar zice că efectul a fost același: în urma bolii, subiecții sunt „lipsiți de vigoare, complăcându-se într-o pasivitate durabilă”. Decât că pasivitatea mea este și mai durabilă: durează de când m-am născut.

Vorbim despre profesori cu autoritate. Eu: directorul de la *Loga*, de care tremura tot liceul, deși nu scotea o vorbă răstită, iar când îl întâlneai pe stradă, tu copil de unsprezece ani, își scotea pălăria răspunzându-ți la salut. Ajungem la Vianu. Amândoi avem de relatat câte un succes. El, mie: „E bine, dar cum se poate ca dumneata, de la franceză, să pronunți *La Princesse de Clèves*?”. Cum era să mă apăr? Am înghițit. Iar lui T, care tot spunea *în fine*: „Domnișoară, vrei să ajungi în fine la subiect?”. Totuși, nici unul n-am atins altitudinea la care se cățăraseră un coleg. Avea de răspuns despre Dante. Sătul de vorbărie, Vianu a zis: „– Lasă-le pe astea, spune mai bine dacă ai citit. – Am citit. – Și cum ți s-a părut? – Cam

slab”. Luare de poziție în urma căreia cărturarul a părăsit terenul numaidecât.

Vorba unei mame de 92 de ani adresată fiului ei bolnav: „Păi, tu, ce mai vrei, că tu mori acuși!”. Cât trăiești, auzi.

T.S. Eliot: „Noi cei care trăim suntem acum pe moarte

Cu puțină răbdare”.

Sylvia Plath: „...e acum, și acum, și acum”.

Angela Marinescu (*Jurnal scris în a treia parte a zilei*), o excelentă „definiție” a jurnalului: „Am să încep prin a continua”.

Și, tot pe prima pagină: „Un jurnal este un text obosit...”. Aș spune, oarecum emfatic: jurnalul este vocația unora veniți pe lume gata obosiți.

„...îmi place să fiu (...) în groapa (neagră) de gunoi a lumii.” Cui nu-i place să bântuie groapa asta nu poate fi mare scriitor.

Scrie despre bărbații care, gândind, „se cramponează de o lipsă de poftă, de o devitalizare, de o «stângăcie», de o «slăbiciune», ce nu fac altceva decât să convertească discursul lor afectat în ipocrizie maximă”. Mai puțin lipsa de poftă, mă cam recunosc.

Să nu gândești fără corp. „Intelectualii au obiceiul să gândească u-topic, în afara timpului, a locului, a trupului lor.” Nu e un obicei. E chiar condiția lor. Cine gândește antrenând și corpul e altceva decât intelectual. Eu, ca în toate, și cal, și măgar. Nu gândesc cu corpul, dar știu ce înseamnă asta. Nu-mi place în groapa de gunoi a lumii, dar mă visez și mai la fundul ei.

„...cel lovit este lovit înainte de a fi lovit.” S-a născut lovit, sau a primit o lovitură în copilărie, când era încă lipsit de apărare, încă nelucid. E lovitura care stârnește violența de a te lovi în continuare, adevărata violență fiind îndreptată împotriva ta. Aceasta de la urmă fiind ideea ei.

Pledoarie elocventă în jurnal împotriva prieteniei, văzută ca stare intermediară care estompează dramatismul vieții. De aceea, ca să estompăm dramatismul, am avut atâția prieteni în comunism.

Prietenia exclude corpul. Acceptați sunt, deci, numai prietenii homosexuali. E adevărat pentru vechii greci și, probabil, acum. Cât timp inversiunea a fost hulită, și astfel greu de practicat, homosexualii nu erau prieteni, ci vânător sau vânat. Nu-i de mirare că împotriva prieteniei a scris și Proust.

„...acum poezia mea culege în mers nebunia și întunericul și chiar trupul sau, mai ales, trupul meu înfricoșat de moarte.” O înțeleg foarte bine, deși fiecare cuvânt – poezie, nebunie, întuneric, trup, trup înfricoșat de moarte – mi-e străin.

„...îmi plac orga, sunetele tari, muzica metalică, ostentația, plictiseala, carnea, negrul, întunericul, focul. Și Unul. Sunt primitivă până în pânzele albe.” „Versuri” puternice, multe, și în jurnal.

L.R. îi împărțea pe oameni (sau numai pe scriitori?) în *reci* și *calzi*. Eu, rece, mă adaptez cu un soi de frică – și fără să reușesc – la unul cald. Cu Angela Marinescu nu mă potrivesc nici când s-ar zice că mă potrivesc: „Nu mai am față. Nu mai am credință. Nu mai am nimic”. Ce ne deosebește este acel *mai*.

„...orgolioasă, inaccesibilă, determinantă, provocatoare, plină de moarte.” „Tot timpul mi-e teamă să nu

sar la gâtul cuiva.” Însă și: „umilă, vulnerabilă, modestă”. Pare contradictoriu, dar e condiția minimală, pentru a scrie „cu trupul”, să fii și așa, și așa.

E evident că nu poți rezista lângă un om care își trăiește viața cu intensitate. Cel mult, alt pasionat. Iubirea lor, atunci, e sfârtecă reciprocă. Nu durează mult.

„...eram făcută din foc.” Sunt făcut din nisip.

„Stai în pat cu ochii în tavan. Stai, deci există. Aceasta este bătrânețea.” Exact.

Nu încetez să comunic că sunt sincer. Angela Marinescu: „...sinceritatea este laxă, leneșă, comodă, deși duce la un disconfort ulterior, egal, probabil, cu gradul de lenevie al sincerității”. Punct ochit, punct lovit.

Pagini extraordinare despre boală. Înțeleg de ce această carte neconcesivă nu s-a citit. E de rușine însă că nu s-a comentat. Ar trebui s-o cunoască oricine vrea să afle cum e făcut pe dinăuntru un poet adevărat. Și cine, dacă nu criticii, ar trebui să vrea?

„Bolnavul are datoria să afle totul despre boala lui...” Era și părerea lui Yves, ca a mai tuturor medicilor pe care i-am întâlnit. Eu, dacă mă duc la doctor, și Dumnezeu știe cât încerc – și de obicei reușesc – să nu mă duc, îmi spun că de acum e treaba lui. Bun, rău, priceput, nepriceput, cum o fi. Nu știi decât pe sărite cum se numesc medicamentele pe care le înghit. La ce folosesc, nici atât.

Însă Angela Marinescu se referă la alt fel de boală, în absența căreia, într-adevăr, nu poți să fii mare scriitor. În ce mă privește, sunt prea zdravăn. Nici câtă o am, boala nu e funcțională de vreme ce n-o iau în serios. Cu o vorbă aleasă, ea nu m-a „marcat”. Abia de am

un handicap (nu-i vorba de auz; aceea e o defecțiune tehnică) și nici acela cine știe ce. Nu fac față adunărilor unde nu am ce căuta. Asta-i tot. Am încercat chiar în seara asta. Nu mi-a mers.

Poeții mă sperie fiindcă sunt fără limită exigenți și fiindcă vorbesc o limbă pe care numai ei o știu. „Handicapații pot schimba ordinea pentru că se află întotdeauna în punctul zero al oricărei comunicări...”

În fragmentul *Amintire din copilărie*, în această specie obosită a rememorării, scrie o pagină de cu totul altă natură decât se obișnuiește, una puternică, nemi-loasă, edificatoare pentru tot ce a urmat în viața și poezia ei.

„Cu cât o atitudine, chiar de limbaj, pare a fi mai abruptă și mai nefirească, cu atât celălalt găsește acolo voluptăți de nedescris...” La început, acel *celălalt* e unu, doi sau trei; pe urmă se înmulțește, noul fel de a scrie devine șlagăr și abia atunci, dacă, șlagăr fiind, nu se perimează rapid, ca orice șlagăr de o vară, abia atunci, deci, avem dovada că a fost ceva de capul lui și îi acordăm o perioadă de grație, încât nu se perimează decât mai târziu. Dacă nu se perimează nici atunci, ei!, în cazul ăsta înseamnă că avem de-a face cu un scriitor, cum să spun, unul shakespearian.

Spune că n-o interesează un jurnal „realist”, în care scriem ce toată lumea știe. Greșește. Într-un loc, se referă la reacția partenerilor de discuție deveniți ținte ale violenței ei. Îi vede cum deodată sunt „precauți, din înfierbântați calduți”. Îi recunoaște „după intonația vocii, după șoaptele aruncate lateral, după faptul că își apropie picioarele, până atunci, lăbărțate”. Amănunte de prozator autentic – și realist.

Concluzia? Nu știu cât de departe este acest jurnal „din a treia parte a zilei” de limita posibilă a dezvăluirii de sine. Cert este că merge mult mai departe decât se merge – nu de obicei, ci aproape oricând.

Ca reper, aş putea să enumăr contemporani onorabili, chiar străluciți, având dreptate în mai tot ce spun, însă lipsiți de atâta adevăr interior.

De acord. Nu avem nevoie de un muzeu anticomunist al comunismului (al socialismului, cu atât mai puțin). Avem nevoie de unul al epocii comuniste. Ideea este *viața din Epocă, așa cum a fost*, cu tot ce a cuprins. Încă o dată, de acord. Cu completarea că eșecul parțial al comunismului a constat în cea mai mare parte din stricarea omului și altfel decât și-a propus. Dacă am fi avut numai un comunism de tip Gheorghiu-Dej, adică unul care-i transforma pe oameni în victime, în roboți și în cinici bine uniși, atunci s-ar fi impus un muzeu anticomunist al comunismului – așa cum unul al Holocaustului nu poate fi decât antifascist. Continuând și cu perioada Ceaușescu, e vorba de a înțelege cum ne-a stricat Partidul și altfel decât a vrut, deci nu numai transformându-ne în oamenii *de la bloc* („silozuri de singurătate”, cum le zicea I.D. Sârbu), lipsiți de repere sau cu repere răătăcite, și în oamenii *rapace* de la vârfurile mai mari sau mai mici, ci și prin felul cum am încercat noi să ne ferim. Cum am învățat să furăm, să înșelăm, să ne prefacem că muncim, să ne prefacem, intelectualii, că nu vedem cât de urât trăim, ori chiar să reușim să nu vedem.

Acestora li se adaugă facilități sociale incontestabile, pe care capitalismul nu le oferă și pe care oamenii le regretă, însă facilități acordate de regimurile socialiste

peste puterile lor slăbite de sistemul economic ineficient, ceea ce până la urmă le-a costat.

Aflu din autobiografia lui Ion Ianoși că profesorul nostru de socialism „științific”, nu-i mai spun pe nume, era un reformist cu idei avansate. „Mai sunt unii – reacționari, adică – și în această sală” era vorba lui. Ne dădeam silința să ne facem nevăzuți și Mihai, și Anton (Kevorkian), și eu. N-am de ce să nu cred că a fost și reformist, însă... mai târziu.

Există oameni de mare calitate, cu merite reale, care au făcut, în Epocă, fapte regretabile. Cum să te situezi față de aceștia? Suferă, și e de înțeles, când se scrie aspru despre ei, iar cine scrie este, uneori, mult sub nivelul lor. Însă măcar pot să răspundă, și nu rămân fără apărători, căroro nu le lipsesc argumentele, pe când ce s-a întâmplat cu victimele Epocii a fost considerabil diferit.

Rugăciune, din 1915, a Ahmatovei: „Dă-mi, amari, ani de-arșiță, de boală, / De nesomn, și prietenu-mi ia, / Ia-mi și pruncul, și lasă-mă goală...”. Nu știa, biata, ce o aștepta. *Verdictul*, 1939: „Ca un munte a izbit cuvântul / Pieptul meu ce încă palpita. / Îl pândisem luni și luni de-a rândul...”. Era verdictul de la procesul fiului ei.

În *R.L.*, verdictul procesului „Rugul aprins” (îl regăsim printre condamnați pe Șerban Mironescu cu care, la facultate, ne împrieteniserăm, Mihai și cu mine, oarecum). Cât de instructivă ar fi lectura asta aridă pentru unii tineri cu minți înfierbântate, care nici măcar nu mai au scuza că sunt foarte tineri! Să afle cum în regimul pe care și-l doresc se pot da 25 de ani de închisoare pentru *absolut nimic*.

A murit un om care, în vreme, a fost prietenos cu noi, dar fiindcă a avut idei de tot nefrecventabile după '90 de atunci l-am evitat. Ce ar fi de zis?

E uimitor la câte tertipuri poate să recurgă gândirea falsă. Există destui oameni cărora nu le e la îndemână să recunoască deschis: e bine că a fost comunismul; dacă n-ar fi fost, eu n-aș trăi așa de bine în capitalism.

Pasiunea miniștrilor noștri de a nu-i continua pe predecesori e de nestins. Îmi amintesc o discuție pe tema învățământului, de prin 1995. De o parte, teza: a ține seama de situație, a înainta cu pași mărunți, cu bun-simț. De cealaltă, Emil Constantinescu, pe atunci președintele rectorilor: cât timp, în loc să avem o concepție, ne conducem după situație, nu vom ajunge la nimic. Funeriu a încercat să aibă o concepție. Acum, iar ne-am întors la „bunul-simț”. Adică a nu crea școli profesionale, a proteja universitățile private la care potențații sunt profesori și ale căror adrese poate nici nu le cunosc.

Două au fost accentele principale în ultimii douăzeci de ani. Unul, benefic, alternanța la putere; celălalt, nefericit, impunitatea politicianilor și a oamenilor dimprejurul lor. Acum, cele două au intrat într-un dezacord cu deznodământ pe cât de important, pe atât de incert.

Se știe: într-o țară bine structurată politic există și dreapta, și stânga. O altă soluție este să nu existe nici dreapta, nici stânga, ca la noi.

Criza trânteste orice guvern obișnuit. De aceea, tot ce se vorbește în politică, de o parte și de alta, vorbe în vânt. Grav, într-o criză, ar fi când ar aduce o putere hotărâtă să nu se lase înlăturată cu nici un chip. De aceea am scris, ironizat de un om subțire, că n-aș vrea să văd o majoritate de 80% în parlament.

Birocrația noastră parcă înnăscută! Pentru fiecare referat, pe care-l scriu oftând și bodogănind, trebuie

ca timișorenii să-mi elibereze altă dovadă că am fost în funcție acolo, ca în filmul lui Porumboiu: am fost sau n-am fost? Sau poate că-i la mijloc o sechelă: în comunism, trecutul nu era nicicând definitiv.

Mi-am găsit ceva de lucru și imediat am intrat în formă. Vanitatea (iluzia) este cel mai performant motor.

Am intrat în formă? Mă bucur să aflu. Altfel, aș avea sentimentul, dimineața când mă apuc de acel *lucru*, că iar am intrat la stăpân.

Plăcuta melancolie a renunțării. Sau, spus mai pe șleau: „Ce-ar fi s-o las baltă?...”. (Ceea ce, întrucât sunt foarte decis în unele situații, după nu multă vreme, am și realizat.)

De altfel, mi-e și ușor. Lăsatul baltă e specialitatea casei. Din Lusitania, Bazil ne poștește oarecum ultimativ: „O să vizitați Muzeul Banatului dacă vă mai codiți mult”.

Eu, iubitor de viață, în tot mai multe dimineți îmi spun da' de ce m-aș scula? Sunt diminețile bune când n-am în șantier nici o promisiune isteță care m-ar obliga să mă scol fără să mai fac vreun naz.

Îmi completez „teoria”. Cinci categorii: veleitarii, amatorii, diletanții, scriitorii buni, scriitorii mari. Primii simt un impuls autentic, dar n-au deloc talent. Din cauza intensității impulsului, sunt convinși că ce scriu e nemaipomenit. Îi urăsc pe toți cei care nu vor să recunoască, pe critici în primul rând.

Amatorii, și ei fără talent, au îndemânarea de a imita. Le și reușește câte o pagină, dar ei nu se pretind scriitori. Plăcerea de a scrie le e de ajuns.

Diletanții sunt cei care-și activează feminitatea creatoare, dar le lipsește rațiunea, spiritul constructiv. (Nu-i vorba de rațiunea obișnuită, aceea a intelectualilor, cea, vorba Angelei Marinescu, lipsită de trup.) Așa stând lucrurile, diletanții nu concep. Se lasă duși de impuls, nu știu dinainte ce va fi.

Scriitorii buni au capacitatea de a reface un model preexistent. Sunt profesioniști.

Scriitorii mari, înzestrați și cu feminitate creatoare, și cu rațiune întrupată, își concep singuri un model.

Bineînțeles, e o epură. În realitate, lucrurile stau, ca în orice, mult mai amestecat.

Un articol din *Lettre internationale* e intitulat *De ce-i blamăm pe diletanți?* Chiar așa! Că ăștia, diletanții, suntem băieți buni.

E prea depreciativ cuvântul *diletant? Outsider*, cum ar veni?

J.M. Coetzee: „Prea rece, prea îngrijit, aş spune eu. Prea simplu. Prea fără pasiune – pasiune creatoare. Asta-i tot”. Într-adevăr. Lăsând la o parte îmbătrânita *pasiune creatoare*, cam asta-i tot.

Citesc *Canto XXXVIII*, cel care începe cu versul „Și-n acel an Metevsky s-a ușchit în America de Sud”, și îmi spun vezi, prostule, așa cumva ai vrut să scrii și tu, adică, mai exact, așa ai fi vrut dacă nu ți-ar fi intrat în cap, de unde, nu mai știu, că poezia ar însemna ceva cum ar fi „Mă cheamă Norvegia, mă cheamă fiordul” și alte prostii dintr-astea pline de paloare și de sentiment.

Ea, mie (mie!): „– Cât ești de modest, atâta de fudul! – Eu, fudul!? Poate de ureche”, zic.

Pe neașteptate, mă găsesc în situația, deloc premeditată, de a putea publica o carte. Una scrisă mai demult. Nu-mi stătea gândul la ea. Acum, mai nu vreau, mai mă las. Bine, zic, mă duc s-o recitesc. Și mă duc s-o recitesc. Închei operația cu cinci minute înainte de a se anunța rezultatul alegerilor la americani. O închei în sensul că mă lămuresc: nu face prea mulți bani. Sau, ca s-o spun mai nuanțat: nu e de nivelul meu.

(*À propos* de americani. Acum, că a câștigat Obama, și cred că bine a făcut, putem să-l și bârfim puțin. Seamănă cu o imagine care umblă prin lume: el, sărutându-și tandru și intim nevasta cu prilejul – ceea ce nu se vede în fotografii – unui miting electoral.)

Lui T nu-i place sportul pentru că totdeauna unul pierde. Spune: „Am început să țin cu Romney. Cât trebuie să fie el de trist!”.)

(A mai trecut o vreme. Obama, un papă-lapte, jucat pe degete de republicani și indecis în toate. Hotărât lucru, americanii ar trebui să le interzică oamenilor școliți la Harvard să candideze. E o treabă prea serioasă ca s-o lași pe mâna unor hamletizanți.)

Alta, acum! Păi, să le vorbiți, zice. Ce naiba să le spun? Dacă nu vreți conferință, o să vă pună ei întrebări. Întrebări? Fie. Asta deoarece, cum n-ar trebui să mai repet, nu știu să refuz. Și îndată ce pun receptorul jos îmi zic ce, Dumnezeuule, ar putea să mă întrebe niște elevi, adică unii cu 60 de ani mai puțini decât mine. Ca să-mi dau seama, mă gândesc cine ar fi avut cu 60 mai mulți prin 1952, când eram de vârsta lor. Ar cam fi: Sadoveanu, Arghezi, Bacovia, Hortensia... Da, numai că... Care ar fi fost unul cam de nivelul meu? Știu eu,

poate Ștefan Petică. Decât că nici nu mai trăia la vremea aceea și nici n-aș fi ținut minte ce citisem despre el. Ce să-l întreb!? Așa că... Ei ce să mă întrebe, chiar dacă vor fi auzit, ceea ce nu-i deloc sigur, de existența mea? Și, tot muncindu-mă să aflum cum am s-o scot la capăt, ajung la singura concluzie rezonabilă: acuma să te vad!

Sunt, ca marea, în veșnic flux și reflux. Citesc câte trei cărți, alternativ (bașca revistele care îmi vin). O fac cu mare plăcere până ce încep să fiu tensionat, tot mai tensionat. Când o să ajung la celelalte două, trei, care s-au și instalat pe masă? În plin complex de vinovăție, am ca o revelație: stai puțin!; cine, ori ce, mă obligă să le citesc? Și, nici una – nici două, le pun la loc în raft, ori le duc în mansardă, pe toate, în curs de a fi citite sau în așteptare. Urmează două săptămâni de vacanță – când stau și mă uit pe pereți.

Ezra Pound: „O, lăsați pe un bătrân să se odihnească”. Esenin: „...mi-i inima scăzută, / Merg să întâmpin traiul meu pustiu”.

„– 7000 de semne, zice. – Cât rubrica mea? – Nu, că are 9000. – Da', stai, ce fel de semne? Ce trebuie să scriu?” Într-astea mă trezesc, îngrozit.

Simona Șora: „...dacă te trezești mereu la ora 5 dimineața, până la urmă tot o să iasă ceva”. Asta-i drept. Mie mi-au ieșit „studii și eseuri”. De când mă scol la șase, numai firimituri.

Vasăzică, nu mă mai scol la cinci. De la o vreme, mă culc la zece și jumătate, mă trezesc la trei. Nu ca să fac ceva. Ca să nu fac nimic. Uneori, aprind lampa, citesc câteva pagini și simt că, parcă, îmi bat joc de nu știu ce. Sting și rămân așa.

Ce poate să fie mai plăcut decât ca acum, la începutul iernii, să stai în camera rece, învelit în pături ca într-o clătită, și să nu te gândești la nimic?

Ce aflu de la Marcel Tolcea, bunul nostru Marcel: „În mai multe rânduri Eliade a arătat că «a nu dormi» nu înseamnă doar a triumfa asupra oboselii fizice, ci mai ales a da dovadă de putere spirituală” (*Eliade ezotericul*). Iată o veste care îmi remontează moralul și îmi dă un rost! Iată la ce e bună cultura! E ora trei și un sfert (*ante meridian*) acum când scriu, mândru de puterea mea spirituală. Și când te gândești ce aș fi fost în stare să cred, așa, doborât de somn și totuși nedormind, coborând acuși la bucătărie – unde am s-o găsec pe T, și ea insomniacă – gata ca, orbecăind, să pun zahărul alături de ceașcă și ceaiul să-l torn direct pe masă... Uite cum poți să te înșeli!... “Să reținem această idee, anume că, din dragoste față de oameni, Dumnezeu le trimite un maestru care să-i «trezească» din somnul lor...”, scria Eliade însuși. Rețin, cum să nu rețin. Deși parcă l-aș ruga pe Domnul s-o lase mai moale cu iubirea, măcar din două în două, să mă lase în somnul meu, măcar până la cinci. Că altfel mă apuc să fac ca secretarul lui Pandele, dramaturgul, care „dactilografiază, noaptea, chinuit de insomnii, iar ziua «dormind cu capul pe manuscris»”.

Cioran: „Să nu te fi născut, numai să te gândești la asta, ce fericire, ce libertate, ce spațiu!” Ce moftangiu! Tristețea e că viața cuiva poate să fie în așa fel încât, într-adevăr, mai bine nu s-ar fi născut.

Am o natură fericită pe care n-o întunecă decât neliniștea. Ce noroc mai mare poți să ai decât ca, bătrân, să ți se pară firesc, și chiar necesar, că va trebui să mori!

Când văd întipărită în ochii unor bătrâni frica morții, mă simt indiscret.

Ionesco s-a temut de moarte, Cioran a jucat rolul celui care n-ar fi vrut să se nască, eu, cu copilărie posacă și viață prăpădită, mă bucur că trăiesc și nu mă supără inconvenientul de a muri.

Esenin: „Binecuvântat să fie deci

Că trăiesc și că mă-ndrept spre moarte”.

Nu-i vorbă, ne place să ne dăm importanți. Până nu demult, spuneam că aștept moartea cu superficialitate. Acum că – vezi, Doamne! – o „accept”.

Vorbim despre suferințe de origine nervoasă. Mama, biata de ea, mereu avea câte o durere care trecea îndată ce se ducea la medic. Urma alta. Eu m-am mulțumit cu una singură. M-a chinuit luni de zile, până ce m-am dus la o policlinică. S-a nimerit să fie acolo mama lui Ovidiu Verdeș. Mi-a explicat că, așa cum o descriam eu, senzația nu putea să fie organică. La plecare, eram gata vindecat.

Îmi reamintesc paginile despre boală ale Angelei Marinescu. Eu, caracteristic: am o boală gravă – care nu se manifestă. De șaptesprezece ani! Și într-asta, diletant...

Simona Șora: „Se simțea bătrân și bolnav, se mișca tot mai greu, cu picioare ca de plumb, și îi era tot mai greu să se bucure de ceva”. O situație pe care o mai amân puțin.

Cum zic, flux și reflux. Astăzi, în troleibuz, până la Obor. De acolo, cu trei opriri, pe jos. Ajung acasă sleit de puteri. Și am de mers de două ori în patru zile la, ține-te bine!, Târg.

Ce noapte și ce zi! Cu somniferul tip măciucă încă în cap, mă trezesc la patru fără un sfert, după șase ore,

ieri, până la miezul nopții, de bombardament: impresii, emoții și... cum să zic? Se termină glorios într-un loc nu foarte luminat unde se telescopează vorbe de oameni mulți, o doamnă căreia nu-i văd chiar bine organul fonațiunii îmi povestește ceva destul de însuflețit, încerc să-i răspund cât mai neutru cu clătinări din cap de genul *știi și eu?... sau nici nu mă mir*, dar îmi scapă câte un *nemaipomenit!*, deși din tot ce spune nu aud aproape nimic. (Stau de vorbă cu A.P. despre înmormântările noastre, ale ăstora, cavaleri și ofițeri, el și mai mare-n grad, că a fost și ministru, și-i zic eu am să las prin testament ca la mine să se tragă cu tunul, nu cu pușca. Altfel, nu-i aud.) Iar astăzi o iau de la capăt, bineînțeles la Târg! Cine vorbind? Se înțelege, eu! Ajută-mă, îngerașule, să ajung diseară, pe Spătarului 26, încă viu.

Și, *à propos (à propos de ce?)*. „Infama memorie” a spus Pucu acolo, în „sala oglinzilor”, spre gloria ficțiunii și azvârlirea în bolgii a pactului autobiografic, adică a noastră, a ăstora, memorialiștii, iar eu i-am zis în gând degeaba!, nu mă prinzi tu pe mine, că memoria mea e vai de capul ei!

Impresii de la Târg? Spun numai una. Hotărât ca, dacă tot am venit, să nu mă întorc acasă fără Schopenhauer și văzând cât costă, mi-am zis ce-ar fi să uit să plătesc, că tot sunt uituc, iar despre furtul de cărți se zice că-i o probă de dragoste pentru cultură. Dar m-am gândit la omul din capul editurii. Îl știu strâns la pungă, pe deasupra, îl cunosc și îl prețuiesc. Prin urmare, am oftat și m-am dus de am plătit.

După-amiază, pe Popa Petre la expoziția lui Ștefan Câlția. Îmi pun și aparatul pentru ca, la nevoie, să

„socializez”. După ce văd lucrarea principală, o domnișoară îmi arată un dosar cu schițe și unul cu locuri europene unde au fost expuse. „– Asta-i la Amsterdam, zice. – Ba, e la Oslo”, zic. O recunoscusem, lângă artist, pe Ragni care ne-a găzduit în '90, din entuziasm pentru vitejia noastră de a fi timișoreni. La plecare, în stradă, îmi scot aparatul ca să nu facă prea multă gălăgie de mașini. Acasă, îmi zic să-l toaletesc. Scot ustensilele și mă pregătesc. Dar aparatul... Unde l-am pus, că acuma l-am pus? Îl caut un sfert de oră pe unde poate să fie și încă unul unde nu poate fi. Într-asta, telefonează Corina. „– Nu pot să vorbesc, sunt prins. – Cu ce ești prins? – Știi tu, cu aparatul... – Ce ți-a mai făcut? – Nimic. Îl caut. – Al, da.” Prevăzută cu lanternă, că se întunecase, ies din nou în stradă. Refac întregul parcurs. Lanterna aruncă o lumină chioară, în zadar. Întors acasă, caut o bucată de vreme pe unde mai căutasem, caută și T. Nimic de făcut. Calculăm de câte drumuri am făcut rost, cât va costa un alt aparat. La urmă, spunem: asta e! Dau să pun ustensilele la locul lor, că așa sunt eu, ordonat. Aparatul așteaptă, cuminte, sub cutia lui. Vezi, îi spun lui T, câtă economie am făcut...

Iar m-au prins Finanțele descoperit. Rândul trecut am avut de plătit – în cel mult 60 de zile – zero lei. Acum am 9. Dacă o țin așa, dacă într-una crește, unde o să ajung?

Azi-noapte, ca de obicei, curs. La început, studenții păreau interesați, după aceea au început să vorbească între ei. Ca în toate visele, nu știam ce trebuie să le spun și, oricum, nu eram pregătit. Și dacă am avut vreun merit, tocmai asta a fost: de pregătit, mă pregăteam. Doamne al predării literaturilor străine, nu merit așa un tratament!

Ei, da!, acum pare să fie groasă. Mobilul pe care mi l-a cadorisit T, sunt nu știu câte luni de atunci, și despre care nu s-a mai făcut vorbire, a fost actualizat. Am și abonament. E drept că a trecut o lună și altceva nu s-a mai întâmplat. Nici vorbă să-l fi folosit.

(Au trecut mai multe. Ne mulțumim să plătim abonamentul. E răul cel mai mic.)

De față cu incapacitatea noastră de a pune stăpânire pe tehnicile mileniului trei, îi spun lui T: ori ne-am născut prea devreme, ori am trăit prea mult.

Repetiție cu Karl Böhm. Fascinația de a nu înțelege. A nu înțelege de ce-i oprește pe orchestrați, ce nu i-a plăcut. A nu-ți da seama cum pot ei să priceapă într-o clipă ce le cere el.

Aflu că Wagner îi reproșa lui Mozart lipsa de seriozitate. Ce poți să zici? Prostia, inevitabila prostie a oamenilor deștepți.

Dacă știu bine un lucru, pentru că știu totuși unul, este să admir. Și spun, mi-o spun și mie, că oamenii ar face bine să întreprindă mici verificări înainte de a se crede foarte deștepți și pe alții proști.

Dintre toate operațiile intelectuale, cel mai bine am învățat să nu am păreri despre ce nu e de nasul meu.

Întâi am avut acces la teorie. După aceea, la vid. Acum, la fleacuri. Măcar, la astea mă pricep.

Mi-e greu să înțeleg cum pot unii să se ia în serios. Mai ales ca autori. Mă închipui prețaluindu-mi producția. Cartea asta, așa și pe dincolo. Nu mă văd.

Am crezut totdeauna că cel mai bun lucru pe care poți să-l faci este să-ți ocupi viața cu cel mai bun lucru pe care poți să-l faci. Sigur, e posibil să te înșeli – total

sau parțial. Eu, m-am înșelat în parte. Am pornit de la un proiect major, de care s-a dovedit că nu eram în stare. Însă nu-mi pare rău. Găsesc că frumusețea vieții constă tocmai în asumarea riscului de a eșua. Mă tulbură cine renunță. Omul cu spiritul creator cel mai autentic care mi-a trecut prin mână, ca să zic așa, a preferat o poziție socială care, e drept, văzută cu alți ochi, este una de invidiat. O viață ratată la nivel înalt.

„De altfel, dacă m-aș elimina pe mine, cel interesat, care e firesc să am încredere în munca mea...”, citesc într-o scrisoare publicată a lui Remus Cioflec. Rămân visător. Nu încrederea multora în ei, sau neîncrederea mea în mine, mă face să tresar, ci consecința: cât de diferit, până la opus, poate să fie ceea ce ne apare, unora și altora, a fi firesc! Ce de mai războaie și de crime pornesc de aici!

Vorbim despre amici. Îi găsim amestecați în tot felul de lucruri, unele nu chiar onorabile. Asta-i viața, zic. Da, da' tu cum de te ferești? Pentru că-s mutaflete. Nu mă amestec nici în ce ar fi bine de făcut. Și încă ceva: dacă vrei să ai o viață plină, trebuie să poți să nu strâmbi din nas.

A patra oară într-un an sau doi, trage lângă trotuar o mașină cu bruneți care încep prin a-mi spune săru'mâna pe ungurește și îmi oferă niscaiva tigăi. Cred că la mijloc e figura mea de, cum să zic, că nu mă îndur să zic...

Ins cu totul inofensiv, lipsit de minimă putere socială, atrag proasta creștere ca magnetul pilitura de fier. Sau (mult) mai patetic:

Ana Ahmatova: Eu merg pe tristu-mi drum ca ieri,
Mai drept, mai cum îmi vine,
Spre niciodată, nicăieri...

La Lugdunum mi-am procurat niște papuci de iarnă în care arăt ca un bunic – deși nu mai sunt, că Maxone a crescut. Abia un moșulic.

Un moșulic? Nu te cam aliniți? Despre cuvântul *boşorog* ce ar fi de zis?

Când ies din casă, port – precum copiii singuri, la gât, în avion – un cartonaș cu nume și prenume, adresa, grupa sangvină și mai știu eu ce. Îl port, în sensul că îl uit în altă haină, ori palton. Pe stradă, îmi aduc aminte și îmi spun de fiecare dată sper să nu fac vreuna nefăcută chiar acum.

Gabriela Adameșteanu: „Ei, mi-o fi venit și mie rândul, le-am zis, de pe strada noastră am rămas cea mai bătrână... Da dom Popescu: la bărbați, zice, eu îs primu, șapte-ș-opt fac în noiembrie, eu îs primu la bărbați...” Așa e, șapte-ș-opt!

Nu mă satur să trec de pe Speranței pe Inocenței. Întrucât, ca s-o fac, trebuie să traversez ilicit un bulevard, mă simt de parcă m-aș fi prezentat la poarta raiului, iar Sfântul Petre mi-ar fi spus hai, intră, până nu mă răzgândesc!

Îmi amintesc că în adolescența feciorelnică eram atras de fete cu forme pline care întindeau de să se rupă țesătura fustelor și a bluzelor. Una locuia la „Șase case”, grup de clădiri construite, poate, de vreun fabricant, ori de societatea de tramvaie, cu depou alăturat, pentru angajații respectivi. De la noi până acolo era, pe Take Ionescu, drum drept de cam trei sute de metri, pe care-i parcurgeam cu repetiție în speranța că am s-o întâlnesc. Când faptul se întâmpla, treceam pe lângă ea cu mare grijă să n-o privesc în ochi. Am tânjit după acea

inaccesibilă făptură până când am descoperit-o sărutându-se fără fașoane cu fratele meu, mult mai expeditiv.

Marcel îmi trimite un frumos album cu hărțile Timișorii pe parcursul lor istoric. Într-una, din 1849, la nord de cartierul Fabrik dau peste « Neue Welt ». Ia uite, îmi spun, am umblat atâția ani prin Lumea Nouă fără să fi știut!

T citește memoriile unui istoric de prim plan. Ce drac de monștri-s ăștia!? Câte calități pot avea!? Păi, să vedem. Memorie, sigur, minte cât încape, deși astea două nu prea se potrivesc, har pentru limbi, putere de muncă, voință, ambiție... Cam mult pentru un singur om!

Lăsat să se manifeste, spiritul creator va invada tot organismul. Dacă nu-l ai, nu-i poți substitui nimic. Poți să-l imiți, dar nu merită osteneala. Când îl ai în măsură mică, trece de la sine, ca o viroză ușoară, ca un guturai.

E. Lovinescu: „L’Eminesco de Calinesco c’est Calinesco lui-même. L’Eminesco de Lovinescu c’est Lovinesco”. Situația e și mai complicată: Lovinesco c’est l’anti-Calinesco. Calinesco c’est l’anti-Lovinesco.

S-au susținut unul pe celălalt prin adversitatea lor. Fără celălalt, ar fi fost, fiecare, mai puțin. Altfel stau lucrurile în disputa lui E.L. cu Iorga. Acolo nu încap decât insulte scrise cu talent. Idei critice, deloc. Ca să ai o dezbatere de idei cu cineva trebuie să-i semeni cât de cât.

Cultul actual al lui Lovinescu, a cărui premisă a fost punerea lui în inferioritate față de Călinescu în regimul trecut, se întreține din potrivirea de mentalități. Ideea mutației valorilor, combinată cu sincronismul, are, pe lângă justificarea ei, efectul de depreciere a trecutului. E.L. a scris *istoria* unei perioade de 25 de ani. Dacă

ideea de istorie ar mai persista la criticii tineri, una despre ultimii zece ani s-ar scrie acum.

Raportul dintre Călinescu și Lovinescu este acela dintre un critic mai mare și unul mai important.

Spre deosebire de poeți și romancieri, criticii – și mai ales istoricii literari – depind mai mult de importanță decât de valoare. Nu-și pierd locul când nu mai sunt citați. Poeții și romancierii abandonati de cititori dispar.

Există o realitate a literaturii și o esență a ei. Realitatea este că cea veche nu se mai citește. Esența: multe scrieri vechi s-ar mai putea citi. S-ar vedea atunci că unele sunt mai bune, ori mult mai bune, decât cele care se citesc.

Scrierile vechi au meritul ingrat de a-i cerne dintre cititorii buni pe cititorii n-aș zice proști, dar oprindu-se la *despre ce e vorba* și la *ce vrea să spună*. Ei sunt exponențial mai mulți.

De vorbă cu Paul Cornea, încerc să-i spun ceva nu destul de rumegat, așa că nu prea clar. Problema literaturii e lectura, nu atât greșită, dar care nu străbate toate straturile, până unde scrisul e inocent, pentru că gratuit. Rămânând la sensuri, la sensurile unei literaturi cum ar fi a lui Cioran, dar și a lui Dostoievski, Shakespeare, de ce nu, cititorului îi pot intra în cap tot felul de fandacșii, dacă nu mai rău. Na, că acum am fost clar!

Urechea literară absolută e mai rară decât urechea muzicală de același nivel. Eu percep o literatură pe care alții n-o percep, incapabil totodată să pricep ce alții pricep.

Stau de vorbă despre Caragiale cu Nicolae Bârna. Îi spun că e rar ca un scriitor atât de mare să aibă și atât de

mult talent. E drept că la Caragiale valoarea s-a și alimentat din talent. Unde n-a avut nevoie, nici nu i-a reușit.

Mă plimb printre cărțile primite, de mine și de T, acuma, de Crăciun, și îmi spun ce se mai alintă ăsta! și ce trăsnește de talent!

Încerc să citesc, cu neînțeleasă lipsă de atracție, jurnalul lui Günter Grass. Vede bine răul care va veni după căderea zidului, atât de bine încât degeaba îi este încă viu răul de până atunci.

Vară-primăvară. Gabriela e bună în prozele ei cu funcționari oportuniști, nefericiți în căsnicie. E extraordinară când pune să vorbească oameni mărunți.

De ce e România altfel? O carte prea rapidă pentru o temă fierbinte până la a fi incendiară. Diagnosticul – cumplit – e corect.

De citit în întregime *Vizitatorul* lui Konrád Györgyi, dar mai ales cea ultimă pagină despre „neajutorării, nedescurcările, artizanii stângaci ai unor roluri amare, meseriași cu două mâini stângi...”.

Ieri seară, *Faust* de Gounod. Înainte să înceapă, apare o doamnă și ne înștiințează că întrucât tema (Goethe, cum ar veni) este desuetă, Faust a devenit un fizician nuclear muncit de remușcări. Neputând fi modificat libretul, totul se reduce la instalarea lui Faust într-un laborator de secol 20. E drept că-și și frânge mâinile. Din cauza remușcărilor, presupun.

Pe vremuri, încă neșcolit în artă, Roman, viitor artist abstract, bombănea împotriva lui Picasso: îl laudă din snobism! Eu, conformist, răspundeam: n-or fi toți proști și numai noi, fiindcă nu înțelegem, deștepți. Astăzi, văd *Le genou de Claire* (cu Aurora Cornu), de

Rohmer, nu până la sfârșit. Știu cât e de lăudat și el și presupun că cine-l laudă știe și de ce. Degeaba: nu pot să-mi reprim certitudinea că este tipic pentru lipsa de aderență la real, pentru lumea factice a cinematografului francez. Văd azi continuarea și-mi spun stai, că nu-i așa. E aici ceva din artificialitatea de tip goethean din *Afnităși electivă*. Aoleu!, zic. Și din *Wilhelm Meister*? Ce m-au mai plictisit!

Și nu mă satur de netrebnicia mea. Îl iau în mână pe, să zicem, cutare poet. Citesc și după aceea îmi zic ia să vedem ce scrie acela, criticul acela, care o fi, despre el. Înțeleg că n-am înțeles mare lucru. Da' de plăcut, mi-a plăcut.

De obicei, se scrie jurnal în pauzele dintre scris și scris. De aceea, o temă recurentă a jurnalelor este: nu pot să scriu. Există însă și autori care nu știu să scrie altceva. Tema lor, de fapt numai un sentiment: uite că pot să scriu și eu cumva!

Jurnalul este catalogul umorilor de moment. Plin cu de toate. Numai consecvență să nu-i ceri.

Nu știu cum poate trăi altfel decât la pensie și lăsat de toți în pace un om cu firea mea. Nu-mi amintesc.

La cele trei cărți citite alternativ se adaugă, de la o vreme, un interval de tristețe. Mă opresc din lectură și las tristețea să mă inunde. Nu mă gândesc la nimic.

Ar trebui să mă hotărâsc? Sunt fericit sau trist? Nu văd care-i problema. Sunt, cum ziceam, și fericit, și trist. Și în tot felul de alte feluri, de altfel.

Ciudate nopți! Adorm pe la zece, mă trezesc în jur de două. Rămân treaz până dimineața, nu mă gândesc la nimic. La nimic anume, vreau să zic.

Întrebat, un medic ar fi spus că trei, patru ore de somn

ajung pentru bătrâni. Nu l-au întrebat și ce dracu' să faci, cu ce să te ocupi, la două, sau la trei, când te trezești.

Hotărât să iau măsuri, decid să citesc până adorm. Ceea ce și fac. Atât de bine mă adoarme cartea încât se face dousprezece și sunt proaspăt ca o știucă, după ce noaptea trecută dormisem cum dormisem. Istoria s-a încheiat, bineînțeles, cu somnifer.

Iar m-am trezit la trei și un sfert. Mi-au venit două idei. Le țin eu minte, mi-am zis. Până să mă îndur să ies de sub plapumă (afară-s minus opt grade), una s-a volatilizat.

Azi-noapte a fost Alexandra la noi și a dormit la mine, așa că m-am întors în dormitor. Catolicii tocmai îl aleseră papă pe un jucător de cărți sau, cum se spune, un stâlp de tripou. Eu mă aflam pe creasta unui bloc cu zeci de etaje și vedeam cum se sparg malurile de țârm. M-a trezit T, la opt fără un sfert. Vasăzică, pe patul de moarte, unde a murit mama, dorm ca un prunc.

La vreun an după ce ne instalaserăm aici, mă împrietenisem telefonic cu un fost elev de la *Loga*, el în ultima clasă, eu în prima. Avocat. Îl știam din vedere de prin oraș. Apreciase că fac lauda somnului în ce scriu și mi-a telefonat. Mi-a telefonat de mai multe ori, la aniversări, de Anul Nou, era afectuos și începusem să-l vizitez când treceam prin Timișoara. De la o vreme, în calitate de foști „colegi”, ne spuneam *servus*, ca ofițerii austro-ungari. Apoi, trecând timp, am încetat să comunicăm. El ar avea acum, dacă-i are, cam 85 de ani. De ce povestesc toate astea? N-aș ști să spun.

(Urmează, mai bine zis urmau, cam cât pentru luni bune de revistă, comentarii la Schopenhauer. Le recitesc și casc. Discret, ca omul bine-crescut, dar casc. Dacă eu

casă... Așa îmi spun și, responsabil, decid să nu păstrez decât fleacurile. Astea se pot citi. Sper. Aștept mulțumiri din partea cititorilor. Nu știu ei de ce i-am scăpat! Cu ce sacrificiu! Vorba lui Niță Ghițescu: „Și ce frumos scriesem, domnule!”. Mare păcat!)

Schopenhauer vrea ca înainte de a-l citi pe el să-l recitești pe Kant. După aceea, să parcurgi de două ori *Lumea ca voință și reprezentare*, în așa fel încât la fiecare frază să ai în minte legătura ei organică cu tot ce a precedat-o și tot ce va veni. Astfel, contradicțiile aparente se vor rezolva. Următoarea, de exemplu. În precuvântarea la prima ediție cere să citești mai întâi *Anexa*, adică volumul doi. După douăzeci și cinci de ani se răzgândește: să începi cum se începe, cu primul volum. Nu mai stau să chibzuiesc. Din solidaritate de vârstă, ascult de sfatul celui mai bătrân. Mai ales că acesta nu face vorbire despre Kant.

„...intelectul transformă *dintr-odată* în intuiție simțirea apatică și lipsită de orice semnificații.” Simțirea apatică și lipsită de semnificații este foarte importantă pentru artist. Numai de la ea poate porni – și nu trebuie s-o transforme prea repede în altceva. Atunci dospește în el, pe nesimțite, de la ce poate porni. De altfel, faptul că Schopenhauer vede peste tot numai cauze și efecte este o rațiune suficientă pentru a te îndoii de intelectul care se apucă, una-două, să nu-l lase în pace pe omul apatic și inert.

Îl citează pe Berkeley: „Puțini oameni gândesc, dar toți vor să aibă opinii”. Nu numai că vor! Întrebarea e: ce înseamnă să gândești? Când, brusc, înțeleg un lucru, am gândit? A gândi nu înseamnă să raționezi? Dacă așa ar fi, ar însemna că nu gândesc deloc.

Imprudența de a exemplifica. Oamenii de geniu nu pricep matematica, spune. Ciulesc imediat urechea, direct interesat. „Alfieri povestește că el n-a putut înțelege nici măcar cea de-a patra teoremă a lui Euclid.” Nici măcar! Eu, care n-am auzit de a patra, și nici de celelalte trei, îl și depășesc. Aș putea să mă uit cu oarecare fală la muritorii de rând, cunoscători de matematică sau nu. Ce folos! Alfieri, genial!

N-o ia pe patru cărări, se duce drept la țintă. Pentru că matematica se îndepărtează, până la a se rupe, de fundamentarea intuitivă, „ne vedem obligați să constatăm că drumul pe care merge ea este ciudat, ba chiar greșit”. În ceea ce mă privește, am intuit destul de bine tabla înmulțirii. Ba chiar și regula de trei, simplă. De acolo încolo, m-am despărțit de matematică, lăsând-o să se ducă singură pe drumul bizar pe care o apucase după ecuațiile de gradul întâi...

„...cel care nu-și arogă calități și merite, fiindcă nici n-are așa ceva, nu e modest, ci doar sincer.” În sfârșit, unul care spune ce trebuie spus. Trecut acest hop, pot să mărturisesc – adică aș putea, dar nu mă interesează – ce „calități și merite” totuși am.

„...deseori, fudulul de urechi are să fie, ca și nebunul, un subiect de răs, iar comediografi proști îl preferă pe primul celuilalt spre a provoca răsul.” Ca să vezi cum îmi răsplătește sârguința de a-l citi! Bine, măcar, că spune ce spune despre comediografi ăia: că-s niște proști.

„Omul foarte bătrân merge clătinându-se de colo-colo sau se odihnește într-un ungher, doar o umbră, o stafie a ceea ce a fost cândva.” Păi, cam asta și sunt, de când mă știu. Un slab curent de aer, cum am

scris odată. N-a trebuit să aștept bătrânețea. Nu știu să fi fost altcumva *cândva*.

Bărbatului i-a dat natura barbă, aflu, ca să-și mascheze emoțiile trădate de mobilitatea feței. Femeia nu are nevoie, fiindcă la ea disimularea e înăscută. Stai și te crucești! Nu, nu de prostia asta. De câtă nesăbuință ne-a trebuit ca să renunțăm la barbă, noi, bărbații secolului 20, lăsându-ne citiți până în fundul sufletului de femei, pe care noi, în schimb, nu le putem descifra.

„Animalul cunoaște moartea abia când moare, omul se apropie în mod conștient de moarte, în fiecare ceas...” Nu chiar în fiecare ceas. Sentimentul morții e un bas fundamental, conștientizat numai din când în când. Altfel, prea am fi posaci.

În prima tinerețe, lipsită de orice relief, fără a-mi da seama ce grenadă încercam să declanșez, din fericire prea puțin dotat s-o fac, voiam, nici mai mult nici mai puțin, să fiu *pur*. Umblam cu Epitet în gură cum umblă Grivei cu osul lui. Astăzi înțeleg prea bine de ce spune Schopenhauer că „înțeleptul stoic n-a prins viață nici-odată sau n-a putut dobândi un adevăr poetic interior, ci a rămas un manechin rigid și stângaci, cu care nu știm ce să facem, care nu știe nici el unde s-o apuce cu înțelepciunea lui...”. Nu mi-a rămas din tentativa aceea imprudentă decât înfățișarea de manechin rigid și stângaci. Și tocmai dau peste o întrebare adresată de Allen Ginsberg Americii: „Când vei deveni, oare, angelică?”. Deosebit de nătâng!

Ce caută etica stoică este liniștea sufletească. Principiul ei, pe care Schopenhauer îl regăsește la Spinoza, este *suum utile querere*, a-ți căuta avantajul. Ea se bazează pe rațiune și îl ajută pe om ca, „grație simplei

cunoașteri, să-l ferească dintr-odată – dacă nu complet, măcar în cea mai mare măsură – de feluritele suferințe și chinuri ce-i umplu viața”. Să-mi fie mie bine, cum ar veni. Adevărata morală – nu însă concepție, ci aplecare sufletească – atenuază instinctul egoist prin impulsul căruia omul „privește și tratează numai propria persoană drept reală, însă pe toate celelalte ca simple năluci”. Așa cred.

Morala stoică altfel formulată, de rândul acesta judicios, la Antisthenes, „personaj” al lui Plutarh citat de Schopenhauer: „...trebuie să facem rost ori de minte, ori de funie (pentru a ne spânzura)”.

„...fericirea nu poate însemna niciodată mai mult decât eliberarea de o durere, de un necaz.” Așa e. Sunt fericit când nu am griji. În schimb, nu sunt de acord: „...nu ne dăm seama de bunurile și avantajele pe care le avem cu adevărat, și nici nu le apreciem, ci socotim că așa trebuie să fie...” Sunt conștient de tot ce am, de tot ce-mi umple zilele fără griji. E poate darul pe care mi l-a făcut comunismul: nu socotesc că așa trebuie să fie, mă bucur că ce a trebuit să fie s-a încheiat.

Sunt fericit fiindcă aspirația mea coincide cu prezentul, deci cu ce am. În felul acesta obțin, cumva, ceea ce Schopenhauer numește „eliberarea cunoașterii din slujba voinței”. Trăind, nu mă muncește voința de a trăi. E drept însă că-i o viață fără intensitate. Observ eu *comedia vieții*, însă de la *jalea tragediei* mă cam derobez.

Putem fi mulțumiți de ce ni se întâmplă când am avut norocul ca viața să nu fie prea aspră cu noi. Această mulțumire e o gravă limitare a înțelegerii lumii: „Conform adevăratei esențe a lucrurilor, fiecare trebuie să privească toate suferințele lumii ca fiind ale lui și să considere chiar și suferințele posibile ca fiind reale

pentru el, câtă vreme el este voința fermă de a trăi”. Văzută așa, lumea e un vaier nesfârșit. Fericiți deci cei săraci cu duhul, în alt sens decât creștin. Fericiți cei ce nu înțeleg. Sunt unul dintre norocoșii ăștia. De mult am spus că, ajuns la capăt și întrebat ce am priceput, răspunsul ar fi: mai nimic!

„...simțim grija, dar nu și lipsa grijilor.” Greșește. În afară de griji, nimic nu simt mai bine decât lipsa de griji. Nu suntem toți la fel. Schopenhauer face filozofie pesimistă din felul lui de a fi. De unde și frumusețea, și „discutabilitatea” filozofiei lui.

„...poate că un om aflat la sfârșitul vieții, dacă este capabil de reflecție și totodată de sinceritate, nu va dori niciodată să refacă această experiență, ci ar alege mai degrabă totala neființă.” Întrebat dacă aș vrea să-mi retrăiesc viața, aș răspunde diplomatic: ultimii douăzeci de ani, da. Și, capabil de sinceritate: pe ceilalți, cu tot regretul pentru numeroasele momente luminate, în nici un caz.

Îl citează pe Calderon: „...vina cea mai mare a omului / Este de a se fi născut”. Vina? De ce vina? Nici măcar eroarea. Neșansa, cel mult.

„...unii vor face tot felul de încercări nereușite și-și vor constrânge în particular caracterul, deși în general vor trebui să-i cedeze; iar ce obțin astfel cu greu, împotriva propriei naturi, nu le va face nici o plăcere...” De când mă știu, m-am străduit să nu fac decât ce mi se potrivea. Nu s-a putut, dar numai pe alocuri din vina mea. Sporadic, am câte un puseu de vanitate – când nu-i la mijloc cunoscuta incapacitate de a refuza – care mă determină ca, într-un fel sau altul, să ies în lume. Se termină de fiecare dată cu: dracu’ m-a pus!

N-aș identifica natura cu caracterul. Firea este dată, caracterul se formează. Problema individului constă în cât e de dramatic, la el, conflictul dintre fire și caracter.

Ce-i lipsește lui Schopenhauer este distincția dintre natură și civilizație (caracterul fiind efectul civilizației asupra naturii sau, altfel spus, rezultatul negocierii dintre ele). Ținând seama numai de natură, el scrie: „... fiecare dorește totul pentru sine, vrea să dețină totul, sau cel puțin să domine, și ar distruge tot ce i se opune”. Nu-i adevărat. Scrie: „...este dispus să distrugă lumea numai pentru a-și mai conserva un pic sinele”. Nu-i adevărat. „...deseori omul distruge întreaga fericire sau viața celui alt pentru a-și spori bunăstarea printr-un adaos nesemnificativ.” Rareori. Toate acestea sunt numai tendințe naturale ale individului, pe care civilizația le combate în interesul speciei. Fiecare individ se situează undeva pe o scală între natură și civilizație. Mi-e și jenă să enunț asemenea banalități.

M-am grăbit. Trebuia să las să treacă sute de pagini până să apară omul *drept*, acela care „recunoaște de bunăvoie și admite granița pur morală dintre dreptate și nedreptate”. Acesta „nu ajunge (...) niciodată să nege voința manifestată în alt individ”. Pe deasupra, mai există și omul *bun*, „care înfrânează în el avântul orb al voinței”. Deci...

De reținut, și de asumat când e cazul (e cazul!) distincția dintre omul bun, care face binele, și omul blajin, lipsit de energia necesară ca să facă rău.

Sfântul își mortifică voința și așteaptă izbăvirea. Întrebarea decurge din ce am citit până aici: numai moralitate caută sfântul, nu și spiritualitate? Așa cum îi descrie Schopenhauer starea, parcă spiritualitate ar fi:

„...este cuprins de o bucurie interioară și o liniște cu adevărat cerească...”. Nu-i această bucurie altceva decât mortificare, nu e o răsplată? Iar dacă răsplată este și-i totodată menținută în plan etic, nu spiritual, n-ar fi mai morală exercitarea voinței de bine, chiar dacă binele acesta nu alină suferința lumii întregi? Deci, ori cazii în superbie (dacă nu pot să „izbăvesc” întreaga lume, nu mă mai joc!), ori îi adaugi eticului nivelul *voinței* de bine. Ne-am întors la întrebarea pusă de Nathalie Sarraute în *Martereau*. Există asemenea oameni? Ea credea că nu, eu persist să sper că da și mă gândesc din nou la scandinavii care o duc bine acasă, dar pleacă în Africa centrală, riscându-și sănătatea, ca să-i ia în brațe pe copiii rahitici și schilozi.

Ideea lui Schopenhauer este că nu contează decât specia, indivizii fiind neglijabili. Așa, lumea e monotonă și nu mă mir că pentru el nu avem ceva mai bun de făcut decât să nu trăim. Numai că nu-i adevărat, pisica pe care o vede nu-i aceeași cu cea pe care ar fi putut s-o vadă cu trei sute de ani în urmă decât dacă o privește cu un ochi plictisit, de demiurg retras din afaceri. E ea și numai ea. Individul uman cu atât mai mult. Altfel, în ce ar mai consta tragedia? Suferă individul, nu specia. Individul moare – și e de neînlocuit. Nu poate fi reprodus.

Mă poticnesc. În om există ceva mult mai prețios decât individualitatea, și anume „posibilitatea a nenumărate individualități”. Individul nu trebuie să țină la individualitatea lui. De altfel, aceasta e „ceva care mai bine n-ar fi”. Prin urmare, individualitatea este non-valoare, valoarea fiind „posibilitatea a nenumărate individualități”. Ar rezulta că diferența dintre valoare și non-valoare este dracu’ știe ce.

Cât despre neant, acesta este și o „veșnică lipsă de griji”. Griji ale cui? Ale celui încă nenăscut. Cu alte cuvinte, neantul este tot o virtualitate. Valoarea este virtualitatea unor indivizi, mai puțin acei indivizi, iar neantul este virtualitatea unei ficțiuni – individul nenăscut.

Prin urmare, suprema valoare ar fi renunțarea la voința de a trăi. Ce-i sigur este că a fi uman – și chiar civilizat – înseamnă a atenua viața. Deși există, sau așa sper, și oameni care își pun toată puterea de viață în efortul de a-l apăra pe om. Problema lui este să-și aleagă bine ținta. Adesea, dă în gropi.

„...fiecare este tocmai ce vrea.” Așa o fi, în măsura în care nu se exercită, inevitabil, alte voințe asupra lui. Lăsat de capul meu – dar cine, afară de bătrânețe, te lasă? –, și fără griji, sunt așa cum îmi doresc, nu cum vreau, pentru că voință n-am.

Nu-i mai puțin adevărat că afirmația apreciativă *omul este ceea ce vrea* asociată cu ideea că binele suprem constă în *a renunța să vrei* conduce la o contradicție insolubilă, de tipul *este interzis să interzici*.

Dintre toți cunoscuții noștri, eu aș fi cel mai dezinteresat („ca tine, bibicule!...”), spune T. Nu te gândești ce înseamnă asta?, îi zic. Fără dorințe, fără energie, fără voință – ceea ce, la urma urmei e un mare avantaj: „... putem să spunem – metaforic și plastic vorbind – că totala autosuprimare și negare a voinței, adevărata lipsă de voință, e binele absolut...”. Eu, unul, nu le-am auto-suprimat, nici nu le-am negat. Nu mi s-au dat.

Oricum, e de observat că s-a produs pozitivarea voinței, tocmai când e negată. Negarea e un act volitiv. Ca să suprim voința, trebuie să *vreau* să nu vreau.

„...putem suporta mult mai ușor să ne vedem limpede propria nenorocire decât stângăcia.” Asta nul Nici nu pot să cred că n-am copiat greșit fraza (e o naivitate să cred că aș putea s-o regăsesc). Dacă ar fi scris *să ni se vadă stângăcia*, ar mai fi fost cumva. Vanitatea omului e mare. A mea, nu într-atât. Puțin îmi pasă că mi se vede stângăcia. E drept că știu să mă apăr. Mi-o arăt eu singur, convins – cu probe – că nu voi fi crezut.

Luther: „Toți însă, cu trupurile și împrejurările noastre, suntem supuși diavolului și străini în această lume al cărei principiu și zeu este el”. Așa e, dracul își vâra coada peste tot. Și, totuși, miracolul este că-i bine de trăit – dacă ai noroc. Altfel zis, dacă dracul își vâra coada numai cât să nu te plictisești.

Schopenhauer scrie, ținându-și buzele, despre sinucidere ca voință deturnată de a trăi, dar n-are măcar o vorbă despre bietul om care chiar nu mai poate suporta.

O superbă caracterizare: „Specificul *filozofiei* constă în faptul că ea nu presupune absolut nimic ca fiindu-i cunoscut, căci totul îi este străin...”. Același lucru s-ar putea spune despre artist, când *este* artist, dacă la el n-ar interveni ceva ce Schopenhauer pare să ignore, și anume legea terțului inclus. Artistul nu încetează să descopere cu extremă uimire un univers care îi este familiar.

Cu cât ne este mai exterior un fenomen, cu atât îl înțelegem mai bine, spune. Cu cât înaintăm mai mult în noi înșine, cu atât înțelegem mai puțin. Corolarul ar fi că eu mă înțeleg perfect.

N-ar trebui să tratez *voința* din perspectiva bunului simț. În fond, tocmai în „nebunia” lui Schopenhauer constă frumusețea. De fapt, va spune el în cele din urmă, voința nu este de-a binelea lucrul în sine, ci este

lucrul cel mai apropiat de lucrul în sine pe care ni-l putem reprezenta. Lucrul în sine, spune, nu poate fi reprezentat.

Întrucât voința e una singură, cu multiple obiectivări, dintre care multe se luptă unele cu altele, se poate spune că „voința de a trăi se autodevorează”. Exemplul dat lasă perplex: în Australia ar exista o furnică-buldog care, tăiată în două, se luptă cu ea însăși – „capul atacă mușcând coada, iar aceasta se luptă curajos”. Curajos!

A nu dori ne scutește de suferință, iar arta ne eliberează de dorință. A daug cuvântul: prin *gratuitatea* ei. Decât că nu e vorba de a te detașa de dorință, și nici de a o înlocui, ci de a o transforma în plăcerea de a face ceea ce faci, lucru interzis multor muritori.

„...nimeni n-are voie să-i prescrie poetului să fie nobil și sublim, moral, pios, creștin sau așa și pe dincolo, și cu atât mai puțin să-i reproșeze că este într-un anumit fel, și nu în altul. El este oglinda umanității, pe care o face conștientă de ce ea simte și săvârșește.” Un cadou și un elogiu – ca și o scutire – cum puține i s-au făcut poetului. Iar pentru acel „așa și pe dincolo” l-aș săruta.

Ce are arta de reprezentat: „...durerea inexpri-mabilă, jalea umanității, triumful răutății, dominația disprețuitoare a hazardului și căderea iremediabilă a celor drepți și nevinovați”. Și toate acestea pentru a ne însenina!

Îl citează pe La Rochefoucault: „Amorul propriu este mai abil decât cel mai abil om”. Abil cum sunt, amorul propriu mă păcălește făcându-mă să cred că nu-l am.

„Am suspectat întotdeauna celebritățile modeste că s-ar putea să aibă dreptate...” Că au de ce să fie modeste. Le-a zis-o! Vorba e, există asemenea

celebrități? Celebrități mediocre, da, e inutil s-o mai spun. Conștiente de mediocritatea lor? N-ar mai fi mediocre. E pe ceea ce mizez în încercarea de a mă debarasa de mediocritatea mea.

Goethe: „Numai netrebnicii sunt modești.” De aceea, orice voi fi spus ici și colo, nici nu sunt modest. Sunt numai realist cu persoana mea. Ceea ce e și mai rău.

Nefiind deloc netrebnic, Schopenhauer pomenește de câte ori are ocazia – și are el grijă s-o aibă – „...scrierea mea premiata”. Iar eu, netrebnicul pocăit, mă mir. Să ai atâta minte și să fii atât de caraghios!

Am ajuns la capăt. Oricum, a fost prea mult. Îl pun pe Schopenhauer în bibliotecă lângă, de o parte, Hegel, ceea ce e o necuviință, de cealaltă Nietzsche, pentru ca voința și suprimarea voinței să-și tragă pumni.

Citesc un articol polemic strălucit, subtil, bine argumentat, fals în raport cu lumea reală, căruia nu-i poți răspunde decât cum îi răspunzi lui Zenon: făcând un pas.

Pe de altă parte... Mă întorc de la conferința unui „lider de opinie”. „– Cum a vorbit?, întreabă T. – Așa cum îi stă bine. Bogat în înalte banalități.” Îi vorbesc despre banalitatea care convinge. La un anumit nivel, banalitatea are merit educativ. Atrage spre cultură, chiar și spre gândire. Problema e că, din aproape în aproape, din treaptă în treaptă, ea duce spre formarea de opinii larg răspândite și de colectivități convinse că amestecul în treburi care nu li se potrivesc este de datoria lor. Promotorul banalității înalte ar fi uluit dacă i s-ar spune că se află la originea unor manifestări pe care le condamnă ferm.

(Când recitesc: îl știu, îl văd pe toate drumurile pe unul care nu spune platitudinii, ci prostii. Însă le spune cu atâta har, încât umple sălile și își face prozeliți din oameni nu chiar proști. Dacă vorbele lui ar pătrunde până în „România profundă”, președinte l-am avea.)

Televiziunea, cu tot păsăretul ei, a transformat de-a binelea democrația în demagogie. Gândește în locul omului. Îl învață să ignore cauza, limitându-se la efect.

Din circuitul ăsta nu ieșim: televiziunile produc emisiuni primitive pentru că se adresează unor oameni needucați, aceștia fiind mai mulți, iar ei le cer televiziunilor să le dea ceva și mai primitiv. Și li se dă!

Victoria lui Ceaușescu e totală. Parcă suntem o plantă pe care el a sădit-o, a plivit-o, a stropit-o, i-a și gustat primele fructe, dar abia acum e în rod. De aceea, laudătorii lui artiști sunt cei mai iubiți, iubiți cu înverșunare, de români. L-am auzit ieri pe unul, la înmormântarea unuia dintre aceștia, spunând că cine nu-l iubește ar trebui „ejectat”, cu mânie, de popor.

Pe vremea comuniștilor, sistemul – adică statul – era solid și profund viciat. Am scăpat de viciu (de viciul acela, vreau să zic) și, totodată, de orice sistem. O ploaie de cenușă cade din trecut. Suntem o societate în derivă care se tot șubrezește. Nu se întrevede nimic. Amestecul de indolență, nepricepere, rea-credință și corupție este letal.

Un prieten îmi scrie fraze admirabile de sinceritate și de cinism: „Gata cu politica. Mai bine stau în banca mea, ca pe vremea comunismului, pentru că, vorba lui Descartes, «cine se ascunde bine, trăiește bine». Dacă n-am fost o persoană «publică» (articole în presă, interviuri TV etc.), e drept că nici n-am fost solicitat, fapt pentru care aș adresa mulțumiri celor care n-au făcut-o

(pentru că nici nu aveau de ce), deci dacă am fost «anonim», nu văd de ce n-aș rămâne tot așa, mai ales că n-am avut de pierdut nimic în viață din acest motiv”.

Același, despre cineva: „Se împlinesc șaiszeci de ani de când mai bine nu s-ar fi născut”.

Aproape toți parlamentarii noștri sunt doctori în știință și profesori universitari. N-au inventat ei chestia asta. Am răsfoit o antologie și am aflat că și cu marii poeți americani ai secolului 20 (Robert Frost, Amy Lowell, Wallace Stevens, Ezra Pound, T.S. Eliot, e.e. cummings, R. Penn Warren, W.H. Auden, J. Berryman, Sylvia Plath) s-a întâmplat cam tot așa. Mai toți au trecut pe la Harvard, Cambridge și mulți au predat în universități. E drept, s-a mai găsit și câte un Sandburg, proletar.

Dacă înțeleg bine, există o poezie americană care se trage din Withman și are o desfășurare epică, uneori cu accente de *far west*, și există o poezie mai sofisticată – care nu-și pierde totuși consistența –, a americanilor europenizați.

Frank O'Hara: „Am / văzut toate filmele. Cred / c-am să mă pun pe plâns. / Așa. Ca să omor timpul”. E ceea ce am să și fac, poate, după ce văd toate filmele trimise de Marcel.

Citesc poemul *Industriei filmului în criză* și-i regăsesc pe toți. Pe Jeanette Mac Donald, cu „gât lung, lung”, pe Lex Baxter, pe „blânda” Norma Shearer, pe Merle Oberon, care „îl ocără”, n-are importanță pe cine, pe Gloria Swanson „întinsă”, pe Jean Harlow „întinsă și unduind”, pe Alice Fay „întinsă și unduind și cântând”, pe Mirna Loy, desigur, și pe Mae West. Îi știu din *Buletinul săptămânii*, pe care-l răsfoiam și-l citeam, și iar

Îl răsfoiam și-l citeam, ca un copil nostalgic și prostuț, și-l am și acum în mansardă, că altfel, la cinema, nu știu să-i fi văzut.

O'Hara: „...e plăcut să fii la o-nălțime de câteva etaje în toiul nopții / întrebându-te dacă-i ceva de capul tău”. E neplăcut să te trezești că te-ai trezit în toiul nopții și că nu mai poți să adormi. Ce-mi poate capul, la orice oră, la orice etaj, asta deja știu.

„Spectrul hâd al îmbătrânirii”, citesc. În troleibuz, cineva dorește o informație. Se întoarce spre mine și, văzând cum arăt, caută repede alt interlocutor. Întâmplarea face ca eu să fiu un bătrân bătrânicos, dar nu e o chestiune de vârstă. Așa m-am născut. Aș putea să spun că există bătrâni care rămân vii, dar n-aș fi la chestiune. Când omul tânăr vede un bătrân, inconștientul lui e traversat de oroare: am să mor!

Frank O'Hara: „Sunt cel mai puțin dificil dintre oameni. Nu vreau decât o iubire fără margini”. Eu, mai dificil, nu vreau nimic din ce ar fi nemărginit. S-ar spune: nu umbla cu fleacuri! N-ai vrea să nu mori? Pe cine m-ar întreba, l-aș ruga să se întrebe cum ar arăta o lume în care nu s-ar muri.

T nu mai face față, eu degeaba aș încerca. Nu suntem foarte bătrâni, dar începem deja să fi trăit prea mult.

Carl Sandburg: Moartea, bătrâna zeflemitoare,
vine șoptindu-ți
ca un prieten delicat...

E curios să te gândești că n-ai să mai ajungi în locuri care au însemnat ceva în viața ta, în schimb ai să nimeri într-unul cu care n-ai avut nimic de împărțit și pe care eu, barem, nu știu, la propriu, la ce „figură” să-l gădesc. Noroc că nu eu va trebui să-l caut.

Neliniștea și-a făcut vad între stomac și grumaz. Senzația că nu mai poți să faci ce n-ai cum să nu faci.

Sylvia Plath: „Dar în toiul acestei teribile tristeți, al acestui sentiment de boală, de epuizare, de frică, încă mă mișc...”.

Cu bine cunoscutul, mie, sentiment de a nu face față, Sylvia Plath explică în pagini perfect articulate de ce e pe punctul de a se sinucide. Înseamnă că mai avea ani de viață, cum a și avut. Altfel, ar fi trebuit să scrie frânt și întrerupt, cum își scrisese Pascal, dintr-o pornire opusă, de iluminat, biletul care s-a găsit asupra lui.

„Într-o zi în care mă voi scula ca să fierb ouă și să-i dau lapte bebelușului și să pregătesc cina pentru prietenii soțului meu, voi apuca o carte de Bergson sau de Kafka sau de Joyce, și voi tânji după spiritele care vor fi pe cale să mă depășească în salturi și piruete.” E soarta dramatică a atâtor femei. Chiar dacă lipsite nu neapărat de Bergson, Kafka, Joyce, ele ar vrea să trăiască viața bărbaților lor, ceea ce nu se întâmplă. Oricum, nu s-a întâmplat cu T. În Occident se practică acum o împărțire echitabilă a sarcinilor, dar nici acolo bărbații n-o au și pe aceea de a naște copii.

Recent căsătorită cu Ted Hughes, scrie pagini extraordinare despre *ceva ce nu merge* între ei.

Sunt incorigibil în realismul meu. Câteva pagini sarcastice despre o seară cu scriitori îmi spun mai mult decât tone de autoanaliză și de întrebări, îmi găsesc, nu-mi găsesc un iubit, pot să scriu, nu pot să scriu, mă publică, nu mă publică, o întrec pe cutare doamnă a literelor, n-o întrec?

Într-o seară, în depărtare se zărește ceva ce pare a fi un incendiu. „L-am tras după mine pe Ted ca să-l

vedem, sperând într-un holocaust de case, părinți sărind pe ferestre cu bebelușii lor, dar nimic de acest fel.” După fraze dintr-astea, „incorecte”, mă dau în vânt.

Insist ca într-un vis urât să citesc până la capăt jurnalul Sylviei Plath, o ființă care, într-adevăr, nu putea trăi și care te silește să simți că nici tu, deși o faci de aproape opt decenii, nu poți.

De altfel, nu poți să trăiești decât pentru că te-ai obișnuit s-o faci. Mă duc aproape zilnic la „alimentară”; acum, fiindcă n-am fost de o săptămână, mi-e groază să mă duc (ca să ajung până pe Victoriei ar trebui să fiu cosmonaut). Mi-a fost totdeauna frică de așa numitele „sărbători” (24 decembrie-7 ianuarie) fiindcă întrerup drastic obișnuința de a trăi.

Ar fi vremea să mă scol și nu reușesc. Sylvia Plath nu putea fiindcă voia să se întoarcă în burta mamei. Eu, mai terestru, fiindcă mi-e bine în burta acestui pat.

S.P.: „Adevăratul păcat este amărăciunea. Și de asemenea această lene care a dominat la mine mereu”. Știu. Cât de bine știu!

Jurnalul este, pe aproape tot parcursul, deprimant. De unde ar reieși fie că jurnalul – numai al ei? – nu-i literatură, fie nu-i adevărat că literatura, oricât de aspră, te scoate din contingent. Excepție, câteva portrete caustice, unele chiar la sfârșit, scrise cu opt luni înainte de a – din inițiativă proprie – muri.

Casele părăsite parcă știu. Îndată încep să se scorojească. Așa, fosta ambasadă a Israelului, pe Toamnei, centrele culturale maghiar și spaniol, pe Batiștei și pe Marin Serghiescu. Ai zice că se scofâlesc.

Îi telefonez lui *popa* să-i fac urări de sărbători. Aflu: alaltăieri au înmormântat-o pe Mansi. Cu el, 65 de ani de camaraderie, aproape 60 cu ea. De când am venit noi aici, ne-am întâlnit mult prea rar. Poate, sau nici atât, o dată pe an. Am fost la ei anul trecut, tocmai de Crăciun.

Carnetul de adrese al unui om de o anumită vârstă este un cimitir.

Când Maxone era mic, bradul ajungea până în tavan, de trebuia să-l tăiem. Pe urmă, Maxone creștea și bradul se micșora. Acum, că nu mai vine, bradul nu mai e deloc. Iar pe ăla mare mă învredniceam să-l aduc eu însumi, în spinare, de la Obor!

Ceea ce numim iubire este, în marea parte a vremii, totuna cu a-ți face griji. Simt cum îmi taie respirația grijile pentru *ea*, pentru *ele* și pentru *el*.

Două lucruri mi-au umplut șederea pe pământ: tihna și neliniștea de a trăi.

Ce urât ți se întunecă viața când îți dorești ceva ce nu poți să ai. Barem știi că pentru mine nu doresc nimic. Ce folos!?

Edgar Lee Masters: „Nu de mine, până la urmă, îi era din cale-afară grijă lui Dumnezeu!”.

Una dintre scenele cele mai frumoase din cinema este aceea când Falstaff (Orson Welles) și un bătrân își evocă tinerețea. Așa și noi: „Mai ții minte cum am fost o dată până la Mihai (Piața Victoriei, n.m.) pe jos?”.

Carl Sandburg: Hai să ne-ncălțăm cu papuci călduroși să ne pregătim un *punch* fierbinte

Și să stăm de vorbă despre...

Cel mai mult mi-a plăcut un roman polițist bulgăresc, numai și numai pentru că avea titlul *Frumos e timpul mohorât*.

Din ce în ce, obolesc din nu se știe ce. Ceea ce îmi permite să nu fac bună parte din ce *trebuie* să fac. Rămâne, inconturnabil, ceea ce *nu se face* să nu fac.

Nu mai am energie sufletească decât pentru azi. Tot ce trebuie făcut mâine, poimâine, săptămâna viitoare, pare de speriat.

Când vine vremea să șterg praful în cameră îmi spun, o zi sau două, parcă nu-i atâta praf...

Când am o carte în mână, sau chiar și un stilou, mai merge cumva... Când însă ies în lume și dau peste amplexiații ei...

Ioan Es. Pop: „și nu se știe niciodată cine pe cine, cine cu cine și când și la ce”.

e.e. cummings: „...nu mai sunt tineri acei ce nu mai greșesc”. Nu mai sunt tineri – și nici măcar chiar vii.

Mona, Marie-Christine și noi. Este titlul unei cărți pe care ar urma s-o scriu, despre călătoria noastră în Irlanda. Însă cum n-am fost niciodată în Irlanda, nu cred că am s-o scriu. Prin urmare, mai bine mă trezesc.

Ioan Es. Pop (dacă nu mă înșel): „la patru dimineața mustim de împăcare și spaimă iar orele s-au făcut uriașe. va mai dura”.

Eu mă trezesc la trei – după ce dorm cinci ore, T la patru – după ce doarme două. Ea îmi spune la ce s-a gândit stând trează, eu îi povestesc ce am visat (dormind).

Judecând după vise, inconștientul nu-i deloc elementar ci, cum spune și Freud, combinagiu. Ieri, Corina ne-a spus că se duce la înot. Noaptea l-am visat pe Achim Dragomir. Legătura: Corina înoată foarte bine, iar Achim a învățat-o nu să înoate, ci să schieze corect.

Pe Achim nu l-am cunoscut de aproape. Cu noi, desăvârșit. Totdeauna amabil, totdeauna senin. La tenis, singurul care nu avea vanitatea de a se supăra.

Brusc, o amintire de acum doi ani, când cu imprudenta întoarcere târzie la Talence. Aproape de „rezi-dența” în care locuisem, s-a defrișat o parte dintr-un domeniu lăsat multă vreme în paragină, apt pentru a-ți da voie să-ți imaginezi lumini de baluri. În loc, s-a amenajat un parc. Sărăcăcios, prefabricat.

Stau întins pe patul care e, vorba lui Maxone, *mon préfééré*. Cu mine, Schopenhauer, Nadas, Sylvia Plath. Unde poate fi mai bine, altundeva, pe pământ?

Caut în jurnalele lui Cărtărescu o frază despre imaturitate, fără mare speranță de a o regăsi (bine zis!). Dau peste altceva: „E stresul ciudat și înspăimântător al bucuriei de a trăi, care trezește în noi un sentiment de vinovăție”. N-am acest sentiment. Numai mijlocindu-l prin reflecție, gândindu-mă la suferința altora, pot să-l am. Ciudată e poate asocierea dintre bucuria de a trăi și gândul liniștit că, peste nu multă vreme, am să mor.

Sylvia Plath: Soon, soon, the flesh
The grave cave ate will be
At home on me.

Un prieten niciodată întâlnit, din Canada, îmi trimite pagini ale Mariei Zambrano despre *de ce scriem*. Un avertisment: să ne ferim de a scrie cum vorbim. Nu numai pentru că vorbirea are altă misiune, legată de momentul prezent, dar și pentru că nu trebuie să scriem *ca și cum*. Cu alte cuvinte, nu merită să scrii decât dinăuntrul scrierii, al specificului ei. Specific ar fi să ne situăm într-o singurăătate „care cere justificare”, spune Zambrano.

A fi singur fiindcă așa vrei, îmi spun – încercând să înțeleg, măcar în felul meu –, înseamnă a te ține departe de ceilalți. Justificarea prin scris a singurătății ar putea să fie regăsirea celorlalți. Într-un sens, nici nu poți s-o eviți. Nu poți să scrii fără un adresant presupus. Deci, e în interesul tău de scriitor să ai un celălalt și, ca atare, nu e un mod de a-ți justifica singurătatea voită. Te justifici, îmi spun, dacă *îți pasă* de celălalt. Așa, de fapt, își justifică oricine calitatea de om. Vorba e, cum îi arăți că îți pasă? Poate, făcându-l pe cititor să se regăsească în ce scrii. Nu-i ușor. Nu mi-e ușor să scriu despre celălalt scriind despre mine. O fac într-o măsură oarecare? N-am cum să știu.

O adnotare. A nu scrie cum vorbești e acceptabil în sens filozofic. Practic, nu neapărat. În literatura franceză, de exemplu, proza a înaintat dinspre clasicism spre modernitate incluzând, din ce în ce mai larg, elemente vorbite. Mai întâi, antologic: Balzac imită, prin exemple, franceza stricată a baronului de Nucingen, Zola „citează” cuvinte muncitorești, Barbusse scrie cum vorbesc soldații din primul război mondial, *les poilus*. Apogeul îl atinge Céline. El face din oralitate scriere, evacuând în întregime stilul doamnei de La Fayette – la care și dialogurile erau „scrise” – și răspunzând, poate, în mod specific, cerinței Mariei Zambrano.

„Trebuie să scrii ceea ce nu se poate spune.” O definiție succintă, suficientă, wittgensteiniană, punând ștacheta foarte sus.

Ca să spui ce nu se poate spune trebuie să fii grosolan. Ca să scrii ce nu se poate spune trebuie să fii adânc și subtil.

Practic, *ce nu se poate spune* se micșorează progresiv, pe măsură ce crește oralitatea. Doamna de La Fayette nu avea

voie să numească obiectele de zi cu zi (ar fi părut vulgar), Céline putea să bodogănească și să-njure cât poftea.

Făcând distincția dintre grosolan și adânc, am trecut din planul practic în planul pe care se situează Zambrano, referindu-se la *secret*: „...secretul revelat nu încetează să fie secret pentru cel care îl comunică scriind.” Secretul continuă să fie secret așa cum apa scoasă din fântână nu golește fântâna. Iar scriitorului îi rămâne secret pentru că el nu știe ce a revelat.

„Scriitorul vanitos va spune tot ce trebuie să treacă sub tăcere, din cauza lipsei lui de avergură.” Este avertismul cel mai dureros.

Citesc un articol interesant și foarte critic. Spre deosebire de interbelici: Blaga, Eliade, Noica (ar mai fi: Rădulescu-Motru înaintea lor, Cioran, Mircea Vulcănescu, chiar și Camil Petrescu), scriitorii români de azi nu mai vor să știe de factorul național. În *Jurnal*, Gombrowicz pare să susțină ideea („Nu vom fi o nație cu adevărat europeană până când nu ne vom deosebi de Europa – deoarece europenitatea nu constă în contopirea cu Europa, ci în a fi o parte componentă a ei – specifică și cu neputință de înlocuit.”), însă nu ca îndemn: „E o idee prostescă aceea că naționalitatea poate fi realizată conform unui program”. Ideea lui era că nu poți să-i aduci mai mult națiunii tale decât să fi cât mai personal.

Deci, cred că teoretic articolul nu rezistă, ori este discutabil. S-ar putea însă ca autorul să aibă dreptate în privința stării lucrurilor. Ce fac scriitorii români de după 1990? Unii sunt obsedați să fie „universalii”, altfel spus competitivi, aparținând „culturii de performanță”.

Alții încearcă să se individualizeze, cum? Prin „stări sufletești, reflecții stârnite de diferite evenimente, relații ale faptelor vieții” lor. Este formularea *soft*. Iat-o și în varianta *hard*: „...își contemplă la nesfârșit buricul, miniaturizi ai unor migăloase și opulente înfloriri pe marginea unui text altfel îngrozitor de banal și insignifiant (...) nereușind însă decât să se scalde în supa vâscoasă a provincialismului cultural”. Nu pot să nu mă cam recunosc.

Întrucât ideea de capodoperă s-a perimat, era normal ca, prin dispariția istoriei artei ca disciplină, să dispară din orizontul cercetării și specificul artei în general. Ca să nu vorbim de prostie, e mai cuminte să vedem în treaba asta o mișcare pasageră de pendul. Interesant este că motivele celor două dispariții diferă până la a se opune. Istoria artei a fost lovită dinspre stânga de un punct de vedere sociologic, eventual marxist, în timp ce incomoda capodoperă a fost ucisă dinspre dreapta de rentabilitate și consumerism.

Dintre toate artele, numai literatura îmbătrânește, pentru că recurge la un instrument de împrumut – limba – care îmbătrânește și prin el însuși, și prin conținuturile vehiculate. În toate celelalte, cu instrument specific, modul de a crea este părăsit periodic de artiști, dar receptarea lui nu are de suferit.

Specificitatea instrumentului corespunde esenței artei, adică gratuității ei.

Wallace Stevens: „Teoria poeziei este viața poeziei”. De asta nu se prea mai citește poezia modernistă, fiindcă așa se credea.

În mișcările de pendul care caracterizează societatea, una e a teoriei literare. Sunt perioade când nu mai

încapi de ea. Mă intoxicasem tot vorbind despre *text*. Teoria era mai importantă decât literatura, ba chiar o „producea”. După aceea s-a făcut tăcere până ce, recrudescență a teoriei, ne-am înecat în postmodernism. Nimeni nu prea știa ce înseamnă, sau știau prea mulți, fiecare altfel. N-are importanță. Nu erai postmodernist, nu existai. Acum, de la o vreme, respirăm. Următoarea năvală poate n-am s-o mai prind.

Îi spun lui T: pe cât nu ne pricepem la mobil și nu avem internet, pe tot atât nu ne-am adaptat la mentalități. Suntem produse ale socialismului biruitor.

– De ce oi fi tristă și nervoasă? – Poate pentru că și eu sunt trist și îngrijorat.

Depresie căreia nu-i găsesc cauze, dar nici nu mi le cere. Ca un magnet, adună de pe unde apucă tot felul de tinichele. Degeaba aș încerca să glumesc.

Primum un telefon plin de necazuri de la o prietenă apropiată și, brusc, tristețea noastră își găsește un rost.

Ieri am intrat într-o redacție. Prin ușa deschisă, am văzut o persoană foarte amabilă, cu care vorbesc binișor. M-am prefăcut că n-o văd. Neieșind în lume, decât silit, nu-i mai fac față nici cât îi făceam.

Ne-am dus să-l vedem pe *popa* – care a rămas singur – pe o vreme păcătoasă. Am evocat, a câta oară?, aceleași amintiri din liceu. Întorși acasă, i-am spus lui T: „Ce bine-i aici! Nu plouă, și mai și suntem amândoi”.

Popa a reamintit o noapte de petrecere, la noi acasă, cu „academicienii” clasei. Fiecare își adusese câte un sandviș, cum s-a întâmplat și mai târziu, la facultate când, cu Țoai, am petrecut revelionul undeva dincolo de cimitirul evreiesc de după „1 Mai”. Ne obișnuiserăm

să nu ne dorim ce nu puteam avea. Nu ne visam la Miami, speram să supraviețuim.

Dorm de la zece la șase și încă aş dormi. Criza „voinței de viață”, vorba neamțului, e în toi. Cu vârsta am ajuns unde ajunsese tata. Decât că tristețea lui începușe mult mai devreme, iar ultimii doi ani i-au fost îngrozitori.

Wallace Stevens: Neîntrecuta strălucire a soarelui în zori
Mi-arată cât de întunecat am devenit.

„Totuși în mine a existat un om” scrie același. Ce pot să spun? Nu știu ce pot să spun. Poate, că nu sunt chiar convins.

Pun lângă mine cele trei cărți și dau să încep lectura alternativă. Nu apuc, fiindcă repede bag de seamă: îmi lipsește cheia. Cheia gloriei, vreau să zic. Fără ea, degeaba, nu pricep nimic. Abia de am atâta discernământ cât să mă întreb: acu' ce dracu' fac? Răspuns, n-am de unde. Gata să intru în stupefacție, prefață a hibernării, deodată mă iluminez. Nu-i decât o rază scurtă, repede trecătoare, dar e de ajuns. Mi-am adus aminte că în volumele Corinei, pregătite să pornească ici și colo, în capitală și în teritoriu, unele pagini nu se dezlipesc. Laș' pe mine! Rezolv și problema, găsesc și ceva de făcut. Pun lângă mine câteva exemplare, iau de pe masă un *coupe-papier* și, cu mare grijă, una după alta, le răsfoiesc. Unde este cazul, vâr lama cuțitului între foi și le desprind, foarte atent, foarte concentrat. Răsufli ușurat. Pe raft, am câte îmi trebuie până la ora cinei și mai rămân și pe mâine, dacă nu răsare cheia de pe undeva. Iar dacă o fi și o fi, intenția mea este ca fără a mai sta să convoc o celulă de criză, să iau papetăriile la rând, cu întrebarea nimerită: „Abțibilduri aveți?”.

Wallace Stevens: „La revedere, / Doamnă Papadopoulos, și mulțumiri”. Dacă aș mai scoate un volum din toate astea, l-aș putea încheia așa.

Sunt luni de când, trezindu-mă în timpul nopții, aud cu urechea stângă, dinspre stradă, zgomot puternic de motor, încât ai zice că de-a lungul Spătarului sunt înșirate Panzerle Wehrmachtului. L-am întrebat pe Sara, marele orelist, ce înseamnă asta. Mi-a spus, fără să mă lămurească: „Se mai întâmplă și așa ceva”.

Citesc amintirile lui Deliu despre prietenii lui cerchiști. Scrie: „...nicăieri nu poți cunoaște mai bine un om decât într-o tură pe munte”. Într-adevăr. Coboram, în Piatra Craiului, de la Curmătura, pe un abrupt cu lanțuri mai mult lipsă. Eram cel mai de jos când l-am auzit pe Deliu: „Atenție! Vine piatra” Am întors capul, aerolitul m-a pocnit drept în frunte, așa că am putut răspunde: „A sosit!”

Dau peste un horoscop. Zice că am nevoie în ce fac de sprijinul unor colegi cu mai multă experiență. Ca să-mi spună ce? Las-o baltă, sau așa ceva? Am nevoie, pare-se, și de o altă perspectivă. Ba mai mult, de o altă rezolvare. Așa îmi trebuie, dacă n-am putut să fiu și eu săgetător pentru ca, sub influența lui Venus, să simt un flux de energie. Ori să fiu taur, cu planuri mari la început de an. Berbec, cum zice T că aș cam fi, ar trebui să mă detașez de problemele de la serviciu. S-a și făcut! Tehnica este să te detașezi de serviciul însuși și să trăiești pe banii guvernelor succesive, deja sătule de durabilitatea ta.

Ieri am susținut, cu tărie și bună-credință, că anul trecut nu mi-a apărut nici o carte. A trebuit să fiu pus în fața obiectului comis. O tot spun: sunt omul fără trecut. Mă nasc în fiecare zi. Poate de aceea, abia născut când scriu, neapucând să pun ceva osânză, la lectură am sentimentul că bate oarecum vântul prin scrierile mele, cum a binevoit să se exprime un critic cu greutate, spre marele meu entuziasm.

Rilke: Oare, în pragul morții, să nu bănuim cumva cât subterfugiu e-n tot ce aici înfăptuim?

Șmecheria supremă pentru a avea o bătrânețe liniștită este să-ți placă viața și să nu te temi de moarte. Înțelepciunea asta o am – deocamdată – până la a face să coincidă contrariile: o lume fără lume, o viață fără întâmplări.

Mă întreb pe mine însumi: – Îți place viața? – Fără dubii, da! – Cum să fie? –Cât mai în surdina, mai duminicală, cât mai aerisită. Fără târgoveți.

Sunt în acord, aproape, cu ce spune Schopenhauer că vor cei din secta shakerilor, fondată de Anna Lee: „...să fie evitate orice zgomote inutile, precum țipetele, trântitul ușilor, pocniturele de bici, ciocănitul puternic etc.”. În legătură cu aplecarea spre abstenență a acelorași, aș mai avea de negociat.

Tataie, mi-a spus un tânăr. „Tataie, vrei să stai jos?”

Un fenomen de vârstă, scăderea tăriei de înger. Din ce în ce, nu mai suport nefericirea, înfrângerea. Când un personaj, ori un sportiv preferat, se îndreaptă cu evidență spre eșec, întrerup. Îmi amintesc o vorbă a lui tata, în anii „acea”, la filmele cu viață grea: „Nu avem noi destule necazuri? De ce aduc ei așa ceva?”.

Parabolele lui Iisus. Lui Andrei Pleșu i se potrivește ce scrie el despre poveste: „...nu dă ceva *de gândit* fără să dea ceva *de trăit*”.

Pornind de la Luca (II, 29), scrie: „Rolul mesianic al lui Iisus nu are nevoie, pentru a fi «văzut», de semne, de probe exterioare”. Tocmai de aceea mă dezamăgesc minunile, vindecările și învierea Lui.

La Iisus, spune A.P., nu fapta se zidește pe teorie, ci teoria pe faptă. De aceea, după ce vorbește, Iisus coboară de pe munte și începe să facă minuni. Mă întreb însă ce-i învață pe oameni minunile Lui, ce altceva decât că este, într-adevăr, o făptură supranaturală. E, orice s-ar zice, un fel de a manipula. Cu altceva, cu alte vorbe și fapte, convinge Iisus.

Convingător este și Andrei Pleșu când se referă la diversitatea imprevizibilă, neideologizată, a vorbelor și faptelor lui Iisus.

Fabula semănătorului nu trebuie citită realist. Se strâng „mulțime de noroade”, „foarte mult norod”, „mulțime multă”, iar Iisus vorbește de pe o corabie. Există un sens simbolic al corabiei. Altfel, te poți întreba de ce n-a vorbit Iisus dintr-un loc înălțat. Oricum, nici într-un caz, nici în celălalt, dacă n-ar fi strigat – ca un tribun, ori un demagog –, nu s-ar fi făcut auzit.

La cei cărora diavolul le ia semințele, A.P. recunoaște prostia ca „*refuz îndărătnic al edificării*”. Deci, atei sunt proști. Sunt, cred, mai ales încăpățânați. Despre ei nu știi dacă nu pot, dar este sigur că nu vor să înțeleagă. E ce zice proverbul franțuzesc: *Il n'y a pas pire sourd que celui qui ne veut pas entendre*. Prostia omului deștept.

E de făcut distincție între cei ale căror semințe, căzute lângă drum, vine diavolul și le ia, și cei al căror

pământ e pietros, încât semințele nu pot prinde rădăcini. Primii sunt atei, ceilalți – oamenii născuți opaci. Aș adăuga o categorie, inexistentă în fabulă: cei ale căror semințe au căzut pe pământ nu pietros, ci uscat. Acestea, dacă va ploua la timpul potrivit, vor da rod. Dacă nu... Tot vorbă franțuzească, *j'en sais quelque chose*.

Andrei Pleșu se referă la cei „care refuză, din principiu, să pășească *înăuntru*”. De refuzat, refuză atei. Dar cei care ar vrea să creadă și nu pot? Cei cărora nu li s-a dat. Sau, poate, li s-a dat – dacă aceasta e o dimensiune constitutivă a ființei omului –, dar, neluminați la vreme, fiindcă n-a existat o îndrumare bună, lentila lor s-a obturat. Încerc să situez în adolescență, la vârsta marilor întrebări, șansa realizată sau ratată. Îmi reprim bănuiala că alta e vârsta, și anume a copilăriei, când deprinderea de a crede se formează prin imitarea gesturilor celor maturi. La mine, ocazii dintr-astea au existat, fără urmări, după cum a existat și un mediu indiferent, încât nu știu să spun dacă mi s-a dat și s-a pierdut, sau nu mi s-a dat. Pe de altă parte, mă întreb dacă ce se formează prin imitație e autentic, dacă adevărații credincioși nu sunt numai cei cu har, adică foarte puțini. Sau încă o dată, toți avem har și îl pierdem fiindcă nu e cultivat la timp?

Simetrică suspiciunii față de credința prin imitație este aceea stârnită de revelația târzie, la bătrâni. N-am înțeles niciodată cum trebuie *frica* de Dumnezeu. Frica nu mă inspiră în nici un fel. Ori Îl iubesc, ori nu vreau să știu de El. Principial, poate să existe un Dumnezeu supraveghetor, unul care răsplătește și pedepsește. Nu mă interesează un asemenea Dumnezeu. Nu văd ce deosebire ar fi între a mă închina Lui și a mă da bine pe lângă orice fel de șef.

Înțeleg, nu-i vorba – nu neapărat, așa zice (fiindcă la majoritatea „credincioșilor” tocmai asta e) – de frica de pedeapsă, ci de cutremurarea produsă de sacru, cutremurarea față de ceea ce A.P. numește *manifestare de putere*. Găsesc însă că nu e potrivire între „În iubire nu este frică; ci iubirea desăvârșită alungă frica, pentru că frica merge mână-n mână cu pedeapsa, iar cel ce se teme nu este desăvârșit în iubire” (Ioan) și cutremurarea în fața manifestării de putere a sacrului. E ori incoerență, datorată contaminării unor izvoare diferite, ori gândire contradictorie, ca la artiști. Sau, poate, să zic, complementară. Iisus e blând și iubitor în marea parte a vremii, dar când se schimbă la față devine *Altul*. Simplu la minte fiind, continuu să spun: ori iubim, și atunci nu ne temem în nici un fel, ori ne cutremurăm.

Andrei Pleșu nu acceptă cărările ocolite pe unde să se ferească de întrebarea incomodă: cum e cu puțință ca Iisus, iubitorul, să le vorbească în parabole oamenilor *pentru ca ei să nu înțeleagă?* Preferă s-o apuce pieptiș, îndreptând ascuțișul răspunsului dinspre acei bieți oameni spre noi, cei de acum, care nu suntem disponibili să primim învățătura. Pleșu nu este pentru un creștinism blând, moale, concesiv. Întrebarea ce i se poate pune este dacă interpretarea lui nu lipsește de forță scandalul potențial al unor manifestări hristice de neînțeles și nu slăbește tensiunea unor posibile întrebări fără răspuns.

Mai departe, rezolvarea vine pe calea principiului educativ al *inevidenței protectoare*: Iisus îi dă omului cât poate să ducă, adică îi dă adevărul învăluit, așa cum îi dai pruncului lapte, nu altfel de hrană, care l-ar îmbolnăvi. Textele sfinte – și Petru, și Pavel – confirmă, dar dacă ne întoarcem la vorbele lui Iisus – „ca văzând să nu

vadă și auzind să nu audă” –, misterul rămâne întreg.

La lectura evangheliilor, sentimentul meu needucat, și de aceea nesemnificativ, a fost că Iisus are o dublă – alternativă – identitate: când este cel care iubește și suferă, în spiritul Noului Testament, pentru cei ce nu pot să înțeleagă (suferința a cărei absență mă izbește la mai toți credincioșii actuali școliți), când – rar, e adevărat – este cel care pedepsește, veterotestamentar. De o parte, vorbe blânde, ca „Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați”, sau „iartă-le lor, că nu știu ce fac”. De cealaltă, „iar pe sluga netrebnică, aruncați-o întru întunericul cel mai de afară”, „Șerpi, pui de vipere, cum veți scăpa de osânda gheenei?”, „Și a intrat Isus în templu și a alungat pe toți cei care vindeau și cumpărau în templu și a răsturnat mesele schimbătorilor de bani și scaunele celor care vindeau porumbei”.

Este și acesta un fel de a potoli explicativ – prin ipoteza dublei origini a personajului Iisus – scandalul, provocarea pe care o reprezintă unele manifestări ori vorbe, *de neînțeles*, ale Lui.

„Să nu socotiți că am venit să aduc pace pe pământ; n-am venit să aduc pace ci sabie. Căci am venit să despart pe fiu de tatăl său, pe fiică de mama sa...” Nu pot să procedez hermeneutic, să caut un sens mulțumitor. Ori citesc terestru, și resping pe cine vrea să despartă pe fiu de tată, pe fiică de mamă, ori mă cutremură nu sensul, ci forța stranieții acestui fel de a vorbi.

„Cel ce-și iubește pe tatăl său ori pe mama sa mai mult decât pe Mine nu este vrednic de Mine; cel ce-și iubește pe fiul ori pe fiica sa mai mult decât pe Mine, nu este vrednic de mine.” Mereu trebuie să țin seama de faptul că vorbele astea nu le-a spus Iisus, ci le-a scris

cel care i le-a atribuit. Altfel, cu niciun chip n-aș putea să admit că datoria – cuvânt și acesta nepotrivit – de a-L iubi trebuie formulată în acest fel. Sunt fraze la care răspunsul de bun-simț ar fi: dacă vrei să mă desparți de mama, de fiica, de fiul meu, nici Tu nu ești vrednic de noi. Ca să nu mai spun: „Dacă vine cineva la Mine și nu urăște pe tatăl său și pe mamă și pe femeie și pe copil și pe frați și pe surori, până și viața sa, nu poate fi ucenicul Meu”. Oricât aș cunoaște eficacitatea formulilor frapante, tot întreb: chiar nu se poate să iubești fără să urăști?

Cea mai frumoasă parabolă este aceea, musulmană, cu Profetul Muhammad și beduinul, în care acesta spune: „...dacă Domnul mă va cerceta pentru păcatele mele, Îl voi cerceta și eu pentru iertarea sa”. Ceea ce auzind, îngerii uită să-și cânte cântecele de slavă pentru că, de bucurie, plâng.

„Cel ce-și iubește viața o va pierde; dar cel ce-și urăște viața în lumea aceasta, o va păstra pe cea veșnică” (Ioan). I-ar plăcea lui Dumnezeu astfel de oameni posomorâți? Nu i-ar prefera pe unii care știu să se bucure? Oricum, nu-mi doresc o religie care încearcă să-mi impună un gând ca acesta, schopenhauerian.

(Când recitesc. În privința urii, rămân la ce spuneam. În a iubirii, cred că acum înțeleg. Nu-i vorba de o persoană egoistă care ți-ar cere s-o iubești mai mult decât pe altcineva. E vorba de credință, de spiritualitatea ei, superioară în ierarhia facultăților noastre faptului de a iubi un om.)

Andrei Pleșu spune că sensul adevărat al verbului original nu este, de fapt, *a urî*. Să fie lucrul acesta în așa măsură de trecut cu vederea încât n-ar trebui luptat cu

toată energia să fie modificat în versiunile biblice românești? De ce să fie siliți credincioșii români nu să urască, fiindcă nu-și vor urî viața, ci să se prefacă? Iar lui Iisus nu i se face o nedreptate? Nu m-aș mulțumi cu o notă de subsol.

Chiar și așa, ținând seama de cât de aspre, până la a fi exorbitante, sunt unele cerințe ale textelor sfinte, mă întreb cum e posibil ca un credincios creștin să nu fie frământat de constatarea că, de fapt, nu e în stare să fie creștin.

E adevărat, acuza adusă stăpânului de sluga care în loc să-l fructifice păstrase cu grijă talantul este gravă: „Doamne, te-am știut că ești om aspru, care *seceri unde n-ai semănat* (nota mea)...”. Dar de aici până la „pe sluga cea netrebnică aruncați-o întru întunericul cel mai din afară. Acolo va fi plângerea și scrâșnirea dinților”, parcă este o distanță prea mare. Să fie acesta, cu această disproporție între greșeală și pedeapsă, Dumnezeu iubitor? Nu este *Atotputernicul* Vechiului Testament? Iar cel care rostește parabola să fie *mielul* Domnului? Nu uit, Andrei Pleșu este pentru rigoare, nu pentru blândețe, dar...

În parabola nunții fiului de împărat, nu atât omorârea celor care i-au ucis pe trimiși e crudă. Sau avem de-a face cu o inadvertență narativă, sau e ceva de neînțeles. Se spune clar: „Și ieșind slujitorii aceia la răspântii, i-au chemat pe toți câți i-au găsit, și răi, și buni, și s-a umplut casa nunții de oaspeți”. Veniți de pe drumuri, aceștia s-au înfățișat așa cum se aflau. Atunci cum să-l arunci pe unul unde „va fi plângerea și scrâșnirea dinților” din cauză că nu e bine îmbrăcat? Dacă l-ai pofțit, și chiar cu sila, știind dinainte că s-ar putea să

fie un rău, nu-l pedepsești. Făcând bilanțul celor rămași la nuntă, A.P. socotește că, fiind vorba de un singur pedepsit, față de mulți primiți, a avut loc o „masivă iertare”. Mie mi se pare că, în situația dată, cel alungat devine la fel de important ca toți ceilalți la un loc. (A se vedea, de exemplu, parabola oii pierdute.) După cum nu găsesc că, în versiunea lui Luca, peste fraza „ieși la drumuri și la garduri și *silește-i* (n.m.) pe toți să intre” se poate trece ușor. Dacă nu citim totul în cheie edificatoare, rămân destule de neînțeles. Ceea ce, în treacăt fie spus, face pasionantă lectura Testamentelor. Dar...

A.P.: „Vechiul Testament confirmă, în repetate rânduri, afecțiunea Creatorului pentru poporul Său”. Sincer vorbind, n-am observat. Am observat numai că pentru Dumnezeu poporul este, într-adevăr, al Său. Sau poate a fost iubire când mama ne spunea: „Eu v-am făcut, eu vă omor”?

(Am un sentiment incomod bârfindu-l pe Dumnezeu, de parcă El ar fi scris Testamentele. E ca atunci când, într-o lectură primitivă, confunzi personaj și autor.)

Nu observasem: în grădina Ghetsimani apostolii adorm „de tristețe”. Ce frumos! Iisus n-ar mai fi trebuit să le reproșeze, poate, că nu l-au vegheat.

Îmi amintesc o secvență din trecutul meu de spectator fotbalistic televizual. La Londra, într-un meci în care încasa fără vină multe goluri, Rică Răducanu s-a comportat cu un măscărici. Întrebat de jurnaliști ce-l apucase, a răspuns: „Eram așa de trist!”.

Suntem aruncați, heideggerian, spune Pleșu, în străinătatea exteriorității, a inautenticității. Cam asta găsim și la Rilke, în a patra elegie duineză: totul e subterfugiu

în ce facem *aici*. „Nimic nu-i el însuși.” Nimic nu e autentic, nimic nu e consistent.

„Pentru o recepție deplină a mesajului evanghelic, trebuie (...) să consolidăm *dimensiunea feminină* a interiorității noastre...” Asta face și scriitorul, având însă și el nevoie și de Semănător, de factorul masculin. Dacă, lipsindu-i, are numai feminitate, va fi diletant. De unde decurge că sămânța este *gând*. Chiar când lucrează cu sensuri, diletantul este un decerebrat. Recunosc și semnez.

Citind cartea lui Andrei Pleșu și observând cum își dezvoltă și ramifică ideea, intuiesc mai bine, prin contrast, ce înseamnă să înțelegi fără să gândești. Îți vine o idee, o formulezi – și atât. Lipsește rămurișul, lipsesc interstițiile, capilarele prin care se răspândește sângele în organism. De unde nu numai simplitate, dar și o anumită grosolanie a ideii, care trebuie gătită, asezonată, nu trântită pe masă ca o ciosvârtă, cum adesea mi se întâmplă să fac.

Andrei Pleșu scrie despre „haloul de cinism al oricărei piruete satirice, când ea nu evită facilitățile locului comun”. Cred că prea pune totul în același sac. Aș despărți. Aș spune, autoscopic, că pericolele acestui fel de a scrie sunt ori cinismul și răutatea în ironie – nu neapărat satiră –, ori facilitățile locului comun. Probabil cad și într-unul și în celălalt, dar pe rând.

„În loc să ascuți, confecționezi, în gând, contraargumente...” De câte ori nu mi s-a întâmplat! De câte ori, la conferințe, comunicări, mai știu eu la ce, în loc să caut să aflu ce aș putea să culeg, m-am întrebat ce aș putea să opun. Pentru ca, drăgăliță-Doamne, să mă ridic băiețaș, să mă desprind din masa de ascultători și

să mă uit, de sus, de jur-împrejur. Să spun ce, pasămite, am de spus. Aici, cam tot asta fac.

Citesc într-un târziu un comentariu excesiv ideologizat, de ai zice că Iisus a fost un candidat la deputăție socialist pornit în campanie electorală, comentariu în care se ignoră că pentru Andrei Pleșu omul prost nu este „omul simplu, de jos” și nici omul lipsit de facultăți intelectuale. La el, prostia e mai degrabă spiritul critic infatuat. Chiar dau peste citate edificatoare, pe care la lectură le scăpasem din vedere, dar acum mă fac să tresar: „deprindere vicioasă, de natură să încurajeze egolatria, vanitatea, euforia deșteptăciunii proprii”, „o formă de infantilism mental”, „o răzgâiere a minții, ca formă de proastă creștere intelectuală”. De toate astea nu știu cât sunt de străin. La drept vorbind, m-aș mira să fiu.

Alarmată de cât costă gazul, T spune: „– Va trebui să notez cheltuielile. – Aș vrea eu să te vad!”. Mai trece o lună, iar vine avizul de plată: „– Chiar că trebuie să notez! – N-ai început? – Nu. – De ce? – N-am caiet. – O să intre în mitologia familiei caietul tău inexistent”.

În colaborare cu Telecomul, care nu s-a alarmat, un iscusit hoț de cablu ne-a oferit o săptămână de liniște. Nu i-am mai ascultat pe domnii aceia care le știu pe toate. Decât că totul se plătește. Primul telefon, după ce s-a reparat defecțiunea, unul burdușit de comenzi. În loc să se rarefieze – „Să-l lăsăm în plata Domnului”, corvezile s-au acumulat.

Nu uit să pun la reîncărcat, în priză, de câte ori mi s-a spus s-o fac, telefonul mobil. De folosit, încă nu l-am folosit, nici numărul nu l-am dat nimănui (inutil să spun că nici nu-l știu). Dar conștiincios, ca orice bănașean...

(Recitesc după luni bune, și îmi spun: „Aoleu!” . Mă reped și-l scot din priză. De aseară stă acolo. Ori s-a stricat, ori nu mai trebuie să-l încarc două săptămâni.)

Acasă, am trăit printre oameni civilizați și indiferenți. Aici, la București, sunt indiscreți și omenoși. Eram la un chioșc de ziare. Din troleibuzul aflat în stație, poate zece persoane îmi făceau semne alarmate. Nu înțelegeam. Chioșcarul: „Cred că v-au căzut bani”. Îmi căzuse un leu.

Corina s-a dus două zile la Londra, să-l vadă pe Maxone. Comentăm: „– La noi la facultate nu venea nimeni, nu aveau cu ce bani. – Ba, tata a fost o dată. Știi în ce ne adusese ce ne adusese? – În ce? – Într-o paporniță. –Da’ eu, ce geamantan aveam! Unul din lemn, de soldat”.

În spațiul public nu importă ce ai de spus. Îți trebuie o voce autorizată, iar autorizația se obține în baza unei chimii speciale, a unei lungimi comune de undă, a ceva ce nu se poate defini. N-o ai, nu vei fi auzit.

E de gândit la necesitatea banalității înalte, fără de care nu se poate consolida o cultură, așa cum nu poate literatură fără scriitorii numai *buni*, nu și mari.

În toate felurile e delectabilă diletantura. E o plăcere să nu te fixezi într-o poziție sau alta, într-o părere sau alta, să nu știi dacă înseamnă ceva sau sunt numai abțibilduri ce fac eu aici.

„Fazanul” îmi scrie că nu suntem luați în serios. Eu, neștiind ce-i cu mine, nu știu nici ce ar fi de luat în serios. Cu el, lucrurile stau altfel. Se plânge că nu influențează pe nimeni. În realitate, numai o direcție constantă de gândire poate influența. El nu reprezintă

una. Are un cap independent, imprevizibil. Nu-l poți urma pentru că nu știi unde-l găsești. Rolul lui este de a deruta, până la a scoate din sărite. Dacă lucrul ăsta nu se întâmplă, el devine turnesolul mediocrității noastre: nu suntem în stare nici măcar să ne enervăm. Ba, nici să tresărim.

(De atunci, n-a trecut un an. Fazanul nu mai incită pe nimeni. Se odihnește, cum se spune, undeva pe drumul spre Tocile. Adică, nicăieri.)

Corina îmi spune ce a citit într-un sondaj despre cartea mea „de anul trecut”. Îi răspund, de bună credință, că n-am avut carte anul trecut. Păi, dacă nici eu nu mi-o amintesc...

Totuși, pentru că ce spunea era de bine, observ cum de două zile încoace pășesc mai apăsător, ca un om respectabil, un autor, vorba Fazanului, de luat în serios.

E drept, mai am și eu câte un fan. Ieri am dat peste unul. Îndată ce am obținut mărturisirea că-i place ce scriu, l-am asigurat de buna mea părere despre gustul lui.

Prin urmare, am devenit o făptură culturală pe care cu greu o mai vezi ștergând praful în casă sau făcând alte treburi dintr-astea, subalterne, care nu mai sunt de rangul ei.

Andrei Belii: „Tot ce există / Pare / Cu neputință”.

(Să nu exagerăm! Fac și eu ce pot, ca s-o ajut pe T. De exemplu, dimineața „fac” și patul ei. Chiar azi i-am explicat: „Să cunoști și tu protocolul, dacă într-o zi nu voi fi disponibil. Mai întâi, întinzi bine cearșaful. După aceea pui pijama, perna. Pui cu grijă pătura și observi că n-ai pus mai întâi cueta. Furioasă, smulgi pătura și reiei operația până o duci la bun sfârșit”.)

Aflu ceva ce nu știam despre relațiile din familia lui Thomas Mann. Ce-i sigur este că nici un părinte iubitor n-ar trebui să-și dorească un copil care să fie mare artist. Așa cum orice aberație teoretic posibilă s-a și întâmplat în realitate, cum prin mintea și imaginația individului trec cele mai teribile orori, la marele artist acestea vor fi obsesii organic înrădăcinate și din ele e făcută, în bună parte, arta lui. De aceea, o operă de puternică originalitate e periculoasă (vezi tema din *Doctor Faustus*) – iar îndărătnicia contemporanilor o știe; periculoasă până ce nu se potolește prin ceremonioasă includere în patrimoniul cultural.

Vasăzică, e limpede de ce nu sunt un scriitor mai bun decât sunt. Nu mă obsedează (îndeajuns) lucrurile detestabile pe care, la o vârstă sau la alta, le-am gândit, ori, mai rău, le-am și făcut.

Citesc *Stephen eroul*. Încă nu întâlnisem un asemenea portret al prostiei omului deștept. În disputa dintre mamă și fiu pe tema lui Iisus, ea spune numai vorbe de bun-simț, iar el, cu mult ifos, numai prostii. Tulburător este faptul că acest personaj, privit cu mare admirație de Joyce, seamănă ca două picături de apă cu un autoportret.

E adevărat că mai târziu Stephen va vorbi și altfel, ca tot omul deștept, care nu-i tot timpul prost.

Ce poți să zici despre o frază ca „Pentru un om cu inteligență obișnuită ca tine poate fi, dar nu pentru mine...”, spusă cu seriozitate? Altceva nimic decât că Stephen e un imatur. Ceea ce nu-l împiedică, ba poate îl ajută, ca tot ce spune în continuare să fie sclipitor.

Pentru ca egocentrismul lui Stephen să nu mai pară de om necopt este nevoie de exagerare – practică și de Cioran – care să-i dea ceva majestuos:

„– Socotești, poate, că mintea ta e mai importantă decât Irlanda!

– Da, bineînțeles”.

Gombrowicz ar fi contrasemnăt. Și alții. Mircea Eliade, Radu Petrescu, Nicolae Breban...

Ce se adaugă în *Ulise*, față de *Stephen eroul*, pe lângă felurile tehnici, este adâncime, emoție, tensiune. Acum, Stephen nu mai este imaturul foarte inteligent, acum el suferă pentru că n-a îngenuncheat la patul de moarte al mamei, pentru că nu crede. Iar despre un biet zălud se spune: „Urât și zadarnic, gât slăbănog și păr încâlcit, și o pată de cerneală, o bală de melc. Și totuși, cineva îl iubise și pe el, îl purtase în brațele ei și la inima ei”. Ca să nu mai spun de simțul amănuntului real, neașteptat la un autor atât de preocupat de tehnici. Explicația e mai veche: există câte unul pe lume care poate să sară 8 metri 95.

Nu văd cum ar putea un cititor obișnuit, citind nu studiind, să urmărească paralelismul cu Homer. Totul e aluziv, cu trimiteri la care numai școala de pe vremuri îți dădea acces.

Stau și mă întreb cum se face că m-am făcut așa deștept. De unde citeam romane cât mai pe înțelesul omului, de mă și pregăteam să caut în mansardă *Ialna*, ca la 13 ani, m-am apucat acum să-l citesc pe Joyce. L-am auzit pe Mihăieș că scrie o carte despre el și mi-am zis el poate să și scrie, eu nu pot nici să citesc!? Și uite că citesc, și nu în silă, chiar dacă nu clarvăzător. Mă inundă plăcerea de a citi. Dacă așa merg lucrurile, să vezi ce minte brici o să am la 90 de ani!

O vreme, după ce terminasem de scris poezie mare, pe tiparul Eminescu-Coșbuc, am ținut jurnal fără să știu că era singurul lucru pe care aș fi fost în stare să-l fac. Pe urmă, ca să „revin” la literatură, și neputând, am început să experimentez. Să inventez feluri de a scrie. Între altele, să pun unul lângă altul flashuri; imagini disparate din trecut, de peste zi, vorbe auzite, „frânturi” de gând, orice. Acum îmi dau seama că eram pe cale să-l resuscitez, după trei decenii, pe Joyce. Decât că...

„Cu trup înfometat, noptatec, jinduia mut să adore.” Joyce a muncit câteva ore la această frază, aflu. Aș zice că asta înseamnă să fii scriitor dacă nu m-ar încurca oarecum personajul lui Camus, din *La Peste*, care lucrează de o viață la fraza: „Par une belle matinée du mois de mai, une élégante amazone parcourait, sur une superbe jument alézane, les allées fleuries du Bois de Boulogne”.

„Hamleții în kaki nu șovăie să tragă. Și abatorul năclăit de sânge din actul cinci este o prevestire a lagărelor de concentrare...” Nu-săștia naziștii? În 1928! Joyce i-a prevăzut? Nici chiar așa. De fapt, sunt britanicii, văzuți de irlandezi.

În *Ulise*: „Oamenii mai rabdă să fie mușcați de lup dar lucrul care-i scoate pur și simplu din sărite e să se vadă mușcați de oaie”. De aceea, ca să nu scot din sărite pe nimeni, eu unul nici nu mușc. Nu-i vorbă, nici n-aș prea avea cu ce.

Ulise, dezordine bine controlată. *Dezordine* pentru cititor, *bine controlată* de autor.

„Suntem atât de firavi, cu-adevărat,
pe cât soarta s-o credem ar vrea pân' la urmă?” (Rilke)

Nu-i o întrebare de pus tocmai azi, când abia a telefonat Andrei, de la Berlin: Pați e în comă profundă. Vestea cade ca un trăsnet, chiar mai rău decât a fost cu Mansi, Pați fiind mult mai tânără. Venise la catedră de la București, cu mari recomandări ale profesorului Poghirc. S-a împrietenit cu Andrei și așa, sunt peste treizeci de ani de atunci, a început.

Telefonează iar Andrei. Pați a murit. (Ultimii ani au fost buni. Băiatul, foarte reușit, Andrei, *Autobiografia lui Ceaușescu*, moșia oltenească...) Vorbiserăm cu Mașa să ne ducem la înmormântare, undeva într-un sat. Nu ne mai hazardăm în lume, dar încă mai dă viața, și uite că și moartea, peste noi.

– Mai știi cum venea Pați, cu Anca și Jenița, cu Henri-Pierre, pe la noi? – Nu mai știi.

Înmormântare la Dobra, noapte la Cetate, cină de pomenire la *Lacrimi și sfinți*.

Prietenii, câți îi mai am, sunt răspândiți în tot felul de locuri. Altfel, mi-ar plăcea să știu, când va fi cazul, că se adună și se veselesc în amintirea mea.

Ce a fost până în 2000, postdecembrist – Bordeaux, Maxone în parcul cu huțe, în parcul cu munți, călătorii europene – s-a îndepărtat. Ce a fost de când am venit înapoi mi se învâlmășește în cap. Abia acum, de la o vreme, lumea ni s-a pustiit.

Aseară, la o lansare, am întâlnit-o pe soția celui – prieten cu Sara – depre care scriam că își trăiește boala ca nimeni altul de senin. Aflu că, acum, a ajuns la sfârșit.

Venind dinspre Alexandra, văd doi oameni care stau de vorbă cu o bună dispoziție liniștită. Schopenhauer nu are dreptate. Cât timp e totul bine, e și bine de trăit. N-am văzut semne de voință turbulentă pe fețele lor.

De la Alexandra, unde a fost delocalizată vreme de câțiva ani, am adus acasă *Istoria* lui Călinescu. Parcă aş fi reîntâlnit un prieten bun.

O ironie fină la Grigore Ureche: „În Moldova au cei mai mici despre cei mai mari acest obicei, de pier fără giudeț...”. Un gând reflex greu de stăpânit este acela că, fiindcă a trecut atâta vreme, noi am fi mai deștepți. Ne miră când scriu și oamenii din vechime ce știm să scriem noi.

Miron Costin: „...nu toate sunt adevărate câte vin pren auzul nostru”. Așa îmi spun și eu noaptea când, trezindu-mă, aud cum îmi vuiesc în ureche motoarele pe Spătarului de ai zice că, vorba lui Alexandru Rosetti, prin 1948, când, împungându-l cu bastonul (sau cu umbrela?) pe atunci tânărul Gheorghe Tohăneanu, îi spunea: „Se pregătește ceva!”. Ceea ce, fiindcă era vorba de venirea iminentă a americanilor, nu s-a confirmat. Au venit ei, într-un fel, dar după patruzeci de ani.

Nu fără umor involuntar, Hasdeu i-a atribuit lui Ștefan cel Mare versurile care încep cu „Hai frați, hai frați, la năvală dați!”. Iar românii, după cum se știe, l-au luat în serios. Ei dau năvală nu ca să lupte, că vremurile s-au schimbat, ci ca să apuce înaintea altora tot ce se poate apuca.

Dacă *îți place* să citești literatură, te vei duce spre contemporani. Dacă *iubești* literatura, vei recunoaște că, de pildă, câteva din cele mai frumoase versuri românești le-a scris Dosoftei:

La apa Vavilonului
Jălind în țara Domnului
Acolo șazum și plânsem.

După ce i se taie capul, Vodă Grigore Ghica, pe bună dreptate nemulțumit și întrucâtva indignat, îl apostrofează pe turcul ucigaș:

Dar sunt Domn pus de trei crai

Cum îndrăznești să mă tai?

În Moldova, în Țara Românească, totul era să scapi de sabie ori de juvăț. Din surghiun te întorceai repede și te pomeneai vistiernic, postelnic, spătar...

Bizar. Călinescu numește ruga lui Manole ca Dumnezeu să strice vremea, pentru ca Ana să nu poată veni la locul sacrificiului, „criză de egoism”. Poate că omul avea acea privire superioară asupra lumii fiindcă-i lipsea faptul acesta mic-burghez care se numește sentiment.

Călinescu n-a băgat în seamă subsolurile din *Țiganiada*. Greu de crezut! (Nu le venise încă vremea, mi-a spus, *fair play*, N.M.).

De altfel, încep să cad pe gânduri. Urmează textele de aproape, de unde literaritatea, din felul cum le povestește, ca și din biografii. Critica propriu-zisă deocamdată nu-i cine știe ce. Mici observații exacte. Dar când scrie despre Costache Conachi că e „un Petrarca ras în cap”, îți dai seama de ce ți-ai petrecut adolescența citindu-l și recitindu-l maniacal.

N-ai suporta atâtea pagini despre nuvelele lui Asachi dacă, cum zic, n-ar face literatură din ele, adică dacă nu le-ar povesti.

Lirismul rezistă greu trecerii timpului. Mult mai viu rămâi când scrii așa:

Ce mi-a folosi c'a zice, după vreme, un nepot,

Dobitoc fără simțire, fără carne, fără bot:

„Dovedesc prin documenturi că de-a dreptul mă cobor
Tot prin spiță bărbătească chiar din Vasile Pogor”.

„Sunt bine, sunt prea bine, sunt bine, sărut mâna.” Îl citez pe Al. Depărățeanu, dintr-o discuție cu Dumnezeu. Și Dumnezeu îl asigură că „Moartea iarăși scofâlcită, / Și-nvelită / În lințoliul infernal, / Fuge tare, / Fuge tare tot pe cal!”.

Budai-Deleanu, patru pagini și jumătate, Asachi, *cincisprezece*. Deci, nu trebuie să aștepti până la Bacovia și la Mateiu Caragiale ca să descoperi un Călinescu limitat.

Se amuză să scrie despre Mumuleanu cu lexicul lui Mumuleanu și ies pagini nu de critică – de altfel, ce rost ar fi avut? –, ci de prozator.

Pune alături versuri din Cârlova și din La Harpe. Îl prefer pe Cârlova, cu mult. Franceza ucide poezia („Le soleil, plus brillant *au bout de sa carrière*”), trebuie să fii mare poet ca să-i faci față. În schimb, lui Cârlova tocmai limba imatură îi dă farmec: „P’acea plăcută vreme, înastă tristă vale, / Pe sgomot mai de lături eu totdeauna vin”.

Până unde am ajuns, *Istoria* nu-i istorie a literaturii, ci a scriitorilor și a oamenilor din domeniu, completată cu citate din opere și observații – judicioase, e drept – asupra lor. Cu excepția lui Budai-Deleanu, nivelul autorilor justifică metoda. Ce rost ar fi avut să se afereze critic în legătură cu Hrisoverghi? Însă gheara leului se simte din loc în loc: „Monologul ce urmează, e somnoros, monoton ca un descântec, cavernos”.

Cântarea României, înecăcioasă și nesuferită atâtor generații de școleri, este expediată pe drept cuvânt. Toată atenția revine memorialisticii lui Alecu Russo, tot pe drept. Degeaba! Cât a fost el de Călinescu, n-a reușit s-o impună atenției. Și astăzi, în memoria culturală tot pompieristica aia de *Cântare* a rămas.

Despre colonelul Lăcusteanu cea mai bună pagină de până acum. Dar și două rânduri memorabile ale acestuia: „...așa este soarta noastră a Românilor. Cine se scoală mai de dimineață, acela te ia de păr”.

Și o idee interesantă a lui Camil Petrescu, fan al colonelului. O găsesc în *Istoria critică*, cu care confrunt. Stilistica junimistă, maioresciană, care s-a impus, s-a făcut cu „o sacrificare a autenticului și a pateticii, a străfundurilor psihologice aproape dureroase”. Sacrificând toate acestea, după cum și mahalagismul, cu culorile lui, Maiorescu ne-a pus în ordine, dar ne-a și împușinat.

„De unde a luat Adam și Eva ac și ață de-a cusut frunzele de măslin, în vreme ce atunci nu era încă o fabrică?” Lui Călinescu întrebarea asta pusă de Negruzzi unui dascăl îi „răsună” ca un hohot de râs. Nu am aceeași idee despre umor.

Văzând cât citează din Anton Pann, ca și din alții, îmi vine în minte o vorbă (a mea): ce-i prea mult e cam mult.

Trecerea vremii se simte în prea marele spațiu oferit unor autori deveniți inexistenți. Două pagini jumătate lui S. Stamati, față de patru jumătate lui Budai-Deleanu, n-ar fi de conceput la un istoric literar actual. Pe de altă parte, prin scoaterea din joc a câte unui scriitor neînsemnat se pierde definitiv versuri și fragmente încă vii. Cred că în nomenclatorul de meserii literare ar trebui să existe și aceea de vânător de epave. Cel care ar scoate la iveală micile comori din marele balast.

Nu sunt convins că vânătorul va fi destul de meșter ca să descopere la Bolliac, precum Călinescu, „dovada unei mari imaginațiuni și a unei amplitudini lirice excepționale”, ori „aptitudinea viziunii grandioase”,

„solemnitate lirică” și, oarecum oximoronic, „o artă decorativă vrednică de un Th. Gautier”.

La G. Sion, într-o pagină de proză uimitor de corectă, dar și agasantă prin nasul pe sus, deodată coana Profirița lasă să-i scape un admirabil „se duce cu Franceza lui la dracu”, pentru ca imediat să-i ia înainte coanei Joița: „...ce mă fac eu? Să mor?”.

Criticul obține efecte delicioase din nesiguranța limbii, ardeleanul autor al imnului nostru național – patriot român care nutrea și speranța că Franz Josef avea să-l „reagă luminat” – fiind, cu „paserica din colivie”, pe un loc fruntaș.

„Bineînțelele oda n-are nici o noimă.” E vorba de Alecsandri. Farmecul și autoritatea critică stau în „bineînțelele”.

E destul să citești „Vin' în lumea fericită / Cu voinicul ce te cheamă”, sau „Nici micuță, nici năltuță, / Numai bună de drăguță”, ca să înțelegi cât de prostesc e disprețul pentru diacronia literaturii. Eminescu se trage din Alecsandri și din alți poeți. Meritul lui nu e în nașterea din nimic, ci în ce a făcut din ce a moștenit.

Granda a scos „o grindină” de ziare efemere. Geniu al formulei. Ion Ghica ne-a dat un „muzeu Carnavalet”. Dar dincolo de asta, și de mereu bogata biografie, aprecierile – altfel juste – sunt atât de sumare, citatele atât de multe, încât se poate spune că tot ce face marele critic este să-i mijlocească lui Ghica un autoportret.

În sfârșit, veni Maiorescu. Biografia nu mai e scrisă doar cu har, ci analizează persoana, opera nu se mai reduce la citate, tot ce se spune e pregnant. Însă nu-i vorba că e deodată bun. E că-i atât de bun încât îmi spun că e și păcat să-l citesc chiar astăzi, după o zi crâncenă, înecată în vorbărie, când mă simt atât de buimac.

Călinescu se miră că semănătoriștii l-au atacat pe Maiorescu deși toate ideile lor erau deja la el. Erau, dar exaltarea lor iorghistă, pompieristică, naționalistă, nu era.

Luându-și drept criteriu descrierea universului eminescian, Călinescu pune unul lângă altul, dizgrațios, „Al vieți-mi giuvaer” cu „Adormi-vom, troieni-vă”, versuri de calibru cu totul diferit.

Din opera poeților, măcar a poeților, trebuie îndepărtat ce s-a uscat (în franceză: *élaguer*). Citind în Călinescu mulțime de versuri fosilizate, începusem să-mi spun că Eminescu nu-i mare poet.

Una peste alta, în întinsul capitol despre Eminescu nu găsești un fragment sintetic unde să se spună clar prin ce anume e mare poet și în ce constă, istoric, importanța lui.

Eminescu a încercat un *high romanticism* tardiv, pe care nu l-a dus la capăt, a fost mai împlinit în poezia mărunță, Biedermeier, dar mare este, continuu să cred, în poezia somnului, a morții, a regresiei de orice fel. Iar Călinescu o și spune, sporadic: „A putrezi în albia unei ape, a dormi până la umplerea odăii de păianjeni, a fi troienit de zăpadă, a te «desface» în univers, acesta e conceptul”. „De aici vin la poet acele imagini de decrepitudine, locuințele intrate în putrefacție, surpate de ploi și de mușchi, înăbușite de păianjeni, grădinile sălbătice, întoarse în starea incultă.” „Acest fel de natură primară, e așa de crudă și de încărcată de seve, încât individul cuprins de mari beții cade frânt, adormit.” „Individul simte o amortire, se vede căzut în tumultoasa mișcare germinativă și la o mireasmă prea tare ori la un sunet mai prelung dorește s'adoarmă sau chiar să moară.” Avem regresivitatea în toată cuprinderea: și putrefacția, și fertilitatea ei.

Pe bună dreptate, Călinescu pune mereu împreună descompunerea și germinația, dar accentuează într-un singur loc: „Toate poeziile lui Eminescu exprimă această încetare a rezistenței individuale, pasul de lunatec către lac și codru, locuri de fermentație”. Oricum, accentul principal nu cade pe acest aspect. De fapt, nici nu există accent principal. Dornic să cuprindă *totul*, neconcentrându-se pe esențial și nici – cum ar fi cerut propria sa idee despre privirea literaturii mai vechi cu ochiul de astăzi – pe ce rămâne actual, în marele lui capitol, pe Eminescu criticul l-a diminuat.

În legătură cu rezervele critice la nuvelele naturaliste, Călinescu scrie: „Dar, în fine, autorul e Caragiale, narator de rasă”. Așa e, de scrise sunt bine scrise și nuvelele, dar...

După ce-l citește inadecvat, după ce enunță bizara idee că „literatura lui e tot ce poate fi mai antiartistic”, deodată Călinescu îl definește exact pe Caragiale, acesta „constând în «caragialism» adică într-o manieră proprie de a vorbi și atâ”. Acolo unde este în formă, Caragiale e cel mai artist dintre toți scriitorii români. E făcut numai din artă. Artă și, vorba lui Călinescu, atâ. Aș zice că-i destul.

Povestește pe îndelete, cu largi citate, nuvelele și schițele, de parcă s-ar adresa unor ignoranți. Însă ignorantul n-ar face față, l-ar scoate din sărite considerațiile călinesciene, de intelectual subtil și sofisticat.

Călinescu găsește la Macedonski ceva „din solemnitatea străfulgerătoare a lui Dante, din sălbăticia lui Byron, din jovialitatea mistică a lui Blake”. Eu, cu anvergură mică, prefer știutele: „Veniți: privighetoarea cântă, și liliacul e-nflorit!”, „Clar azur și soare de-aur este inima mea toată”, „Sub a soarelui lumină / Șoapte umblă prin grădină, / Fluturi zboară sub cais, / Bătrâneța e un vis”.

„Sentimentul de realitate nu vine din conformitatea cu o natură tipică ci din surprinderea unei logici proprii noii lumi.” O asemenea observație nu-i de colo, mai ales la un critic neînuzat să aprecieze fenomenul modern.

Crâncen: „Judecățile lui Anghel Demetrescu sunt ale unui cretin”.

Nu trebuie să ne supărăm pe un poet de la 1880 care scrie despre „strugurii voioși”, având în vedere că el are nevoie de o rimă pentru insolita noapte a „ochilor frumoși”.

Când vine vorba de critici, motorul se ambalează. Capitolul despre Gherea, excelent: crud și binevoitor.

Vlahuță dă o foarte bună definiție a poeziei ca să spună cum nu trebuie să fie poezia:

Tu ia doar la creșterea silabelor aminte,
Să nu prea bată ‘n struna știutelor cuvinte, –
Ci ‘n răsuciri de fraze, cu vorbe de la tine,
Fă sunetele goale să ni se pară pline, –
Cum, iscusit dispuse, oglinzile ne mint,
Dintr’o ‘ncăpere ‘ngustă făcând un labirint.

„Nuvela lui Slavici e în alb și negru ca veștmântul ardelenesc, proza dunăreană e un testemel înflorat din acelea vopsite cu șofran...”

(Nu mă gândeam, citând această frază, nemaia-pucând s-o comentez, că era ultima înainte de divorț. Divorțul meu de activitatea scripturistică, vreau să zic. Cu excepția sfârșitului, tot ce urmează e mai vechi.)

Ion Manta, de la Washington, o punere la punct. Îi scrisesem despre natură că se opune civilizației și din afara și dinăuntrul ei, iar el, om de științe naturale, îmi spune că ce caracterizează societatea – agregarea

(*Gemeinschaft*), sau cooperarea (*Gesellschaft*) – există și în natură. Are dreptate, fără îndoială. Profitând de facultatea sa intelectuală, omul construiește civilizația dintr-un motiv natural: pentru a supraviețui. El trece în regim de civilizație ceea ce natura avea deja, dar altfel. Rămâne agresivitatea. Este naturală, nu i-o putem atribui civilizației, dar societatea este plină de ea.

Atunci va fi educația educație când se va ști ce trebuie să i se dea copilului la fiecare vârstă – la doi ani, la șapte, la cincisprezece – și de ce trebuie ferit. Raportul dintre a oferi și a feri este delicat. Cartea lui Ion Vianu, *Amor intellectualis*, spune implicit că adolescentul nu trebuie ferit de orice. Să-i dai tot ce poate să-l prevină, dar să-l lași să riște. Riscul de a se pierde este, la vârsta lui, enorm. Dacă-l protejezi, tânărul va deveni, poate, un intelectual, dar nu un creator.

Faptul că perioada copilăriei durează mai mult la om decât la alte animale dă de gândit că specificul nostru este să dezvoltăm gratuitatea. Să ne jucăm. Maturizându-ne, învățăm că gratuitatea poate să producă sens și de acolo începe drama: putem să producem sens și fără să ne jucăm.

Am fost copil și după aceea, tot la vârsta copilăriei, pe la zece ani – în urma întâmplărilor politice din '45-'46, a vorbelor de tipul „l-au luat azi-noapte” – am devenit repede matur. Maturitatea a durat mult și abia acum, cu sincope încă, m-am imaturizat.

E de neînchipuit cu câtă însuflețire îți vorbește o persoană pe care n-o auzi (deloc), dar o privești cu ochi luminoși.

De la o vreme, pentru că sunetul nu se mai formează în toată plinătatea lui, nu mai ascult muzică. O pun

dimineața, ca s-o audă T când coboară, să știe că sunt treaz. După aceea, o opresc.

Nu-i totul. Tonurile joase ale vocilor de la televizor se alterează printr-un soi de dublă rezonanță. Se strică aparatul, m-am gândit. Pe urmă: radioul, la fel. M-am liniștit. Nu se strică nici un aparat. Abia, în continuare, auzul, dar cu asta sunt obișnuit.

Multe nu le-aș scrie dacă ar fi să apară de pe o zi pe alta. Așa, am sentimentul că-i *la bouteille à la mer*. Când apucă să apară, eu cine știe unde – în viață, în moarte, sau măcar înăuntrul meu – voi fi.

Astăzi, la mijloc de februarie, văd pe o stradă din centrul Bucureștiului, la câțiva pași de fosta ambasadă americană, doi brazi de Crăciun despodobiți. Așteptând n-aș zice pe cine, nu aveau pe cine; așteptând nu se știe ce.

La Severin, a murit Marioara „mare”, despre care T a scris în *comp.*: „...înaltă, subțire, cu părul lung împletit în jurul capului. Candidată la măritiș, o alegeau mereu regina balului. Primea sute de ilustrate adresate «drăgălașei Domnișoare» și dansa dansul reginei cu cel care-i trimisese mai multe, înfășurați amândoi în serpentine și acoperiți cu confetti multicolore. Cum nu ni se părea că sunt de ajuns, le adunam de pe jos și i le turnam Marioarei în cap. Ea, printre zâmbete suave, ne privea ucigător”. 91 de ani.

Stau în întuneric așteptând să se facă o oră decentă ca să mă scol. Mă gândesc la diverse călătorii. Nu-mi dau seama prea bine de unde adunam atâta energie cât să ne trambalăm dintr-un loc într-altul. Sunt hotărât să nu mă mai mișc.

Ce an cumplit (și suntem abia în februarie...)! Bebe, omul cu sufletul cel mai frumos din familia lui T, grav bolnav.

Ideea centrală a Ilinei Gregori (*Cioran. Sugestii pentru o biografie imposibilă*) e foarte interesantă și, cred, justificată. Mai întâi, o rezervă (neesențială în contextul acestei idei): de fapt, Cioran a vorbit aproape totdeauna în termeni învăluși despre trecutul lui – și bine a făcut, căci ar fi fost sancționat. Sunt convins că, mai explicit fiind, n-ar fi apucat să se impună. Se poate discuta sub aspect moral, dar ar fi fost păcat.

În legătură cu el se pune întrebarea dacă e posibil să te desprinzi cu totul de trecut. Răspunsul: categoric, da! O știu. Am lucrat ani de zile la un „tratat” despre viitor, întrezărit până în pânzele albe și a cărui nu neapărat încheiere, ci etapă, era depășirea omului prin emanația lui spirituală, creatoare a unui nou „orizont”. Nimic nu mi-a rămas. E ca și cum n-ar fi fost. Din fericire, ca să zic așa.

O paranteză. Ilinea Gregori mă pomenește printre cei care au scris despre Cioran. E vremea să lămuresc un lucru. Titlul cărții mele – *Caietele lui Cioran* – e înșelător până la a fi incorect. În realitate, volumul e o secțiune din singura carte pe care o scriu – acest jurnal, sau ce o fi fiind. Nu este despre Cioran, ci despre mine citindu-l pe Cioran. De aici, o altă ambiguitate de tip literar. Cred în părerile mele, dar nu mi le revendic. Sunt numai marginalii, fără un concept. De aceea, n-aș pune cartea asta în bibliografia românească despre Cioran.

Revenind. Tema e greu de tratat. De exemplu, T spune că Cioran a avut diverse remușcări, cum ar fi aceea de a-și fi părăsit limba. Posibil, dar în absența documentelor ar fi greu să stabilești dacă remușcarea a fost în conștiință sau în inconștient. Iar inconștientul poate sau nu poate fi cuprins în biografia unui om? Cu

atât mai puțin cu cât cele două instanțe tind să fie în raport invers proporțional.

Nu se știu destule despre viața lui Cioran? Se știe aproape totul întrucât în viața unui om ca el nu se întâmplă mai nimic. Aproape că viața lui s-a redus la ce i-a trecut prin cap și pe unde i-au umblat picioarele (parcuri și păduri). Iar ce i-a trecut prin cap e consemnat în cărți. Altceva, ce să afli? Câți kilometri străbătea în pădure, de câte ori dădea ocol grădinii Luxembourg, cum săpa grădina, vara? Cu prietenii a vorbit cam ce a scris și, pe deasupra, a și râs. Sau cum spunea el, citat de Iliana Gregori: nu suntem noi înșine decât „când biografia noastră e la fel de puțină ca a lui Dumnezeu...”.

N-am fost și încă nu sunt de părere că se cuvine să dăm importanță la orice spune sau scrie un om pe care-l prețuim. Să luăm aceste fraze ale lui Cioran: „Pasiunea anonimatului, dorința de a nu lăsa vreo urmă îi e străină celui ce-și îndrăgește numele și opera, și încă mai străină celui care visează la un nume sau la o operă, într-un cuvânt veleitarului...”. Nu sunt nici măcar platitudini. Aceste fraze nu spun cu nimic mai mult decât ar spune, de exemplu, afirmația că femeia nu-i bărbat. E evident că cine vrea renume nu se vrea anonim. Poate cel mult să te aburească urmarea: „...acesta (adică veleitarul, n.m.), dacă se îndârjește să caute mântuirea, va izbuti cel mult să se *împotmolească* în nirvana...”. De când își caută veleitarii mântuirea, și încă îndârjit? Ei se consideră mântuiți gata de marele lor talent. Rămânem cu expresia fericită – *împotmolirea* în nirvana –, numai cu atât.

Ai zice că Iliana Gregori îi caută nod în papură și chiar îl ceartă pe Cioran pentru datarea incertă a cutărui text, însă ea are nevoie de succesiunea exactă

pentru a verifica dacă s-ar putea scrie o biografie văzută din interior.

Că Cioran, acel Cioran care merită o biografie, s-ar fi aflat „pe culmile disperării” mă îndoiesc. Acela a fost un alt Cioran care, rămas cum era atunci, n-ar fi făcut să se vorbească astăzi despre el.

E, într-adevăr, foarte greu. Există destule probe scrise care să ateste că Cioran a fost un „negator radical al vieții”. Problema e: poate să fie un om cu atâta umor un negator radical și chiar numai, în orice ar fi, un radical? Cât timp chiar a fost radical, în perioada românească, n-a avut urmă de umor.

În unele fotografii, spune Ilina Gregori, „Calmul, buna dispoziție, jovialitatea, hohotul de râs” te pot stingeți fiindcă perturbă „reputația de exponent al nefericirii metafizice”. Mi se întâmplă invers. Cele mai multe fotografii aduc un chip emaciat până la tragic, contrastând cu imaginea pe care, citindu-l, mi-o fac.

Cioran trebuie citit pe muchie de cuțit. Când se compară cu „o târfa care nu urcă cu nimeni” (în hotel), spune un adevăr despre starea lui materială, dar se și amuză copios. Și, totodată, poate fără să știe, spune ceva esențial despre sine și opera lui. De aceea, nu trebuie să ne întrebăm dacă e serios sau exagerează (exagerarea nefiind la el un neajuns, ci un procedeu) când spune: „zgomotul care se face în jurul meu mă jenează și mă decepționează” (verbul specific cioranian este, aici, *a decepționa*). Răspunsul despre felul de a fi și a scrie al lui Cioran este, mereu și mereu: și – și.

Misterul, lirismul din *Elle n'était pas d'ici*, Coasta Boacii și altele i-au folosit lui Cioran numai întrucât le-a ținut departe de el și abia din când în când le-a

atins (*effleurer*). În interviul inundat de nostalgie luat de Liiceanu, Cioran era un soldat deja învins.

În cărțile lui există destule elemente – în primul rând, ironia – care relativizează gravitatea gândirii. Ironia nu expulzează gravitatea, dar o ambiguizează – și tocmai de aceea Cioran e scriitor, nu filozof. Funcționează după legea terțului inclus. E grav și, totodată, nu e grav.

Așa privind lucrurile, s-ar zice că n-ar fi trebuit să se simtă apăsător de nepotrivirea dintre viață și scris. Dar își are și ironia limitele ei. Nu cred că s-a amuzat pe seama contrastului dintre cazul făcut de sinucidere și faptul că era ultimul om care s-ar fi sinucis.

Venind deci la subiect: ideea că oroarea lui de biografie își are originea în „a nu fi putut trăi în concordanță cu filozofia lui” pune punctul pe i. O cunoșteam oarecum dintr-o conversație cu Alexandru Paleologu: „Cioran e așa de pesimist pentru că e un om fericit”, spunea.

Rușinea potențială – și motiv de a nu suporta ideea de biografie – a vieții lui Cioran a fost aceea că, realizându-se ca scriitor, s-a ratat ca om. Și-a ratat ratarea, altfel spus. Convins că viața nu poate fi suportată – că, așa cum parafrazează Ilina Gregori, „falimentul constituie reușita reală și superioară a unei existențe” –, el și-a suportat-o. Însă nu cred că a simțit rușinea, fiindcă și-a găsit un alibi: acela de a fi un mare bolnav. Or: „A fi bolnav înseamnă a coincide total cu tine însuși”. Numai că n-a fost un mare bolnav decât în închipuirea lui și oricât de bolnav va fi fost și-a anulat privilegiul de a coincide cu sine fiind cum nu se poate mai grijuliu cu sănătatea lui. Adevărul l-a spus scriind despre inevitabila „stare de *nesinceritate*” a omului, despre „acel hiatus dintre el și el însuși”. Nesinceritatea față de sine i-a

permis ca, ratându-și ca om coincidența cu el însuși, s-o realizeze ca scriitor.

O rezervă. Oricâte isprăvi eseistice ar ieși de aici, n-aș scrie nici despre circumstanțele morții, nici – mai înainte – despre amorul tardiv al lui Cioran. Ilina Gregori spune că a refuza să insiști asupra întunecării minții lui e un fel de a-ți omori maestrul pentru a-i pune în acord viața cu opera. Nu știu ce să zic. Unitatea i-o găsesc în umorul atestat de Simone Boué și de alți apropiați, ca și în faptul de a scrie, exagerând voit, că decât să ai parte de o biografie mai bine te lipsești de viață, sau, atenuând, că viața nu-i o tragedie, ci un inconvenient. Recunosc, fraza din *Paleontologie*, despre om, „Ajuns în pragul senilității, se va preface în maimuță” e foarte puternică, deși ambiguizată și aceea prin „căci nu vedem ce i-ar rămâne mai bun de făcut”. Recunosc și că scena din cimitir comunicată de Friedgard Thoma (a fost sau n-a fost?), cu Cioran lătrând pe o piatră de mormânt, este crispant zguduitoare. Și totuși... Cu mintea mea simplă, mă întreb dacă omul ăsta atât de discret și care și-a dorit atât de mult discreție privitoare la viața lui n-a făcut destul pentru noi ca să-l lăsăm să moară în pace. Boala lui n-a apărut prima dată în istorie ca să dea vieții lui o semnificație specifică, i-a lovit și pe alții, până și pe Kant. Avem noi ceva chiar atât de important de spus despre decrepitudinea lui Cioran încât n-ar fi preferabil ca, pur și simplu, să tăcem?

„– Mai publicați în *România literară*? – Deocamdată, da. – N-ați putea să scrieți și despre mine? – Știu și eu... – V-a mai apărut vreo carte? – Mai demult. – Trimiteți-mi-o! Vă fac o cronică.” Cum s-ar zice pe

franțuzește, *donnant, donnant*. Tu scrii despre mine, eu despre tine și amândoi ne încropim. O, viață literară! Vorba lui Mircea Geoană: „Dragostea mea!”

Problemă de conștiință. Scriu din plăcere, când sunt laudat mă bucur, când nu, spun asta e! Dramă nu fac. Dar îmi și dă mâna față de cei care nu sunt luați în seamă deloc. Aceștia ar face orice pentru o vorbă bună. Uneori, recurg la mine, iar pe mine mă obosesc. Mă derobez. Sunt, totuși, prea bătrân, îmi zic. Gândindu-mă ce ar însemna pentru ei un mic efort al meu, nu mi-e chiar totuna. Nu-i vorbă, de obicei nu merită ori, ca de rândul ăsta, devin prea insistenți și atunci mă consider absolvit. Și, pe deasupra, îmi fac probleme de conștiință, cum zic, iar acesta e un fel de a țî-o potoli. În schimb, mă aleg cu ură. Vorba lui Maiakovski: „Vezi tu pe dracu’!”. Sau, din lecturile lui Bănescu: „Bucuroș le-om duce toate, de e pace, de-i...”

Un român din Canada îmi trimite la intervale misive ample care, prin puterea frazei, fac literatură. Scrie mai personal decât mine. Îl întreb de ce nu publică. Nu-l interesează. Se poate și așa.

Din excursia poetică la americani și la ruși, aș zice că mai mult decât toți m-a atras tocmai Maiakovski. Ceea ce îmi aduce aminte că omul cel mai de bună-credință, de ispravă, pe care l-am cunoscut a fost Pierre, un comunist.

Dar... După ce, până aici, aluzia politică fusese glumeață („N-a hotărât / Comitetul Central / să abroge-ale mele / chinuri și racile?”), dau, iacă-tă, și peste militant: „Dar ce fac / pentru voi e... / pentru voi... / pentru toți...”. Etc. Cât de ușor se schimbă poezia lui bine ritmată în versuri de agitator! Păcat!

Discuție despre cartea lui Lucian Boia – *De ce e România altfel* – la N.E.C. Vorbitorii alunecă dinspre critica metodei spre critica de fond; el amestecă răspunsuri clarvăzătoare cu nervi.

Rostas, maghiar, spune cu eleganță că România nu stă mai rău decât țările dimprejur. De exemplu, în plan diplomatic am avut mari reușite. E drept, spune, la noi nu există fapte eroice ca lupta cavaleriei poloneze împotriva tancurilor lui Hitler, dar aceea a fost o prostie. Cred că e de desprins planul realității imediate de planul simbolic, care nu e fictiv. Practic, a fost o prostie. Simbolic, sentimentul de sine al polonezilor are un suport solid în asemenea „prostii”. La noi, simbolicul e gol pe dinăuntru. Vorba unui avocat, deloc mediocru, care a intervenit: „Mircea, fă-te că lucrezi!”.

Mâine ne ducem să-l ascultăm pe H.-R. P. Teatrul, carnavalul, teroarea, pustiul. Și paradisul. Iată tot atâtea lucruri la care nu mă pricep. Ba da, la pustiul. Aș putea să scriu un manual de întrebuințare a pustiului, însă numai din amintiri. Acum, nu mai sunt destul de consistent.

Conferința, despre Eminescu, la doi pași: galeria lui Matei Câlția. În sală, cam zece oameni. H.R.P-ul la fel de insuflețit cum ar fi fost într-un amfiteatru plin. Are o inocență fundamentală – și onestitate pe măsură, cum numai la tata am mai întâlnit. Și tocmai pe el l-au găsit să-l facă albie de porci!

Gândirea lui Patapievici construiește. Totul se leagă. Excepțională partea despre teroare (*Rugăciunea unui dac*). Nu există astăzi pasiune pentru cultură mai dezinteresată, mai nepăsătoare de capcane, în care i se întâmplă să cadă, ca a lui.

Nu s-a mai putut. A trebuit să mă predau evidenței, cum ar spune francezul: trăim în mileniul trei. Prin urmare, am pus în funcție mobilul. Am și telefonat de două ori. Cine știe ce mă mai așteaptă! Internet?

(De atunci au trecut poate șase luni. Am mai telefonat de vreo două ori.)

„– Aveam niște bani în palton și văd că nu-i mai am. – Eu îți tot spun să-i ții într-un portmoneu. Da' ție ce-ți pasă! Tu râzi. – Ce să fac, să plâng? – Măcar să te enervezi, că poate atunci ai să fi atent.” După un minut: „Câtă dreptate ai! Abia ce m-au apucat nervii că i-am și găsit.”

„Șosețica-n jo-os...”, îmi spune o doamnă de la Geriatrie – de pe Spătarului, la doi pași, desigur, că altfel, cum bine se știe, geriatria n-ar fi de noi –, așa îmi spune deci o doamnă care se pregătește să-mi facă un E.K.G. „Șosețica-n jo-os...”

Vocea mea hârâie în fundul gâtului, vocile joase ale altora le aud ca din butoi.

Ultimul meu eseu liber consimțit se va intitula Despre extragerea, la diferite vârste, dimineața, din pat.

În prefața lui la *Homo ludens*, Gabriel Liiceanu scrie că jocul este opusul adaptării la modul de viață adult. În parte, da, în parte, nu. Cum o și spune G.L. mai încolo, multe jocuri imită viața adultă. Îl pregătesc pe copil, așa zice, să renunțe la joc.

Conspect. Există deci joaca infantilă, există jocul cu reguli, al celor mari, și există „jocul” social în care îți asumi, sau ți se impune, un rol cu care niciodată nu te confunzi. (Poate se identifică cu rolul lor dictatorii și alte soiuri de maniaci.) Pentru mine, conștientizarea

rolului social se manifesta, de exemplu, atunci când în toiul cursului de literatură franceză izbucnea întrebarea: „Ce dracu' caut eu aici?”.

G.L.: „Numai întrucât este gratuitatea *recuperată*, jocul devine cu adevărat liber și creator de cultură”. Aici mă distanțez puțin. Când jocul artistic nu mai e creație, fiindcă a devenit cultură, încetează să fie joc. Produsul lui devine piesă de muzeu, ori de patrimoniu. Ceva serios. Seriozitate pe care o găsești și în comportamentul artistului când începe să-și târguiască, să-și impună opera, când își revendică un loc. În privința asta diletantul, câtă vreme chiar este diletant, e mai liber. Nu urmărește, nu participă la o competiție, nu revendică nimic. De aceea, mă stoarce de puteri tot ce ține de editură, promoție, trimis de cărți și, Doamne ferește și apăară!, lansări.

G.L.: „Huizinga (...) a văzut prea puțin că istoria societăților alienante se dezvoltă în sensul unei ponderi crescânde acordate rolului social”. Societate alienantă! Șopârle dintr-astea, neverosimile, puteau totuși să scape vigilenței în 1977. Explicația n-o dețin.

Trec de la Liiceanu la Huizinga însuși. Când am fost instalat ca rector, când am ținut un discurs la Zürich, la Viena, ba și la Londra. Ce naiba-s chestiile astea la un om care se pregătește să-și dezvolte ideile despre joc! Parcă ar fi Schopenhauer: lucrarea mea premiata, în sus și în jos.

Alții, scrie Huizinga, fără să precizeze cine, „consideră jocul ca o drenare nevinovată a unor porniri dăunătoare”. E oarecum ce înțeleg prin artă – trecerea negativității în gratuitate –, de aceea nu mă miră că, la o primă lectură, am subliniat. Nu mă miră nici uitarea

primei lecturi a cărții. Ce mă miră este că o țin așa cu „teoria” negativității, „ca neamțu’ cu tărăraiu” (fanfara) ar fi spus mama, de atâta timp. (Poate, îmi spun acum, la o târzie lectură, pentru că nu greșesc).

„În jocul în sine, cu toate că este o activitate a spiritului, nu există nici o funcție morală, nici virtute, nici păcat.” În artă, tot așa. Arta e amorală. Poate fi, și chiar este, agresivă până nu se implantează cultural. Care-i e „morală”? Noutatea, imprevizibilitatea, straniețea ei.

„Orice Joc este în primul rând și mai presus de toate o *acțiune liberă*. Jocul din ordin nu mai este joc.” Din păcate, nu-i așa. Jocurile cele mai durabile nu ni le-am ales, sau le-am ales greșit și atunci se adaugă celor care ni s-au impus. În acestea, impuse sau alese greșit, nu *ne jucăm*, ci jucăm. Jucăm cum ne cântă rolul. În jocurile impuse *suntem jucați*.

În ceea ce mă privește, rolul de durată – didactic, vreau să zic – nu l-am ales, însă nici chiar impus nu mi-a fost. Am plecat de la muzeu, locul potrivit, fiindcă mă războisem cu directorul, pe care, sub influența unui om bănuitor, îl credeam necinstit. Nu era. Era, ca și mine, un lasă-mă să te las. Iar eu, împreună cu alți războinici, nu l-am lăsat! Plecând, altceva decât profesoratul nu prea aveam de ales. Am jucat rolul ăsta treizeci și cinci de ani, cu mare conștiințiozitate și destul de prost.

Formele superioare ale jocului reprezintă, spune Huizinga, fie o exhibare a ceva, fie o luptă pentru ceva. În cazul artei, cele două forme se unesc. Artistul exhibă, dar vrea și să întreacă. Am vrut și eu să întrec, la tenis sau la alte jocuri, la care mă pricepeam cât mă pricepeam. În literatură, deși știu că se întâmplă și la case mari, ori mai ales acolo (dar și în mansarde, la veleitari), m-aș

simți umilit să-mi pun chiloți de concurent. Să aud, ca pe vremuri, când nu existau tabele de afișaj la concursurile de atletism, cum strigă arbitrul, după încercările modeste: „Fost mai bun!”.

Specific jocului, fie el sacru, artistic sau de orice fel, este că te duce într-o altă lume, alta decât aceea în care trăim. Dacă-i așa, înseamnă că în artă *lumea cealaltă* e gratuitatea. Nu-i la Ziua de apoi, nu-i nici măcar duminică, e aici și acum. Și pentru că prezentul e ocupat de lumea imediată până și în conținuturile artei sunt atât de puțini cei cu acces la gratuitate, pentru care arta chiar e ceea ce e.

Masca, spune Huizinga, înseamnă pentru noi „frumusețe, oroare și mister”. Frumusețe, nu neapărat. Apoi, există și măștile pe care nu le recunoaștem ca atare și, de aceea, nu produc oroare și senzație de mister. Masca omului din fața mea. Propria mea mască, propriile mele măști. Stau aici cu mine, aproape că suntem două persoane, și mi se pare că eul meu adevărat se uită, ca la altul, la eul meu adevărat. Numai când sunt în lume simt inautenticitatea, simt că eu nu sunt chiar eu. De fapt, e și nu e mască, sunt și nu sunt eu. Nu sunt eu în măsura în care eul nu există, sunt totuși eu în măsura nedeterminabilă în care „măștile” sunt variante ale aceleiași entități. Eul nu există, unicitatea persoanei, da. *Eu* e un fel de a vorbi. Cam așa cum în raport cu tot ce se întâmplă în lume în acest moment și în raport cu trecerea nesfârșită a vremii ce fac acum aici e numai o iluzie, iluzia că fac și eu ceva, dar față de unicitatea persoanei ce fac e adevărul meu. (La lectură, după o bucată de vreme, persoana care-și zice *eu*, adresându-se măștii care-și zice *eu*: ce mă mai plictisești!).

Artistul e capabil să descopere necunoscuți în oamenii care-i sunt cei mai familiari. Pe mine însumi mi se întâmplă să mă iau prin surprindere. Și nu-mi spun atunci „Ia uită-te la mine!”. „Uită-te la asta!”, îmi spun.

Ocupația mea – „a se amuza cu fleacuri” – e denumită *to trifle* în engleză, iar la chinezi *wan*. Dintre toate cuvintele care numesc, în alte limbi, verbul *a juca* cel mai mult îmi place, nu-i loc de îndoială, japonezul *asobi*, fiindcă mai înseamnă și *farniente, a fi fără lucru, a zăcea nefolosit*.

Și totuși, îmi place „Jocul și primejdia, hazardul periculos”. De aceea și scriu. Ca să risc. Habar nu am ce fac. Dacă-i bun, dacă-i prost. Vorba lui Șerban: „Merge? Nu merge? Găsești că e stupid?”. Dar n-o fac ca să mă întrec cu careva. Nici măcar cu mine. Repet: ca să risc. Dacă se poate, să mă fac de râs.

„Jocul de unul singur nu devine rodnic pentru cultură decât într-o măsură restrânsă.” Totalmente greșit. Aproape toată cultura, în faza ei de creație, se face în singurătate. O catedrală, un spectacol de operă, care angajează atâția oameni, se nasc pe planșeta și în capul unui (singur) om. Când ideea lui a devenit „rodnică”, fie începe să se bată cu pumnul în piept, fie își ia tâlpășița. Nu mai are ce căuta.

Reiese din ce spune Huizinga că instituția cadoului pune în scenă un joc de putere. Am intuit faptul asta de mult, în Banat, unde se folosește verbul *a se revanșa*. De aceea, n-aș oferi cadouri în zile anumite, ci *à l'improviste*, când îți dă ghes inima, cum am făcut ieri la *Gemeni*: „Uite, îți iau o floare! Din banii tăi” (că eu, ca de obicei, nu aveam).

„A fi făcut binele înseamnă a fi făcut o treabă mai bine decât altul.” Înseamnă că faci binele ca să te impui.

Să-l domini pe celălalt. Nu sunt atât de sceptic. Cred că unii fac binele așa, pur și simplu, pentru că sunt inimoși. Dar e adevărat că există oameni care îți scot pe nas binele făcut. Tata, extrem de serviabil, avea aerul că n-a făcut nimic. Așa și eu, decât că eu nici nu prea fac.

„Pentru ca să fie primul, omul trebuie să pară că este primul.” Așa se întâmplă în viața socială: dacă nu pari că ești, înseamnă că nici nu ești. E mai profitabil să pari decât să fi.

Printre „jocurile” chinezești: „a se da de-o parte în fața altuia”. Asta-mi aduce aminte o relatare amuzată a lui Catul Bogdan – tatăl lui Mihai –, omul cel mai curtenitor pe care l-am întâlnit, despre psihodrama petrecută la facultatea de arte plastice din București, unde era decan, în ziua vizitei unui profesor chinez. A durat mult dezbaterea din fața unei uși și nu s-a putut încheia decât când au căzut la pace intrând amândoi în același timp.

Huizinga demonstrează convingător că actul judiciar este organizat ca un joc. Îl și simt pe inculpat, care-i lipsit de drept la cuvânt – vorbește avocatul în locul lui –, cum tace și își spune: „Ăstora le arde de joacă. Se joacă pe pielea mea!”.

Spune că din confruntarea sângeroasă reglementată s-au tras cavalerismul și dreptul internațional. În primul caz, al cavalerismului, e vorba de o evidentă acțiune a civilizației asupra naturii. Nu te repezi să-i dai omului în cap, respecti niște reguli. În celălalt, dreptul internațional s-a cam perimat. De mult nu se mai spune: „Domnilor francezi (sau englezi?), trageți dumnea-voastră mai întâi”. Întâi ataci Polonia și abia după aceea îi declari război. S-ar zice, deci, că tehnica avansată îl dezumanizează treptat pe om. (De aceea, ca să nu-i cad

victimă, mă mulțumesc să încarc mobilul la priză. De folosit, tot nu-l folosesc.) Dar omenia de unde vine, dacă natura înseamnă agresivitate și voință de putere? Un om blajin, asta poți să înțelegi. E unul cu prea puțină energie ca să facă rău. Dar unul omenos? Există oare bunătate în natura omului? Parcă îți vine greu s-o crezi distilată din succesive reglementări. Ca să împac cumva lucrurile, îmi spun că civilizația, ca și societatea, e constitutivă omului, nu urmează vreunui stadiu uman exclusiv natural, iar societatea și civilizația asigură protecția necesară manifestării omului bun. Altfel, într-un mediu exclusiv natural, acesta n-ar rezista nici o zi.

Interesantă confruntare dintre natură și civilizație: după lupta de la Salamina, comandanții grecilor îl votează pe cel mai viteaz dintre ei. Fiecare își atribuie lui primul loc. Aceasta e contribuția naturii. Civilizația: toți spun că Temistocle a fost al doilea și astfel, deși nimeni nu-l puse pe primul loc, iese el, cum i se și cuvenea, învingător.

Sofiștii erau plătiți în aur masiv, ca fotbalistii, azi. E destul ca să-ți dai seama câți greci erau școlii și câți aveau mintea destul de ascuțită ca să-i urmărească pe sofiști. Noi, numai pe Dan Puric l-am putea plăti la fel. Numai pentru el am găsi destui contributori.

A trecut de cinci, aș face bine să mă scol. Astăzi vine Corina, mă delocalizează, o săptămână, poate, nu lucrez. Mașina mea e mică și cu motor fragil. În condiții vitrege se gripează numaidecât. Atunci, în așteptarea unor zile potrivite, o pun pe butuci.

Structura vieții mele e stereotipia. Dacă mă scoți din „ale mele”, îmi pierd toate reperele și nu mai știu să trăiesc. Atunci sunt ca Ady Endre:

Nici nu știu, eram sau nu eram?

Oare trăiesc? Și luna bate-n geam.

Însă tot el, din nou cu acordul meu: „Ah, cât de bine-i totuși să trăiești! ».

O poezie, o carte de literatură își are *importanța*, atâta cât o are, când aduce ceva nou. Ea trebuie să apară la timp, îndată după ce a fost scrisă. Dacă nu, se perimează înainte de a se fi făcut cunoscută, iar pe tine, autor, te apucă melancolia și lehamitea. Vorba aceluiași Ady:

La ce viața, lupta pentru ce?

Ducă-se la dracu!

Simt cum mă apropii de dracu' cu aceste însemnări.

O mare parte din viață am trăit la polul *neliniște*. Tensiunea de acasă, grijile, năpasta regimului, apăsarea și rușinea că nu reacționam. Era un haos în care, în afară de vacanțe și momentele de răgaz, nu mai știam ce sentimente am. Acum trăim, cât o mai ține, la polul *tihnă*. Acum pot fi nu așa cum sunt, că și în neliniște tot eu eram; pot fi cum îmi doresc să fiu. Mi-a rămas însă apăsarea. T: „– De unde îți vine, că doar n-ai făcut ceva urât? De ce n-o are cine s-a înfundat în compromisuri?”. Iar eu, șiroind de gânduri, îi răspund: „Omul nu devine dubitativ decât pe muchie de cuțit. Între da și nu. Pe cine s-a înfundat în compromis îl apără inconștientul. Nu-și mai aduce aminte. La drept vorbind, nici atunci nu l-a apăsat”.

Ca să mă convingă că o „tabletă”-i tocmai ce-mi lipsește, Corina îmi spune uite, îi trimit lui Maxone fotografia asta. (Suntem la „poalele Tâmppei”, într-un,

une fois n'est pas coutume, bar.). Ai să vezi că imediat răspunde. Așa se și întâmplă. După două minute, junele londonez: „Oooo! Dar cu ce ocazie?” Corina îl înștiințează că a fost ocazia ca Bibo (ăsta-s eu, încă de pe vremea parcului cu munți) să bea două *amaretto*. Răspunde din nou – de rândul ăsta într-o limbă pe care e mai stăpân –, răspuns de flăcău hârșit prin cluburi: „*Ce n'est pas grand-chose*”.

În epoca modernă, concentrarea a fost pe momentul „producerii”. Al creativității, cum ar veni. Se voia să se știe cum se face „textul”. Și se cerceta „diacronia”, „intertextualitatea”, adică istoria formelor, văzută dinăuntru. Acum, istoria a dispărut, odată cu creația. Interesează numai cultura, adică momentul doi. De unde, „studii culturale”. Cât e de bun, nu contează. Să fie vandabil și, mai presus de orice, traductibil. Să ne globalizăm. De aceea, un autor de prim ordin mi-a spus: „Nu mă mai interesează să aud bine vorba omului de pe stradă. Tot nu se poate traduce. Atunci, la ce bun?”.

Nu poți să minți literatura. În schimb, pe tine, scriitor, poți să te minți. În zilele când lucrul merge strună, atunci să fii atent. Să scrii pe margine: atenție! curbă periculoasă. Sau, și mai simplu: suspect!

Văd, undeva în Cotroceni, într-un mic studio, înainte de premieră, filmul lui Corneliu Porumboiu *Se înserează în București*, parcă așa. Îmi place mult, înțeleg ceva mai puțin. Îmi dau seama de asta a doua zi, ieri, când telefonează Andrei și-mi spune în câteva cuvinte la ce ar fi trebuit să fiu atent. N-am știut niciodată să „citesc” un film. Îmi vine în minte „proiectul” pornit

din copilărie și încă persistând: camera se confundă cu privirea personajului, care nu va fi văzut. Se vede numai ce vede el de-a lungul unei zile, la ce se uită el, se aude ce-i aud urechile. Se întâlnește cu unul, cu altul, schimbă vorbe, se aud și zgomotele casei, ale străzii, tot așa. Un Leopold Bloom îndreptat numai spre exterior.

Văd și un film trimis de Marcel, un documentar. La capătul turneului lor american din '69, The Rolling Stones oferă un concert gratuit. Se adună 300.000 de oameni, veniți de peste tot. Abia începe concertul și trebuie întrerupt. În față, spectatorii deveniseră turbulenți, se cățarau pe scenă, se băteau, unul fusese înjunghiat mortal. Nimic de făcut. Muzicienii renunță, urcă în helicopter, se luminează de zi, oamenii pornesc spre casă. Par destul de mulțumiți. E un episod care spune mult despre nevoia omului de a face totul praf.

Avem dezamăgiri. Oameni la care ținem fac câte ceva ce ne surprinde neplăcut. Îți dau eu soluția, îi spun lui T. Nu le mai spune prieteni, spune-le amici.

T se întoarce acasă tristă de vorbele schimbate cu o doamnă al cărei copil, lipsit de forță musculară, nu se poate ridica. Ce mult îmi doresc femeile copii și cum pot să-și desfigureze viața, umplând-o de suferință definitiv! De aceea spun cât sunt de proști cei care se plâng de câte toate și uită care sunt adevăratele nenorociri.

Când am venit încoace, sunt treisprezece ani de atunci, în holul blocului, la Alexandra, își făcea veacul un cloșard. După un timp, el prea bețiv, l-au alungat. Câțiva ani l-am mai văzut într-un scuar, apoi a dispărut. O fi murit, m-am gândit. Astăzi, era acolo. M-am bucurat. De dus să vorbesc cu el, nu m-am dus. Ca

de obicei, nici nu aveam vreun ban la mine. Și m-am gândit la ce tocmai îi spusese lui Paul Cornea. Morala, așa cum o înțeleg, are un singur articol, dar unul greu de satisfăcut: să-ți pese de celălalt.

Lui însă îi pasă. Are generații de fost studenți de care s-a interesat, i-a ajutat, a făcut tot ce a putut pentru ei. E un Profesor, lucru foarte rar.

M-am dus într-un loc unde aveam de citit cu voce tare. Pusese rămașag cu mine însumi că am să uit ochelarii acasă. Am câștigat.

O carte despre bătrânețe de 164 pagini. În primele douăzeci și două, afară de citate din Proust, autorul – Jean Améry – n-a spus încă ceva de reținut.

Dau totuși peste o frază frumoasă: „Ieri, după ce se isprăvisse cu sângele și cu moartea, mi-am închipuit că am în față un viitor măreț.”

„...douăzeci de ani, pe care-i resimt cu o înfricoșare de moarte ca pe un interval scurt.” Noi, în schimb, culegem recolta anilor amărâți. Pe ultimii douăzeci i-am simțit cu bucurie ca pe un interval, slavă Domnului!, destul de lung.

N-aș spune, ca Améry, „non-sensul existenței noastre”. Înseamnă să te lipsești de o variantă. În sine, viața nu are sens. Unii, nu toți, reușesc să-i dea vreunul și atunci nu mai poate fi vorba de non-sens. Că în perspectiva vremii, a dispariției vieții pe pământ, a infinitului, a mai știu eu ce, nimic nu are sens... Nu-i deloc așa. Dacă ai alinat o suferință, ai adus o bucurie, poate să vină și glaciațiunea, tu tot ai făcut un lucru bun.

Despre omul bătrân: „Și tot mai mult devine un străin pentru ceilalți...” Are și de ce să se simtă străin

și să fie văzut ca un străin. Cei printre care a trăit sunt tot mai puțini și, așa cum lui nu-i trece prin minte că azi-mâine va muri, mai tinerilor nu le trece prin minte că vor fi cândva ca el.

Există și o bătrânețe bună, care e o artă, ceea ce înseamnă că e fundamental echivocă. Echivocul dintre a te bucura de viață și a nu te agăța de ea. A nu ține neapărat să trăiești deși știi că nu ți se va mai întâmpla. Ca și arta, nu e la îndemâna oricui.

De fapt, cartea lui Améry nu este despre bătrânețe, ci despre îmbătrânire, cu toate avatarurile, suferințele și umilințele ei. Îmi dau seama că am cunoscut prea puțin acest fenomen, probabil pentru că iau lucrurile așa cum sunt, nu-s prea vanitos, n-am avut veleități de cuceritor și am fost dintotdeauna pe cât de imatur, pe atât de deja bătrân. (Acum, de când îmi fac veacul la Fundeni, sectorul inimă, l-am „cunoscut”.)

Dau peste portretul robot, destul de scheletic, al celui care își privește „pozitiv” bătrânețea. Vorba bărbaților noștri de stat care sar în barca puterii despre partidul părăsit: nu mă mai simțeam reprezentat. Iată un aspect: „El este exact ce-i prescrie societatea: este ceea ce este, un nimic; și tocmai pentru că recunoaște că-i un nimic – este ceva.” Eu, dacă sunt ce sunt e fiindcă așa sunt, nu pentru că-mi prescrie cineva. Cât despre nimic, nu recunosc nimic. Raportul meu cu nimicul este unul mult mai elevat.

„Alienarea culturală a celui ce îmbătrânește nu poate fi înțeleasă altfel decât prin prisma dificultății de a se descurca într-o ordine necunoscută de semne, ba chiar de semnale cu totul noi.” Lucrurile par să stea rău de tot. În halul în care a ajuns, bătrânul nu mai e în stare să

înțeală ce se întâmplă în jurul lui. Nu-i chiar așa. Nu i se întâmplă pentru prima dată să nu înțeală. Multe lucruri nu le înțeală nici când „înțeală”. Și nu i se întâmplă numai lui. Nu există critic universal. Fiecăruia îi rămân zone inaccesibile. Prin urmare, bătrânul n-a devenit dintr-o dată, ori progresiv, un prost. A fost totdeauna și prost. Ca atare, fie prostia lui actuală nu este datorată bătrâneții, fie „bătrânețea” – incapacitate de adaptare la semnele din jur – a existat dintotdeauna, așa că nu i se întâmplă ceva fundamental nou. El poate totuși să-și ia anumite precauții. Întrucât ce nu înțeală astăzi este mai masiv decât ce nu înțeală în trecut, poate să nu se amestece. Să-și țină părerea pentru el. Că asta îl condamnă la singurătate? N-am ce să-i fac. Eu, cu singurătatea, mă descurc. Nu mă descurc când câte unul mă mai crede deștept. Însă nici lucrul ăsta nu e nou. Prea deștept n-am fost nicicând, dar am trecut drept așa ceva. Era mult mai incomod decât acum, când nu prea mai e nevoie de deșteptăciunea mea.

Dacă, depășit fiind, nu ai măcar trufie conservatoare ești un laș, spune Améry. Adică, dacă n-o țin morțiș că tot ce e bun s-a făcut pe vremea mea, că din ce se face acuma nimic nu e bun. Văd lucrurile altfel. Grav nu este că nu mai înțeală ce se face nou, dacă ai bunul-simț să nu te amesteci. Important nu este lucrul de înțeles, sau nu la fel de mult cât înțelegerea însăși. Cât timp continui să înțeală ce ai înțeles cândva, încă înțeală. Te depășește și nu mai înțeală ce se face acum? Nu mi se pare mult diferit de faptul că nu vei înțeală ce se va face după moartea ta.

Închei cartea supărat pe Améry. Scrie un ultim capitol despre frica noastră inevitabilă. Ce mă supără

este că s-ar putea să aibă dreptate. De două sau trei ori, m-am crezut pe ducă și am rămas liniștit, deloc speriat, dar e foarte posibil ca fratele porc să fi știut că nu eram de-adevăratelea periclitat. Améry a înfipt mai adânc cuiul: știu eu, când va fi să fie, cum voi fi? Cât de senin, cât de speriat? Multe lucruri m-au umilit în viață. Că nu m-am opus când trebuia să ne opunem, că n-am reușit în scris ce aș fi crezut că pot să reușesc... N-aș vrea să se adauge și această ultimă umilință: frica de a muri.

M-am nimerit aseară într-o lume de artiști și mi-am dat seama că e oarecare ipocrizie în ce tot spun, că îi evit ca să-i feresc; n-au epidermă și îi rănești cu nici nu-ți dai seama ce. E și altceva. Ei funcționează altfel. Gândesc cu tot ce au. Cu creierul, cu corpul creierului și cu corpul întreg. Nu-i vorba să-i ferești. N-ai ce să cauți în lumea lor când nu ești unul dintre ei.

Îl pun la loc în raft pe Améry. Fără să caut, dau peste ceva ce merită citit. Maria Zambrano despre confesiune, plus cinci scrisori ale lui Cioran. Da', stai, nu despre confesiune a fost ce mi-a trimis canadianul și tocmai am uitat că-mi propusesem să citesc? Răsfoiesc, ca să-mi fac idee, dau peste clasica linie trasă cu creionul unde m-a interesat. Prin urmare, am mai citit. Mă și întrebam cum de am scăpat-o. Numai că, totuna e. Nimic nu țin minte. Și atunci, ce fac, o mai citesc o dată, n-o mai citesc? Văd eu ce fac. Măcar, dacă mă hotărâsc, am să iau volumul mai recent, trimis de canadian. Celălalt, pe care îl aveam de cine știe când în casă, e gata citit.

(Mă cântăresc cu mintea, acum, după un an de când a devenit aproape sigur că am încheiat. Revăd, ca

să îndrept aici-colo, ce a mai rămas de trimis la revistă și gata, nu mai scriu decât, convențional, când „nu se face”, când „nu se cade să refuz”. Ei, bine, vorba reporterilor noștri de teren, cum mă simt? Deprimat? Pe dracu’! Abia acuma sunt în firea mea. Nu mai e nevoie să fac pe deșteptu’, nu mai e nevoie să, așa zicând, am haz.)

Până mă decid, îl iau în mână pe *Ulise*, rămas pe o măsuță de cine știe când. Deschid la întâmplare, dau peste drumul către cimitir. Mă prinde din nou. Urmează redacția, unde apare și Stephen, poate aici e discuția despre Hamlet, sau poate nu. Nu. Mai răsfoiesc, mai recitesc ici și colo. Acum e pe stradă, Bloom, vreau să zic, se gândește la Molly, la nuri ei. Șobolani în cisternele cu bere, o doamnă care-l crede în doliu și-i vorbește despre bărbatul ei stricat la cap de erudiție, știu bine partea asta, dar e atât de viu, cu atâtea multe și mărunte, aș citi încă o dată și n-aș mai citi nimic. E o zi dintr-alea, când tensiunea coboară la 9 cu 6, ori cu 5, și nu mă simt în stare să mă mișc. Zac. Aseară ar fi trebuit să sune și Andrei, și Holi, n-a sunat nici unul, dacă sună acuma, așa frânt cum sunt, ce le spun?

Îi spun lui T cum mă simt, ea nu dă importanță, vorbește despre cartea pe care o traduce, cum să traduc *cușer*?, nicum, lasă-l așa, vorbește mai departe, observă că nu ascult, și-e chiar așa de rău?, ia nitroglicerină, de ce să iau?, nici nu știu la ce-i bună, și poate-i fandacsie, parcă nu mă știi... Oricum ar fi, să nu răspunzi la telefon. Cred mai degrabă că-i depresie, dacă mă mobilizez, pot să fac una, alta, afară e soare, la radio se vorbește despre zăpada din Moldova, vântul din Carpații meridionali, două luni cu ploi, am de mers la magazin, de luat apă minerală de peste drum, da’ chiar că-mi vine greu.

Trezit la trei fără un sfert, mă simt, acum la nouă, cam buimac. Mă uit la cărțile dimprejur și mă întreb ce va face cu ele Alexandra, când o fi. Ea suferă pentru orice hârțoagă, primită de la cine știe cine, pe care aş vrea s-o arunc. De venit încoace, să locuiască aici, mai departe de centru și într-o casă prea mare, sigur nu va veni. La ea, de pe acum nu mai e loc de alte cărți. Trăind prea mult poți să devii o mare pacoste, dar și când mori, cui trebuie să debaraseze lumea de tine și de ce-ai lăsat în urmă, câtă bătaie de cap îi dai!...

„– Ciocus, am venit! – Și ce ai de gând? – Păi, sunt cu Alina, ne întâlnim cu Marin Cazacu, văd după aia ce fac cu ministrul, stau de vorbă cu jurnaliștii... –Tennis nu joci? – Nu joc. Am jucat vineri. Da’ altceva voiam să-ți spun. Am aflat ceva ce nu mi-a plăcut deloc. Dinu Calcianu a împlinit 80 de ani. – Urât lucru! Te pome-nești c-o s-o pățim și noi! ”

Mi s-a întâmplat de câteva ori, în ultimii ani, să înțepenesc ridicând câte un obiect de oarecare pondere, cum ar fi un scaun. Astăzi, pe când prestam o activitate de indubitabilă utilitate casnică, m-am aplecat și, gata, am înțepenit. Știam că orice faptă bună trebuie pedepsită. Să afli însă că, mai nou, și Dumnezeu se ocupă cu așa ceva!...

Maria Zambrano: „Când viața nu s-a transformat, ea se desfășoară doar în confuzie și în risipire. Sunt însușirile ei când se scurge de azi pe mâine”. Cât de bine știi! O viață care nu s-a supus rațiunii (prea multă nici n-aș fi avut), n-a găsit un adevăr. Abia, cât de cât, un

scop. Mai bine zis, iluzia care mi-a permis să am un scop. Dar ce înseamnă asta, să îți se transforme viața? Ce ar trebui să faci? Întrebare retorică, bineînțeles.

Confesiunea, scrie M.Z., se desfășoară în timp real, pe când arta, deci și literatura, într-unul virtual. Așa e și de aceea, fiindcă dorința mea exclusivă e să fac literatură, scriind despre mine nu am intenția de a mă confesa, ci numai de a scrie. Neavând imaginație, ce altceva să fac decât să spun ce mi se întâmplă, ce simt, încât par totuși că mă confesez... Dar, dată fiind apropierea dintre cele două practici, confesiune – artă, mai calc și pe alături, mai greșesc. Greșesc când mă iau în serios. Dificultatea: să fi sincer și, totodată, să te joci. De aceea, pentru că aproape nu se poate, scrie Angela Marinescu că a fi sincer înseamnă să fi comod și superficial. Sinceritatea ține de conștiință, de ce îți este conștient, în timp ce arta scoate din tine, din mai josul tău, adevăruri pe care nu le știai.

Întrucât nu mă confesez, cartea Mariei Zambrano nu vorbește despre mine. De aceea, aproape că nici n-o înțeleg. Nu simt când este și când nu este la obiect. Tind s-o citesc cu un ochi distrat, ochiul de fiecare zi. Acela cu care văd ce-mi cade sub privire, vreau, nu vreau. Sau, și mai bine zis, acela cu care văd fără să văd.

Așadar, nu mă confesez și, cu mentalitatea mea, nici n-aș avea de ce s-o fac. Confesiunea e reclamată de „Disperarea de a te simți obscur și incomplet și dorința de a găsi unitatea”. Disperat nu sunt, am o chemare spre a fi obscur, și nu simt nevoia de unitate. Confesiunea caută „ceva în care să te refugiezi, ceva în care să te recunoști, unde să te regăsești”. Refugiu vreau și eu, de obicei îl și găsesc, însă nu văd ce aș avea de recunoscut

în mine, de regăsit. Nu-mi dau importanță, mă iau așa cum sunt, adică în toate felurile și nicum.

Deosebirea dintre confesiune și ce încerc să fac nu e atât, deși este și asta, aceea că prima „are din punct de vedere literar puține exigențe”, ci mai ales aceea „de a fi nemijlocită”. Literatura presupune mijlocire și mă gândesc acum că poate din cauza asta mi se tot spune că mă ponegresc. Nu sunt crezut și, întrucâtva, e pe drept cuvânt. Cu toate că sunt sincer, creez un personaj. Sinceritatea e numai o materie primă, nu e produsul finit. Ce ajunge la cititor, când reușește să ajungă, este personajul, încât cititorul care întâmplător mă și cunoaște are dreptate să-mi spună nu ăsta ești tu. Are, până la un punct. Specificul acestui fel de a scrie este echivocul dintre real și fictiv, „ficțiune” produsă nu prin invenție, ci printr-un fel de a scrie. Propun un fel de a scrie despre un fel de a trăi, și anume acel fel de a scrie care râde de acel fel de a trăi.

Ar mai fi un criteriu al deosebirii dintre literatură și confesiune, dar pe ăsta n-am cum să-l controlez. Pentru literatură, important nu e să fii sincer, ci să pari că ești.

Un sofism de reală frumusețe. Sfântul Augustin nu-și mărturisește păcatele mari, ci numai furtul unei pere, iar asta pentru că o asemenea mărturisire stârnește un „râs nevinovat”. El este un iubitor de „viață, joc, râs în grădini” și se confesează „în așteptarea redobândirii paradisului pierdut”. Prin urmare, povestind furtul pereii el se întoarce într-un soi de paradis copilăresc. Nici eu nu mărturisesc păcate mari, însă din alt motiv. Nu sunt Dostoievski, nici măcar Rousseau, nu am destulă forță artistică pentru a face literatură, și nu dezvăluiri jenante, din păcatele mari. Nu-i un subterfugiu, ca să mă ascund? Cred că nu. Scriitorul e

un histrion care, când simte că poate să scrie bine, nu se ferește să-și dea poalele peste cap. Totul e să nu dea sentimentul că-și dă poalele peste cap.

Sfântul Augustin nu vrea nemurire, vrea viață veșnică (pare un pleonasm, dar dacă te gândești bine...). Confesându-se, el caută să-și descopere unitatea, căci: „A ajunge să fii este posibil doar obținând unitatea”. În schimb, scriitorul tânjește după nemurire. Iar ca să scrie cât mai bine, cu cât mai multe șanse de a nu muri de tot, are interesul să fie cât mai risipit, nu unitar. Să aibă cât mai multe antene. Nu să audă cu inima, ci cu urechile lui, nu să vadă cu ochiul inimii, ci cu ochii lui. El își explorează diversitatea. E, poate, sacrificiul de făcut de către artist: *exiști*, dar nu *ești*. Ratezi șansa de a avea esență încercând să scrii ceva esențial.

Raportul dintre confesiune și literatură este echivalent cu acela dintre civilizație și creație. Ca și civilizația, confesiunea „a apărut în căutarea unui adevăr care să domolească viața și să o reducă, să o supună”. Literatura, în schimb, potențează viața și, totodată, o transcende trecând-o în regim de gratuitate. De aceea, titlul eseului – *Confesiunea, gen literar* – este inadecvat. Măcar ghilimele să fi pus.

Iov „a deschis gura sa și a blestemat ziua în care s-a născut“. A spus: „De ce m-ai scos din sânul mamei? Aș fi murit și nici un ochi nu m-ar fi văzut”. Iar Maria Zambrano găsește că el *fuge de sine, vrea să evite umilința, să evite injustiția*. Sunt cuvinte goale, îndrăznesc să zic. Ce se întâmplă e mult mai simplu și mai grav, mai aproape de om și mai departe de abstracțiuni: Iov nu înțelege ce i se întâmplă, de ce i se întâmplă și, îndeosebi, nu mai poate îndura.

Iov nu e un sfânt. E un biet om, unul credincios. Când Dumnezeu îi omoară copiii, el spune: „Domnul a dat, Domnul a luat; fie numele Domnului binecuvântat”. Nu hulește nici după ce e lovit de lepră, ci numai când prietenii lui vin să plângă alături de el. Ar trebui un comentator mai adânc decât mine, un Lucian Raicu, care să comenteze acest moment. Oricum ar fi, să spui după toate astea, cum face Maria Zambrano, că în final plângerea i-a fost ascultată presupune o lectură abstract simbolică, una care lipsește episodul de dramatism. Cum mai putea să fie ascultată plângerea lui Iov când copiii lui erau de-a binelea morți? E de neînțeles, iar felul meu de a citi Biblia nu este o căutare de „tâlcuri”. Mă cutremură, pentru că nu înțeleg. Dramatismul e acolo unde nu poți să înțelegi și încetează unde ai înțeles sau unde nu e nimic de înțeles.

E curios acel „nici un ochi nu m-ar fi văzut”. Să fie expunerea în fața celorlalți un revelator? Abia când i-au venit prietenii și-a dat seama Iov că nu avea de ce să-i rămână fidel unui Dumnezeu care îl supunea la chinuri ca să facă un experiment? Semnificativ este Sfântul Augustin, care „se află în descendența lui Iov”: „Felul său de a se adresa realității absolute este de a i se oferi, cu dorința arzătoare de a fi văzut, «pentru ca Tu să mă vezi și să mă ocrotești»”. Și aici decisiv este faptul de a fi văzut, deosebirea fiind că pe Sfântul Augustin Dumnezeu îl ocrotește, nu-l strivește. Oricum, înțelesul pare să fie că omul nu există decât *văzut*. În singurătate exclusivă omul nu este încă om, asta știm. Numai că Iov apucase să se facă văzut ca un mare credincios și, prin urmare, ca om. Iar Dumnezeu, în loc să-l ocrotească, l-a pedepsit. Ba, nici măcar nu l-a pedepsit, ceea ce ar fi fost

un gest de *atotputernic*, adică de dictator caracterizat de bunul plac. Dumnezeu a experimentat pe pielea lui, ca să se dea mare, să-l impresioneze pe diavol. Mi-e greu să nu-l disprețuiesc. (Mereu trebuie să repet, ca să nu par prea stupid: nu mă refer la Dumnezeu care există sau nu; mă refer numai și numai la felul cum apare El în Vechiul Testament.)

Rousseau are aceeași motivație: „Să fie văzut!” Dar el vrea să fie văzut de oameni, nu de Dumnezeu. El este scriitor. Din păcate, „vrea să fie înțeles”. Aceasta e o trăsătură de epocă și îl limitează. Ca să nu mai vorbesc de extaz, urmărit de romantici și făcându-i de necitit. La extaz avea de ce să ajungă Sfântul Augustin, pentru că, mistic, era văzut de Dumnezeu. Romanticii îi vor și pe oameni, și pe Dumnezeu. Vânează doi iepuri. Pe Sfântul Augustin îl citești fiindcă este edificator. Romanticii, care se vor și în car, și în căruță, sunt plictisitori.

Iată portretul scriitorului, așa cum îl văd: „...oscilant, dublu sau mai degrabă multiplu, cu varii chipuri posibile și dintre care nici unul complet.”

Și iată-l pe romancier: „Înspăimântătoarea față a actualității nu ne prezintă, oare, acest chip al unei lumi fără subiect, din care a dispărut subiectul, în care eul umblă rătăcitor ca un rege fără regat și fără supuși...” M.Z. spune „o lume de unde au fugit formele”, eu spun o lume care încă nu s-a format și subiectul încă n-a apărut. Romancierul caută, iar șansa lui este să nu găsească, ori să nu știe că a găsit. Atunci când i se pare că a găsit, devine învățător.

Pe vremuri a existat suflet, spațiu interior. A fost înlocuit cu *fapte psihice* sau *acte de conștiință*. Adaug: mai există o variantă, a omului comun. Acesta își închipuie

despre el cine știe ce, ceea ce îi dă, dacă nu un spațiu, măcar un incontestabil confort interior.

Citesc un interviu al lui Nicolae Prelipceanu. Zice că poate n-ar fi trebuit să publicăm în regimul trecut. N-am fi avut noi tăria asta și ar fi și arătat hidos o literatură scrisă numai de oameni ai puterii, dar am putea avea tăria de a-i admira pe cei care n-au făcut-o. Un Horia Patapievici, de exemplu. N-am observat să i se recunoască. Există autori care, simțind că au talent, au vrut să publice cu orice preț și care nu spun că alții – nu oricare (Mircea Ivănescu, Radu Petrescu, M.H. Simionescu, Dimov și până și eu) – au așteptat să vină o vreme când, dacă n-au putut să scrie tot ce gândeau, măcar n-au mai trebuit să scrie ce nu gândeau. La rândul lor, aceștia nu spun că alții nu s-au lăsat cenzurați, ori nici n-au încercat să publice. Etc. Există informatori care nu-i respectă pe cei care au refuzat să cedeze. Aceștia nu spun că n-au avut de suferit, cum nu spun nemembrii de partid că n-a fost un eroism în asta, dar nici foștii membri nu întrebă voi cum ați reușit să rezistați. Nu mai vorbesc despre opozanți. Aceștia, spunem, trebuie să fi avut un sprijin ocult, altfel și noi ne-am fi opus. În general, criteriul suntem noi. Cum am trăit noi a fost bine. Alții, în schimb...

E trist să nu poți fi, măcar, un ticălos. Să fii numai capabil de mici turpitudini care, de la distanță, ca ridurile feței, nu se văd. Nu se văd, dar tu le știi. Le știi când nu – în cea mai mare parte a timpului – reușești să le ignori.

Așa cum se spune că democrația este cel mai bun sistem de guvernământ dintre cele rele, dar nu trebuie să-l cauți pe cel bun pentru că n-are cum să existe, așa

nu trebuie să le ceri oamenilor politici caracter. Când au caracter nu sunt eficienți și pot deveni periculoși. N-au fost eficienți nici Maniu, nici Coposu. Rar reușește câte unul, cum a fost De Gaulle, nici el până la capăt. Ba poate chiar să fie rău de tot, pentru că a avea caracter înseamnă și să fii convins că gândești spre binele tuturor. (Aș zice că Hitler, că Lenin, poate nu și Stalin, au avut caracter.). Omul politic obișnuit nu-și bate capul cu binele comun decât în măsura în care e spre propriul lui interes. Altfel, aproape că nu se poate. Sunt unii care nu se împacă cu acest adevăr. Tata: „Politica e o porcărie. Numai în politică să nu te bagi!”. Nu-i avea în vedere pe comuniști, care nu veniseră la putere, încât numai prin translație m-a ajutat vorba lui să-l ascult. El se gândea la antebelici. La toți, cu excepția lui Maniu. Însă nu este practic – ci numai simbolic înălțător – să te bazezi pe un om intransigent. Soluția este să bagi de seamă dacă ce vrea să facă omul politic slujindu-și interesul propriu este bun sau rău pentru societate. E oarecum ca în literatură. Normal este ca scriitorul să pună dorința lui de reușită personală cel puțin la nivelul dorinței ca opera să-i fie reușită. Poți să strâmbi din nas la felul ăsta de a gândi, dar atunci nu poți să aspiři decât la a fi diletant.

Spun despre trecutul nostru că *am fi putut să ne opunem lui Ceaușescu fără a ne risca viața*, nu spun și că *ar fi trebuit*. O tot repet: în absența unei muncitorimi evoluată, cu care s-ar fi aliat intelectualii, aceștia – lasă că ei nici nu prea existau – oricum n-ar fi obținut mare lucru. Ar fi fost ușor de anihilat. În epocă, ar fi obținut prea puțin. Istoric, însă, ar fi fost capital. În istoria imediată, adică în decembrie, am fi avut destui oameni nealterați care să formeze o opoziție – de ce nu chiar o

putere? – creditabilă. În istoria de durată, n-am fi avut încă un argument să credem că suntem, noi, românii, niște prăpădiți.

Slăbiciunea marxismului a constat în faptul că raționamentele lui au funcționat prea bine. Orice sistem desăvârșit, integral previzibil, care-i privește pe oameni face din aceștia sclavi... Iar sclavii, cum se știe, de la o vreme se satură să mai rabde și dau cu stăpânii de pământ. Numai că, după o altă vreme, vin tineri care-i culeg de pe jos, adună cioburile, le potrivesc, le spală și li se închină iar, după ce-i așază pe socluri de mucava.

Tot spun despre acești „tineri” că își manifestă nevoia firească de frondă, de răzvrătire față de un sistem defectuos, întorcându-se spre unul mult mai rău, prin care am trecut, dar, cred aceștia, n-a fost cum ar fi trebuit să fie, cum îl vor face ei. E drept că nici n-au cunoscut decât anii grotești, nu și anii cumpliți. În schimb, se lasă cucerii de ideologia care a condus, implacabil, la un regim criminal. Este cazul grav, aș zice vinovat, al prostiei omului deștept.

Nu-i mai puțin adevărat că, la vremea mea, am experimentat pe piele proprie resurse de falsă inteligență într-un fel numai aparent diferit. Când era nevoie de o gândire care să solidarizeze societatea (vezi Polonia), am nimerit o teorie literară care căuta cai verzi pe pereți și alunga nu numai alte categorii de români, dar și pe oamenii din domeniul propriu, unii fiindcă erau conservatori, alții fiindcă aveau scaun la cap. Am făcut-o nu până în pânzele albe, până la a speria lumea, ci la modul *soft*, care pe unii, slabi de înger, i-a și cucerit.

Sunt impresionat să aflu că un tânăr marxist al zilelor și plaiurilor noastre îl critică aspru pe un alt marxist autohton,

pentru că nu este și leninist. Mă îngrijorează atât de tare să aflu că, fără leninism, marxismul duce la fascism, încât îmi pierd prezența de spirit necesară ca să înțeleg. Nu-i vorba, mă și simt întinerit. Cam cu o sută de ani.

În ideea de *anticomunism după comunism* se amestecă, regretabil, două lucruri. Una e să-i dai peste nas celui care, acum, pretinde că a făcut nu știu ce bravuri când el, cel mult, s-a ferit de compromisuri grave – de altele, mai mici, nu s-a putut feri – și e cu totul altceva să spui despre comunism că n-a fost rău. Iar cine știe cum a fost de fapt suntem totuși noi. Deci, noi am avea nevoie de bunul-simț care ne-ar feri să ne prefacem că am trăit altfel decât am trăit, iar ceilalți de bunul-simț care le-ar permite să-și dea seama că vorbesc despre lucruri la fel de grave ca nazismul și că, făcând-o în falsă cunoștință de cauză, devin nocivi. Îi exclud pe cei rău intenționați. Aceștia fac ce au de făcut și e treaba lor.

Pentru că noi n-am trăit cum ar fi trebuit să trăim, amintirea comunismului ar trebui îngropată, aceasta e relația illogică, perversă, care se face. N-am fost eroi, nu avem dreptul să vorbim. Problema nu este dacă avem acest drept, ci dacă trebuie s-o facem, în condițiile în care atâția tineri nepătați de compromisuri vorbesc cum vorbesc, cu gura plină de gogoși pe care le înghit gogâlt, gogâlt. Iar pe alții, și mai numeroși, nu-i interesează – cum e firesc, dar și păgubitor – ce s-a întâmplat acum treizeci, patruzeci, cincizeci, șaiszeci de ani.

Că anticomunismul poate da în extrema dreaptă e adevărat. Însă un lucru nu-și pierde rațiunea de a fi numai pentru că, la fel ca orice alt lucru, poate să aibă și o variantă rea.

Un fundamentalism de dreapta, legionaroid, despre care aflu lucruri îngrijorătoare, nu este cu nimic, dar chiar cu nimic, mai de dorit.

Ca să avem cu adevărat dreptul de a vorbi despre comunism, acum, când trecutul nostru nu se mai poate schimba, ci numai măslui, ar trebui să începem prin a recunoaște compromisurile pe care le-am făcut. Știu, e neplăcut. Însă nefăcând-o, rămânând necreditabili, favorizăm greșita înțelegere a trecutului. Iau un exemplu: a fost un curaj să apărăm valoarea estetică în anii șaiszeci, spun unii dintre noi. A fost o lașitate, o capitulare, ne spun tinerii. N-a fost nici curaj, nici lașitate, a fost un merit. E ceea ce putea fi făcut – și s-a făcut. Nimic din ce nu voia Partidul să admită nu putea fi publicat. Iar a fi făcut ceea ce Partidul a sfârșit prin a admite, n-are cum să fi fost probă de curaj. Curajul se măsoară prin consecințe. Una e să fii trimis la închisoare, alta să fii expulzat din țară, și cu totul altceva să-ți pierzi dreptul de semnătură pe un an sau doi, ori să fii schimbat din funcția de, știu eu, redactor-șef. Ba chiar, cel mai adesea, să nu pățești nimic. Că *am salvat cultura* e prea mult spus. Că *s-a făcut cultură* e adevărat.

Un lucru important pe care îl dovedește N.M. în *Istoria critică* este că scriitorii anilor cincizeci au supralicitat. Ce le cerea Partidul era abstract. Partidul n-ar fi fost în stare să creeze imaginea, mitul comunismului. Acestea de la scriitorii înșiși au venit. Pe invers, cam așa stau lucrurile și cu ce s-a realizat după 1965. Partidul a relaxat controlul, dar felul cum a fost folosită această îngăduință de la scriitori și critici a venit. Acesta a fost meritul, după cum și insuficiența lor.

Aniversarea a 20 de ani de la înființarea Muzeului de la Sighet. La Ateneu, în zdrobitoare majoritate

oameni care peste câțiva ani nu vor mai trăi. Nnicând n-am văzut, strânși laolaltă, atâția absenți. Nu pare să intereseze că Memorialul este cel mai bun lucru care s-a făcut din 1990 încoace. Și, spre deosebire de I.C.R.-ul lui Patapievici, unul mai greu de stricat. Ce ne caracterizează este o combinație de vorbe umflate, de indiferență și de defetism.

Acum, italienii. Monti îi adusese aproape de liman și, ca urmare, la alegeri l-au pedepsit. I-au preferat, și încă de departe, un clovn. Asistăm pe scară largă la incapacitatea popoarelor de a-și cunoaște interesul. Se confirmă: democrația e cel mai puțin prost sistem, dar de prost, e prost. Iar când se produce o criză, e prost de tot.

Coincidență. Văd pe TV5 un reportaj bine făcut despre clovnul italian. Omul e înconjurat de tineri de bună-credință, total lipsiți de idei. De soluții, și mai și. Buna lor credință e diminuată numai de satisfacția, de care poate nu-și dau seama, că din anonimi au devenit cunoscuți. Cât despre omul însuși, e uluitor să afli că atâția italieni cred în el. Sare în ochi de ce teapă e. Singura, relativă, incertitudine: demagog sau escroc? Înclin să cred în varianta a doua întrucât teoreticianul partidului, omul cu ideile, este proprietarul unei agenții de marketing.

E bine când mă trezesc la două, cel târziu la trei. Atunci, am o șansă să mai adorm. La patru, nu e nimic de făcut. Mă cuibăresc sub plapumă, mă întorc pe o parte și pe alta și „scriu”, în cap, câte un rând. Unul ca ăsta, vreau să zic.

„Tot mai huruie tancurile pe Spătarului?”, mă întreabă Corina. „Mai rău ca la Stalingrad!”, îi răspund.

E și acesta un spectacol, să asști la deteriorarea iremediabilă a corpului, ca la a unui bec care pâlpâie înainte de a se stinge definitiv.

Maxone se împacă de minune cu Londra și are note mari. Mai mult nici nu poftim.

În stilul meu de habarnist fără urmă de program, dau o raită prin bibliotecă, la secția filozofie. Aleg *Moartea și timpul*. Lévinas. E tema cititorului, ca să zic așa. Poate fi și de actualitate, mai știi?...

Moartea este certitudine, nu contest. Însă există certitudini mai mari, și anume nașterea, după cum și existența. Că oamenii care trăiesc s-au și născut, că și există, e cert. Că vor muri încă nu s-a dovedit. Poți numai să faci presupunerea că vor muri și ei ca toți cei de dinaintea lor. Spun asta doar așa, de ciudă că văd toată cartea subliniată, la prima lectură, și nu-mi aduc aminte nimic.

Renunț la Lévinas. Citisem: „Viața umană înseamnă mascare a mișcărilor fiziologice: ea este decentă”. În ce fel o fi viața umană mascare a mișcărilor fiziologice? Nu înțeleg. Și de ce rândul trecut am subliniat? Atunci ce înțelegeam? Nu merge așa! Pun cartea la loc în raft și, un moment, dau să apuc un Derrida. Mă stăpânesc la timp. Ce apuc, nu-i mai promițător: *Jurnal metafizic!* Gabriel Marcel!

În introducere spune că speră să găsească în mine „un sprijin, poate o călăuză”. M-aș mira. Or, mai știi!? Dar imediat adaugă că ascetismul logic din prima parte a jurnalului îi „procură” o stare de sfială. Dacă lui... Cred că ar fi cuminte să trec direct la partea a doua, care îi „oferea” un sunet mai familiar. Aș trece, de n-aș fi cap

pătrat. Îmi dă un sfat: „Oricât de strâmtă și de anevoioasă ar fi calea ce ni se deschide între aceste diverse obstacole, cred că este cea care trebuie urmată”. Decid totuși singur. Vedeți-vă de treabă, diverse obstacole! Nu-i de mine aici!

Sau nu, de ce? Mai insist. Și bine fac. Dau peste această frază: „Din punctul de vedere al existenței imediate, nimic nu poate fi explicat și nici măcar înțeles...” Iar eu alt plan al existenței nu cunosc.

Ori cunosc? Să zicem, facultatea spirituală a omului. Tind să cred că există întrucât o găsesc la mine, în frustrarea de pe urma absenței ei.

Închei partea întâia, fără s-o fi citit până la capăt, mi-e totuși peste puteri, și trec la partea doua. Fie ce o fi!

Mâna îmi alunecă, întoarce vreo douăzeci de pagini în avans, și dau peste fraza: „Poate că reflecțiile acestea aruncă o oarecare lumină asupra dificilei probleme a raportului dintre subiect și predicat.” Decid să mă mulțumesc cu atât.

Duc cartea la locul ei și cutreier raftul. Pun mâna pe un volum de Alain, destul de gros: *Părerii despre fericire*. Despre fericire! Atâtea părerii! El care, aflu din prefață, a cam fost uitat. Nu-i vorbă, avusese buna, fericita idee de a trăi 88 de ani. Iau celălalt volum, tot al lui, cu un titlu – *Istoria cugetărilor mele* – mai ispititor, cu atât mai ispititor cu cât nu ghicesc ce ar putea să vrea să spună – și nici nu sunt curios. Am terminat și cu Alain. Îl văd, alături, pe Paul Hazard. *Criza conștiinței europene*. Studiu onorabil. Răsfoind, constat că nu-i subliniat. L-oi fi citit pe limba lui de baștină, îmi spun. Altfel, ar însemna că, belfer, nu citeam ce se cuvenea. Acum e prea târziu.

De vină nu-i vreunul dintre acești autori. Nici doar capul meu defect. Pe străzi s-a făcut deodată primăvară, iar în mine s-a instalat astenia, la fel de brusc. Așa că hotărâsc ca până la noi ordine să nu mai citesc nimic. Dacă aș fi nevoit s-o fac, mai bine aș lua *Un război de o sută de ani*. Mariana Marin, barem, nu-mi pretinde să descopăr fel de fel de sens. Se mulțumește să spună că „mărunț și peltic testamentul răutăcios al bunicului comandă foc!”

Ceva tot e bun în astenie: nici chef de plimbare nu am. E tocmai ce mi-ar trebui acum, să plec de nebun pe străzi!

Deodată m-am bine-dispus și m-am relaxat. Ce-i cu prostia asta! Citesc dacă citesc. Dacă nu citesc, nu citesc. Mă plimb dacă mă plimb! Câte altele nu pot face! De exemplu, să mă uit pe pereți. Uite o idee bună. Chiar acum încep. Deși, la drept vorbind, e mai ușor de zis decât de făcut. Nu-s de capul meu. Fac ce trebuie să fac. Iar acum am de început pregătirea moral-volitivă pentru ca mâine dimineață să mă prezint la consulat, unde o doamnă se va uita atent la mine și va sfârși prin a constata, neafectată de consternarea Casei de pensii franțuzești, că și anul ăsta sunt tot viu.

De nu mă înșală felul de a mă reciti, în fragmentul de deasupra s-a strecurat o oarecare, nemotivată, bătaie de joc. Dacă-i așa, mi-am meritat-o! La instituția amintită, lipită la intrare, o foaie de hârtie pe care stătea scris: *Jour férié*. Ba s-a și nimerit să fie 1 aprilie. Ar fi putut să scrie și *poisson d'avril*.

Una peste alta, mâine sau poimâine va trebui s-o iau de la cap.

T, ca un ecou: „– Nu știu de ce mă muncesc sfinții. N-am putut să dorm de răul ăsta: că ce am de făcut!” .
Eu: „ – Vezi, doamnă, cât de bine semănăm! Decât că pe mine nu sfinții mă muncesc. Ălalți. N-aș mișca un deget dacă nu m-ar împunge ei” .

Angela Marcovici, *Intimitate*: „aici nu este poezie / nu este agonie sau moarte / sau blasfemie / nu este extaz nu este murdărie / nu este / nimic.” Ce motto bun ar fi!

Scrie despre „tensiunea, neagră, dintre masculii universitari / și / tipacarescriecusânge.” Deși a fost gata-gata să mi se întâmple, adică să devin unul dintre acei masculi, din fericire nu s-a putut. Cei 33 de ani de acasă, până să mă angajeze Universitatea, cei 15 de istorie contemporană, de când începusem s-o observ și s-o îndur, după cum și școlile parcurse ca găscă prin apă, fără să se prindă de mine mai nimic, îmi interzisese să devin, în vecii vecilor și în ciuda aparențelor, un autentic mascul universitar.

Cam de două ori pe săptămână, încă destul de sprinten, mă duc cu de-ale gurii până la Alexandra. Nu sunt, parcă nu sunt încă „tatăl, bătrân și bolnav, înaintea morții” care „își târa pe trotuar / trupul NU, obscur, obscen și profund precar, / un tată NU.”

Altceva: „...cel mai mult îmi place, când mă trezesc dimineața / să-mi țâșnească în față mutra albă și descărnată, / de călugăr, a peretelui din fața mea.” Când mă trezesc, dimineața pe la trei, dau de întuneric. Se uită la mine? Îi spun în gând: „Nu te grăbi!” .

Românii cei mai instructivi sunt taximetriștii. Ieri, unul ne-a învățat cu câtă grijă muta Ceaușescu bisericile și cum pe unele le și reconstruia.

Mariana Marin: Cine însă ar putea descrie tristețea dictatorului

care trezindu-se într-o dimineață în fața ghilotinei își șoptește îngrozit: – Aceasta nu e cu puțință!

Se adeverește: poeții sunt vizionari. Acolo, la Târgoviște, Ceaușescu chiar asta trebuie să fi simțit.

Cred în mișcarea de pendul și de aceea nu sunt optimist când lucrurile merg bine și nu sunt pesimist când merg rău. Știu că se vor răsturna. Nimic din ce-i acum, bun sau rău, peste puțină vreme nu va mai fi, însă va fi din nou după un oarecare timp. În secolul 18 apăruse disprețul pentru trecut pe care, după două secole și mai bine, îl regăsim. Totuși, sunt și deosebiri. Atunci, disprețuind trecutul, oamenii cultivați nu apucaseră să nu-l cunoască. Astăzi, reușim.

Mare șmecher, Holi! Îi tăiaseră din banii pentru Festival, când el avea tot programul pregătit. A lăsat să transpire, *comme si de rien n'était*, că vine la București și dă niște interviuri. Drept care, la întâlnirea cu ministrul, nu mai lipsea nici un ban.

Am treabă pe Kiseleff, unde te așteaptă bodyguarzi la poartă și vinul curge în valuri. Trec pe lângă superba casă pe care o văd ruinându-se de ani și ani în fundul unei grădini. A durat mult, a fost greu pentru cine pândește locul, nu și în zadar. În fine, acoperișul s-a prăbușit.

Îmi face o deosebită plăcere să-i aud pe oamenii noștri politici: „Unu la mână... Doi la mână...”. Mă bucur să aflu că, lor, argumentele nu le lipsesc. Că știi să numere, fapt de care ai fi putut să te îndoiești, nu mai puțin.

Încep să citesc volumul III din *Jurnal indirect*, de Mihai Zamfir, aflu că seria de articole cuprinse s-a încheiat cam în vremea primei suspendări a lui Traian Băsescu și, brusc, îmi aduc aminte. Eram la Budapesta, pentru o emisiune al cărei actor principal a fost Holi. Revăd lungile plimbări făcute cu Alexandra, cu T, care astăzi nici pe departe n-ar mai putea străbate bulevardul Andrassy în ambele sensuri, ori să urce pe Buda. Ce tineri eram! Abia împlinisem, cu doi ani înainte, 70 de ani.

Mihai Zamfir: „Sunt unul dintre cei, tot mai puțini, care pleacă aproape totdeauna de la cărți.” Așa și eu, dar numai pentru că în viața mea nu se întâmplă mai nimic. Problema e: a pleca de la cărți înseamnă a fi livresc sau este un fel de a trăi? Depinde... Dacă citești ca să-ți explici, să afli, să înțelegi, ești livresc. Dacă citești fiindcă nu poți să n-o faci, trăiești. Iar între nu citesc și nu pot să citesc e deosebirea dintre nu cred și nu pot să cred. A nu face nu comportă intensitate, a nu putea să faci poate fi intens.

Despre Cehov și fertilitatea lui literară într-un timp foarte scurt: „Este, probabil, o trăsătură a geniului aceea de a afla că ziua are totuși 24 de ore...” Nu i-ar ajunge omului de geniu 24 de ore. Norocul e că ziua lui are 48.

Mai spune, tot despre Cehov, că într-o Rusie foarte „angajată”, într-un fel sau altul, a știut să se ferească de orice ideologie. Ceea ce revine la a spune că a gândit – și cât de rar se întâmplă! – cu propriul lui cap.

– Nu râde, mi-a spus Ligia, doctorița, nu râde că nu-i de râs.

În nopțile bune, când somnul trece de ora 5, ies pe scară, dau colțul – nu pe *acela* – și strig către lumina din bucătărie, unde T a coborât de mult, strig ca Maxone, pe vremuri: „Am terminat de dormit!”

Pe T o deprimă că nu mai poate să facă ce făcea. Încerc s-o dăscălesc: „– Ce vrei, suntem bătrâni. – Da, da' așa n-am nici un rost. – N-ai nici un rost? Ia închi- puie-ne fără tine pe noi,ăștilalți doi! Ba și pe Corina, de multe ori. Numai Maxone s-a emancipat”.

Îmi hârâie vocea cum îi hârâia lui Marguerite Duras care, după o operație, purta un aparat. Noroc că pe a mea numai eu o aud așa. Vocea hârâie, tancurile huruie, bine stau!

Un om de care mă bucur că există și pe care de mult nu l-am mai întâlnit îmi scrie câteva rânduri. Îmi zice „înger limfatic”. Limfatic, da. Înger, din fericire, nu.

E nemiloasă viața cu cine face ceva pe lumea asta. E mult mai blândă, cum bine știu, cu cine se joacă cu ea și nu face mai nimic.

Citesc *Substanțe interzise*. Liviu Ioan Stoiciu. Se simte împușinat, îl apasă apropierea morții. Se gândește la nu știu ce asteroid care va lovi pământul în 2030. Câți ani va avea atunci? se întreabă. Și află: 80. Eu? Câți o să am? Mai bine zis, câți aș fi avut? Stai puțin, că nu-s tare la calcul. Aș fi avut... , aș fi avut 95. La urma urmei, cum ar putea să spună Mihai Șora, nici nu-s chiar așa de mulți.

Astăzi, mă duc, *coup sur coup*, în două locuri dens populate cu personalități. Îi spun lui T cum aș vrea să exist în spațiul public: evanescent. „– Lasă vorbăria! Mai bine fă cumva și pleacă de acolo mai devreme. – Și cum să fac? – Inventează și tu ceva. – Ce drac să inventez?”

– Știi și eu... De exemplu, propune-le o experiență. – Ce experiență !? – Să stea și să măsoare cam cât de greu le este fără tine printre ei.”

(Când recitesc. De n-aș fi sigur că nu mint, aș spune că i-am atribuit vorbele astea. Seamănă mai mult cu mine. O fi la mijloc ce se spune: după un număr de ani – în cazul nostru, 55 – soții încep să semene între ei.)

Zăpăceala noastră nu cunoaște sector protejat. Oricum, nu la departamentul financiar. Ne luăm pensiile, punem banii la un loc și apucăm de acolo cum se nimerește, habar nu avem câți mai sunt. T umblă într-un dulap: „– Nu știi pe unde or fi banii ăia pe care ni i-a lăsat Alexandra astă vară, să-i păstrăm. – Mai scotocește, că acolo or fi”. Caută ce mai caută și zice: „– Uite aici un plic. Da’ parcă-s mai mulți. – Poate e și dobânda. Că de astă vară a trecut ceva timp”.

De unde tema asta? E pentru că astăzi T m-a întrebat: „– Cam cât avem noi în euro? – Pe lună? – Pe lună. – Stai că-ți spun. Da’ câți lei e un euro? – Vreo 44, mi se pare. – 44? Imediat.” Fac socoteala și, ajuns la capăt, întreb, prudent: „– Cam cât costă o masă în Franța? – Sub 15 euro mare lucru nu mănânci. – Așa? Atunci te anunț că ce câștigăm noi nu ne ajunge pentru zece mese. – Ei, tac! Da’ din ce trăim? N-ai socotit tu bine. – Eu!? După cum țin minte, la adunare și scădere mă cam descurcam. – Da, da’ chestia asta, cu euro și cu lei, o fi mai complicată”. Cădem amândoi pe gânduri, până ce-mi vine ideea luminoasă să mă uit pe teletext. „– Mișule, n-am greșit. S-a schimbat cursul. Nu mai e 44. – Da’ cât e? – E 4 și ceva. – Și asta ce înseamnă? – Înseamnă că avem din ce să mâncăm până la sfârșitul lunii și ne mai și rămân.” O văd că-i în derută: „Să-l cred? Să nu-l cred?”.

Ca în orice după-prânz, pun patru cărți lângă mine și mă apuc de citit. Trece o oră până-mi spun: „– Nu vezi că te plictisești!? Că nu pricepi nimic! – Asta ce o mai fi? Ieri mergea strună. – Ieri a fost ieri, astăzi nu mai e. Așa că treci mai bine la munca de jos!”. Ceea ce și fac. Și, una peste alta, dau gata o treabă pe care o amânam de nu țin minte când.

Ieri am fost la dugheana – pardon, buticul – de peste drum. Zic: „Fiindcă am avut succes cu apa minerală, am fost avansat la cumpărat cartofi.” Omul nu zâmbește. Îmi spun, filozofic: de aceea mi se vând așa de puține cărți.

Sunt zile când te apucă o tristețe care nu știi la ce folosește și, în general, dacă folosește la ceva.

Ne vine un prospect de medicament. Ce vindecă dumnealui? Cancer, hepatită, ciroză, diabet, paralizii, insuficiență renală, Parkinson, Alzheimer, infarct miocardic. Numai de moarte nu ne iartă. Da' e o scăpare a ăluia de a făcut lista, sunt convins.

Seară cu Țepe la noi. Cădem de acord că am ajuns la o vârstă. Ce vârstă, care vârstă? Ei, care! Mai e nevoie să spun?

Descopăr în mansardă *Carnetele* lui Montherlant. În 1942, în plină Ocupație, scrie despre „Gustul pentru fericire al Franței de astăzi...” Probabil că de angajați ce se aflau, toți, în Rezistență – cam ca ilegalistii noștri în filmele epocii – erau francezii așa de fericiți.

„...trebuie să admit că filosofia îmi permite să nu fiu afectat dacă patria mea pierde totul.” Deci, asta era! De atâta filozofie erau fericiți francezii cu naziștii peste ei.

În 1943: „Destinul nostru face să trăim într-un moment când Europa este poate pe cale să treacă la o

altă civilizație. Și este înțelept să iubim sau să încercăm să iubim necesitatea, și să-i venim în ajutor, mai degrabă decât să i ne opunem suspinând.” Ai zice că sunt fraze din manualul bunului oportunist. Să fie o mărturisire acest citat pe care-l dă dintr-o piesă proprie: „Ah, cum mai tremură pielea pe noi!”?

Totuși, încet, încet, mai trece timp, trece și Ocupația, iar el își adună destul curaj ca să-l critice pe mareșalul Pétain – după douăzeci de ani. Tot cam atunci, scrie despre anii 1939-1941: „...francezii sunt atât de burghezi încât nici măcar nu știu că trăiesc o tragedie”. Noroc că el, aristocratul, a fost capabil de acest reviriment retrospectiv!

După ce a semnat tratatul de la München, prin care-i sacrifică pe cehi lui Hitler ca să „asigure” pacea, Daladier a fost aclamat pe străzile Parisului de „o mulțime în delir”. Iar el, Daladier, a murmurat: „Ce tâmpiți!”.

M. îl citează pe Schopenhauer: „În perspectiva morții mele fac această mărturisire: că disprețuiesc nația germană din cauza infinitei ei prostii și roșesc că-i aparțin”. Germanii nu l-au expulzat pe Schopenhauer din cultură. Să ne închipuim astfel de cuvinte spuse ori scrise de un român. Superioritatea germanilor nu constă în faptul de a nu reacționa, ci în motivația indulgenței lor: au destulă încredere în ei înșiși ca să nu sară ca arși. Cât timp ne vom apăra „imaginea” cu ghearele și cu dinții, va însemna că nu avem încredere în noi și chiar, mai rău, că nici n-o merităm.

„Libertatea există întotdeauna. Este suficient să plătești pentru ea.” Adevărat. Ne costa mult, dar în orice moment de uitare a ce se întâmplă cu noi știam să fim

fericiți. Dar este o distanță uriașă până la a spune și că a fost mai bine atunci. E drept că o spun fie privilegiații vremii, fie niște țângăi care n-au apucat să-și dea seama în ce lume trăiau. Acum însă au aflat și ne explică, nouă, cât de bine ne-a fost.

„În anumite societăți în care lașitatea este generală – uneori un mediu, alteori o națiune întreagă –, nu trebuie sub nici o formă să presupui că oamenii, amenințați, «nu te vor turna», ci să presupui tot timpul că te vor turna.” Din fericire, deși condițiile erau reunite, n-am procedat așa. Despre nimeni n-am presupus că mă toarnă – și bine am făcut. Abia târziu am încercat să aflui cine m-a turnat – și rău am făcut! Abia atunci am intrat în era bănuielii și abia atunci, *post factum*, Ei au învins.

E cam lung citatul, dar nu pot să nu-l dau, prea seamănă cu ce se vede la noi: „Lucrul acesta era făcut din indiferență și lipsă de simț moral, dar mai ales își avea locul în vasta mișcare începută acum un număr de ani, care consta din a-i aduce la vârf pe cei mediocri și, în consecință, în a-i da jos sau a-i dezgusta pe cei mai buni. Pentru asta trebuia mai întâi să dezorientezi publicul, să crezi în mintea lui o stare de confuzie, din care ia naștere confuzia valorilor: s-a făcut și asta. Operația aceasta a fost făcută în chip impecabil: 1. suprimarea judecății publicului; 2. profitându-se de această lipsă de judecată, promovarea a ceea ce se voia a fi promovat...”.

„...nu am urcat pe scenă niciodată.” N-o fi jucat teatru, dar pe scenă a fost. Viața literară e o scenă unde își au locul profesioniștii literaturii, cum era el. Am urcat și eu – și încă nu o dată – pe scena aceea, unde nu aveam ce să caut.

(Iar acum, după un an: parcă e prea de tot. De scris, am încetat să scriu, dar viața literară nu se lipsește de mine. Ba chiar... Nici nu mai spun pe unde m-am cocoșat, că prea mă fac de râs. Ce mai! Azi îl vedem și nu e. Sunt o stea.)

E cinstit, spune el, deși cinstea îi dăunează și „nu-i găsește temei”. Într-adevăr, e greu să spui de ce e bine să fii cinstit, fiind evident că de folositor nu-i folositor. Poate li se potrivește unora – pe unul îl știu bine – atrași cu precădere de lucrurile lipsite de temei.

„Doamne, ferește-mă de oameni cu caracter!” Aș spune mai curând: „Ferește-i pe artiști de caracter!” Caracterul e produsul tranzacției dintre natură și civilizație. Arta nu are interes ca autorul ei să fie civilizată. Caracterul e o carapace. E bine ca artistul să fie cât mai împrăștiat.

Pentru că nu îndrăznește să scrie esențialul, care se află dincolo de limita admisibilității epocii, „opera unui scriitor este o parte infimă, partea cea mai comună, chiar neînsemnată, a ceea ce ar fi putut fi”. Ar fi putut fi dacă scriitorul ar fi avut mai mult talent. Adevărul e că artistul nu se dă în lături de la nimic. Puțin îi pasă de ce va zice epoca. Nu-l oprește decât instinctul, care-i spune cât de departe poate să meargă cu atât talent cât are. Când instinctul îl înșală, acel „esențial”, scos pe tarabă, e sordid.

„Artistul supraevaluat a fost de partea bună a lucrurilor, fiindcă s-a bucurat toată viața de imensele avantaje pe care le dă talentul real.” E o meschinărie în a-i disprețui pe artiștii de succes când fac ceva ce corespunde unor așteptări. Există glorie în viață și glorie postumă. Uneori ambele revin aceluiași, alteori se despart. Oricum, nu

disprețului gloria actuală a cuiva de la înălțimea gloriei tale postume, a cailor tăi verzi de pe pereți.

Montherlant e dezamăgit că nu impresionează pe nimeni „mărturiile noastre cele mai patetice și strigătele noastre cele mai dezolate”. Ale noastre, ale scriitorilor. Nu știe ce vrea. Vrea și admirație, și să fie consolată? Vai, vai, bietul de el, cât e de talentat!

„Admirația publicului deviază fumul care urcă din opera noastră. Dar indiferența publicului îl lasă să urce cu mișcarea lui naturală, care îl duce spre cer.” Ajuns la cer, dincolo de orice represalii eficiente, fumul capătă glas, așa zice, și strigă: „Nu m-ați admirat. Sunteți niște proști!”.

„Un om face tot ce pofteste, și nu face decât ce pofteste el, și tot nu reușește să fie pe deplin fericit.” Nu sunt toți așa! Pe mine și, sper, pe alții, Epoca de aur ne-a învățat să ne mulțumim cu a nu face ce nu pofteam să facem pentru a fi fericiți.

„Să încerci să faci cât poți de bine ceea ce faci.” Acestui sfat de abisală înțelepciune îi prefer un altul, mie inutil: să încerci să poți să nu faci ce ești rugat să faci.

Am avut grijă, spune Montherlant că i-ar fi fost o regulă de viață, am avut grijă „să las întotdeauna pe a doua zi ce mă plictisea să fac”. Amelioresz comandamentul: „Nu fă nici mâine ce poți să nu faci azi”. Decât că el, probabil, s-a și conformat.

„Știi, îmi spunea într-o zi mama, care este cea mai mare forță care-l face să acționeze pe tatăl tău? Vanitatea.” T, fetelor noastre ar trebui să le spună: „Știți de ce-i așa de mormoloc tatăl vostru? Nu-i destul de vanitos”. Dacă e să-l credem, nici Montherlant n-a fost. Fiind lipsit de vanitate, zice, a refuzat să fie propus pentru premiul Nobel. Nu știu ce l-o fi îndemnat, dacă

vanitos nu era, să consemneze că a refuzat. N-aș fi mers până acolo cu modestia. M-aș fi resemnat să accept.

Citează dintr-o, pentru mine, necunoscută englezoaică, Aline Kilmer: „...nu trebuie să spun că victoria nu valorează niciodată atât cât plătești pentru ea, / Că înfrângerea poate fi amară, dar că-i mai bine să pierzi”. A fost o vreme când mă mândream cu gustul înfrângerii. Acum, mai sincer cu mine, spun: aș prefera victoria de n-ar trebui să-ți dai atâta osteneală ca să câștigi.

Cât de tare mă impresionează și cum pufnesc în răs de câte ori scrie (și tot scrie!): „opera mea”! „Între mine și opera mea...” Iată un citat destul de scurt, dar care mă umple de respect. Încerc o vocaliză: „Opera mea...”. Parcă mă simt mai important. Aproape că mi-aș scoate pălăria, cu deferență, în fața mea.

Flaubert a recunoscut singur că nu e mare scriitor, spune Gide. Montherlant îl admonestează: a te folosi de mărturisirea cuiva e „murdar”. Fenomenul există, însă în cazul lui Gide nu se potrivea. Era numai prostie, nu mai mult. L-ar fi văzut mai mare dacă ar fi știut că, mare sau nu mare, Flaubert tot era mai mare decât el, Gide.

„Trebuie să iubești prostia așa cum o iubesc eu...” Cam prea eliptic spus, ca să înțeleg. Mult timp, m-a interesat și chiar am iubit prostia. Am învățat cu timpul că nici pe a mea nu merită s-o iubesc.

Vrând să-l facă pe Barrès și prost, și ignorant, M. scrie că pe Dante „nici nu l-a înțeles și nici nu l-a citit”. Parcă-i din *Căldură mare*. N-am fost acasă și nici n-am auzit soneria. Sau, mai pe franțuzește: „*Qui trop embrasse mal étreint*”.

„*Povestiri* de Pușkin. Cu totul ne semnificativ. La fel ca *Suflete moarte* sau ca *Portret de Gogol*.” Simt cum îmi

arde obrazul, de parcă eu aş fi scris enormităţile astea. E confirmarea afirmaţiei de mai sus. Dar dacă tot am început, să continuăm: „*Don Quijote* este o carte bună, cu condiţia să ne lipsim de jumătate din ea.” Aici sunt mai aproape de el. Decât că: e mult mai mult decât bună jumătatea bună din *Don Quijote* şi e ceva mai mare decât jumătatea rea.

Montherlant găseşte că iniţiativa lui Gide de a încredinţa scrisorile primite unei biblioteci e caraghioasă. Bine că am aflat! Îmi stătea pe suflet operaţiunea de clasare a scrisorilor primite începută acum vreun an şi întreruptă – definitiv – tot atunci.

Pentru că Iisus nu ezită „să meargă pe ape”, Montherlant îi spune: „Nu, Doamne, nu avem nevoie de asta ca să credem în tine”. Sub aspect electoral, e de înţeles că Iisus făcea minuni, dar e şi jenant. Mi s-a întâmplat şi mie: „Contradicţiile din Evanghelie mă uimiseră chiar pe vremea când eram adolescent”.

„Oamenii nu au nevoie de adevăr, ci de « certitudini »...” Greu de rostit un adevăr mai... cert.

Montherlant e de părere că la bilanţ trebuie scăzut din viaţă timpul pierdut cu „faptul de a-ţi coase tu însuşi un nasture, fiindcă nu este nimeni la îndemână s-o facă”. N-aş putea să ajung în această situaţie vitregă pentru bunul motiv că în absenţa celui dispus s-o facă în locul meu acel nasture ar rămâne necusut. Iar vorbind serios: regretabil nu e să-ţi pierzi timpul cu nasturii, ci să nu fie nimeni lângă tine, îndemnatic sau nu.

„...ce lucru frumos e un bătrân de şaptezeci şi cinci de ani care se străduieşte să aibă energie.” Dar unul de şaptezeci şi şapte, acuşi şaptezeci şi opt, care n-a avut niciodată energie şi nici n-o caută, că ar fi degeaba, asta cum o fi arătând?

Pe Montherlant îl stingherește să stea trântit pe pat în timp ce valetul face curat în cameră. Pe mine, nu. Doar că valetul sunt tot eu. Ce mă stingherește este că valetul face curat în cameră ca vai de mama lui. Și, bineînțeles, că mă silește să mă dau jos din pat.

Din Marcus Aurelius: „Ei își caută locuri retrase, case la țară, la mare sau la munte (...). Iată ceva cât se poate de vulgar, deoarece avem puterea de a ne retrage în noi înșine oricând dorim”. Eu, balanță, aleg soluția de mijloc: nici mare sau munte, nici în mine însumi. La mine în cameră mi-e destul.

„Orice om serios, ajuns la sfârșitul vieții, își spune înainte de toate că a acționat prea mult, chiar dacă nu a ridicat decât degetul mic.” Așa o fi, probabil, dacă ne gândim la trecut abia în ultima zi. Dacă ar mai rămâne una, mi-aș spune că încă am prea multe de făcut.

„Frumoasă mișcare a celui care, amenințat de moarte și slăbit de ea, devine dintr-o dată puternic fiindcă a început să creadă în ceva, din proprie voință și ca să se susțină. Sprijinit de această iluzie, iată-l tare.” Nu mi-aș dori o asemenea tărie tardivă și interesată de care, oricum, nu sunt amenințat.

„Nu-mi voi pierde deci timpul regretând că trebuie să mor.” Are dreptate, într-un fel: degeaba ai regreta. Însă e al dracului de regretabil că trebuie să mori. Și, ca să fiu mai filozof: nu e regretabil că oamenii mor, fiindcă într-o lume în care nu s-ar muri n-ar fi de trăit; în schimb, e profund regretabil că un om anume trebuie să moară. Mai exact, oricare om.

Ca și Cioran, Montherlant a scris mult despre sinucidere. Numai că el recunoștea și că: „Aș fi fericit să mai am câțiva ani în fața mea...” Așa scria în anul în care s-a sinucis.

„Dorința de a nu deranja oamenii poate, la un om delicat, să-i otrăvească viața”. Poate să le-o otrăvească și celor vizați. Eu, care sunt unul dintre delicații ăștia, simt adesea ce gândește cel din fața mea: „Spune, omule, ce vrei! Nu te mai fandosii!”.

„Ca toți oamenii cam slabi de minte, simțea nevoia să aibă idei foarte clare.” Scriitorii buni îți dau sentimentul că te cunosc.

„Un copil neștiutor în toate cele lumești. Neavând nici autoritate, nici credit, nici pârghii de comandă, nici abilitate, nici competență în indiferent ce.” Colecționez portretele pe care mi le fac scriitorii, pe cât se poate, mari. Uneori, portretul e foarte concentrat. De exemplu, Nietzsche: „Urăsc leneșii care citesc”.

E bine, spune Montherlant, ca unui băiat de 14 ani să-i dorești „curajul și forța de a tăcea”. Elev, am stat pe jumătate bine. Nu mi-a trebuit curaj ca să tac. La matematică, mai ales. Nici la chimie, fizică, ba și geografie (dealurile subcarpatice!) nu eram prea vorbăreț.

„Decât să arate că nu aude, surdul preferă să lase impresia că a înțeles, chiar dacă riscă să piardă o informație importantă.” Nu-i tocmai așa. Dacă omul mi-e cât de cât apropiat, îl avertizez (deși el știe deja) că nu aud. Dacă, la vreo întrunire mondenă, îl cunosc vag, ori abia l-am cunoscut, așa e, mă prefac. Din politețe, ca să nu se simtă prost. Oricum nu e important ce se aude, sau nu se aude, la astfel de întruniri.

„Ce poate fi mai firesc și mai respectabil, când te-ai exprimat vreme de douăzeci și cinci sau treizeci și cinci de ani, decât să nu mai ai de spus nimic?” E felul lui de a mă pedepsi pentru bârfelile de mai sus. (De fapt, a mai durat, cât să fi durat?, poate cam trei luni, până ce i-am dat dreptate și am pus punct.)

„Când nu mai ești bun de nimic, tot mai poți scoate niște cugetări.” Ei, nici chiar așa! Ce i-am făcut? La urma urmei, nu sunt cugetări. Sunt, ia, acolo, niște însemnări.

„...când un scriitor a depășit o anumită vârstă, consideră inutil să mai facă însemnări pe care nu va avea timp să le folosească.” Să le folosească la ce?

Oricum, pare să fi venit vremea de a încheia lectura din Montherlant și o fac cu o frază pe care i-o dedic lui Horia-Roman Patapievici: „Ura este de neînvins când se îndreaptă împotriva unui lucru bun”.

De mulți ani, putem deja să spunem că sunt mulți, când se desprimăvărează, un cuplu de porumbei încearcă să-și facă cuib sub tavanul balconului, pe o cutie mică de metal alunecos. Aduc surcele care cad, cum cade și oul. Anul ăsta, au făcut cinci și, bineînțeles, toate s-au spart. „– Mi-e milă de ei, mă simt și vinovată, nu știu de ce”, spune T. Nimic de făcut.

(Până la urmă am înfundat cu cărți proaste spațiul dintre cutie și tavan. Probabil că porumbeii se vor simți frustrați, cum s-ar simți, aflând, și autorii acelor cărți.)

Apuc un volum al lui Florin Mugur. În dedicație aduce vorba despre o „primăvară severă”. Mai mult nu îndrăznește. Când stăteam de vorbă, în schimb... „Mă fac eu forte să i se dea o pensie bună, numai să ne lase”, zicea.

„Lipsit de text, curajul lui apune” scrie Mugur și așa zice că e cuvântul unui redactor, nevoit să cenzureze orice îndrăzneli. „Lipsit de curaj, textul lui apune” s-ar fi putut scrie despre noi, aproape despre toți...

Tot el: „...hai să-ți spun cum e făcută o cămașă de forță: la început de tot sunt plantațiile de bumbac și un băiat subțirel și frumos le străbate în picioarele goale fluierând fericit”. Ce poți să spui mai bine despre hazard și despre inexistența vreunui sens?

În dimineața asta ne ducem la Obor. În magazinul *Altex*, în magazinul *Flanco*, să vedem cuptoare de gătit. „Da’ nu țin numai 4-5 ani!?” se îngrijorează T. La ce ne-or fi trebuind mai mulți?, mă gândesc. Acum e 12 și un sfert, am și luat masa, sunt trântit pe pat. Frânt. „– Ce-i cu tine de ești obosit? – Știu eu? O fi tensiunea aia mică...” Vorba lui Mugur, „trăiesc atât de încet”.

Mugur întrebă: „Ce faci? Râzi? / Ce faci? Mori?” Răspunsul: mor, dar până atunci, ca să-i dau cu tifla morții, râd.

„...o să am timp după moarte, oho ce timp o să am”...

Se pun în saci osemintele marilor familii, de la Bellu, ca să fie vândute cavourile – unor bogătași. Ce ne caracterizează este discursul patriotic inflammat și lipsa totală de patriotism.

S-a făcut! Bunul Marcel a fost expulzat de la muzeu. Era și firesc. Nu se putea. Strica piața. Punea prea mult suflet în ce făcea.

Dau peste zece defecte românești numărate de Vintilă Mihăilescu. Mă examinez. Unul – mândria, orgoliul – nu-i defect, decât în exces. Eu nu-l am, tot în exces. În exces îmi lipsește și dorința de a fi șef. Excesul constă în aceea că nu-mi trebuie nici un fel de responsabilități. Tendința spre bârfe o am, spre scenariii și jocuri politice ceva mai puțin. Nu mă cred mai deștept (nu mă cred deștept deloc!). Înclinație spre distracție: din

belșug. Dorința de a fi lăudat: o am (că oameni suntem!), dar zic că nu o am, așa dă bine, și nici n-am cine știe câtă. Tendința de a invidia: oarecum la fel (îl invidiez numai pe cine nu merită ce are, zic eu). Tendința de a căuta țapi ispășitori: pe asta mi-o stăpânesc, din iubire pentru T. Comoditatea, lenea: în privința asta sunt, cum se zice astăzi, român de român. Superficialitatea: o am, cu toate că nu mă folosesc de sloganul „merge și așa”. Nu prea mult.

Lansare Mihai Zamfir: *Plecând de la cărți*. Uit să comentez capitolul poate cel mai interesant. O face Solomon Marcus, pe care mă bucur să-l reîntâlnesc neschimbat și la fel de îngrijorat să nu-i scape ceva din ce poate fi citit; mie, din amabilitate, dar și sinceră compasiune, îmi spune: „Nu se poate! Glumiți”. Când scriu că nu pricep matematica, vreau să zic.

(La o ultimă recitare: de curând, un alt matematician inteligent și cultivat își mărturisește disprețul pentru „umaniștii” care se laudă că nu pricep matematica. Vai de mine, nu mă laud! Doar constat.). Despre româna actuală M.Z. scrie că degeaba o bârfim. Ea se va impune, încât a practica limba literară va deveni o probă de snobism. Aș adăuga că din cauza contrastului neobișnuit de mare între vulgaritatea celei care se va impune și limba îngrijită, aceasta va deveni insuportabilă cum este franceza clasică pe care o citesc pe *Mezzo*, în subtitrarea operelor. Limba aceea cu *exaucer*, cu *transports*, cu mai știu eu ce. Refuzul de a spune lucrurilor pe nume se va răzbuna.

S-a făcut șase, a trecut de șase și nu mă dau jos din pat. De ce să mă dau, ce am de făcut? Să mai citesc o dată însemnările astea, că poate, vreodată... La ce bun?

Ieri au venit norvegienii care ne-au găzduit și ne-au plimbat prin țara mult visată (de mine, adolescent) în o mie nouă sute nouăzeci. Am văzut ce înseamnă trecerea a douăzeci și trei de ani. Ea fusese profesoară de dans, compunea dansuri sacre. Acum e greoaie. Se împiedicase, căzuse, era toată numai vânătaă. Iar eu de ce să mă dau jos din pat? În pat ce să fac, să citesc? Ce să tot citesc? Mă uit pe pereți. Am pus *România muzical*, să audă T când se scoală, să știe că sunt treaz, că iar și-o fi luat somniferul abia după ora trei. Dimineața telefonase Baziloiu din Lusitania, seara Nicolae, din Veneto. Ne-a întrebat cum o ducem. Am defilat cu T, prin curte, de 1 Mai, îi spun. Da' steaguri ați avut?

(Sunt vreo trei ani de când Bazil ne tot poștește. La intervale, ne întrebăm: ce facem, ne ducem, nu ne ducem? Acum, în sfârșit, ne-am pus problema cu seriozitate și am decis: stăm pe loc).

Citesc, impresionat, *Carte singură*, VI. Ia să vedem ce spune Manolescu despre Sorin Mărculescu. Nimic. Ce spune Mincu. Nimic.

Citesc un vers foarte frumos în care se spune că El poate să existe și fără noi. Chiar poate?, mă întreb. Dumnezeu care a pus la cale cosmosul da, ar fi putut și fără noi. În schimb, Dumnezeu Vechiului Testament, care n-ar fi avut pe cine să cheme la ordine, ori al celui Nou, care nu ne-ar fi iubit prin delegație, prin Trimisul lui, aceștia nu, n-ar fi putut.

Trăim pe cât de pașnic, pe atât de nesocotit. T abuzează de somnifere, care nu-și mai fac efect, eu de lânchezală. Nu călătorim, ba nici nu ieșim. Nu vedem

pe nimeni. Numai oameni delicați – bașca cine vrea să obțină câte ceva – își mai aduc aminte de noi.

T, florăresei: „– I-ați dat lui bărbatu-meu trandafiri gata ofiliți. – N-am știut, doamnă, că e soțu’. Dacă l-am văzut că încurcă narcisele cu hortensiile, am zis să mă scap de trandafiri”.

Sorin Mărculescu:

mireasă atâta timp cât timpul nouă venit ni
te mai lasă sticlierii de anotimp muribund.

Aseară, pe un canal documentar, am văzut Viața. O turmă cu sute de mii de antilope gnu, undeva prin Africa. Imensa înghesuială colcăia ca albinele într-un stup. Viața și atâta tot. Ca să ajungă la pășuni, trebuiau să treacă un râu. Acolo, le așteptau crocodilii. O parte, nimereau un mal prea abrupt, nu puteau să-l urce și cădeau, cu sutele, în râu, unde erau devorate. Viața nu-i decât a te hrăni, a te reproduce, a omorî și a fi omorât. De aceea e miraculos omul; le face și el pe toate astea, dar în felul lui sofisticat, mai fiind în stare și de altele și, mai presus de toate, de câte un act gratuit.

Am o ureche internă (ca Beethoven!), că alta nu mai am. Am încercat să transfer aici o frază dintr-o scrisoare trimisă cândva cuiva. Nu mi-a mers. Distona. Fiecare specie își are sunetul ei.

Iritat de cuvântul *grosier*, auzit pe toate canalele, mă uit în Candrea–Adamescu (1931): nu exista. Ceea ce îmi reamintește ce ne spunea Mihai Zamfir: limba asta „urâtă”, pe care o disprețuim, se va impune așa cum este, iar limba noastră îngrijită va fi o probă de snobism.

Frecvența pacoste de a mă trezi, ireparabil, la trei fără un sfert. Un timp, fac ce pot ca să mai adorm. Nu reușesc. Trece ce mai trece și cedez. Mă resemnez. Stau și aștept. Atunci, se întâmplă să-mi vină vreo „idee”. Astăzi, despre complicațiile vieții. O complicație anume, mai exact. Prins de entuziasm, îi spun omului vorbe inflamate despre o carte, un poem, o pagină de-a lui. Nu rareori simt că e ca și cum, în termenii vieții politice internaționale, m-aș fi amestecat în treburile lui interne. Altfel spus, că am fost nedelicat. Mai des, și mai ales cu persoane apropiate, mi se întâmplă invers: îmi spun părerea bună excesiv de măsurat. De obicei, întristez. Destinatarul resimte faptul ca pe un fel indirect de a-i spune că nu prea mi-a plăcut. Ieri, am fost pedepsit de două ori. Un om a cărui părere contează m-a lăsat să înțeleg, ori am înțeles eu așa, că nu i se pare bun ceva ce eu credeam că fac bine. Întors acasă melancolizat, aflu că am produs eu însumi aceeași tristețe cuiva pe care îl iubesc, reținându-mă să spun clar că mi-a plăcut ceva ce îmi plăcuse. Melancoliile mele să fie sănătoase, dar a-l întrista pe altul, la care ții, e un motiv plauzibil de a te trezi la trei fără un sfert.

Iar pentru ca să fie și mai complicată complicația, tot ieri am asistat la un gest de mare delicatețe al omului care nu fusese destul de atent să nu-mi lezeze vanitatea. A renunțat în favoarea altora, inclusiv a mea, la ceva ce-și dorise, cu aerul că nicidecum nu și-ar fi dorit.

A ți se da de înțeles – presupunând a fi acesta cazul – că ce faci nu merită făcut este un stimulent sau un factor paralizant? Se va vedea după cum vei reacționa. Însă nu vei afla dacă te comporți ca unul care știe el mai

bine sau ca un veleitar. Nu încetez să spun că a nu ști ce face este condiția liminară a oricărui diletant. Ce are el de făcut nu este să afle adevărul despre sine, ci să încerce ca, adevărul rămânându-i necunoscut, să se apropie cât poate de virtualitatea maximă a categoriei a căreia îi aparține de drept.

Oricum, până una-alta, îmi propun să profit de „adânca” mea depresie ca să mă apuc de vreo treabă pe aici, prin cameră, că prea s-a umplut de praf.

Ieri seară ne-a vizitat un meșter priceput care a lucrat în casă, în 2000, când ne-am instalat. S-a angajat la un atelier de pe Corbeni și a vrut să ne mai vadă. Am vorbit una, alta. La urmă, despre o treaptă de metal care, acționată electric, ne-ar urca, survolând-o oarecum, frumoasa noastră scară de stejar. Nu pentru azi sau mâine. Pentru când va fi. Totuși, frumos ne-ar mai sta...

Încercuiesc din vreme, în calendar, zilele când am de făcut câte ceva ieșit din rutină. Să nu uit. Vine la București un prieten din Germania, un altul ne pofteste la o expoziție, am de mers la medic, se lansează o carte cu participarea mea extraordinară, cum era scris mai demult pe generic, la cinema, despre vedetele scăpătate care urmau să traverseze câteva momente, iluminate de gloria lor trecută, filmul respectiv. Se cam acumulează. Trăiesc o viață inertă plină de activități. E între noapte și zi, stau în capul patului (V.Pogor: „Căci sunt leneș de natură și mă legăn cu plăcere / Într-o dulce somnolență...”), mă gândesc (în franțuzește, *révasser*) la o insulă pustie, la o cabană neștiută într-un munte nefrecventat.

Întâlnesc o doamnă neverosimil de frumoasă. Îmi spune vorbe amabile. *Visiblement*, ne cunoaștem. Îmi

văd de drum cu inima încălzită, cu capul nedumerit. A doua zi, îmi vine brusc în minte și îmi dau seama: n-a fost vina mea. Au trecut ani buni de când n-o mai văzusem, iar ea, neafectată de vreme, nu s-a schimbat deloc. Cum era s-o recunosc?

Ceasul meu de mână, de la Bordeaux, m-a părăsit. L-am reactualizat pe unul cumpărat pe vremuri, când ne-a căzut din ceruri, mai exact de la CEC, un automobil și repede, fără să-l fi văzut la față, l-am fructificat. E cu resort, pe care uit să-l întorc. Mă trezesc în toiul nopții, îl consult degeaba și îmi spun: cât o fi?

(Cu celălalt ceas e o întregă halima. E unul ieftin, cu baterii. Funcționează doi, cel mult trei ani. După aceea, alte baterii. Până cândva, cam după 2005. Treceau anii și nu se mai oprea. Să știi că s-a stricat, de nu se mai strică, mi-am zis. Pe urmă, a început într-adevăr să întârzie, cu jumătățile de oră. L-am abandonat într-un sertar. Ieri, fiindcă aveam de mers la Gemeni, s-o aduc acasă pe T, cu achizițiile, mi-am spus să-l iau cu mine, că e acolo un ceasornicar. Trecuse măcar un an de când nu-l mai purtam și, așa, cu mare întârziere, încă funcționa. Ceasornicarul mi-a spus: astea-s ceasuri bune cât sunt bune. După aceea, le arunci. Nu-i nimic, mi-am zis, deși pe celălalt nu-l pot suferi. Barem, dacă insistă să funcționeze, măcar și așa, cu întârzieri, înseamnă că s-a rezolvat la mine în casă o problemă – *perpetuum mobile* – cu care și-au bătut atâția capul, degeaba, sute de ani.)

E patru fără douăzeci și e clar: gata cu somnul!

După zilele prea calde pentru anotimp, vremea s-a răcit. Nu reușesc să mă dau jos din pat. Am mai pus o pătură peste pătură, de afară vine deja lumină și nu

reșesc. Aseară am stat de vorbă cu cineva care suferă. Nu te mai frământa, mi-a spus T. Ce vrei, sunt mama răniților, am răspuns, dar nu-mi venea să râd. Mai ales că mă frământ degeaba; de ajutorat nu știu să ajut.

Până la urmă m-am sculat, am ieșit pe scară, mi-am semnalat prezența. T era deja în bucătărie. Juma' de oră, mi-a spus. Juma' de oră, bine. Și m-am întors în pat.

E luna mai și toți au de lansat câte ceva. Și, cum zice Montherlant, toți mă iubește, toți mă vrea. Nu mai vine odată iulie și vacanța, că barem atunci e cald și bine (așa să avem noi bine!), și cam pleacă din capitală oamenii de mă vor.

T m-a rugat să citesc o carte, să-i spun ce cred. E de o tristețe care îți taie respirația. E proastă, ne-a spus Țepe. E proastă, e bună, nu știu ce să cred, dar e atât de tristă cât nu poți să suporti.

Cei de la Vodafone s-au alarmat și ne trimit mesaje: plătim abonamentele și nu vorbim deloc.

„– Să știi că nu mai avem bani, mă anunță T. – Da' unde s-au dus? – Nu știu, da' am vrut să iau și nu mai sunt.” Îi caut eu, în altă parte, și dau peste ei. „Vezi, îi spun, așa îmi plac mie banii: găsiți, nu munciți.”

Într-o carte oarecare, găsesc o frază atribuită lui Pavese: „...nebunii, blestemații au fost copii, s-au jucat ca și tine, au crezut că ceva frumos îi așteaptă”. Ca mine? Ei bine, nu! La vârsta când copiii încep să se gândească la ei înșiși, știam deja că vremea, că Istoria, se întunecase. Nu așteptam nimic bun. De aceea îmi place așa de mult când câte un tânăr bine informat ne înștiințează că n-a fost chiar așa de rău!

Se scriu acum romane despre dictatura lui Ceaușescu cum se scriau pe atunci despre ilegaliști. De exemplu.

Unui personaj scriitor și, desigur, disident, i se citește un roman la „Europa liberă”. Ca urmare, este internat, cu anii, într-un ospiciu. Fals, cu totul fals! Când au început să-mi pomenească numele la *Europa liberă* am devenit dintr-o dată „dumneavoastră, care...” și „nu s-ar putea să?...”. Nimic mai mult. Se temeau ca de foc de *Europa liberă*. Odată pomenit acolo, le scăpai. La ospiciu, ori în închisoare, nu ajungeai decât când, scriitor sau nu, erai cu totul anonim și încercai să le stai în cale. Caracteristic este că autoarea unei cronici, tânără pesemne, ia de bună contrafacerea. Că nu-i interesează trecutul pot să înțeleg. Că înghit toate brașoavele, mai greu.

Tic-tac. Tic și, după o pauză mai lungă sau mai scurtă, tac. Tihnă și neliniște. Neliniște din orice, neliniște de om smintit. Așteptăm ca la douăsprezece să ne vină în casă un om pașnic, acum e zece și jumătate, nu mă simt în stare de nimic.

În cartea de convorbiri cu Daniel Cristea-Enache, Radu Pavel Gheo povestește cum i s-a întâmplat să gândească același lucru, în aceeași termeni, în același timp, cu nevasta lui. Mie, chiar ieri mi s-a întâmplat. Eram la o masă cu prieteni, bând bere, cam înghesuiți. M-am gândit ce-ar fi să răstorn eu paharul ăsta. În momentul următor, T îl și trântise pe al ei.

Bulgărele de zăpadă crește ca de la sine, rostogolindu-se pe deal în jos. Te duci într-un loc unde nu se face să nu te duci, îi întâlnești pe doi sau trei care te roagă câte ceva ce nu se cade să refuzi – ce mare lucru, acolo! –, și mâine așa, poimâine tot așa. Funcționează precum ceasul: „Ce-ar zice omul ăsta dacă...”. Astăzi, sâmbătă, am în „agenda”, pentru următoarele două săptămâni, o

prezență, două întâlniri și una, două, trei, patru prestații. Bașca, două scrisori de trimis. Până acum...

Copil, am prins o vreme când, trecut de șaptezeci de ani, omul, foarte bătrân, era lăsat în ale lui. Și unde e, măcar, epoca de acum vreo două luni când s-a întâmplat să treacă o săptămână întreagă fără nici o comandă de executat!

Anacronismul inevitabil al acestor însemnări, care apar mult timp după ce au fost scrise, mă determină să reduc la mai nimic conștiința civică și să mizez aproape numai pe imaturitate. A vieții de zi cu zi, dar și a comentariilor de carte, libere de orice scrupul critic. Mă și întreb dacă un imatur are vreo datorie civică. Ce poate el să facă este derizoriu, așa că „cetatea” se poate lipsi de el.

Totuși, câte un cuvânt. Citesc despre modernizarea reușită în țările socialiste. A Germaniei, de către Hitler, a fost și mai eficientă. De ce nu l-am admira și pe el, că tot a produs, și el, milioane de morți? Sau n-ar fi mai bine să ne gândim că și fără socialism țările astea n-ar fi stat pe loc?

Holi la București: „– Am vrut să joc astăzi la 12 și nu se poate. – Tu ești serios!? Joci tenis pe căldura asta!? – Ce căldură, că plouă! – Da’ dacă n-ar fi plouat, ar fi fost bine la 32 de grade? – Ar fi fost rău pentru adversar”.

Primul, și aproape singurul, lucru pe care este necesar să-l ai este energia. Bineînțeles, afară de noroc. Fără noroc – de câteva prietenii, o vreme, de faptul însuși că am prins acești ultimi douăzeci și... de ani –, ar fi fost o totală inadvertență viața mea.

Oricând e prea devreme. Am scris cuvintele astea ieri și nu-mi vine să cred. După tot ce am văzut la tata, la mama B.! De câte ori nu începe devreme răul și atunci e, deja, prea târziu! De la Butoiești, Bebe ne spune că nu poate să facă o mișcare fără să-l doară. Și pielea de pe el doare. Transfuzii zilnice, fiindcă nu mănâncă nimic. T se teme că-i sfârșitul. Eu, ce să zic? Un om la care țin, un om care îmi place ca puțini. Fără ambiții, fără resentimente, mereu primitiv, mereu bine-dispus. Cu mari nenorociri și tristeți în viața lui. Ce pot să-i doresc? Să doară mai departe și pielea de pe el?

Ștefan Aug. Doinaș:

O, de-ar veni suprema cutezanță
cu gura de argint, Impalidata!

Vreau sărutarea ei nepământeană:
un fulger, întuneric iar, și – gata...

Un telefon cu infinite scuze: nu mai trebuie să mă duc, sâmbătă, la Târg. Am fost cât am putut de mâhnit. Radios de mâhnit.

Nu apuc să răsuflu, alt telefon: „– S-a schimbat programul. Nu mai plecăm duminică, plecăm vineri. – Și când ne întoarcem? – Cândva”.

Pe piatra mea de mormânt se va putea citi: „Un om care a părăsit această lume fiindcă n-a știut să spună Nu”.

Mă bucur când cineva, dacă se poate un critic, are o părere bună despre mine, dar părerea despre mine mi-o fac singur. Iar părerea mea despre mine este că nu știu ce părere să-mi fac.

„A trecut o oră de atunci, mi-am terminat însemnările, m-am culcat...” Frază din jurnalul profesorului Mironescu (*Dimineața pierdută* mai are de așteptat doar un an până să facă treizeci, când se acordă certificatul definitiv de capodoperă. Încă nici un rid.), o frază care mă amuză ca propriul meu jurnal de la școala primară, încheiat în fiecare zi cu „Seara mi-am scris jurnalul și m-am culcat.” Mă tot întreb de atunci când îl scriam. După ce-l scriam?

Seară ca pe vremuri – vremuri pe care nu le-am prins – despre Benjamin Fondane, cu, în ordinea intervențiilor, Mircea Martin, Ion Pop, Roxana Sorescu, Paul Cernat și Magda Cârneci. Profesioniști, inteligenți, pasionați. Anacronici, altfel spus.

În scuarul de la Pache, lângă o casă de București vechi, ai cărei copaci bătrâni au fost expulzați în prealabil, crește un bloc. Fără a mai sta să mă întreb cine o fi fost șpagarul care l-a aprobat, îmi vine în minte un șlagăr din Epocă: „E minunat, e încântător...”

După o binemeritată pauză (de două săptămâni), reiau operația scuturat cărți praf. În raftul de azi, critici francezi. La capăt, un *Secolul 20*. Ce caută asta aici? Mă uit: număr Roland Barthes. Citesc sumarul, dau peste numele meu. De două ori. Măi!, îmi zic. Nu încăpeai de mine. Să vedem ce-i. Un mic comentariu la ceva remarcabil. O fată de la noi, studentă, autoare de texte telque-liste, persoană implacabilă, i le-a trimis lui Barthes. În loc să nu-i răspundă nimeni, ori numai secretara („Domnul Barthes vă mulțumește și regretă...”), i-a răspuns chiar el. Nu un cuvânt convențional. Atent, analitic, cu sfaturi și aprecieri. Ceea ce mă îndeamnă să-mi citesc și cealaltă contribuție, un eseu. Am dovedit

o pagină până ce, iremediabil, mi-am spus: „Ia te uită, eu, om cu treburi, mă țin de prostii!”

Cum se și vede, jurnalul ăsta nu-i datat, așa că n-ar fi de ce să spun, da' eu o spun: activitatea se-ntrerupe zece zile, cam. Astăzi, mobilizat pentru lucru: mazăre păstăi. Mâine nici n-am să știu cum mă cheamă din cauza a câte-s de făcut, și e de dus și la spital. Iar după aceea, poimâine, mă duc unde mă duc, nu m-aș mai duce, și mă întorc, cum mi s-a spus: cândva.

Mi-a cam pierit cheful de viață, că mi-a rămas o zi de, cum să-i zic, concediu, și asta numai pe jumătate, că s-a găsit unul să vină de la dracu-n praznic și zor-nevoie să mă vadă, că vezi că-i mare lucru de văzut, și eu „sigur, sigur, tot acolo” (adică unde ne-am întâlnit și în alt an), că rău m-a mai făcut cine m-a făcut. Iar după aceea, poimâine, pornim unde n-a fost neam de neamul meu, că vezi că era nevoie de mine ca să-i ascult cum dezbat ce dezbat, să tac, să-i văd cum își dau coate și își zic uite la el, săracu', ce s-a ramolit; de ce-o mai fi venit? Și după aceea mai departe, dincolo de hotar, că vezi că nu se poate fără mine și lasă! că n-ai nimica de făcut. Nu o zi, nu două, șapte, și mănâncă, și bea, și tocmai ieri mi-a zis doctorul merge cum merge, da' poate o să punem stimulator. Și-n tot timpul ăsta ea stă singură acasă și i-e urât și măcar de-ar ști de ce. Da' nu există nici un de ce, că-i numai asta că nu-s în stare să zic nu.

Grotescul slăbiciunii de caracter se manifestă atunci când, fără să urmărești cel mai mărunț interes, intri văzând cu ochii în situații ușor scabroase numai fiindcă nu ești în stare, cum zic, să zici nu. Mă și întreb cât voi fi fost de îndoctrinat pe invers pentru ca Partidului, și... Alorlalți, să le rezist.

Ezită între mă disprețuiesc și mă iau așa cum sunt.

Am fugit, asta am făcut. Am profitat de oboseala inimii și de o inimă îngăduitoare ca să fug. O eliberare și un abandon. Aș spune, așa, mai intelectual, o abandonare a ființei, ori a sinelui, dacă aș ști ce sunt. Că le-am tras chiulul celorlalți, asta știu.

E clar ca unu și cu unu că bine am făcut. Dar și necinstit. Spre dimineață, a început să mă apese inima, cum face ea din când în când. Mi-am zis, ai s-o ții tot așa, ai să bei, ai să obosești, n-ai să-ți găsești locul și ai să faci vreo trăsnaie pe aici. E cazul să mă întorc (pe Spătarului 26, vreau să zic). Am apucat să iau hotărârea de a-mi lua inima slăbită în dinți. Când am ajuns de i-am spus omului nu te supăra, îmi trecuse cu totul. Eram ca un bujor (de sănătate și de rușine). Ca un trandafir. Și astfel s-a făcut de m-am urcat în tren. Și acuma sunt aici, acasă, și mă cam simt cu musca pe căciulă și-s foarte mulțumit.

E drept că... După o singură zi de viață literară, și mai urmau vreo șapte, în tren, la întoarcere, am dormit cum nu mi se întâmplă, patru ore întrerupte numai de câte o hurducătură a vagoanelor, când nu știam unde mă găsesc, mă întrebam dacă sunase T, să vin până jos. Acasă, întâi până la cincisprezece, și, cu intervale de treizeci și de somn, până la opt. Cum zic, după o singură zi.

Adevărul e că sunt un om normal dintr-o altă epocă. Recunosc că lucrurile s-au schimbat, că alții de vârsta mea... Atunci, la 78 de ani fără câteva firimituri erai necesarmente un « la ce se gândește bunicul? la nimic ».

Nu-i vorbă, nici nu cunosc „Profunda robie a acestor septuagenari importanți, care-și trec zilele luptându-se

să obțină opinia unei lumi pe care o vor părăsi în câteva zile”, cum scrie Montherlant.

Drept pentru care, astăzi, la prânzul duminical, cu Alexandra, vom bea o picătură (sau două) de coniac ca să sărbătorim întoarcerea tatălui risipitor.

Chiar așa. Nu înțeleg cum poate omul să plece, brambura, de la casa lui. A fost a doua noapte de când m-am întors. Când s-a făcut cum s-a făcut de m-am trezit și m-am dus s-o anunț pe T că am terminat de dormit, iar ea mi-a spus te chem eu în jumătate de oră, m-am reavârlit în pat cu sentimentul omului care a primit un cadou nesperat – și iar am adormit.

Concluzia este că va trebui să dau un comunicat, un soi de *urbi et orbi* adresat prietenilor, amicilor și cunoscuților mai mult sau mai puțin: să știe că nu inventez. Frazele le mai înfloresc, dar faptic tot ce scriu e riguros exact. Nici n-aș ști să inventez. Ca atare, când spun că sunt neutilizabil, să mă creadă pe cuvânt.

Intenționez și să scriu un tratat despre îndatoririle și drepturile diletantului. De fapt, e numai una, respectiv numai unul. Îndatorirea de a nu se vârî unde nu-i fierbe oala și dreptul de a nu fi vârât. Cu asta, tratatul e ca și încheiat.

Mă amuză cu ce mândrie îl urmărim pe prințul Charles prin satele ardelenesti. De fapt, ce face el este să reînvie *A treia Europă*, pentru care noi, timișorenii, am fost cumplit de beștețiți.

Treburile românești. Cineva îmi vorbește cu entuziasm despre o carte pe care, întâmplarea face, eu fiind cel care a scris-o, n-am cum să n-o cunosc. Sunt nevoit să-mi dau seama: nu numai că n-a citit-o; nu are nici

idee despre ea. M-am simțit indiscret.

Citesc deja terminatul volum de convorbiri ale lui Paul Cornea cu Daniel Cristea-Enache. Îl găesc important sub cel puțin un aspect și aștept să văd cum va fi primit de tinerii intelectuali. Autobiografia lui Ion Ianoși, cu totul onorabilă și mărturisind o experiență asemănătoare a relației cu sistemul comunist, a fost primită sărbătorește, însă era una care, până la capăt, „salva” marxismul. Paul Cornea face o excelentă deconstrucție din interior și nu lasă loc de iluzii. Nu un om sau altul a stricat comunismul, sistemul era din capul locului nociv. N-o mai spun unii ca noi, „anticomuniști după comunism”, o spune un om care și-a pus tot sufletul în comunism.

Ștefan Aug. Doinaș: „Eu sunt – și nimica mai mult!” Îmi însușesc acest vers, cu un adaos care-i stârpește echivocul: sunt așa cum sunt. Sau, altfel: sunt și nu prea sunt.

Cu ani în urmă, i-am spus unui cardiolog: se zice că aș fi făcut cândva un preinfarct. Mi-a răspuns: „Așa ceva nu există. Ori a fost infarct, ori n-a fost nimic”. Acum, o mare somitate confirmă: „E un cuvânt fără acoperire. Se folosește ca să nu creadă omul care îți vine că n-ai fost în stare să-i găsești ceva”.

Mă duc la Ligia, aflu o veste tristă: doctorul Ciofu, un mare învingător al fricii de moarte, a fost înmormântat ieri. Rămân cu ultima imagine, de acum câteva luni: o seară însuflețită de el. De atunci încoace, a suferit îngrozitor.

Am o fire în doi timpi. Când nu se întâmplă nimic, nu-mi doresc mai mult. Mi-e destul. Ai zice că sunt cel care n-ar fi vrut să se nască. Nu-i deloc așa. Sunt pur și simplu omul care ar fi vrut să nu i se întâmple nimic. Când mi se întâmplă ceva neprevăzut, chiar și bun să fie, e rău. Când li se întâmplă celor din imediata apropiere și nu știu bine ce anume, înnebunesc. Fericit, nepăsător, detașat de lume, îngrijorat, neliniștit, depresiv. Cu o vorbă a lui T pentru partea a doua: prăpăstios. Sau, din Călinescu (despre Caragiale): nevrlicos, stenahoricos.

Participăm la o cină. O încercare abundentă, aproape reușită, de asasinat. Va trebui să ne marcăm și mai strict teritoriul: Spătarului, Latină, Mega Image, cu rare expediții la Gemeni – și retur. Nimeni nu pătrunde, noi nu mai ieșim. Mă iluzionez...

(Au trecut doi ani. La Gemeni aproape că am renunțat.)

Dintr-o inadvertență, îmi apare a doua oară un text, la interval de câteva luni. Îi povestesc unui prieten și-i spun: „Da' să știi că banii îi iau încă odată! Am să presupun că, la cererea generală a cititorilor, s-a dat un bis”.

Sunt supărat pe mine și mă gândesc să-ncep să cred în viața viitoare. În asta de acum nu cred că mă mai schimb.

Sunt supărat și pe criticii care continuă să scrie nu-l credeți pe cuvânt, nu e el așa. Ba-s chiar așa. Sunt un cioranian inversat și deviat. Cioran a practicat poetica exagerării bine controlate, eu pe a sincerității oarecum stilizate. Că am și calitate? Voi fi având, dar sunt, dacă sunt, astea de se văd aici – altele, nu.

Sătul de incapacitatea mea persuasivă, îmi notez, cum îți faci nod la batistă, ca prim comandament de care până la urmă tot am să mă țin: nu uita să n-o mai întinzi cu scrisul; o fi fost destul!

După ce că sunt cum sunt, mai e și ăsta dinăuntru tot așa de aiurit! Azi-noapte, aveam de citit, în nici o calitate, un lung discurs în fața șefilor de stat – iar eu citesc împleticit – și unele cuvinte îmi veneau din fundul sălii alunecând pe foi de carton, ca țintele de la tir, nu apucam să le descifrez. Iar François Mitterrand, învinuit de războiul dintre nord și sud, țâșnea spre podium strigând ce război!, care război! și explicând că-s meciuri de rugby, nu război, iar careva din sală striga de când s-au apucat de rugby francezii din nord!?

Ce faci când îți sunt aproape oameni cu care nu ești, sau nu prea mai ești de acord?

Citesc în cartea, alaltăieri primită, a unui autor pe care-l prețuiesc, și încă mult: „Doar puritatea poate salva fanatismul”. Nu cred deloc. Puritatea îl agravează. Teroriștii care se sinucid făcând să explodeze bombe și omorând la întâmplare n-au cum să nu fie puri.

De câteva zile nu mai am, ce nu mai am?, că rost n-am avut nicicând, îndemn nici atât. Nu mai am ce nu mai am și totuși „funcționez” în continuare, ca o mașinărie căreia i s-a stricat butonul de oprire și se tot învârte, până cine știe când. Aseară am fost la o expoziție, diseară ne întâlnim cu persoane, lucruri de care m-aș lipsi, dar până la capătul de pe urmă n-am să învăț a spune nu. Ce mă amuză, dacă mă amuză,

este că diseară ar trebui să fiu în două locuri, așa că forțamente dintr-unul am să lipsesc, fără să fi spus nu. Trec prin ceva ce, cu Mihai, numeam criză, dura zile și săptămâni, stăteam unul lângă altul ca două curci plouate și deodată, pe amândoi, ne apuca cheful de viață – criza era „crizuloacă”, cheful numai „chefulete” –, ceea ce în plan istoric se justifica mult mai puțin decât acum, numai că eram tineri și „Niciodată n-am fost mai fericit ca în obsedantul deceniu”, vorba lui Sorin.

Iar am fost unde nu-ți dă prin gând, cu pauze de socializare, o oră și un sfert, între șampanie și felul întâi, între felul întâi și felul doi, dar barem era acolo o doamnă de la Bruckenthal care-l știe bine pe Roman și știe că a fost cel mai bun.

Cât de repede se mișcă istoria! Dacă Vadim Tudor ar fi fost dat afară din partidul lui acum zece ani, ni s-ar fi părut senzațional. Acum, fapt divers. Și viața cum se mișcă! „Am cunoscut-o pe fata dumneavoastră în 2007, când cu orașele înfrățite, la Luxemburg”, mi-a spus doamna de la Sibiu. Au trecut șase ani!

Pe strada noastră, precum și pe Corbeni, s-au întreprins mari lucrări, ceea ce-i silește pe opt până la cincisprezece mânduitori de târnăcop ca, sprijiniți în unealtă sau trântiți pe caldarâm, să-și tragă sufletul într-o prelungită, cvasineîntreruptă, pauză de fumat. Abia de au apucat să secționeze cablul nostru de televiziune și, ca bonus, să ne lase fără telefon.

Am parte de un gest grosolan. „– Din ce ești făcut?, întreabă T. Altul, în locul tău, ar lua foc. – Nu sunt inflamabil”, îi răspund.

Extrag dintr-o scrisoare urmând a fi trimisă unui prieten o mică teorie. Nu de alta, dar am mai formulat-o, în diverse feluri, de nenumărate ori, politica acestor însemnări fiind bătutul apei în piua și, în consecință, a cititorului la cap.

(Ca să verific acuratețea expresiei de mai sus, deschid *Dicționarul enciclopedic ilustrat*, de Candrea și Adamescu, și, ca un făcut, primul cuvânt peste care dau este verbul *a pisălogi*.)

Deci, iată teoria. E bine și e normal ca în viață să ai ambiții, să știi cum să-ți conduci barca spre realizarea lor. Dacă însă se face cum se face că-ți lipsește ambiția, atunci normal ar părea a fi să nu te bage nimeni în seamă, să fii lăsat în pace. Ei bine, nu-i deloc așa. Când nu ai ambiții, înseamnă că-ți lipsește energia. Iar cum vieții nu-i place vidul, acolo unde apare un gol ea se grăbește să-l umple. N-ai tu energie, nu-i nimic, se va găsi. Golul de energie proprie va fi umplut urgent cu energia altora, ei neîntârziind ca, energic, bineînțeles, să-ți comande una-alta, iar tu, neavând energia necesară ca să te opui, te vei executa, ce altceva să faci. Așa se întâmplă, nu cred că-i paradox, că tocmai cel care ar vrea să trăiască în bună pace nu-și satisface acest deziderat. Astfel stând lucrurile, deosebirea cu totul relativă dintre el și ceilalți va fi numai aceea că ei se agită ca să obțină ce-și doresc, iar el se agită ca tot ei să obțină ce-și doresc. La asta nemaiaidăugându-se decât bodogănelile și înjurăturile de toți dracii, astea din partea lui, că ceilalți nu au de ce să recurgă la asemenea vulgarități.

Aseară ne-am făcut de cap, că așa promisesem, dar astăzi, luni, când vor și fi 33 de grade, e o zi bună a săptămânii ca să termin cu prostia, să trăiesc, de acum înainte, înțelept. Să fac numai ce-mi place. Adică, nimic. Da, dar vezi că astăzi nu se poate, că pentru astăzi am promis ce-am promis. Întâmplarea face. Bine, dacă-i așa, atunci încep – să fac numai ce-mi place – mâine, marți...

Citesc un articol mai vechi al lui Paul Cornea despre Ion Codru Drăgușanu, favoritul lui tata, concurat numai de Hogaș. Ajunge inevitabil la obstacolul limbii de peste munți, ceea ce-mi aduce aminte de victoria obținută, tot pe bază de pisălogeală, asupra autorului *Istoriei critice*, victorie în urma căreia Stoica de Hațeg, cronicarul Mehadiiei și al cumplitelor măceluri austro-turcești dintre Străjoț și Domogled, a apucat să-și facă loc în marele op. Admirabilul și ilizibilul Stoica de Hațeg pe care, ca să fie cât de cât accesibil, l-am periat cu hotărâre în altă carte veche, *Un Burgtheater provincial*.

Îl întâlnesc pe omul care m-a făcut în fel și chip. Îmi spun mie însumi, neavând-o prin apropiere pe T: „Așa nu mai dai tu înainte. N-ai pic de resentiment!”

„– Nu l-au mai arătat pe ăla micu’, care cântă manele. – Da’ ce-ți veni? – Știi și eu!” . După-amiază, omul își bușește mașina, un Ferrari, și seara apare la jurnal. „Acuma ești mulțumită, că i-ai stricat jucăria?” , o întreb.

Cu lenea nu-i de glumit! Nu-i, cum cred unii, un simplu defect. O simți în toate oasele. Cine îți dă ceva de lucru comite un abuz. Decât atâtea fleacuri, mai bine

s-ar introduce în gândirea corectă interdicția de a fi scoși din lâncheală cei leneși și nepăsători.

Am totuși un alibi. De ieri, s-a instalat căldura verii. De acum, așa o s-o ținem până ce, după trei zile de „Niciodată toamna nu fu mai frumoasă”, nimerim direct în frig.

Găsesc la un autor forma *devorează*. Nu-i bine, îmi spun. Caut în îndreptar: e corect. O fi corect, dar nu e bine. Greșește limba română, nu eu.

Îmi pun *Fragii sălbatici, mon préféré*. Un bărbat (suntem de aceeași vârstă, dar el pare mai bătrân) înțelege în ce fel și-a ratat viața. Înțelegând, se schimbă. Să zicem că pot să cred așa ceva, deși nu cred deloc. Oricum, eu n-am ratat nimic. Așa cum sunt făcut, n-aș fi putut să trăiesc altfel decât am trăit. Se spune că iezuiții ar fi cerut: „Să fii ceea ce ești, ori să nu fii deloc”. Tocmai asta e problema, că sunt ceea ce sunt. Nu am de ce să nu fiu (deloc).

Emisiune cu un fost ministru de finanțe al lui Ceaușescu, însoțit de un deputat actual. Câte n-am aflat! Câtă chibzuință, câte reușite... Iar deputatul, sau senator, ce va fi fost, acompania. Ai fi zis că românii s-au răscolat în decembrie 1989 numai de tâmpiți ce erau.

Articol despre situația gravă din Ungaria, cu democrația dusă pe copcă. Prin contrast cu Austria. La Viena s-a suprimat numele de stradă Karl Lueger, al fostului primar de la 1900, antisemit, pe când la Budapesta, tot prin contrast, a dispărut strada Gorki. Iată ce fac unii, pe deplin îndreptății, și iată ce fac ceilalți, ăsta este înțelesul. Păi – deși i-aș fi lăsat în pace strada –, pe cealaltă latură, a stalinismului, Gorki n-a fost mai puțin vinovat.

Maxone-i un viteaz. Și-a încheiat primul an londonez cu feliicitări. Un mare uff!

Am împlinit 54 de ani împreună, prilej cu care am și inițiat o discuție filozofică: „– Câți om mai avea? – Ce poți să știi...”

Mă duc într-un loc unde n-am ce căuta, stau cuminte în banca mea, spun și vorbele cuvenite, așteptate, sunt foarte disciplinat.

A-ți face de cap într-o seară poate să fie, și este deseori, cu folos. A doua zi îți spui: a fost destul! Nu neapărat cu viața, asta se întâmplă rar. Cu felul cum ți-o umpli. Cu propria ta prostie. Păcat că dezmeticirea te ține cam până pe la prânz.

Ne uităm la știri. Aflăm de pe banda care curge: „A încetat din viață scriitorul Alexandru Mușina”. Viața continuă, ca ieri, ca alaltăieri, și la noi în cameră, și pe ecran.

Citasem, în *Viață și moarte...*, din A.M.: „E bine! Încă-s viu”.

Ieri am făcut mai multe lucruri pe care trebuia să le fac și tare mă tem că astăzi nu-s în stare s-o iau de la cap. Cred că încep să capotez. Am de trebăluit pentru cineva pe care-l iubesc – și nu mă simt în stare. Sunt mai în stare de această neliniște decât să fac ce am de făcut.

Înmormântarea. Îi spun cuiva: „– Măcar e un loc frumos, printre dealurile astea. – Și la ce folosește?” îmi răspunde el aspru, cu bun-simț.

Ieșeam înainte de a se lumina de-a binelea, treceam pe lângă, așa zicându-i, centrul comercial, mai mult pustiu și în timpul zilei, printre două blocuri lamă, înainte de a străbate parcul *à l'anglaise*, la capătul căruia dădeam într-o stradă cu case cochet meschine, traversam un soi de bulevard, *Saint Jacques de Compostelle*, depășeam un *foyer universitaire* și mergeam pe un câmp cu iarba udă, dincolo de care se vedea clădirea ieftină, dreptunghiulară, unde trebuia să ajung. Aveam un avans de un sfert de oră pe care-l petreceam umblând năuc pe coridoare până se făcea vremea să intru într-o sală unde mă așteptau zeci de fețe indistincte, cărora începeam să le vorbesc, fără nici un rost.

E duminică, sfârșit de iunie, s-a făcut dimineață, vreme destul de rece, a și plouat, iar eu mă întreb de ce n-aș avea dreptul la puțin, sau mai mult, haos în această viață cu care, altfel, nu prea știu ce să fac.

Mă simt invadat de tristețe și de dorința reînnoită, niciodată consecventă, de a încheia. Cauza? Cauzele, mai bine zis, atât cât le pot identifica. Moartea unui om și degradarea neîntreruptă a altuia. Mai e și cauza cauzelor, pe care o identific într-un interviu al Angelei Marinescu: „Vitalitatea exacerbată care, presupun, aparține tuturor artiștilor adevărați...”. Vitalitatea n-ai cum s-o faci să crească. O ai sau nu o ai. În așa măsură n-am, încât am încercat s-o înlocuiesc cu absența ei. Șiretlicul ăsta merge cât merge și până unde merge. Departe nu ajunge, iar la urmă, sau măcar din când în când, obosești.

De la primele pagini ale eseului *Baudelaire și experiența abisului*, al lui Benjamin Fondane, găsesc o

explicație a prieteniei calde pe care i-o purta acestuia Cioran: antipatia comună față de Valéry. Amândoi observă cum marile calități de inteligență, subtilitate, ordine și rigoare ale acestuia țes o plasă care ferește spiritul să cadă în abis, unde, la cei mari, este locul lui.

Fondane îl citează pe Valéry: „Aș prefera o operă mediocră în deplină luciditate decât o capodoperă sclipitoare într-o stare de transă”. Capodopera nu se scrie în transă, după cum nici cu luciditate de savant. (Fondane: „...*extremul* nu are nimic de pierdut și totul de câștigat dacă se exprimă printr-un meșteșug încercat și sigur”.) Se scrie cu o luciditate absorbită de corp. Luciditatea „încorporată” nu stârpește excesul, în-finitul, ci are acces la el..

Citesc, alternativ, patru cărți. Una, a lui Aurel Pantea, cu poezia unei abisalități care coboară, cum scrie Virgil Podoabă, până la ireprezentabil. (E o problemă aici. Arta e un fenomen de mediere. Ea mediază prin formă haosul lumii. Rezultă că, mediat prin formă, și informul, ireprezentabilul, poate fi reprezentat. Întrebarea, sceptică, este dacă poți să reprezinți – artistic – informul prin inform, încetând să mediezi.) A doua carte, *Baudelaire și experiența abisului*, a lui Benjamin Fondane, despre abisalitatea de care s-a ferit Valéry. A treia, *Femeia în fața oglinzei*, cu repulsia Manuelei față de propriul corp, de propria sexualitate și dorință, scufundate în „chinul întregii existențe omenești, care adesea ne scapă de sub pipăit, în misterul nesigur al irealității universale”. A patra, *Istoria* lui Călinescu, care afirmă că acest roman e „cu neputință de recitit”. La câtă potrivire te poate duce un pic de hazard!

Se greșește, cred, vorbindu-se în legătură cu Manuela de un refuz al corpului în numele idealității. Idealitatea ei este o aparență, un nume fals al ororii de sex, oroare care nu se opune dorinței, ci o potențează. Manuela este în întregime corp. Ea își trăiește corpul și frustrarea sexuală. Frustrarea ei, devenită obsesie, e numai în vorbe refuz. Sunt de alăturat, cum se și alătură în roman, fraze ca „Dar Manuela avea cultul frumosului steril...” și „inima mea tremura cum tremură perdeaua în mâna unei fete ascunse după geam...”. Sau, explicit: „În faza cea bolnavă a iubirii, când, între ideal și realitate, realitatea face treptat incursia ei tiranică, sfășie închipuirile cu atingerile ei neliniștite, aduce sufletului participarea fibrelor și a globulelor, amestecând beția viselor cu gustul dezmierdărilor și, infiltrând lutului omenesc miasmele nelămurite ale apelor turburate...”.

Între *Femeia în fața oglinzei* și ciclul Hallipilor nu există raportul simplu dintre inferior și superior, ci acela dintre imatur și matur, imaturul putând să fie, cum și este cazul, mai interesant și, totodată, neîmplinit.

Ultimele fraze ale romanului sunt ușor de „citat”. Oglinda se sparge, așa că „femeia fără de oglindă, cu o privire stângace, nouă, păinjenită, străină, se uită împrejur”. Se anunță aici ce va avea scriitoarea de făcut: să nu se mai privească pe sine, să vadă lumea dimprejur. Însă sensul romanului care se încheie e dat cu câteva rânduri mai sus. Privind în oglinda spartă, Manuela „nu văzu înăuntru nimic, nici fața ei, nici reflexul altor lucruri, numai un gol adânc, care trăgea ochii ei după dânsul, un pustiu care întorcea privirei ei nimicul lui”. Altfel spus, dincolo de corpul propriu, de dorința și frustrarea lui, se află, ca descoperire fundamentală, *irealitatea lumii*,

pustiul ei. De aceea, în afară de viața corpului și de iluzia idealității, în acest roman totul e nedeterminat.

În schimb, determinat sunt eu. Hotărâsc, brusc și fără să mă întreb de ce, cum îmi și stă în fire, să închei aici. Însemnările astea, vreau să zic. Tratatul acesta de evanescență. Nu, totuși, înainte de a-mi găsi un pretext livresc, și anume în chiar romanul în cauză: „Pe urmă o osteneală mare, mare cât a fost energia întregă a acelei vieți sfârșite, acea energie pe care ai nimic-o treptat trăind, o osteneală mare te cuprinde pe tine, în tine, până în ultima fibră o trupului. Atunci nu mai vrei nimic, fiindcă e zadarnic să mai vrei.” Un pretext contestabil, câtă vreme energia aceea, „consumată” de-a lungul vieții, n-am avut-o nicicând.

Nu închei înainte de a cita, cu o iluzorie premoniție, aceste versuri ale lui Maiakovski:

„Abram Vasilievici!

Când ai venit?”

„Vladimir Vladimirovici!

Uite-acum. Pe un nor.”

„Și cum ți-a mers obștescul sfârșit?”

„Binișor, binișor...”

Redactor: Teodor Dună
Foto copertă: Corina Ciocârlie
Tehnoredactor: Emilia Petre

Bun de tipar: februarie 2016. Apărut: 2016
Editura Tracus Arte, str. Sava Henția nr. 2, sector 1, București.
E-mail: office@edituratracusarte.ro, vanzari@edituratracusarte.ro
Tel/fax: 021.223.41.11.
Tiparul executat de S.C. WorldMediagraph București

Contravaloarea timbrului literar se depune în contul
Uniunii Scriitorilor din România